

Titi Lucretii Cari De rerum natura, libri sex. Accedunt selectae lectiones di[lucidando] poëmati appositae / [Ed. by É.A. Philippe].

Contributors

Lucretius Carus, Titus

Philippe, E. A.

Philippe de Prétot, Étienne André, -1787.

Meusnier de Querlon, A.-G. (Anne-Gabriel), 1702-1780

Duflos, Claude, 1665-1727

Mieris, Frans van, 1689-1763

Publication/Creation

Lutetiae Parisiorum : Typis Josephi Barbou, M. DCC. LIV [i.e. 1754]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/wqknaap9>

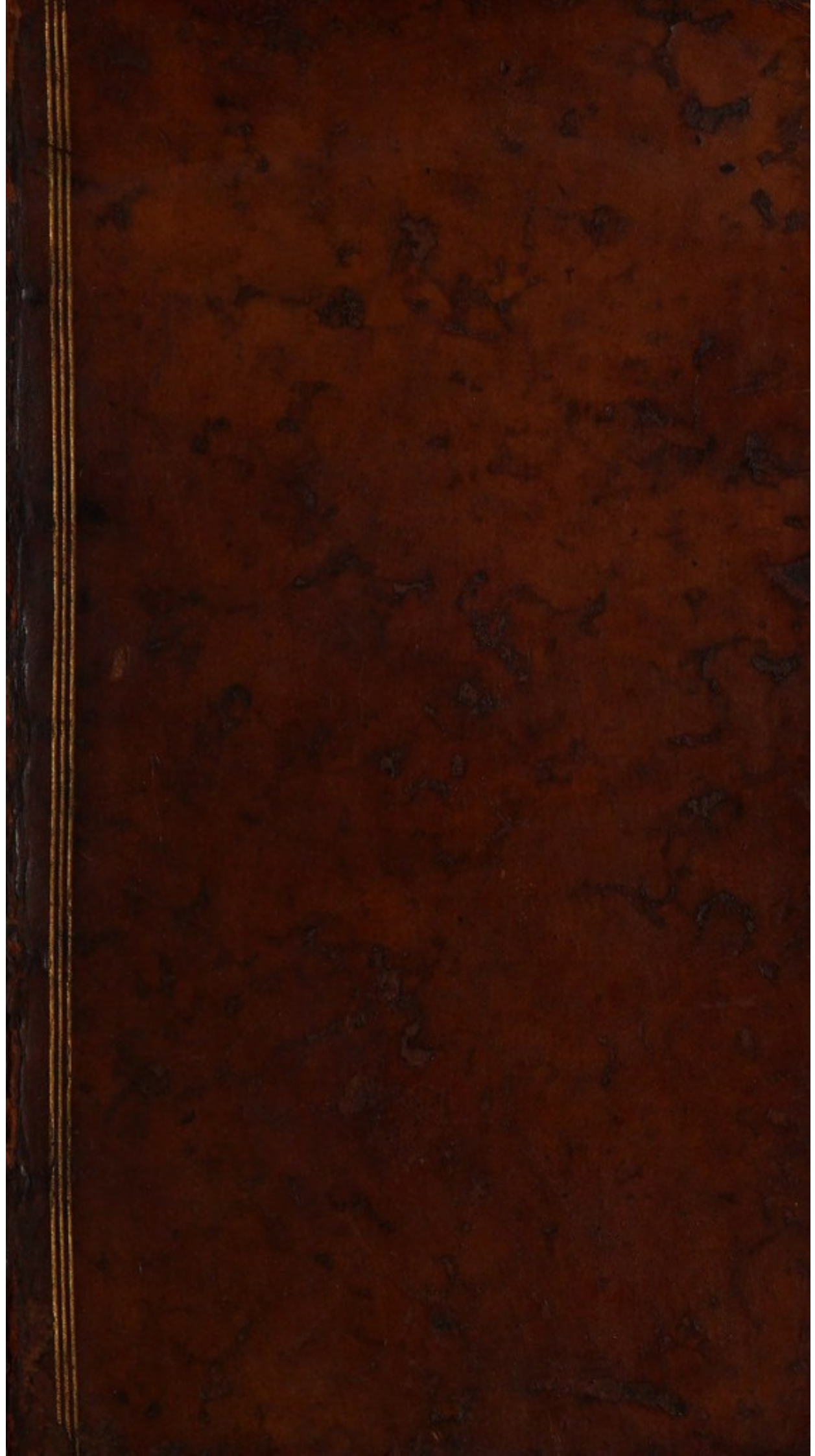
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

34269/A

Gordon 504B

K-1-38

4.
23.11.06
11

36. B. 16676.

Charles Richard Beaumont

April 24th 1800 -

Franc. van Mieris inv. et del.

Cl. Duflos Sculp.

TITI
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBRI SEX.

*Accedunt Selectæ Lectiones dilucidandæ
Poëmati appositæ.*

LUTETIÆ PARISIORUM.

Typis JOSEPHI BARBOU.

M. DCC. LIV.

EDITORIS PRÆFATIO.

PR O D I T tandem nova Lucretii editio iis omnibus, quotquot adhuc prodierunt, & longè accuratior, & ad optimorum Codicum fidem diligentius explorata. Quamvis autem in hoc edendo opere provisum à nobis studiosissimè fuerit, ut ne quid desideretur quod humana valeat præstare sedulitas, non defuturos tamen suspicamur nonnullos homines, eosque paulò religiosiores, quibus minimè arrideat noster labor, impensus scilicet ad evulgandum ejusmodi poëtam qui, dum impiam Epicuri philosophiam poëseos ornamentis illustrat, ad impie-

tatem pariter ac nequitiam facem præferre non temerè judicatur. Et verò annon erat fatius, exclamabunt illi, Scriptorem istum, à quo non leve Religioni vulnus infligatur, prorsus omitti, quàm tantopere desudare in revocando ad lucem poëtâ, iis præsertim instructo lenociniis, quæ ad legendum blandiùs proritent? Ea quidem est Lucretii doctrina, quæ auctoritatis plurimum ac gratiæ apud quosdam homines sibi facilè conciliet, ex eo quòd poëticiæ dictionis luminibus mirum in modum elucescat; neque illud dissimulatum volumus, vel ipsa hujus poëtæ mendacia, splendidissimo sermonis apparatu circumvestita, non mediocre pondus habere. At cùm Lucretii, aut potius Epicuri Philosophia à cordato quoque viro delirantis ingenii commentis annumeretur, non fuit quod vereremur, ne magis in rerum inanitate, quàm in poëseos leporibus lector sanæ mentis immoraretur. Quem enim

latet, si modò attenderit, quæcunque de Atomis effutit Epicurus, ea tam futilibus, imò tam nullis inniti rationum momentis, ut aut per sese ipsa ruant funditùs, aut leviter impulsa dilabantur? Quotusquisque autem est eorum homuncionum, qui Christianam Religionem apertiùs impugnant, qui non quamlibet aliam malit, quàm Epicuream opinionem tueri? adeò cum ratione & secum ipsa pugnat; quin etiam ne iis quidem argumentis philosophus utitur, quæ si non vero proxima, saltem non omnino absurda videantur.

Quapropter ad edendos Lucretii *de Rerum Naturâ* libros, eosdemque sedulò recognitos, industriam omnem conferre non dubitavimus, rati Epicuri doctrinam jampridem ita obsolevisse, nihil ut indè periculi rei Christianæ immineat; Lucretii verò libros, qui arcana reconditoris Physicæ plu-

rima dilucidè ac subtiliter explicent ;
poësimque simul offerant legentibus
Latini Sermonis integritate saluberri-
mâ delibutam , non parùm ad politio-
ris litteraturæ decus & utilitatem pro-
futuros. Si quid tamen meticulosis ho-
minibus supereffe videbitur , quod ab
exquisitis illis Lucretii carminibus ti-
mere Religio jure possit , faciet pro-
fectò ne error latiùs grassetur , utque
fidem , si quam invenit , amittat , ex-
petitus ille tandiu Eminentissimi Car-
dinalis *Anti-Lucretius* mox emitten-
dus in publicum singulari , nec satis
prædicando Illustrissimi & Eruditissimi
Abbatis * beneficio.

Fruere interim , Lector benevole ,
nostro , qualiscunque est , labore ; ne-
que gratulari pigeat Bibliopolæ nobis

---

* M. l'Abbé DE ROTHÉLIN.

P R Æ F A T I O. vij

à teneris amicissimo , qui paterni in
locupletando typis elegantioribus orbe
litterario studii hæres & æmulus , nec
impensæ , nec curis parcit , aut parcere
desinet.

Lutetiæ Parisiorum, Kalendis
Decembris , 1743.

TITI
LUCRETII CARI

PATRIA: GENUS: VITÆ
studium: ingenium: mortis genus,
& tempus librorum numerus: con-
siliū Poëtæ.

D. LAMBINO Auctore.

Patria.

E Patriâ T. LUCRETII CARI
constat inter omnes, idque vel
ex ipsius Poëtæ testimonio intel-
ligere licet, eum Romanum esse.
Itaque quod de T. Pomponio At-
tico scripsit Cornelius Nepos, munus Fortu-
næ fuisse, quòd in eâ potissimùm Urbe natus
est, in quâ domicilium Orbis terrarum esset

T. LUCRETII CARI. ix

imperii, ut eandem patriam haberet, & dominam, &c. hoc idem de T. Lucretio dicere licet, eandem Urbem ejus patriam fuisse, & Gentium dominam; siquidem Roma patria ejus est, ut est. Atque hæc quidem de patriâ.

Genus.

De genere autem, gentis Lucretiæ fuisse T. LUCRETIVM, nomen ipsum declarat. Porro autem gens Lucretia quàm clara atque antiqua fuerit, argumento sunt Lucretii Tricipitini, Triones, Ofellæ, Vespillones, Galli. Quod verò ad cognomen attinet, tametsi rârùs in Fastis, & cæteris monumentis compareat, Romanum esse tamen & ex Elegiis nonnullis P. Ovidii, & ex Epigrammatis M. Valerii Martialis intelligere licet. Sed credibile est, hujus familiæ Lucretios, equestri ordine contentos, populi honores non magnoperè expetiisse: quod nemo mirabitur, qui legerit C. Mæcenatem Vipsanium, cùm & Cæsari Augusto, & M. Agrippæ carissimus, atque adeò intimus esset, ideòque amplissimos honores capere, atque ad Senatorium ordinem pervenire posset, angusto tamen clavo contentum fuisse. Licet etiam dicere, Lucretium nostrum è Vespillonum aut Ofellarum familiâ fuisse, duoque cognomina habuisse; cùm ad

commune totius familiæ cognomen aut Vespillonis, aut Ofellæ, cognomen Cari accessisset, vel propter ingenii magnitudinem ac præstantiam, vel propter morum suavitatem & comitatem, vel propter aliquid tale.

Quod ut faciliùs credam, facit vel Q. Lucretius Vespillo, jurisperitus, quem commemorat M. Tullius in Bruto: vel Q. Lucretius Ofella, quem idem ibidem scribit aptiorem fuisse concionibus, quàm judiciis; de quo fortassè & Velleius Paterculus lib. 2. verba facit: vel potiùs alter Lucretius Vespillo, cujus M. Tullius mentionem facit lib. 8. ad Attic. epist. 5. & C. Cæsar lib. 1. & 3. de bello civili; ut credibile sit, Lucretium Poëtam horum alicujus fratrem germanum, aut patruellem fuisse. Neque me movet, quòd Cæsar lib. 1. de bello civili, Lucretium illum Senatorem appellat. Fieri enim poterat, ut ex eadem familiâ alius esset equestris, aut etiam Plebeii ordinis, alius Senatorii.

Quòd si cui mirum videatur, consideret M. Tullium Ciceronem, & Q. Tullium ejus fratrem, equestri loco esse natos. Finge igitur, ex his duobus fratribus alterum se ad honores petendos, & Remp. gerendam contu-

lisse : alterum luce populari carere , suum negotium agere , intra pelliculam se continere voluisse , (quod tamen secùs factum est ;) sed finge ita evenisse : procul dubio is , qui *Ædilitatem* majorem , *Præturam* , *Consulatum* adeptus esset , ut *Marcus* , *Senatorii* ordinis factus esset ; ille alter , qui nullum magistratum gessisset , in equestri ordine mansisset. Hoc idem de nostro *Tito* dicere licet , eum equestri ordine contentum fuisse , cùm ejus propinqui , quòd se ad *Remp.* administrandam , & ad magistratus gerendos contulerant , *Senatores* facti essent. Quo posito & concessio , licebit eum referre in familiam aut *Vespillonum* , aut *Ofellarum* , ut præter prænomen *Titi* , & nomen *Lucretii* , & cognomen *Cari* , vel sic appelletur *T. Lucretius Vespillo Carus* : vel sic , *T. Lucretius Ofella Carus*. De duobus cognomentis autem dubitari non debet. Nullum enim dubitandi locum relinquunt *P. Cornelius Lentulus Sura* , *P. Cornelius Lentulus Spinther* , *Q. Fabius Maximus Verrucosus* , *L. Cornelius Sylla Felix* , *L. Calpurnius Piso Frugi* ; & alii , quos longum sit enumerare.

Hæc sunt quæ de *T. Lucretii* genere comperta sunt. *Eusebius* autem *Pamphili F.* eum natum esse tradidit *Olympiade clxxi.* hoc

est, Cn. Domitio Ahenobarbo, & C. Cassio Longino Coss. an. ab U. C. 106 VIII. Alii, Olympiade c l x x i i. hoc est, L. Licinio Crasso, & Q. Mucio Scævola Coss. an. U. C. 106 LVIII. Ex quo apparet, eum M. Tullio Cicerone annis xii. aut xi. natu Minorem fuisse; siquidem M. Tullius natus est Q. Servilio Cæpione, & C. Attilio Sarano Coss. & ita T. Lucretium Carum, C. Julium Cæsarem, Q. Tullium Ciceronem, C. Valerium Catullum, T. Pomponium Atticum, & horum æquales, non longè admodum inter se ætatibus distitisse.

Vita studium.

Quòd ad vitæ studium attinet, credibile est Lucretium, cùm ad Poëticam, & Philosophiam natus esset, ingenioque suo indulgens, & naturam suam ducem secutus, philosophiam Epicuream approbasset, ut solutiore animo & commodiùs philosophari posset, sese Athenas contulisse, ibique Zenonem illum, Epicureorum Coryphæum, audivisse, atque hoc pacto totam Epicuri disciplinam accuratè cognovisse ac perdidicisse.

Cùm esset igitur Lucretius ad Poëticam factus naturâ, ingeniique acumine excelleret,

contemptis popularibus honoribus, qui non solum equestri ordini, verum etiam plebeio patebant (certè majoribus ejus & propinquis patuerant) sive quod à populari levitate abhorreret naturâ, sive quod vitam suam ei disciplinæ, quam sequeretur, quamque amplexus esset, consentaneam esse vellet, (sapientem enim ad Remp. accessurum negabat Epicurus) constituit se intra fortunam suam continere, perpetuòque equestrem dignitatem retinere, neque longius progredi, idque multorum bonorum & clarorum virorum exemplo. Quamvis autem essent hi numero complures, unus Pomponius tamen multorum instar ei esse poterat; qui, cum ei honores amplissimos in suâ civitate consequi liceret, ita privatus, quandiu mansit in vitâ, vixit tamen, ut viris totius civitatis Romanæ amplissimis, & ornatissimis, & nobilissimis carissimus fuerit.

Ingenium.

Quantus autem Poëta sit Lucretius, quàm acuto & acri ingenio, quanta sit carminis ab eo scripti gravitas ac majestas, quantus ornatu, quàm pulchri & præclari versus, quanta sermonis elegantia, integritas, atque ut ita dicam, sanitas: cum omnes eruditi, qui hodiè vivunt, intelligunt; tum qui patrum no-

strorum ætate floruerunt, eò maximè declarârunt, quòd hunc Poëtam imprimis amabant ac lectitabant. Sed ultima illa & maximè veneranda, utpotè nondum peregrinis sordibus oblita, antiquitas non obscurè id significavit.

Satis verò interdum mirari non possum, quæ tanta fuerit in Quintiliano iudicii perversitas, ut primùm cum Macro Lucretium, hoc est cum muscâ elephantum, comparârit, eum sint inter se maximè dispares ac dissimiles. Macrum autem eum significo, quem Quintilianus noverat. Nam is, qui hodie est in manibus, non est Macer germanus, sed alius quidam pseudomacer, in antiqui & veri Macri locum subditus. Deinde scripserit, utrumque esse quidem legendum, sed non ut phrasin, id est corpus eloquentiæ, faciant. Postremò subjunxerit, elegantem esse utrumque in suâ materiâ; sed alterum humilem, alterum difficilem. Nam primùm Lucretius non fuit cum Macro comparandus, propterea quòd nihil habent inter se simile. Deinde quod negat Lucretii lectionem Oratori prodesse posse ad corpus eloquentiæ constituendum; nihil unquam Quintilianus minùs verè locutus est. Nam sive verba simplicia, ac propria, & elocutionem ipsam spectes, paucis admodum

verbis exceptis, quæ Poëta aut suo jure finxit, aut ab Ennio & aliis ficta usurpavit, potest Orator ex sermonis genere, quo Lucretius est usus, orationem suam efficere primùm puriorem, atque elegantiorē, deinde uberiorē ac nitidiorē: sive te ad rerum tractandarum rationem convertas, habet unde facere possit orationem elatiorem, grandiorē, excelsiorem.

Quemadmodum enim M. Jullius Periclem illum, qui fulgurare, tonare, permiscere Græciam dicebatur, eò cæteris Oratoribus præstitisse dicit, quòd Anaxagoræ Physici auditor fuisset; & Demosthenem illum, quem Longinus scribit ignis instar, eorum, quos afficere velit, animos incendere, atque inflammare, tantò majorem evasisse, quòd Platonem in Academiâ de rebus à sensu populari remotis disputantem audivisset: ita arbitror eum Oratorem, qui studiosè Lucretium legat, multò majores in dicendo sonitus editurum, multòque vehementiùs animos auditorum quasi percussurum, & quòcunque volet, impulsurum. Neque tamen hoc ita accipi velim, quasi hoc sentiam, disputationem de Atomis, & de earum concursione fortuitâ, & de earum motu triplici, & similibus rebus, ad eloquentiæ incrementum ac pondus acquirendum Ora-

tori profuturam : sed hoc sentio , hoc dico , detractâ certorum librorum materiâ , ejus tractandæ rationem ac figuras Oratori magnos & uberes fructus allaturas , magnoque adjumento ad eloquentiam omnibus suis partibus absolutam comparandam futuras ; & Oratorem ab hujus Poëmatis lectione profectum , orationem confecturum longè grandiore , magis sonoram , magis arduam , & excelsam , magis denique , ut ita dicam , exstructam , atque exaggeratam.

Jam quòd idem Quintilianus ait , Lucretium esse difficilem , quid diceret , si his temporibus natus esset , quibus à certis hominibus ita depravatus est , ut vix ejus pristina facies agnoscatur , cùm & ætati Lucretii pænè vicinus , & Lucretii exemplaria integra & emendata , aut certè quàm minimè corrupta & mendosa habens , hæc scripserit tamen ? Atqui nihil est in Lucretio magnoperè difficile homini tolerabiliter erudito , & in disciplinâ Epicuri non omnino hospiti : quia pleraque in eo sunt , quæ non debet ignorare homo honesto loco natus , & liberaliter educatus , & bonis artibus eruditus , nedum is , qui est Orator aliquandò futurus , & apud Pontifices , apud Imperatores , apud Reges , apud Populos opulentos ac potentes magnis de rebus verba factururus ,

Tali

T. LUCRETII CARI. xvij

Tali igitur ingenio præditus atque ornatus, talibusque adjumentis partim à naturâ, partim à studio & doctrinâ instructus Lucretius, sese ad scribendum de naturâ rerum contulit, scribendi quidem genus, & figuras, & grandiloquentiam Empedoclis secutus; materiam verò, & res ab Epicuro, cujus disciplinam & decreta adamarât, mutuatus.

Mortis genus & tempus.

Quo mortis genere extinctus sit Lucretius, difficile dictu est; neque multò facilius est dicere, quoto suæ ætatis anno è vitâ discesserit. Plerique mortuum esse ferunt anno ætatis XLIII. Cn. Pompeio Magno III. Cæcilio Metello Pio Coss. an. ab U. C. I D C L I. eodem die quo P. Virgilium Maronem natum esse nonnulli scriptum reliquerunt. Nolunt autem eum, aut suâ sponte mortem obiisse, aut alicujus morbi vi, ut fit, consumptum esse, sed, ut ejus obitum τραγικώτερον faciant, scribunt eum sibi ipsum manus attulisse. Alii tædio vitæ, quòd patriam suam, ambitione, avaritiâ, luxuriâ, discordiâ, & similibus civitatum, quæ diu floruerunt, & jam senescunt, morbis æstuarè atque affligari videret. Alii ægritudine animi, quòd Memmii sui, qui in exilium pulsus erat, tristem casum æquo animo ferre

non posset. Alii furore percitum, in quem Lucilla, five uxor, five amica, amatorio poculo porrecto, eum imprudens adegerat, cum ab eo amari, non ei necem inferre, aut bonam mentem adimere, vellet.

Librorum à Lucretio scriptorum numerus.

Quoniam autem de numero librorum à Lucretio scriptorum nonnulli dubitârunt, & levissimis argumentis adducti, plures quàm sex ab eo scriptos esse existimârunt, videtur hic error minuendus, atque hæc dubitatio tollenda. Omnino igitur sex libros dumtaxat de naturâ rerum scripsit T. Lucretius Carus. Cujus rei cum sint mihi illa quoque argumenta non imbecilla; primùm, quòd Grammatici veteres, aliique scriptores, Festus, Nonius, Diomedes, Priscianus, Probus, Carisius, Donatus, Servius, Tertullianus, Arnobius, Lactantius, nullum Lucretii librum ultrà sextum commemorant. Deinde, quòd his sex libris solis tota Epicuri ratio, sententia, ac doctrina, quæ quidem ad Naturæ explicationem pertineat, continetur; neque quidquam ampliùs, quod quis de eâ dicere queat, reliquum est. Et tamen multa de continentia, & parcimonia in victu, de honoribus contemnendis, de luxuria, & mollitie aspernanda, & de cæte-

ris rerum ad Philosophiam moralem pertinentibus accedunt.

Consilium Poëtae.

Consilium denique Lucretii est, animi tranquillitatem, & *ἀταξίαν* illam, quam crebrò habebat in ore Epicurus, hominibus afferre. Quoniam autem duæ res imprimis homines sollicitant, & conturbant, ut ille putabat, Religio, hoc est, timor Deorum inanis, vitæque beatæ inimicus, atque infestus; & metus mortis: his duobus animorum quasi pestibus & crucibus conatur eos liberare, ostendendo primùm, nullam esse Deorum providentiam, deinde nullum sensum post vitam remanere, animosque esse mortales. Quibus vehementer errat Epicurus, & nos Christiani ab eo valdè dissentimus.

Quoniam igitur neutrum horum facile expedire poterat Lucretius, nisi naturâ rerum perspectâ, & cognitâ, omnem operam suam in explicandâ ratione Naturæ ponit. Itaque docet Mundum sine consilio Deorum, Atomorum concursu fortuito, esse factum; & Mundos esse innumerabiles, eodem modo creatos, eosque omnes esse interituros. Ac

XX *VITA T. LUCRETII CARI.*

totum quidem librum tertium in disputatione
de animâ consumpsit : cæteros verò in diver-
fis, ac variis quæstionibus, quas Lector ex
indice earum rerum, quæ in singulis libris
tractantur, facile cognoscet.

V E T E R U M
ET R E C E N T I U M
V I R O R U M D O C T O R U M
D E

T. L U C R E T I O C A R O
T E S T I M O N I A.

M. Cicero ad Q. Cicer. fratrem lib. 2. ep. 18.

L U C R E T I I Poëmata , ut scribis , non
ita sunt multis luminibus ingenii , mul-
tæ tamen artis.

P. Victorius Var. lect. lib. 17. cap. 16.

In Lucretio maximè puritas Latinæ Linguae
copiaque apparet.

Idem castig. in Cic. Epist.

Lucretius candidissimus , & facundissimus
Romanæ Linguae scriptor.

Barthius adversar. lib. 1. cap. 9.

Multa sunt in Lucretio, quæ alibi frustra quæras.

Idem ibid. lib. 23. c. 1.

Illibatæ, simplicisque, hoc est, priscae, & velut unicæ Latinitatis, ea gratia est, ut vel transmarinas delicias, fucò oblitæ, & picturatas, præ se faciliè contemnere faciat Lectores non ineptos, aut supersticiosos. Id quod in mentem mihi venit, cùm Catulli, & Lucretii Poëmata lego præcipuè: siquidem hi duo sunt omnium Latinorum Scriptorum, qui ad nos pervenerunt, principes; ideòque nulla cura iis supervacua impendi potest, nisi quæ vel non capiuntur, vel corrumpuntur.

Cornelius Nepos, in vitâ Attici.

Lucium Julium calidum, quem post Lucretii Catullique mortem, multò elegantissimum Poëtam nostram tulisse ætatem, verè videor posse contendere, &c.

Lactantius lib. de Opif. c. 6.

Epicuri sunt omnia, quæ delirat Lucretius.

Petrus Crinitus Florentinus.

T. Lucretius Carus ex Lucretiorum fa-

miliâ natus creditur, quæ Romæ insignis, & pervetusta habita est. Paulò antiquior fuit Terentio Varrone, & M. Tullio, ut quidam scripserunt; quod est observatum diligenter, quoniam in his annalibus, quos à Græcis habemus, complura falsò exposita sunt, contraque rationem temporum perversè signata. Ingenio summo traditur fuisse, & in scribendis carminibus maximè excitato. Solebat enim per intervalla temporum ad carmen accedere, non sine quodam animi furore, ut veteres Auctores ostendunt. Fabius Quintilianus Æmiliū Macrum, & T. Lucretium præstare elegantiam testatur, sed ipsius Lucretii carmen multum difficultatis retinere. Quæ res non modò propter ipsam materiam illi contigit, sed propter egestatem linguæ, & rerum novitatem, ut ille inquit.

Scripsit libros sex de naturâ rerum, in quibus doctrinam Epicuri, & Empedoclem Poëtam secutus est, cujus carmen atque ingenium admiratur. Neque desunt, qui scribant fuisse Lucretii opus à M. Tullio emendatum. Quocirca verisimile est, propter importunum obitum, ab eo imperfectum atque inemendatum relictum. Q. Frater plurimū Lucretii versibus concessit, & in ejus opere multum esse artis, atque ingenii refert; neque mirari

oportere, si Lucretii versus duriores interdum videntur, & quasi Orationi solutæ similes. Fuit hoc proprium illis temporibus, ut optimè testatur apud Macrobiū Furius Albinus, cujus verba hæc sunt: nemo debet antiquiores Poëtas eâ ratione viliores putare, quod eorum versus nobis scabri videntur. Ille enim stylus tum maximè placebat; diuque laboravit ætas secuta, ut magis hinc molliori stylo acquiesceret. Itaque minimè defuerunt, impetrantibus etiam Vespasianis, qui Lucretium pro Virgilio, & Lucilium pro Horatio legerent.

Ovid. lib. 1. Amor. eleg. 15.

Carmina sublimis tunc sunt peritura Lucreti,
Exitio terras cum dabit una dies.

Thomas Scavannus.

Ausonios inter vates Lucretius unus
Scrutator veri sedulus ipse fuit:
Abdita Naturæ cupiens irrumperè claustra,
Et superos acie mentis adire Deos.
Sæpè tamen recto deflectit tramite, & errat,
Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.

Franciscus Floridus Sabinus lectior.

Subsic. cap. 1.

Titus Lucretius Carus, excellens Philosophus, ejusmodi rerum quæ contra naturam

ram fieri videntur , rationem libentissimè red-
dere solet.

*Aldus Pius in epist. ad Albert. Pium Carpo-
rum Principem , ac Casareum Oratorem
apud Pontif. Max.*

Lucretius & Poëta , & Philosophus quidem
maximus , vel antiquorum judicio : sed ple-
nus mendaciorum. Nam multò aliter sentit
de Deo , de creatione rerum , quàm Plato ,
quàm cæteri Academici ; quippè qui Epicu-
ream sectam secutus est. Quamobrem sunt
qui ne legendum illum quidem censent Chris-
tianis hominibus , qui verum Deum ado-
rant , colunt , venerantur. Sed quoniam ve-
ritas , quantò magis inquiritur , tantò apparet
illustrior , & venerabilior , Lucretius , & qui
Lucretio sunt similes , legendi quidem mihi
videntur , & mendaces , & ut certè sunt. Hæc
autem attigimus , ut , si quis nesciat delira-
menta Lucretii , id discat è nobis.

Adrianus Turnebus advers. lib. 18. cap. 6.

Lucretius , in jucundo suo poëmate , quo-
dam antiquitatis sapore condit suos versus.

*Hieronimus Mercurialis Var. Lect. lib. 4.
cap. 16.*

Lucretius primus rerum naturas Romanæ
c

xxvj   *V A R I O R U M*

linguâ explanavit , ac plurima ab Epicuro ;
Democrito , & Hipocrate mutuatus est.

*J. Scaliger in Aristot. hist. anim. lib. 10.
§. 35.*

Lucretius divinus vir , atque incomparabilis
Poëta.

Casaubon. not. in Johan. c. 5.

Lucretius Latinitatis auctor optimus.

J. Lipsius Var. lect. lib. 1. c. 14.

Antiquiora quædam verba , & penè obso-
leta , in Lucretio , Ennio , aliisque vetustio-
ribus invenire est , ab usu sanè nostro , & ser-
mone remota : sed in veterum tamen scriptis
antiquitatis reverentiâ diligenter retinenda ,
& religiosè conservanda.

Melchior Junius method. Eloq. c. 8.

Lucretius auctor purus , nitidus , elegans ;
licet Epicuri ille dogmata defendat.

*Dionysius Lambinus in Epist. Dedicatoriâ ad
Carolus IX. Regem Christianissimum.*

Si quod est in his paucis Scriptorum vete-
rum tanquam ex naufragio reliquiis , litera-

TESTIMONIA. xxvij

rum genus, unde multæ magnæque utilitates ad nos permanarint; Poëmata sunt, &c.... At, inquires, Lucretius animorum immortalitatem oppugnat, Deorum providentiam negat, religiones omnes tollit, summum bonum in voluptate ponit. Sed hæc Epicuri, quem sequitur Lucretius, non Lucretii culpa est. Poëma quidem ipsum, propter sententias à religione nostrâ alienas, nihilominus Poëma est. Tantumne? Imò verò Poëma venustum, Poëma præclarum, Poëma omnibus ingenii luminibus distinctum, insignitum, atque illustratum, &c....

At Epicurus & Lucretius impii fuerunt. Quid tum postea? Num idcirco nos quoque, qui eos legimus, impii sumus? Primum, quàm multa sunt in hoc Poëmate cum aliorum Philosophorum sententiis, ac decretis consentanea! Quàm multa probabilia! Quàm multa denique præclara, ac propè divina! Hæc sumamus, hæc arripiamus, hæc approbemus.... Deinde, adeòne faciles, & creduli sumus, ut, quæ sunt à quibuscumque Scriptoribus memoriæ prædita, literisque mandata, ea, tanquam ex Apollinis oraculo edita, vera esse judicemus? Quòd si multa quotidie fabulosa, incredibilia, falsa denique legimus, vel ut animos relaxemus, vel

ut in iis, quæ sine controversiâ vera sunt, libentiùs acquiescamus, constantiùsque maneamus, quid est, quòd Lucretium elegantissimum, cultissimumque Poëtam aspernemur? ...

Ad Lucretium nostrum revertor, Poëtam egregium ac præstantem, Scriptoremque omnium Latinorum politissimum, vetustissimum, elegantissimum; ex quo Virgilius, & Horatius non solùm dimidiatos, sed integros sæpè versus mutuari solent. Hic, ubi de rerum primordiis, seu corpusculis individuis: de eorum motu, & figuris: de inani: de imaginibus, seu simulacris, quæ è summo rerum corpore mittuntur: de Animorum naturâ: de ortu, obituque siderum: de Solis & Lunæ defectu: de fulminis naturâ: de Arcu cœlesti: de Avernis: de causis morborum, & multis de aliis rebus disputat, subtilis, argutus, enucleatus, limatus est. In librorum præmisiis: in nonnullis similitudinibus: in exemplis: in disputationibus de morte contemnendâ; de amore fugiendo; de somno & insomniis, gravis, copiosus, amplus, magnificus, elatus, ornatus est .... Quid enim? Homerum, propterea quòd in quibusdam Fabularum partim turpium, partim absurdarum involucris, omnium rerum naturalium, atque humanarum

cognitionem inclusam continere existimatur, non solum legimus, verumetiam ediscimus: Lucretium sine Fabularum taliumque nugarum integumentis, de principiis, & causis rerum: de Mundo: de Mundi partibus: de vitâ beatâ: de rebus cœlestibus ac terrenis, non verè illum quidem, neque piè, sed tamen simpliciter, & apertè, & ut Epicureum, ingeniosè, & acutè, & eruditè, & purissimo sermone loquendi non audiemus?

Non enim, si multis locis à Platone distet, non, si multa cum religione nostrâ pugnantia dicit, idcirco ea etiam, quæ cum illorum & Christianorum sententiâ congruunt, spernere debemus. Quàm præclarè de coercendis voluptatibus, de sedandis animorum motibus, de mentis tranquillitate comparandâ disputat! Quàm subtiliter, & argutè eos, qui nihil percipi, nihilque sciri posse affirmant, qui sensus omnes fallaces esse dicunt, coarguit, ac refellit! Quàm copiosè sensus defendit! &c. . . . Quàm pulchræ sunt apud eum descriptiones! Quàm venusta, ut Græci appellant, Episodia! Bellæ de coloribus, de speculis, de Magnete, de Avernis, disputationes! Quàm graves ad continenter, justè, moderatè, innocenter vivendum, cohortationes! . . . . Quid de ejus sermone statuemus?

XXX VARIORUM TESTIMONIA.

Quo quid purius, quid incorruptius, quid nitidius, quid elegantius dici aut cogitari potest? Equidem hoc non dubitanter affirmabo, nullum in totâ Linguâ Latinâ Scriptorem Lucretio Latinè melius esse locutum: non M. Tullii, non C. Cæsaris orationem esse puriorem.

C A T A L O G U S.

Editionum T. Lucretii Cari de Rerum Naturâ.

1486. **V**eronæ, apud Paulum Fridenperger, curante Hieronymo Avantio: in-folio.
1495. Venetiis, per Theodorum de Ragazonibus de Asulâ: in-4.
1500. Venetiis, per Hieronymum Avantium, Veronensem, apud Aldum: in-4.
1511. Bononiæ, cum Commentario Joannis-Baptistæ Pii: in-folio.
1512. Florentiæ, Philippi Juntæ, cum præfatione Petri Candidi: in-folio.
1512. Florentiæ: in-12.
1512. Venetiis, cum præfatione Petri Candidi, ex editione Aldi: in-8.
1514. Parisiis, apud Ascensium, cum Commentario Joan. Baptistæ Pii: in-folio.
1515. Venetiis, ex recognitione Aldi, & ejus typis in-8.
1531. Basileæ, apud Henr. Petri: in-8.
1536. Lugduni, Gryphius: in-8.

1540. Lugduni: in-8.
 1542. Lovanii: in-4.
 1546. Lugduni: in-12.
 1558. Lugduni: in-12.
 1563. Parisiis, cum commentariis Dionysii Lambi-
     ni: in-4.
 1564. Lugduni: in-8.
 1565. Parisiis, cum emendationibus Adriani Tur-
     nebi: in-12.
 1566. Antverpiæ, cum commentariis Oberti Gifa-
     nii: in-8.
 1570. Parisiis, cum commentariis locupletioribus
     Dionysii Lambini: in-4.
 1576. Lugduni: in-12.
 1583. Francofurti, ex editione Lambini: in-8.
 1589. Antverpiæ: in-12.
 1595. Lugduni Batavorum, ex editione Oberti Gi-
     fanii, apud Plantin: in-8.
 1597. Lugduni Batavorum, apud Rapheleng: in-8.
 1606. Lugduni: in-12.
 1611. Lugduni Batavorum, apud Rapheleng: in-12.
 1611. Genevæ, in corpore Poëtarum Latinorum
     in-4.
 1616. Amstelodami: formâ minore.
 1616. Lugduni, in corpore Poëtarum Latinorum ab
     Alexandro Ficheto, Jesuitâ, edito: in-4.
 1620. Amstelodami, Jansson: in-24.
 1626. Amstelodami: formâ minore.
 1627. Genevæ, in corpore Poëtarum Latinorum: in-4.
 1631. Amstelodami: formâ minore.
 1631. Francofurti, curante Daniele Pareo: in-8.
 1647. Florentiæ, cum expositione paraphrasticâ &
     notis Joannis Nardii, Florentini: in-4.
 1650. Parisiis, cum versione Gallicâ Michaëlis de
     Marolles: in-8.
 1662. Salmurii, cum brevibus notis Tan. Fabri: in-4.

1663. Parisiis, cum Gallicâ Versione Michaëlis *de Marolles*; addito libro decimo Laertii Gallicè translato: in-8.
1675. Cantabrigiæ, cum notis *Tan. Fabri*: in-12.
1680. Parisiis, in usum Delphini, cum interpretatione & notis Michaëlis *Fayi*: in-4.
1685. Parisiis, cum gallicâ versione Baronis *des Coutures*: in-12.
1686. Cantabrigiæ, cum notis *Tan. Fabri*: in-12.
1692. Amstelodami, cum gallicâ versione Baronis *des Coutures*: in-12.
1693. Neapoli, cum notis *Tan. Fabri*, & argumentis *Fayi*: in-12.
1695. Oxonii, curante Thomâ *Creech*. in-8.
1701. Amstelodami, cum belgicâ versione Joannis *de Wit*, apud Sebastianum *Pezoldum*: in-8.
1708. Parisiis, cum gallicâ versione Baronis *des Coutures*: in-12.
1709. Londini: in-4.
1712. Londini, Tonson: in-4.
1712. Londini, Tonson, cum variis lectionibus: in-folio.
1713. Londini, Tonson: in-12.
1717. Londini, ex interpretatione & cum notis Thomæ *Creech*: in-8.
1721. Londini, in corpore Poëtarum Latinorum, apud Isaacum *Vaillant*: in-folio.
1725. Lugd. Bat. cum variorum notis, curante Sigeberto *Havercampo*: in-4.
1744. Lutetiæ Parisiorum. Accedunt selectæ Lectiones dilucidando operi appositæ. Curante Stephano Andreâ *Philippe*. Sumptibus Ant. *Coustelier*: typis C. F. *Simon*: in-12. Cum figuris elegantissimis.
1754. Lutetiæ Parisiorum, typis J. *Barbou*: in-12. Cum figuris elegantissimis.

ARGUMENTUM

LIBRI PRIMII.

Dicturus Poëta de primo rerum exortu atque natura, I. De Venere rerum Genitrice pauca præfatur; cuius Numine invocato, non solum Memmii clarissimi Romani cui suum hoc opus dedicat, sed etiam Epicuri, ex cuius sententiâ & doctrinâ scribit, laudes non ineleganti carmine breviter profequitur; laudatque in primis Epicurum, quod primus metu ac religione Deorum mentes humanas solverit.

II. Explicatis ex occasione variis sceleribus impiis, atque factis, in quæ crudeles mortalium mentes ipsa superstitio induxerit, docet quæ prima rerum principia statuat, quorum duo

xxxiv ARGUMENTUM

præcipua hæc variis afferit exemplis
atque argumentis: *Ex nihilo nihil fieri*,
& *in nihilum nihil posse reverti*.

III. Probat *Atomos*, quæ rerum
vult esse principia, corpora quidem
esse, sed cæca, hoc est, quæ sub ocu-
los non cadant: sententiamque hanc
variis exemplis de vento, de odore,
de calore, de frigore, de voce, de-
que aliis ejusmodi rebus, quæ con-
stat esse corpora, repetitis confirmat.

IV. Contendit *Atomos* non unas
esse rerum primordia: sed *Inane* addit,
ex quo & ex *Atomis* tota & omnis
rerum natura coalescat; negatque præ-
ter hæc duo tertiam posse dari primam
rerum naturam, sed horum duorum
cætera dici *Conjuncta* & *Eventa*, quas
vulgò rerum proprietates & accidentia
vocant.

V. *Atomorum* hanc esse naturam

ait, ut infecabilia, æterna, & solida sint corpora, ex quibus tamen res molles, interjecto *Inani*, æquè ac duræ fiant. Cùm autem ea sint minima corpora, docet indè quid sit, quod in rebus *Minimum* quid vulgò vocatur.

VI. Explicatis ita ac statutis suis principiis, Poëta veterum Philosophorum de rerum primis primordiis opiniones explodit: sed in primis Heracliti, qui unum ignem; Empedoclis, qui Terram, Aquam, Aërem, & Ignem; Anaxagoræ, qui Homœomeriam, quam Græci vocant, hoc est quasi similitudinem partium in rebus genitis, tanquam prima rerum principia statuerunt.

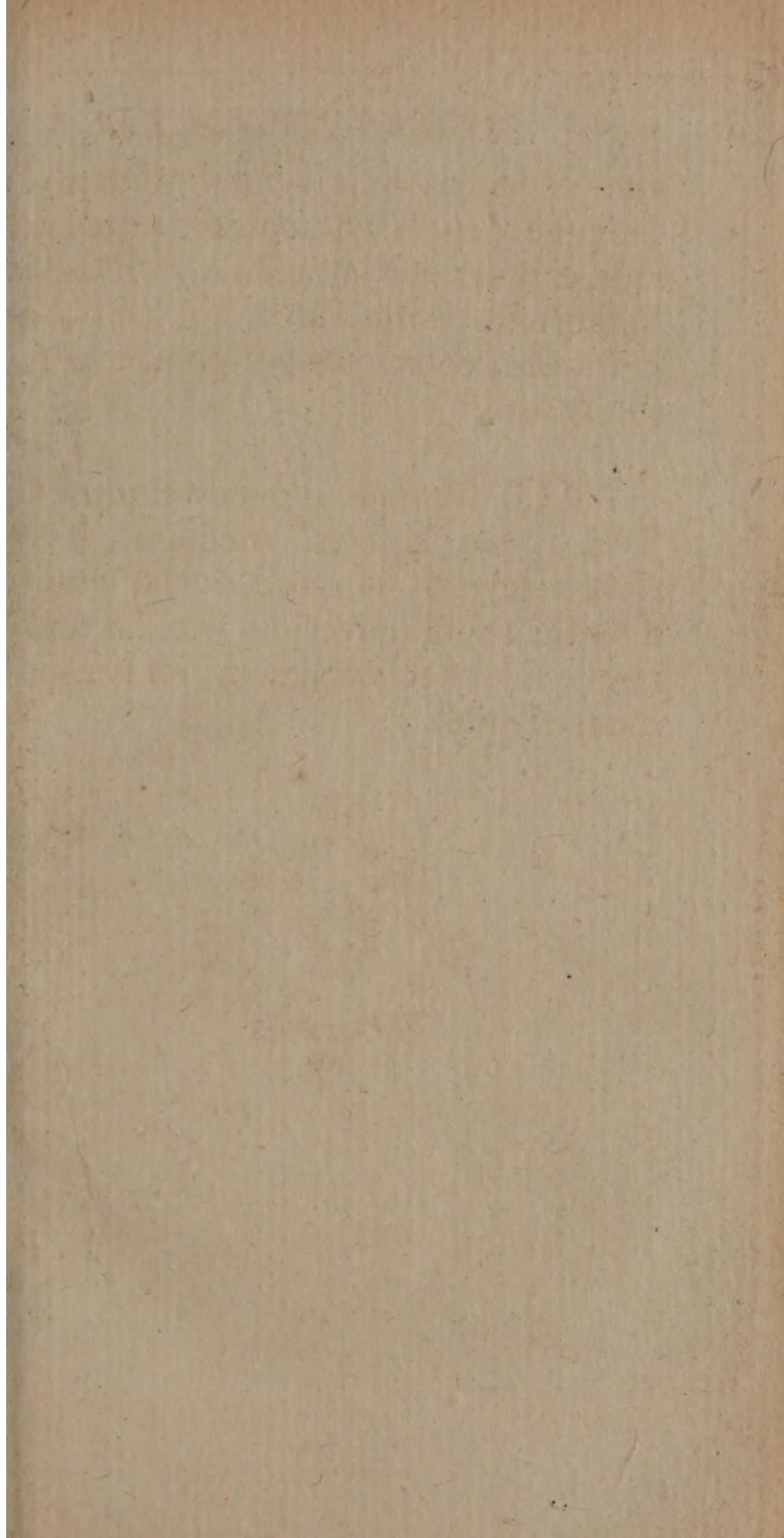
VII. Contendit Totum, seu Universum infinitum quidem esse, cùm ex Atomorum multitudine innumerâ, tum ex *Inanis* immensâ magnitudine: sed arguit in corporibus frangendis, rebuſ-

xxxvj *ARGUMENTUM LIB. I.*

que concretis dissolvendis modum finemque dari. Undè colligit prima rerum corpora esse individua, solida, & immortalia; ex quibus rerum fiant concretiones, & in quæ res concretæ resolvantur.

VIII. Denique monet nullum esse Totius, seu Universi medium, Terræve centrum, in quod omnia gravia nitantur; cùm universum sit infinitum, in quo sicut nec extremum, ita nec medium esse possit.

Franc van Mieris inv et del.

II.

Cl. Duflos Sculp.

TITI
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER PRIMUS.

NE ADUM genitrix, hominum Di-
vûmque voluptas,
Alma Venus, Cœli subter labentis
signa
Quæ mare navigerum, quæ terras
frugiferentes

Concelebras; per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, visitque exortum lumina Solis:
Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila Cœli,
Adventumque tuum: tibi suaves Dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
Placatumque nitet diffuso lumine Cœlum.
Nam simul ac species patefacta est verna diei.

Et reſerata viget genitabilis aura Favonî:
 Aëriæ primùm volucres te, Diva, tuumque
 Significant initum perculſæ corda tuâ vi.
 Indè feræ pecudes perſultant pabula læta,
 Et rapidos tranant amnes: ita capta lepore,
 Illecebrisque tuis omnis natura animantum
 Te ſequitur cupidè, quò quamque inducere pergis.
 Denique per maria, ac montes, fluvioſque rapaces,
 Frondiferaſque domos avium, campoſque virentes,
 Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
 Efficis, ut cupidè generatim ſæcla propagent.

Quæ quoniam rerum naturam ſola gubernas,
 Nec ſine te quidquam dias in luminis oras
 Exoritur, neque fit lætum, neque amabile quidquam:
 Te ſociam ſtudeo ſcribundis verſibus eſſe,
 Quos ego de RERUM NATURA pangere conor
 Memmiadæ noſtro: quem tu, Dea, tempore in omni
 Omnibus ornatum voluiſti excellere rebus.
 Quò magis æternum da dictis, Diva, leporem:
 Efficere ut interea fera mœnera militiai
 Per maria ac terras omnes ſopita quieſcant.
 Nam tu ſola poteſ tranquillâ pace juvare
 Mortales: quoniam belli fera mœnera Mavors
 Armipotens regit, in gremium qui ſæpe tuum ſe
 Rejicit, æterno devinctus vulnere amoris:
 Atque ita ſuſpiciens tereti cervice repoſtâ
 Paſcit amore avidos inhians in te, Dea, viſus:
 Eque tuo pendet reſupini ſpiritus ore.
 Hunc tu, Diva, tuo recubantem corpore ſancto
 Circumfuſa ſuper, ſuaves ex ore loquelas
 Funde, petens placidam Romanis, Inclita, pacem.
 Nam neque nos agere hoc patriâ tempore iniquo
 Poſſumus æquo animo: neque Memmî clara propago
 Talibus in rebus communi deeſſe ſaluti.

LIBER PRIMUS.

3

Quod superest, vacuas aures mihi, Memmiada, & te
Semotum à curis adhibe veram ad rationem,
Ne mea dona tibi studio disposita fideli,
Intellecta prius quàm sint, contempta relinquo.
Nam tibi de summâ Cœli ratione Deûmque
Differere incipiam, & rerum primordia pandam,
Unde omnes Natura creet res, auctet, alatque:
Quòve eadem rursus Natura perempta resolvat:
Quæ nos materiem, & genitalia corpora rebus
Reddendâ in ratione vocare, & semina rerum
Appellare suemus, & hæc eadem usurpare
Corpora prima, quòd ex illis sunt omnia primis.

Omnis enim per se Divûm natura necesse est
Immortali ævo summâ cum pace fruatur,
Semota ab nostris rebus, sejunctaque longè;
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipfa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur irâ.

Humana ante oculos fœdè cùm vita jaceret
In terris oppressa gravi sub Religione,
Quæ caput à Cœli regionibus ostendebat,
Horribili super aspectu mortalibus instans;
Primum Grâius homo mortales tollere contrâ
Est oculos ausus, primusque obsistere contrâ:
Quem nec fama Deûm, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compressit Cœlum, sed eò magis acrem
Virtutem inritât animi, confringere ut arcta
Naturæ primus portarum claustra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, & extra
Processit longè flammantia mœnia Mundi:
Atque Omne immensum peragravit mente animoque:
Unde refert nobis victor, quid possit oriri,
Quid nequeat; finita potestas denique cuique

A 1.

Quânam sit ratione , atque altè terminus hærens :
 Quare Religio pedibus subjecta vicissim
 Obteritur , nos exæquat victoria Cælo.

Illud in his rebus vereor , ne fortè rearis
 Impia te rationis inire elementa , viamque
 Endogredi sceleris ; quod contrà , sæpius illa
 Religio peperit scelerosa atque impia facta :
 Aulide quo pacto Triviaï virginis aram
 Iphianassaï turpârunt sanguine fœdè
 Ductores Danaûm delecti , prima virorum.
 Cui simul infula virgineos circumdata comptus
 Ex utrâque pari malarum parte profusa est ,
 Et mœstum simul ante aras adstare parentem
 Sensit , & hunc propter ferrum celare ministros ,
 Aspectuque suo lacrymas effundere cives :
 Muta metu terram genibus summissa petebat :
 Nec miseræ prodesse in tali tempore quibat ,
 Quòd patrio princeps donârat nomine Regem.
 Nam sublata virûm manibus tremebundaque ad aras
 Deducta est , non ut , solenni more sacrorum
 Perfecto , posset claro comitari Hymenæo :
 Sed casta incestè , nubendi tempore in ipso ,
 Hostia concideret mactatu mœsta parentis ,
 Exitus ut classi felix faustusque daretur.
 # Tantum Religio potuit suadere malorum !

Tutemet à nobis jam quovis tempore , vatum
 Terriloquis victus dictis desciscere quæres ?
 Quippe etenim quàm multa tibi jam fingere possum
 Somnia , quæ vitæ rationes vertere possint ,
 Fortunasque tuas omnes rurbare timore ?
 Et meritò : nam si certam finem esse viderent
 Ærumnarum homines , aliquâ ratione valerent
 Religionibus , atque minis obfistere vatum.

Nunc ratio nulla est restandi, nulla facultas;
 Æternas quoniam pœnas in morte timendum.
 Ignoratur enim quæ sit natura Animæ;
 Nata sit, an contrà nascentibus insinuetur;
 Et simul intereat nobiscum morte dirempta;
 An tenebras Orci visat, vastasque lacunas;
 An pecudes alias divinitus insinuet se,
 Ennius ut noster cecinit, qui primus amœno
 Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
 Per gentes Italas hominum quæ clara clueret?
 Etsi præterea tamen esse Acherusia templa
 Ennius æternis exponit versibus; edens,
 Quò neque permanent animæ, neque corpora nostra,
 Sed quædam simulacra modis pallentia miris.
 Unde sibi exortam semper florentis Homeri
 Commemorat speciem, lacrymas & fundere falsas
 Cœpisse, & rerum naturam expandere dictis.

Quapropter bene cùm, superis de rebus, habenda
 Nobis est ratio; Solis Lunæque meatus
 Quâ fiant ratione; & quâ vi quæque gerantur
 In terris: tum, cum primis, ratione sagaci
 Unde anima atque animi constet natura videndum:
 Et quæ res nobis vigilantibus obvia mentes
 Terrificet, morbo affectis, somnoque sepultis,
 Cernere uti videamur eos, audireque coram,
 Morte obitâ, quorum tellus amplectitur ossa.

Nec me animi fallit, Graïorum obscura reperta
 Difficile illustrare Latinis versibus esse:
 [Multa novis verbis præsertim cùm sit agendum,]
 Propter egestatem linguæ, & rerum novitatem,
 Sed tua me virtus tamen, & sperata voluptas
 Suavis amicitia, quemvis perferre laborem
 Suadet, & inducit noctes vigilare serenas,

Quærentem dictis quibus, & quo carmine demum
 Clara tuæ possim præpandere lumina menti,
 Res quibus occultas penitus convifere possis.

Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
 Non radii Solis, neque lucida tela diei
 Discutiant, sed Naturæ species, Ratioque;
 Principium hinc cujus nobis exordia sumet:
Nullam rem è nihilo gigni divinitus unquàm.
 Quippe ita formido mortales continet omnes,
 Quòd multa in Terris fieri, Cæloque tuentur,
 Quorum operum causas nullâ ratione videre
 Possunt, ac fieri divino numine rentur.
 Quas ob res, ubi viderimus, nil posse creari
 De nihilo, tum, quod sequimur, jam rectius indè
 Perspiciemus, & unde queat res quæque creari,
 Et quo quæque modo fiant operâ sine Divûm.

Nam si de nihilo fierent, ex omnibu' rebus
 Omne genus nasci posset; ni femine egeret.
 E mare primùm homines, è terrâ posset oriri
 Squammigerum genus, & volucres: erumpere Cælo
 Armenta, atque aliæ pecudes: genus omne ferarum,
 Incerto partu, culta ac deserta teneret:
 Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
 Sed mutarentur: ferre omnes omnia possent.
 Quippe, ubi non essent genitalia corpora cuique,
 Quî posset mater rebus consistere certa?
 At nunc feminibus quia certis quidque creatur,
 Indè enascitur, atque oras in luminis exit,
 Materies ubi inest cujusque & corpora prima.
 Atque hâc re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
 Quòd certis in rebus inest secreta facultas.

Præterea, cur Vere rosam, frumenta calore,

Vites. Autumno fundi sudante videmus :
Si non, certa suo quia tempore semina rerum
Cum confluxerunt, patefit quodcumque creatur,
Dum tempestates adfunt, & vivida tellus
Tutò res teneras effert in luminis oras ?
Quòd si de Nihilo fierent, subito exorerentur
Incerto spatio, atque alienis partibus anni :
Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
Concilio possent arceri tempore iniquo.

Nec porrò augendis rebus spatio foret usus
Seminis ad coïtum, è Nihilo si crescere possent.
Nam fierent juvenes subito ex infantibus parvis :
E terrâque exorta repente arbuta salirent.
Quorum nil fieri manifestum est, omnia quando
Paulatim crescunt, ut par est, semine certo :
Crescendoque genus servant ; ut noscere possis
Quæque suâ de materiâ grandescere, alique.

Huc accedit, uti sine certis imbribus anni
Lætificos nequeat foetus summittere tellus :
Nec porrò secreta cibo natura animantum
Propagare genus possit, vitamque tueri :
Ut potius multis communia corpora rebus
Multa putes esse, ut verbis Elementa videmus,
Quàm sine principiis ullam rem existere posse.
Denique cur homines tantos Natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada possent
Transire, & magnos manibus divellere montes,
Multaque vivendo vitalia vincere sæcla :
Si non materies quia rebus reddita certa est
Gignundis, è quâ constat quid possit oriri ?
Nil igitur fieri de Nilo posse fatendum est :
Semine quando opus est rebus, quo quæque creatæ
Aëris in teneras possint proferrier auras.

Postremò , quoniam incultis præstare videmus
 Culta loca , & manibus meliores reddere factus :
 Esse videlicet in terris primordia rerum ,
 Quæ nos , sæcundas vertentes vomere glebas ,
 Terrarumque solum subigentes , cimus ad ortus.
 Quòd si nulla forent , nostro sine quæque labore
 Sponte suâ multò fieri meliora videres.

Huc accedit , uti quidque in sua corpora rursus
 Dissolvat Natura , neque ad nihilum interimat res.

Nam , si quid mortale è cunctis partibus esset ,
 Ex oculis res quæque repentè erepta periret ;
 Nullâ vi foret usus enim , quæ partibus ejus
 Discidium parere , & nexus exsolvere posset.
 At nunc , æterno quia constant semine quæque ,
 Donec vis obiit , quæ res diverberet ictu ,
 Aut intus penetret per inania , dissolvatque ,
 Nullius exitium patitur Natura videri.

Præterea , quæcumque vetustate amovet ætas ,
 Si penitus perimit consumens materiem omnem ,
 Unde animale genus generatim in lumina vitæ
 Reducit Venus ? aut reductum Dædala tellus
 Unde alit , atque auget , generatim pabula præbens ,
 Unde mare , ingenui fontes , externaque longè
 Flumina suppeditant ? unde æther sidera pascit ?
 Omnia enim debet , mortali corpore quæ sunt ,
 Infinita ætas consumpsit , anteaucta diesque.
 Quòd si in eo spatium , atque anteauctâ ætate fuere ,
 E quibus hæc rerum consistit summa resecta ,
 Immortali sunt naturâ prædita certè.
 Haud igitur possunt ad Nilum quæque reverti.

Denique res omnes eadem vis caufaque volgò
Conficeret, nifi materies æterna teneret
Inter fe nexus minùs aut magis endopeditè.
Tactus enim lethi fatis effe caufa profectò :
Quippe, ubi nulla forent æterno corpore, eorum
Contextum vis deberet diffolvere quæque.
At nunc, inter fe quia nexus principiorum
Diffimiles constant, æternaque materies eft,
Incolumi remanent res corpore, dum fatis acris
Vis obeat pro texturâ cujufque reperta.
Haud igitur redit ad Nihilum res ulla, fed omnes
Discidio redeunt in corpora materiai.

Postremò pereunt imbres, ubi eos pater Æther
In gremium matris Terrai præcipitavit.
At nitidæ surgunt fruges, ramique virescunt
Arboribus; crescunt ipfæ, fœtuque gravantur.
Hinc alitur porrò noftrum genus, atque ferarum :
Hinc lætas urbes pueris florere videmus,
Frondiferasque novis avibus canere undique filvas.
Hinc fessæ pecudes pingues per pabula læta
Corpora deponunt, & candens lacteus humor
Uberibus manat distentis: hinc nova proles
Artubus infirmis teneras lasciva per herbas
Ludit, lacte mero mentes percuffa novellas.
Haud igitur penitus pereunt quæcumque videntur :
Quandò alid ex alio reficit Natura, nec ullam
Rem gigni patitur, nifi morte adjutam alienâ.

Nunc age, res quoniam docui non poffe creari,
De Nihilo, neque item genitas ad Nil revocari,
Ne quâ fortè tamen cœptes diffidere dictis,
Quòd nequeunt oculis rerum primordia cerni;
Accipe præterea, quæ corpora tute necesse eft

Confiteare esse in rebus, nec posse videri.

Principiò, Venti vis verberat incita pontum,
 Ingentesque ruit naves, & nubila differt:
 Interdum rapido percurrens turbine campos
 Arboribus magnis sternit, montesque supremos
 Sylvifragis vexat flabris: ita perfurit acri
 Cum fremitu, sævitque minaci murmure coortus.
 Sunt igitur Venti nimirum corpora cæca,
 Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cæli
 Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant.
 Nec ratione fluunt aliâ, stragemque propagant,
 Ac cum mollis aquæ fertur natura repentè
 Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
 Montibus ex altis magnus decursus aquai,
 Fragmina conjiciens sylvarum, arbutaque tota:
 Nec validi possunt pontes venientis aquai
 Vim subitam tolerare: ita magno turbidus imbri
 Molibus incurrens validis cum viribus amnis,
 Dat sonitu magno stragem, volvitque sub undis
 Grandia saxa, ruit quæ quidquid fluctibus obstat.
 Sic igitur debent Venti quoque flamina ferri,
 Quæ, veluti validum flumen, cum procubuerè,
 Quamlibet in partem trudent res antè, ruuntque
 Impetibus crebris; interdum vertice torto
 Corripiunt, rapidoque rotantia turbine portant.
 Quare etiam atque etiam sunt Venti corpora cæca:
 Quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
 Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui sunt.

Tum porrò varios rerum sentimus Odores:
 Nec tamen ad nares venientes cernimus unquam:
 Nec calidos Æstus tuimur, nec Frigora quimus
 Usurpare oculis, nec voces cernere suemus:
 Quæ tamen omnia corporeâ constare necesse est

Naturâ: quoniam sensus impellere possunt.

TANGERE ENIM ET TANGI, NISI COR-
PUS, NULLA POTEST RES.

Denique fluctifrago suspensæ in littore Vestes
Uvescunt, eadem dispansæ in Sole ferescunt.
At neque quo pacto perfederit humor aquai
Visu est, nec rursus quo pacto fugerit æstu;
In parvas igitur partes dispergitur humor,
Quas oculi nullâ possunt ratione videre.

Quin etiam multis Solis redeuntibus annis
Annulus in digito subtertenuatur habendo:
Stillicidî casus lapidem cavat: uncus aratri
Ferreus occultè decrescit Vomer in arvis:
Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
Saxeâ conspicimus: tum portas propter ahena
Signa manus dextras ostendunt attenuari
Sæpe salutantum tactu, præterque meantum.
Hæc igitur minui; cum sint detrita, videmus:
Sed quæ corpora decedant in tempore quoque,
Invida præcluserit speciem Natura videndi.

Postremò, quæcumque dies, Naturaque rebus
Paulatim tribuit moderatim crescere cogens,
Nulla potest oculorum acies contenta tueri:
Nec porrò quæcumque ævo, macieque senescunt:
Nec mare quæ impendent vesco sale saxa peresa,
Quid quoque amittant in tempore, cernere possis.
Corporibus cæcis igitur Natura gerit res.

Nec tamen undique corporeâ stipata tenentur
Omnia naturâ; namque est in rebus Inane.
Quod tibi cognosse in multis erit utile rebus:
Nec finet errantem dubitare, & quærere semper

De Summâ rerum, & nostris diffidere dictis;
Quapropter locus est intactus, Inane, vacansque.

Quod si non esset, nullâ ratione moveri
Res possent: namque officium, quod corporis extat,
Officere, atque obstare, id in omni tempore adesset
Omnibus: haud igitur quidquam procedere posset,
Principium quoniam cedendi nulla daret res.
At nunc per maria, ac terras, sublimaque cœli,
Multa modis multis variâ ratione moveri
Cernimus ante oculos: quæ, si non esset Inane,
Non tam sollicito motu privata carerent,
Quàm genita omninò nullâ ratione fuissent:
Undique materies quoniam stipata quiesset.

Præterea quamvis solidæ res esse putentur,
Hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas:
In saxis, ac speluncis permanat aquarum
Liquidus humor, & uberibus flent omnia guttis:
Dissipat in corpus sese cibus omne animantum:
Crescunt arbuta, & fœtus in tempore fundunt,
Quod cibus in totas usque ab radicibus imis
Per truncos, ac per ramos diffunditur omnes:
Intér septa meant voces, & clausa domorum
Transvolitant: rigidum permanat frigus ad ossa.
Quod nisi Inania sint, quâ possent corpora quæque
Transire, haud ullâ fieri ratione videres.

Denique cur alias aliis præstare videmus
Pondere res rebus, nihilo majore figurâ?
Nam, si tantundem est in lanæ glomere quantum
Corporis in plumbo est, tantundem pendere par est:
Corporis officiū est quoniā premere omnia deorsum:
Contrà autem natura manet sine pondere Inanis.
Ergo quod magnum est æquè, leviusque videtur,

Nimirum plus esse sibi declarat Inanis :

At contrà gravius plus in se corporis esse

Dedicat, & multo Vacui minùs intus habere.

Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci

Quærimus, admistum rebus quod Inane vocamus.

Illud in his rebus, ne te deducere vero
Possit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor,

Cedere squammigeris latices nitentibus aïunt,

Et liquidas aperire vias; quia post loca pisces

Linguant, quò possint cedentes confluere undæ;

Sic alias quoque res inter se posse moveri,

Et mutare locum, quamvis sint omnia plena.

Scilicet id falsâ totum ratione receptum est.

Nam quò squammigeri poterunt procedere tandem,

Nî spatium dederint latices? concedere porro

Quò poterunt undæ, cùm pisces ire nequibunt?

Aut igitur motu privandum est corpora quæque;

Aut esse admistum dicendum est rebus Inane,

Unde initum primum capiat res quæque movendi,

Postremò duo de concursu corpora lata

Si cita diffiliant, nempe aër omne necesse est

Inter corpora quod fuerat, possidat Inane.

Is porro, quamvis circum celerantibus auris

Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum

Compleri spatium: nam primum quemque necesse est

Occupet ille locum, deinde omnia possideantur.

Quòd si fortè aliquis, cùm corpora diffiluere,

Tum putat id fieri, quia se condenseat aër,

Errat: nam Vacuum, tunc fit, quod non fuit antè,

Et repletur item, Vacuum quod constitit antè,

Nec tali ratione potest densari aër:

Nec, si jam posset, sine inani posset, opinor,

Se ipse in se trahere, & partes conducere in unum.

Quapropter, quamvis causando multa moreris,
Esse in rebus Inane tamen fateare necesse est.

Multaque præterea tibi possum commemorando
Argumenta, fidem dictis conradere nostris.
Verùm animo satis hæc vestigia parva sagaci
Sunt, per quæ possis cognoscere cætera tute,
Namque canes ut montivagæ persæpe ferai
Naribus inveniunt intactas fronde quietes,
Cum semel institerunt vestigia certa viai:
Sic alid ex alio per te tute ipse videre
Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
Insinuare omnes, & verum protrahere inde.

Quod si pigrâris, paulumve abscefferis ab re,
Hoc tibi de plano possum promittere, Memmi:
Usque adeò largos haustus, è fontibus amnes,
Lingua meo suavis diti de pectore fundet,
Ut verear, ne tarda prius per membra senectus
Serpât, & in nobis vitai claustra resolvat,
Quam tibi de quavis unâ re versibus omnis
Argumentorum sit copia missa per aures.
Sed nunc jam repetam cæptum pertexere dictis.

Omnis, ut est, igitur per se Natura duabus
Consistit rebus: nam Corpora sunt, & Inane,
Hæc in quo sita sunt, & quâ diversa moventur.
Corpus enim per se communis dedicat esse
Sensus: quo nisi prima fides fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animi quidquam ratione queamus.
Tum porrò Locus, ac Spatium, quod Inane vocamus,
Si nullum foret, haud usquam sita corpora possent
Esse, neque omninò quâquam diversa meare:
Id quod jam superâ tibi paulò ostendimus antè.

Præterea nihil est, quod possis dicere ab omni
Corpore sejunctum, secretumque esse ab Inani:
Quod quasi tertia sit numero natura reperta.
Nam quodcumque erit, esse aliquid debebit id ipsum
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum sit;
Cui si tactus erit quamvis levis, exiguusque,
Corporum augebit numerum, summamque sequetur;
Sin intactile erit, nullâ de parte quod ullam
Rem prohibere queat per se transire meantem;
Scilicet hoc id erit Vacuum, quod Inane vocamus.

Præterea, per se quodcumque erit, aut faciet quid,
Aut aliis fungi debebit agentibus ipsum,
Aut erit, ut possint in eo res esse, gerique:
At facere & fungi sine corpore nulla potest res:
Nec præbere locum porro, nisi Inane Vacansque.
Ergo præter inane, & Corpora, tertia per se
Nulla potest rerum in numero natura relinqui;
Nec, quæ sub sensus cadat ullo tempore nostros,
Nec, ratione animi, quam quisquam possit apisci.
Nam quæcumque cluent, aut his conjuncta duabus
Rebus ea invenies, aut horum eventa videbis.
Conjunctum est id, quod numquam sine pernicali
Discidio potis est sejungi, seque gregari:
Pondus uti saxi, calor ignibus, liquor aquai,
Tactus corporibus cunctis, intactus Inani.
Servitium contrà, libertas, divitiæque,
Paupertas, bellum, concordia, cætera, quorum
Adventu manet incolumis natura, abituque,
Hæc soliti sumus, ut par est, Eventa vocare.

Tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis
Consequitur sensus, transactum quid sit in ævo,
Tum quæ res instet, quid porro deinde sequatur,

Nec per se quemquam Tempus sentire fatendum est
Semorum ab rerum motu, placidâque quiete.

Denique Tyndaridem raptam, belloque subactas
Trojugenas gentes cum dicunt esse, videndum est,
Ne fortè hæc per se, cogant nos esse fateri:
Quandò ea sæcla hominum, quorum hæc Eventa fuere,
Irrevocabilis abstulerit jam præterita ætas.
Namque aliud rebus, aliud regionibus ipsis
Eventum dici poterit, quodcumque erit actum,

Denique materies si rerum nulla fuisset,
Nec Locus, ac Spatium, res in quo quæque geruntur,
Nunquam Tyndaridis formæ conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio sub pectore gliscens
Clara accendisset sævi certamina belli:
Nec clam durateus Trojæ Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Grajugenarum;
Perspicere ut possis res gestas funditus omnes,
Non ita uti corpus per se constare, nec esse:
Nec ratione cluere eâdem, quâ constat Inane:
Sed magis ut meritò possis Eventa vocare
Corporum, atque Loci, res in quo quæque gerantur.

Corpora sunt porrò partim primordia rerum,
Partim concilio quæ constant principiorum.
Sed quæ sunt rerum primordia, nulla potest vis
Stringere: nam solido vincunt ea corpore demum;
Etsi difficile esse videtur credere, quidquam
In rebus solido reperiri corpore posse.
Transit enim fulmen cœli per septa domorum,
Clamor ut, ac voces: ferrum candescit in igne;
Diffiliuntque fero ferventia saxa vapore,
Conlabefactatus rigor auri solvitur æstu:
Tum glacies æris flammâ devicta liquecit:

Permanat

Permanat calor argentum , penetraleque frigus ,
Quando utrumque , manu retinentes pocula ritè ,
Sensimus infuso lympharum rore supernè.
Usque adeò in rebus solidi nihil esse videtur.
Sed quia vera tamen ratio , naturaque rerum
Cogit , ades , paucis dum versibus expediamus ,
Esse ea , quæ solido , atque æterno corpore consent ,
Semina quæ rerum , primordiaque esse docemus :
Unde omnis rerum nunc constet summa creata.

Principiò , quoniam duplex natura duarum
Diffimilis rerum longè constare reperta est ,
Corporum atque Loci , res in quo quæque geruntur :
Esse utramque sibi per se , puramque necesse est.
Nam quacumque vacat Spatium , quod Inane vocamus ;
Corpus eà non est : quà porrò cunque tenet se
Corpus , eà Vacuum nequaquam constat Inane.
Sunt igitur solida , ac sine Inani corpora prima.

Præterea quoniam genitis in rebus Inane est ,
Materiem circum solidam constare necesse est :
Nec res ulla potest verâ ratione probari
Corpore Inane suo celare , atque intus habere ,
Si non , quod cohibet , solidum constare relinquo.
Id porrò nihil esse potest , nisi materiai
Concilium , quod Inane queat rerum cohibere.
Materies igitur , solido quæ corpore constat ,
Esse æterna potest , cum cætera dissolvantur.

Tum porrò si nil esset , quod Inane vacaret ,
Omne foret solidum ; nisi contrà corpora cæca
Essent , quæ loca complerent , quæcunque tenerent ,
Omne , quod est , Spatium vacuum constaret Inane.
Alternis igitur nimirum Corpus Inani
Distinctum est , quoniam nec plenum naviter extat :

Nec porro Vacuum: sunt ergo corpora cæca,
 Quæ spatium pleno possint distinguere Inane.

Hæc neque dissolvi plagis extrinsecus ista
 Possunt: nec porro penitus penetrata retexi:
 Nec ratione queunt aliâ tentata labare,
 Id quod jam superâ tibi paulò ostendimus antè.
 Nam neque conlidi sine Inani posse videtur
 Quidquam, nec frangi, nec findi in bina secando:
 Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
 Nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur.
 Et quàm quæque magis cohibet res intus Inane,
 Tam magis his rebus penitus tentata labascit.
 Ergo, si solida, ac sine Inani corpora prima
 Sunt ita uti docui, sint hæc æterna necesse est.

Præterea, nisi Materies æterna fuisset,
 Antehac ad Nihilum penitus res quæque redissent,
 De Nihiloque renata forent quæcunque videmus.
 At quoniam superâ docui nil posse creari
 De nihilo, neque quod genitum est, ad nil revocari;
 Esse immortalis primordia corpore debent,
 Dissolvi quò quæque supremo tempore possint,
 Materies ut suppeditet rebus reparandis.
 Sunt igitur solidâ primordia simplicitate:
 Nec ratione queunt aliâ servata per ævum
 Ex infinito jam tempore res reparare.

Denique, si nullam finem Natura parasset
 Frangendis rebus, jam corpora materiai
 Usque redacta forent, ævo frangente priore,
 Ut nihil ex illis à certo tempore posset
 Conceptum, summum ætatis pervadere florem;
 Nam quidvis citius dissolvi posse videmus,
 Quàm rursus refici. Quapropter longadie

Infinita ætas antea acti temporis omnis
Quod fregisset adhuc, disturbans, dissolvensque,
In nunquam reliquo reparari tempore posset.
At nunc nimirum frangendi reddita finis
Certa manet: quoniam refici rem quamque videmus,
Et finita simul generatim tempora rebus
Stare, quibus possint ævi contingere florem.

Huc accedit, uti solidissima materiai
Corpora cum constant, possint tamen omnia reddi
Mollia, quæ fiant aër, aqua, terra, vapores,
Quo pacto fiant, & quâ vi cumque genantur;
Admixtum quoniam simul est in rebus Inane.
At contra, si mollia sint primordia rerum,
Unde queant validi filices, ferrumque creari,
Non poterit ratio reddi: nam funditus omnis
Principio fundamenti Natura carebit.
Sunt igitur solidâ pollentia simplicitate,
Quorum condensa magis omnia conciliatu
Arctari possunt, validasque ostendere vires.

Denique jam quoniam generatim reddita finis
Crescendi rebus constat, vitamque tuendi,
Et quid quæque queant per fœdera Naturæ,
Quid porro nequeant, sancitum quandoquidem existat:
Nec commutatur quidquam; quin omnia constant
Usque adeo, variae volucres ut in ordine cunctæ
Ostendant maculas generales corpori inesse,
Immutabile materiae quoque corpus habere
Debent nimirum. Nam si primordia rerum
Commutari aliquâ possent ratione revicta,
Incertum quoque jam constet, quid possit oriri,
Quid nequeat; finita potestas denique cuique
Quânam sit ratione, atque altè terminus hærens;
Nec toties possent generatim sæcla referre

Naturam, motus, vicium, moresque parentum;

Tum porrò, quoniam extremum cuiusque cacumen
Corporis est aliquod, nostri quod cernere sensus
Jam nequeunt; id nimirum sine partibus extat,
Et minimâ constat naturâ: nec fuit unquam
Per se secretum, neque posthac esse valebit:
Alterius quoniam est ipsum pars, primaque, & ima;
Inde aliæ, atque aliæ similes ex ordine partes,
Agmine condenso, naturam corporis explent.
Quæ quoniam per se nequeunt constare, necesse est
Hære, ut nequeant ullâ ratione revelli,
Sunt igitur solidâ primordia simplicitate:
Quæ minimis stipata cohærent partibus arctè,
Non ex ullorum conventu conciliata,
Sed magis æternâ pollentia simplicitate:
Unde neque avelli quidquam, neque deminui jam
Concedit Natura reservans semina rebus.

Præterea nisi erit Minimum, parvissima quæque
Corpora constabunt ex partibus infinitis.
Quippe ubi dimidiæ partis pars semper habebit
Dimidiam partem, nec res perfiniet ulla.
Ergo rerum inter summam, minimamque quid escit?
Non erit ut distent: nam quamvis funditus omnis
Summa sit infinita, tamen parvissima quæ sunt
Ex infinitis constabunt partibus æquè.
Quoi quoniam ratio reclamationem vera, negatque
Credere posse animum, victus fateare necesse est,
Esse ea quæ nullis jam prædita partibus existunt,
Et minimâ consent naturâ: quæ quoniam sunt,
Illa quoque esse tibi solida, atque æterna fatendum.

Denique nî minimas in partes cuncta resolvî
Cogere consuêssent rerum Natura creatrix;

Jam nihil ex illis eadem reparare valeret :
Propterea quia , quæ multis sunt partibus aucta ,
Non possunt ea , quæ debet genitalis habere
Materies , varios connexus , pondera , plagas ,
Concursus , motus , per quæ res quæque geruntur.

Porro , si nulla est frangendis reddita finis
Corporibus , tamen ex æterno tempore quædam
Nunc etiam superare necesse est Corpora rebus ,
Quæ nondum clueant ullo tentata periclo.
At quoniam fragili naturâ prædita constant ,
Discrepat æternum tempus potuisse manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævum.

Quapropter , qui materiem rerum esse putarunt
Ignem , atque ex igni Summam consistere solo ,
Magnopere à verâ lapsi ratione videntur.
Heraclitus init quorum dux prælia primus ,
Clarus ob obscuram linguam magis inter inanes ,
Quàm de graves inter Graïos , qui vera requirunt.
Omnia enim stolidi magis admirantur , amantque
Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt :
Veraque constituunt , quæ bellè tangere possunt
Aures , & lepido quæ sunt fucata sonore.

Nam cur tam variæ res possent esse , requiro ;
Ex vero si sunt Igni , puroque creatæ.
Nil prodesset enim calidum densari ignem ,
Nec rarefieri , si partes Ignis eandem
Naturam , quam totus habet super Ignis , haberent ;
Acrior ardor enim conductis partibus esset :
Languidior porro disjectis , disque supatis.
Amplius hoc fieri nihil est , quod posse rearis
Talibus in causis , nedum variantia rerum
Tanta queat densis rarisque ex ignibus esse.

Atque hi, si faciant admistum rebus Inane,
 Densari poterunt ignes, rarique relinqui:
 Sed, quia multa sibi cernunt contraria, mustant,
 Et fugitant in rebus Inane relinquere purum, &
 Ardua dum metuunt, amittunt vera viai:
 Nec rursus cernunt, exempto rebus Inani,
 Omnia densari, fierique ex omnibus unum
 Corpus, nil ab se quod possit mittere raptim,
 Æstifer ignis uti lumen jacet, atque vaporem:
 Ut videas non è stipatis partibus esse.

Quòd si fortè ullâ credunt ratione potesse
 Ignem in cœtu stingui, mutareque corpus:
 Scilicet ex ullâ facere id si parte reparcent,
 Occidet ad nihilum nimirum funditus ardor
 Omnis, & ex Nihilo fient quæcunque creantur.
 Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
 Continuò hoc mors est illius, quod fuit antè:
 Proinde aliquid superare necesse est incolume ollis,
 Ne tibi res redeant ad Nilum funditus omnes,
 De Nihiloque renata virescat copia rerum.

Nunc igitur, quoniam certissima corpora quædam
 Sunt, quæ conservant naturam semper eandem,
 Quorum abitu, aut aditu, mutatoque ordine, mutant
 Naturam res, & convertunt corpora sese:
 Scire licet non esse hæc ignea corpora rerum.
 Nil referret enim quædam decedere, abire,
 Atque alia attribui, mutarique ordine quædam,
 Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent.
 Ignis enim foret omnimodis, quodcunque crearent.
 Verùm, ut opinor, ita est: sunt quædã corpora, quorũ
 Concursus, motus, ordo, positura, figuræ,
 Efficiunt ignes, mutatoque ordine mutant
 Naturam: neque sunt igni simulata, neque ullæ

Præterea rei, quæ corpora mittere possit
Sensibus, & nostros adjectu tangere tactus.

Dicere porrò Ignem res omnes esse, neque ullam
Rem veram in numero rerum constare, nisi Ignem :
Quod facit hic idem, perdelirum esse videtur.
Nam contrà sensus ab sensibus ipse repugnat,
Et labefactat eos, unde omnia credita pendent :
Unde hic cognitus est ipsi, quem nominat Ignem.
Credit enim Sensus ignem cognoscere verè ;
Cætera non credit, nihilo quæ clara minùs sunt :
Quod mihi cùm vanum, tum delirum esse videtur.
Quò referemus enim ? quid nobis certius ipsis
Sensibus esse potest, quo vera ac falsa notemus ?

Præterea, quare quisquam magis Omnia tollat,
Et velit Ardoris naturam linquere solam ;
Quam neget esse Ignis, Summam tamè esse relinquat ?
Æqua videtur enim dementia dicere utrumque.

Quapropter qui materiem rerum esse putârunt
Ignem, atque ex Igni Summam consistere posse :
Et qui principium gignundis Aëra rebus
Constituère : aut Humorem quicumque putârunt
Fingere res ipsum per se : Terramve creare
Omnia, & in rerum naturas vertier omnes :
Magnopere à vero longèque errasse videntur.

Adde etiam, qui conduplicant primordia rerum,
Aëra jungentes Igni, Terramque Liquori :
Et qui quatuor ex rebus posse omnia rentur,
Ex Igni, Terrâ, atque Animâ procrefcere, & Imbri.

† Quorum Acragantinus cum primis Empedocles est,
Insula quem Triquetris terrarum gessit in oris,

+ Empédocle Sicilien, qui avoit été disciple
d'Anaxagore, non seulement avoit pénétré fort
avant dans la connoissance de la nature, mais
il avoit fait ce que Lucrèce a depuis fait à
l'imitation, je veux dire qu'il avoit mis toutes

la physique en vers. On a
produit en prose. Boileau. Aristotele, C. R. D.

Quam fluitans circùm magnis amfractibus æquor
 Ionium glaucis aspergit virus ab undis:
 Angustoque fretu rapidum mare dividit undis
 Italiæ terræ oras à finibus ejus.
 Hic est vasta Charybdis, & hic Ætnæa minantur
 Murmura flammæ rursus se colligere iras,
 Faucibus eruptos iterum ut vis evomat ignes,
 Ad Cælumque ferat flammæ fulgura rursus.
 Quæ cum magna modis multis miranda videtur
 Gentibus humanis regio, visendaque fertur,
 Rebus opima bonis, multâ munita virum vi,
 Nil tamen hoc habuisse viro præclarius in se,
 Nec sanctum magis, & mirum, carumque videtur.
 Carmina quin etiam divini pectoris ejus
 Vociferantur, & exponunt præclara reperta:
 Ut vix humanâ videatur stirpe creatus. #

Hic tamen, & superà quos diximus, inferiores
 Partibus egregiè multis, multoque minores,
 Quanquam multa bene, ac divinitus invenientes
 Ex adyto tanquam cordis responsa dedere
 Sanctius, & multò certâ ratione magis, quàm
 Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur;
 Principiis tamen in rerum fecere ruinas,
 Et graviter magni magno cecidère ibi casu.

Primum, quod motus, exempto rebus Inani,
 Constituunt, & res molles, raræque relinquunt,
 Aëra, Solem, Ignem, Terras, Animalia, Fruges:
 Nec tamen admiscent in eorum corpus Inane.

Deinde quod omninò finem non esse secandis
 Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori:
 Nec prorsum in rebus minimum consistere quidquam:
 Cum videamus in extremum cuiusque cacumen

Esse,

Esse, quod ad sensus nostros minimum esse videtur :
Conjicere ut possis ex hoc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, minimum consistere rebus.

Huc accedit item, quòd jam primordia rerum
Mollia constituunt, quæ nos nativa videmus
Esse, & mortali cum corpore funditus; atqui
Debeat ad Nihilum jam rerum summa reverti,
De Nihiloque renata virescere copia rerum :
Quorum utrumque quid à vero jam distet, habebas.

Deinde inimica modis multis sunt, atque venena
Ipsa sibi inter se; quare aut congressa peribunt,
Aut ita diffugient, ut tempestate coortâ,
Fulmina diffugere, atque imbres ventosque videmus.

Denique quatuor ex rebus si cuncta creantur,
Atque in eas rursus res omnia dissolvuntur,
Quî magis illa queunt rerum primordia dici,
Quàm contrà res illorum, retroque putari?
Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
Et totam inter se naturam tempore ab omni.
Sin ita fortè putas, ignis, terræque coire
Corpus, & aërias auras, roremque liquorum,
Nil in concilio naturam ut mutet eorum :
Nulla tibi ex illis poterit res esse creata,
Non animans, non ex animo quid corpore, ut arbor;
Quippe suam quidque in cœtu variantis acervi
Naturam ostendet, mistusque videbitur aër
Cum terrâ simul, atque ardor cum rore manere :
At primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandestinam, cæcamque adhibere,
Emineat ne quid, quod contrà pugnet, & obftet,
Quò minùs esse queat propriè, quodcunque creatur.

Quin etiam repetunt à Cœlo , atque ignibus ejus ,
 Et primùm faciunt ignem se vertere in auras
 Aëris : hinc imbrem gigni , terramque creari
 Ex imbri , retroque à terrâ cuncta reverti ;
 Humorem primum , post aëra , deinde calorem :
 Nec cessare hæc inter se mutare ; meare
 De cœlo ad terram , de terrâ ad sidera Mundi :
 Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
 Immutabile enim quiddam superare necesse est ;
 Ne res ad nihilum redigantur funditùs omnes.
 Nam quodcunque suis mutatum finibus exit ,
 Continuò hoc mors est illius , quod fuit antè.
 Quapropter , quoniam quæ paulò diximus antè ,
 In commutatum veniunt , constare necesse est
 Ex aliis ea , quæ nequeant convertier unquam :
 Ne tibi res redeant ad nilum funditùs omnes ;
 Quin potiùs tali naturâ prædita quædam
 Corpora constituas , ignem si fortè crearint ,
 Possè eadem demptis paucis , paucisque tributis ,
 Ordine mutato , & motu , facere aëris auras :
 Sic alias aliis rebus mutarier omnes.

At manifesta palam res indicat , inquis , in auras
 Aëris è terrâ res omnes crescere , aliquæ :
 Et nisi tempestas indulget tempore fausto ,
 Imbribus , & tabe nimborum arbuta vacillant ,
 Solque suâ pro parte fovet , tribuitque calorem :
 Crescere non possint fruges , arbuta , animantes.
 Scilicet & nisi nos cibus aridus , & tener humor ,
 Adjuvet , amisso jam corpore , vita quoque omnis
 Omnibus è nervis atque ossibus exsolvatur.
 Adjutamur enim dubio procul , atque alimur nos
 Certis ab rebus , certis aliæ atque aliæ res :
 Nimirum quia multa modis communia multis

Multarum rerum in rebus primordia mista
Sunt: ideò variis variæ res rebus aluntur.
Atque eadem magni refert primordia sæpe
Cum quibus, & quali positurâ contineantur:
Et quos inter se dent motus, accipiantque.
Namque eadem Cælum, mare, terras, flumina, Solem
Constituunt: eadem fruges, arbuta, animantes:
Verùm aliis, alioque modo commista moventur.

Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis communia verbis:
Cum tamen inter se versus, ac verba necesse est
Confiteare & re, & sonitu distare sonanti.
Tantum elementa queunt permutato ordine solo:
At rerum quæ sunt primordia, plura adhibere
Possunt, unde queant variæ res quæque creari.

Nunc & Anaxagoræ scrutemur Homæomeriam,
Quam Græci memorant, nec nostrâ dicere linguâ
Concedit nobis patrii sermonis egestas:
Sed tamen ipsam rem facile est exponere verbis,
Principium rerum quam dicit Homæomeriam.
Ossa videlicet è pauxillis atque minutis
Ossibu', sic & de pauxillis atque minutis
Visceribus viscus gigni, sanguenque creari,
Sanguinis inter se multis coeuntibu' guttis:
Ex auri que putat micis consistere posse
Aurum, & de terris terram concrefcere parvis:
Ignibus ex ignem, humorem ex humoribus esse;
Cætera consimili fingit ratione, putatque.

Nec tamen esse ullâ parte idem in rebus Inane
Concedit, neque corporibus finem esse secandis,
Quare in utrâque mihi pariter ratione videtur
Errare, atque illi, superâ quos diximus antè.

Adde quòd imbecilla nimis primordia fingit ;
 Si primordia sunt , simili quæ prædita constant
 Naturâ , atque ipsæ res sunt ; æquèque laborant ,
 Et pereunt , neque ab exitio res ulla refrenat.
 Nam quid in oppressu valido durabit eorum ,
 Ut mortem effugiat lethi sub dentibus ipsis ?
 Ignis , an humor ? an aura ? quid horum ? sanguis , an ossa ?
 Nil , ut opinor , ubi ex æquo res funditus omnis
 Tam mortalis erit , quàm quæ manifesta videmus
 Ex oculis nostris aliquâ vi victa perire.
 At neque recidere ad Nihilum res posse , neque autem
 Crescere de Nihilo , testor res antè probatas.

Præterea quoniam cibus auget corpus , alitque :
 Scire licet , nobis venas , & sanguen , & ossa ,
 Et nervos alienigenis ex partibus esse :
 Sive cibos omnes commisto corpore dicent
 Esse , & habere in se nervorum corpora parva ,
 Ossaque , & omninò venas , partesque cruoris :
 Fiet , uti cibus omnis & aridus , & liquor ipse ,
 Ex alienigenis rebus constare putetur ,
 Ossibus , & nervis , venisque , & sanguine misto.

Præterea quæcunque è terrâ corpora crescunt ,
 Si sunt in terris , terras constare necesse est ,
 Ex alienigenis quæ terris exoriuntur.
 Transfer item , totidem verbis utare licebit :
 In lignis si flamma latet , fumusque , cinisque ,
 Ex alienigenis consistant ligna necesse est.

Linguitur hîc tenuis latitandi copia quædam :
 Id quod Anaxagoras sibi sumit , ut omnibus omnes
 Res putet immistas rebus latitare : sed illud
 Apparere unum , cujus sint plura mista ,

Et magis in promptu, primâque in fronte locata;
Quod tamen à verâ longè ratione repulsum est.
Conveniebat enim fruges quoque sæpe minutas,
Robore cùm saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis, aut aliûm, nostro quæ corpore aluntur:
Cùm lapidi lapidem terimus, manare cruorem.
Consimili ratione herbas quoque sæpe decebat,
Et latices, dulces guttas, similique sapore
Mittere, lanigeræ quali sunt ubera lactis:
Scilicet & glebis terrarum sæpe friatis
Herbarum genera, & fruges, frondesque videri
Dispertita, atque in terris latitare minutè;
Postremò, in lignis cinerem fumumque videri,
Cùm præfracta forent, ignesque latere minutos.
Quorum nil fieri quoniam manifesta docet res,
Scire licet non esse in rebus res ita mistas:
Verùm semina multimodis immista latere
Multarum rerum in rebus communia debent.

At sæpe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina summa terantur
Inter se, validis facere id cogentibus Austris,
Donec flammæ fulserunt flore coorto:
Scilicet, & non est lignis tamen insitus ignis;
Verùm semina sunt ardoris multa, terendo
Quæ cùm confluxêre, creant incendia silvis.
Quòd si tanta foret silvis abscondita flamma,
Non possent ullum tempus celarier ignes:
Conficerent vulgò silvas, arbuta cremarent.

Jamne vides igitur, paulò quod diximus antè,
Permagni referre, eadem primordia sæpe
Cum quibus, & quali positurâ contineantur?
Et quos inter se dent motus, accipiantque?
Atque eadem paulò inter se mutata creare

Ignes è lignis ? quo pacto verba quoque ipsa
Inter se paulò mutatis sunt elementis ,
Cum ligna , atque ignes distinctâ voce notemus ?

Denique jam quæcunque in rebus cernis apertis ,
Si fieri non posse putas , quin materiai
Corpora consimili naturâ præditaingas ,
Hâc ratione tibi pereunt primordia rerum :
Fiet uti risu tremulo concussa cachinnent ,
Et lacrymis falsis humectent ora , genasque.

Nunc age, quod superest, cognosce, & clariùs audi.
Nec me animi fallit, quàm sint obscura, sed acri
Percussit thyrsos laudis spes magna meum cor ,
Et simul incussit suavem mî in pectus amorem
Musarum : quo nunc instinctus, mente vigenti
Avia Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita solo : juvat integros accedere fontes ,
Atque haurire ; juvatque novos decerpere flores ;
Insignemque meo capiti petere indè coronam ,
Unde priùs nulli velârint tempora Musæ :
Primùm, quòd magnis doceo de rebus, & arctis
Religionum animos nodis exsolvere pergo :
Deinde, quòd obscurâ de re tam lucida pango
Carmina, Museo contingens cuncta lepore.
Id quoque enim non ab nullâ ratione videtur :
Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
Cum dare conantur, priùs oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore ,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenuis, interea perpotet amarum
Absinthii laticem, deceptaque non capiatur ,
Sed potiùs tali facto recreata valescat :
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque

Volgus abhorret ab hâc : volui tibi suaviloquenti
Carminè Pierio rationem exponere nostram ,
Et quasi Museo dulci contingere melle ;
Si tibi fortè animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possèm , dum perspicias omnem
Naturam rerum , quâ constet compta figurâ.

Sed quoniam docui , solidissima materiâ
Corpora perpetuò volitare invicta per ævum ,
Nunc age , summaî ecquænam sit finis eorum ,
Necne sit , evolvamus : item , quod Inane repertum est ,
Seu Locus , ac Spatium , res in quo quæque gerantur ,
Pervideamus utrùm finitum funditùs omne
Constet , an immensum pateat vel adusque profundum.

Omne quod est igitur nullâ regione viarum
Finitum est : namque extremum debebat habere ;
Extremum porrò nullius posse videtur
Esse , nisi ultra sit quod finiat , ut videatur ,
Quò non longius hæc sensûs natura sequatur.
Nunc extra summam quoniam nihilest fatendum est ,
Non habet extremum : caret ergò fine , modoque :
Nec refert quibus assistas regionibus ejus.
Usque adeò quem quisque locum possedit , in omnes
Tantumdem partes infinitum omne relinquit.

Præterea , si jam finitum constituatur
Omne quod est spatium , si quis procurrat ad oras
Ultimus extremas , jaciatque volatile telum ,
Id validis utrùm contortum viribus ire
Quò fuerit missum , mavis , longèque volare ,
An prohibere aliquid censes , obstareque posse ?
Alterutrum fatearis enim , sumasque necesse est :
Quorum utrumque tibi effugium præcludit , & omne
Cogit ut exemptâ concedas fine patere.

Nam sive est aliquid, quod prohibeat, officiatque
 Quo minùs, quò missum est veniat, finique locet se,
 Sive foràs fertur, non est ea finis profectò.
 Hoc pacto sequar, atque oras ubicumque locâris
 Extremas, quæram quid telo denique fiat.
 Fiet, uti nusquam possit consistere finis,
 Effugiumque fugæ prolatet copia semper.

Præterea spatium summaï totius omne
 Undique si inclusum certis consisteret oris,
 Finitumque foret, jam copia Materiaï
 Undique ponderibus solidis confluxêt ad imum;
 Nec res ulla geni sub cœli tegmine possêt:
 Nec foret omninò Cœlum, neque lumina Solis:
 Quippe ubi Materies omnis cumulata jaceret
 Ex infinito jam tempore subsidendo.
 At nunc nimirum requies data principiorum
 Corporibus nulla est: quia nil est funditus imum,
 Quò quasi confluere, & sedes ubi ponere possint;
 Semper & assiduo motu res quæque genuntur
 Partibus in cunctis, æternaque suppeditantur
 Ex infinito cita corpora Materiaï.

Postremò ante oculos rem res finire videtur:
 Aër dissepit colles, atque aëra montes:
 Terra mare, & contrà mare terras terminat omnes.
 Omne quidem verò nihil est quod finiat extra:
 Est igitur natura loci, spatiumque profundî,
 Quod neque clara suo percurrere flumina cursu
 Perpetuo possint ævi labentia tractu:
 Nec prorsum facere, ut restet minùs ire, meando:
 Usque adeò passim patet ingens copia rebus,
 Finibus exemptis, in cunctas undique partes.

Ipsa modum porrò sibi rerum Summa parare

Ne possit, Natura tenet; quia corpus Inani,
Et quod Inane autem est, finiri corpore cogit:
Ut sic alternis infinita omnia reddat.
Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum;
Simplice naturâ & pateat tantum immoderatum:
Nec Mare, nec Tellus, nec Cœli lucida templa,
Nec mortale genus, nec Divum corpora sancta
Exiguum possent horâ sistere tempus.
Nam dispulsa suo de cœtu Materiai
Copia ferretur magnum per Inane soluta,
Sive adeò potius nunquam concreta creâset
Ullam rem, quoniam cogi disiecta nequisset.
Nam certè neque consilio primordia rerum
Ordine se quæque, atque sagaci mente locârunt:
Nec quos quæque darent motus pepigère profectò:
Sed quia multimodis multis mutata per omne
Ex infinito vexantur percita plagis,
Omne genus motûs, & cœtûs experiundo,
Tandem deveniunt in tales disposituras,
Qualibus hæc rebus consistit Summa creata:
Et multos etiam magnos servata per annos,
Ut semel in motus coniecta est convenientes,
Efficit, ut largis avidum mare fluminis undis
Integrent amnes; & Solis Terra vapore
Fota novet fœtus, summissaque gens animantum
Floreat, & vivant labentes Ætheris ignes.
Quod nullo facerent pacto, nisi Materiai
Ex infinito suboriri copia posset,
Unde amissa solent reparari in tempore quoque.

Nam veluti privata cibo natura animantum
Diffluit amittens corpus: sic omnia debent
Dissolvi, simul ac defecit suppeditare
Materies rectâ regione averfa viai.

Nec plagæ possent extrinsecùs undique Summam
 Conservare omnem, quæcunque est conciliata.
 Cudere enim crebrò possunt, partemque morari,
 Dum veniant aliæ, ac suppleri Summa queatur.
 Interdum resilire tamen coguntur, & unà
 Principiis rerum spatium, tempusque fugai
 Largiri, ut possint à cœtu libera ferri.
 Quare etiam atque etiam suboriri multa necesse est.
 Et tamen ut plagæ quoque possint suppetere ipsæ,
 Infinita opus est vis undique materiai.

Illud in his rebus longè fuge credere, Memmi,
 In medium Summæ [quod dicunt] omnia niti,
 Atque ideò Mundi naturam stare sine ullis
 Ictibus externis, neque quoquam posse resolvi
 Summa atque ima, quòd in medium sint omnia nixa,
 [Ipsam si quidquam posse in se sistere credis:
 Et quæ pondera sunt sub terris, omnia sursùm
 Nitier, in terrâque retro requiescere pòsta:
 Ut per aquas quæ nunc rerum simulacra videmus:]
 Et simili ratione animalia subtu' vagari
 Contendunt, neque posse è terris in loca Cœli
 Recidere inferiora magis, quàm corpora nostra
 Sponte suâ possint in Cœli templa volare:
 Illi cùm videant Solem, nos sidera noctis
 Cernere, & alternis nobiscum tempora cœli
 Dividere, & noctes pariles agitare, diesque.

Sed vanus stolidis hæc omnia finxerit error,
 Amplexi quòd habent perversè prima viai.
 Nam medium nihil esse potest, ubi Inane, locusque
 Infinita: neque omninò, si jam medium sit,
 Possit ibi quidquam hâc potius consistere causâ,
 Quàm quavis aliâ longè regione manere.

Omnis enim locus, ac spatium, quod Inane vocamus,
Per medium, per non medium concedat oportet
Æquis ponderibus, motus quacunque feruntur.
Nec quisquam locus est, quò corpora cum venêre,
Ponderis amissâ vi possint stare in Inani:
Nec quod Inane autem est, illis subsistere debet,
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
Haud igitur possunt tali ratione teneri
Res in concilio medii cuppedine victæ.

Præterea quoque jam non omnia corpora fingunt
In medium niti, sed terrarum, atque liquorum,
Humorem ponti, magnisque è montibus undas,
Et quasi terreno quæ corpore contineantur:
At contrâ, tenues exponunt æris auras,
Et calidos simul à medio differrier ignes,
Atque ideò totum circumtemere æthera signis,
Et Solis flammam per Cœli cœrula pasci,
Quòd calor à medio fugiens ibi colligat ignes.
[Quippe etiam vesci è terrâ mortalia sæcla:
Nec prorsum arboribus summos frundescere ramos
Posse, nisi à terris paulatim cuique cibatum
Terra det:] ac supra circum tegere omniâ Cœlum;
Ne, volucrum ritu flammarum, mœnia Mundi
Diffugiant subitò magnum per Inane soluta,
Et ne cætera consimili ratione sequantur:
Neve ruant Cœli tonitralia templa supernè,
Terraque se pedibus raptim subducatur, & omnes
Inter permistas terræ, Cœlique ruinas
Corpora solventes, abeant per Inane profundum,
Temporis ut puncto nihil exstet reliquiarum,
Desertum præter spatium, & primordia cæca.
Nam quâcunque prius de parti corpora cêsse
Constitues, hæc rebus erit pars janua lethi:
Hæc se turba foràs dabit omnis Materiali.

Hæc si pernosces parvâ perfunctus opellâ,
 (Namque alid ex alio clarescet) non tibi cæca
 Nox iter eripiet, quin ultima Naturâ
 Pervideas; ita res accendent lumina rebus.

Finis Libri Primi.

ARGUMENTUM

LIBRI SECUNDI.

PRÆFATUS pauca Lucretius de Sapientiæ laudibus, cujus ad studia Memmii suum, quasi alieno periculo edoctum, suaviter allicit inducitque fortiter, I. Futuram de Atomorum qualitatibus, quas vocant, disputationem aggreditur: quarum prima Motus est; quem triplicem astringit *Deorsum, Sursum, & Declinationes*. Unde pars exiguis intervallis reperfusæ condensentur in res duras ac solidas: pars magnis conflictæ spatiis concilientur in res raras & molles: pars denique non sociatæ volitent perpetuò per Inane magnum, sicut ramenta pulveris per Solis radios cernimus volitare.

II. Stoïcos interim arguit & Acade-

micos, qui Mundum à Diis creatum; Divinâque providentiâ conservatum iri voluerint; quem temerario Atomorum concursu fabricatum, & fortuito earumdem discidio peremptum iri docuit Epicurus.

III. Tum reversus ad rem unde orta est quæstio, totus in id incumbit, ut astruâ duplici Atomorum motu, naturali *Deorsum*, violento *Sursum*, tertium *Declinationis* præfertim motum Atomis asserat, ex quo cuncta generentur, & sine quo libertas omnis hominibus adimatur. Quâ ex datâ occasione breviter explicat, quid motus liber à necessario differat.

IV. Docet Atomos in immoto & quieto Universo ferri tamen irrequietis & mobilibus motibus, in quibus semper fuisse, nunc esse, ac olim fore necesse est. Quod quidem mirum videri non debet, cum ejusmodi motus Atomorum non minùs cæci sint, quàm cæca sunt earum corpora; hoc est, non ma-

gis sub sensus nostros cadant motus Atomorum, quàm earum corpora.

V. Explicato diverso Atomorum motu, jam alteram earum qualitatem, quæ variæ sunt figuræ, demonstrat. Harum autem plurimas quidem species diversas ac dissimiles statuit, numero tamen finitas: sed sub diversâ quâque figurarum specie ponit infinitas Atomos. Quod longâ carminum serie explicat.

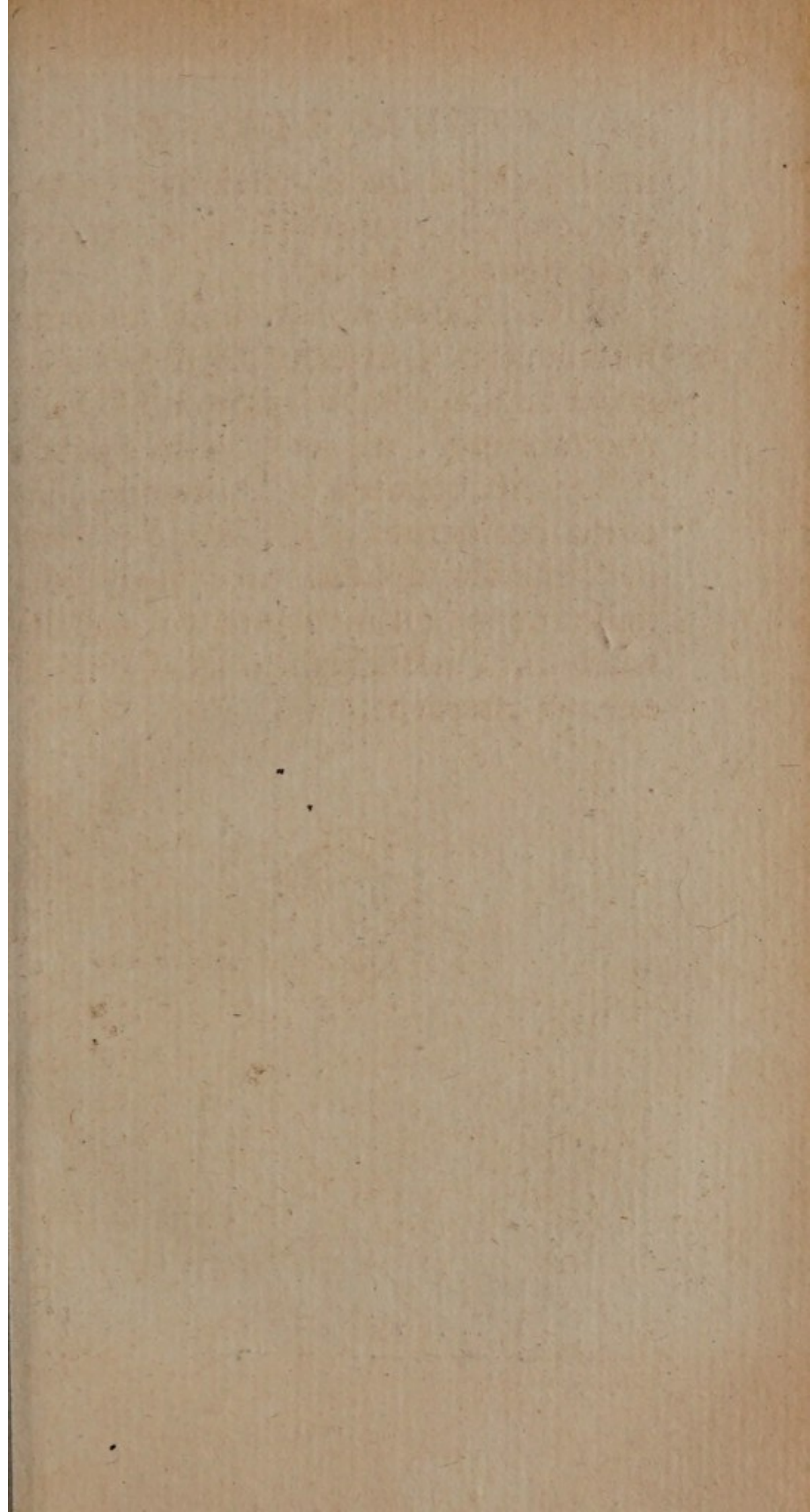
VI. Hinc res cunctas, non ex unius figurarum speciei Atomis, sed ex multis ac dissimilibus figuris, constare ostendit, vel unius Terræ exemplo, quæ, quia rerum omnium diversa semina in se continet, Maternum nomen est adepta, *Magnaque Parens* Deorum pariter ac hominum est appellata.

VII. Denique de cæteris rerum qualitatibus, quas dicimus, fusè disputat, puta de calore, frigore, humore, siccitate, colore, odore, sapore, ac sensu. Quarum omnium affectionum expertes facit Atomos, quamvis ex his

res calidæ, frigidæ, humidæ, siccæ, coloratæ, odoræ, saporæ ac sensiles fiant atque coalescant.

VIII. Tandem non unicum hunc Mundum in Universo, sed infinitos etiam alios esse fingit, quorum Dii sicut nec fabricam, ita nec curam agunt: sed qui sicut temerario Atomorum concursu coaluerunt, ita fortuito earumdem discidio dissolventur, haud dissimili ratione, quàm plantæ & animalia nascuntur, adolescunt, senescunt & demum intereunt.

Frans van Mieris inv. et del.

II.

Cl. Duflos Sculp.

TITI
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER SECUNDUS.

UAVE, mari magno turbantibus
æquora ventis,
E terrâ magnum alterius spectare labo-
rem:
Non quia vexari quemquam est jucun-
da voluptas,
Sed, quibus ipse malis careas, quia cernere suave est.
Suave etiam belli certamina magna tueri
Per campos instructa, tuâ sine parte pericli:
Sed nil dulcius est, bene quàm munita tenere
Edita doctrinâ sapientum templa serenâ:
Despicere unde queas alios, passimque videre
Errare, atque viam palantes quærere vitæ;

D

Certare ingenio ; contendere nobilitate ;
 Noctes atque dies niti præstante labore
 Ad summas emergere opes , rerumque potiri.

O miseras hominum mentes , ô pectora cæca !
 Qualibus in tenebris vitæ , quantisque periclis
 Degitur hoc ævi , quodcunque est ! Nonne videre
 Nil aliud sibi Naturam latrare , nisi ut , cùm
 Corpore sejunctus dolor absit , mente fruatur
 Jucundo sensu , curâ semota , metuque ?

Ergò corpoream ad naturam pauca videmus
 Esse opus omninò , quæ demant cunque dolorem :
 Delicias quoque uti nullas substernere possint ;
 Gratius interdum neque Natura ipsa requirit.
 Si non aurea sunt juvenum simulacra per ædes
 Lampadas igniferas manibus retinentia dextris ,
 Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur ;
 Nec domus argento fulget , auroque renidet ;
 Nec citharis reboant laqueata aurataque templa :
 Attamen inter se prostrati in gramine molli
 Propter aquæ rivum , sub ramis arboris altæ ,
 Non magnis opibus jucundè corpora curant :
 Præsertim cùm tempestas arridet , & anni
 Tempora conspergunt viridantes floribus herbas ;
 Nec calidæ citiùs decedunt corpore febres ,
 Textilibus si in picturis , ostroque rubenti
 Jactaris , quàm si plebeiâ in veste cubandum est.

Quapropter , quoniam nil nostro in corpore gazæ
 Proficiunt , neque nobilitas , neque gloria regni ;
 Quod superest , animo quoque nil prodesse putandum.
 Si non , fortè tuas legiones per loca campi
 Fervere cùm videas belli simulacra cientes ;
 Fervere cùm videas classem , latèque vagari ;

His tibi tum rebus timefactæ Religiones
Effugiunt animo pavidæ, mortisque timores :
Tum vacuum pectus relinquunt, curâque solutum.

Quòd si ridicula hæc, ludibriaque esse videmus,
Reverâque metus hominum, curæque sequaces,
Nec metuunt sonitus armorum, nec fera tela;
Audacterque inter Reges, rerumque potentes
Versantur; neque fulgorem reverentur ab auro,
Nec clarum vestis splendorem purpureaï :
Quid dubitas, quin omne sit hoc rationis egestas,
Omnis cum in tenebris præsertim vita laboret?

Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum, nihilò quæ sunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
Non radii Solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed Naturæ species, ratioque.

Nunc age, quo motu genitalia Materiaï
Corpora res varias gignant, genitasque resolvant,
Et quâ vi facere id cogantur, quæve sit ollis
Reddita mobilitas magnum per Inane meandi,
Expediam: tu te dictis præbere memento.

Nam certè non inter se stipata cohæret
Materies, quoniam minui rem quamque videmus;
Et quasi longinquo fluere omnia cernimus ævo,
Ex oculisque vetustatem subducere nostris:
Cum tamen incolumis videatur Summa manere,
Propterea quia, quæ decedunt corpora cunque,
Unde abeunt, minuunt: quò venêre, augmine donant:
Illa senescere, at hæc contrà florescere cogunt,

Nec remorantur ibi : sic rerum summa novatur
Semper , & inter se mortales mutuà vivunt.
Augescunt aliæ gentes , aliæ minuuntur ;
Inque brevi spatio mutantur sæcla animantum ,
Et , quasi cursores , vitæ lampada tradunt.

Si cessare putas rerum primordia posse ,
Cessandoque novos rerum progignere motus ;
Avius à verâ longè ratione vagaris.
Nam , quoniam per Inane vagantur cuncta , necesse est
Aut gravitate suâ ferri primordia rerum ,
Aut ictu fortè alterius : nam , cita supernè
Obvia cùm flixère , fit , ut diversa repentè
Diffiliant : neque enim mirum , durissima quæ sint ,
Ponderibus solidis , neque quidquam à tergibus obstat.

Et quò jactari magis omnia Materiai
Corpora pervideas , reminiscere Totius imum
Nil esse in summâ ; neque habere ubi corpora prima
Consistant : quoniam spatium sine fine modoque est ,
Immensumque patere in cunctas undique partes ,
Pluribus ostendi , & certâ ratione probatum est.

Quod quoniam constat , nimirum nulla quies est
Reddita corporibus primis per Inane profundum :
Sed magis assiduo , varioque exercita motu ,
Partim intervallis magnis conflictâ resultant :
Pars etiam brevibus spatiis nexantur ab ictu.
Et quæcunque magis condenso conciliatu ,
Exiguïs intervallis connexa resultant ,
Indopedita suis perplexis ipsa figuris :
Hæc validas saxi radices , & fera ferri
Corpora constituunt , & cætera de genere horum
Paucula. Quæ porrò magnum per inane vagantur ,
Et cita diffiliunt longè , longèque recurfant

In magnis intervallis ; hæc aëra rarum
Sufficiunt nobis , & splendida lumina Solis.

Multaque præterea magnum per Inane vagantur ,
Conciliis rerum quæ sunt rejecta , nec usquam
Consociare etiam motus potuere recepta :
Cujus , uti memoro , rei simulacrum , & imago
Ante oculos semper nobis versatur , & instat.
Contemplator enim , cum Solis lumina cunque
Insertim fundunt radios per opaca domorum :
Multa minuta modis multis per Inane videbis
Corpora misceri radiorum lumine in ipso ,
Et velut æterno certamine prælia , pugnasque
Edere turmatim certantia ; nec dare pausam ,
Conciliis , & discidiis exercita crebris ,
Conjicere ut possis ex hoc , primordia rerum ,
Quale sit , in magno jactari semper Inani.
Duntaxat rerum magnarum parva potest res
Exemplare dare , & vestigia notitiæ.

Hoc etiam magis hæc animum te advertere par est
Corpora , quæ in Solis radiis turbare videntur :
Quod tales turbæ motus quoque materiai
Significant clandestinos , cæcosque subesse.
Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
Commutare viam , retroque repulsa reverti
Nunc huc , nunc illuc , in cunctas denique partes.
Scilicet hic à principiis est omnibus error.

Prima moventur enim per se primordia rerum ;
Indè ea , quæ parvo sunt corpora conciliatu ,
Et quasi proxima sunt ad vires principiorum ,
Ictibus illorum cæcis impulsa cientur ,
Ipsaque , quæ porrò paulò majora , laceffunt.
Sic à principiis ascendit motus , & exit

Paulatim nostros ad sensus, ut moveantur
 Illa quoque, in Solis quæ lumine cernere quimus;
 Nec, quibus id faciant plagis, apparet apertè.

Nunc, quæ mobilitas sit reddita materiæ
 Corporibus, paucis licet hinc cognoscere, Memmi;
 Primum Aurora novo cum spargit lumine terras,
 Et variæ volucres nemora avia pervolitantes,
 Aëra per tenerum liquidis loca vocibus opplent:
 Quam subito soleat Sol ortus tempore tali
 Convestire suâ perfundens omnia luce,
 Omnibus in promptu, manifestumque esse videmus.
 At vapor is, quem Sol mittit, lumenque serenum,
 Non per Inane meat vacuum; quò tardiùs ire
 Cogitur, aërias quasi cum diverberet undas:
 Nec singillatim corpuscula quæque vaporis,
 Sed complexa meant inter se, conque globata.
 Quapropter simul inter se retrahuntur; & extrâ
 Officiantur, uti cogantur tardiùs ire.
 At, quæ sunt solidâ primordia simplicitate,
 Cum per Inane meant vacuum, nec res remoratur
 Ulla foris; atque ipsa suis è partibus unum,
 Unum in quem cœpère locum connixa feruntur:
 Debent nimirum præcellere mobilitate,
 Et multò citiùs ferri, quàm lumina Solis;
 Multiplicisque loci spatium transcurrere eodem
 Tempore, quo Solis pervolgant fulgura Cælum:
 Nam neque consilio debent tardata morari,
 Nec perscrutari primordia singula quæque,
 Ut videant, quâ quidque geratur cum ratione.

At quidam contra hæc, ignari, materiæ
 Naturam non posse, Deum sine numine, rentur
 Tantopere humanis rationibus, ac moderatis,
 Tempora mutare annorum, frugesque creare:

Nec jam cætera, mortales quæ suadet adire,
Ipseque deducit dux vitæ diæ Voluptas,
Ut res per Veneris blanditum sæcla propagent,
Ne genus occidat humanum; quorum omnia causâ
Constituisse Deos fingunt: sed in omnibu' rebus
Magnopere à verâ lapsi ratione videntur.
Nam, quamvis rerum ignorem primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis Cæli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus esse creatam
Naturam Mundi, quæ tantâ est prædita culpâ:
Quæ tibi posterius, Memmi, faciemus aperta.
Nunc id, quod superest de motibus, expediemus.

Nunc locus est, ut opinor, in his illud quoque rebus
Confirmare tibi, nullam rem posse suâ vi
Corpoream sursùm ferri, sursùmque meare.
Ne tibi dent in eo flammæ corpora fraudem:
Sursus enim vorsus gignuntur, & augmina sumunt;
Et sursùm nitidæ fruges, arbutaue crescunt,
Pondera, quantum in se est, cum deorsum cuncta ferantur.
Nec cum subsiliunt ignes ad tecta domorum,
Et celeri flammâ degustant tigna, trabesque,
Sponte suâ facere id, sine vi subigente, putandum est:
Quod genus, è nostro cum missus corpore sanguis
Emicat exsultans altè, spargitque cruorem.
Nonne vides etiam, quantâ vi tigna trabesque
Respuat humor aquæ? Nam quàm magis ursumus altum
Directa, & magnâ vi multi pressimus ægrè,
Tam cupidè sursùm revomit magis, atque remittit,
Plus ut parte foràs emergant, exsiliantque.
Nec tamen hæc, quantum est in se, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per Inane deorsum cuncta ferantur.
Sic igitur debent flammæ quoque posse per auras
Aëris expressæ sursùm succedere; quanquam

Pondera, quantum in se est, deorsum deducere pugnent.
 Nocturnasque faces, Cœli sublimē volantes,
 Nonne vides longos flammarum ducere tractus,
 In quascunque dedit partes Natura meatum?
 Non cadere in terram stellas, & sidera cernis?
 Sol etiam summo de vertice dissipat omnes
 Ardorem in partes, & lumine conferit arva:
 In terras igitur quoque Solis vergitur ardor.
 Transversosque volare per imbres fulmina cernis:
 Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus ignes
 Concurfant; cadit in terras vis flammea volgo.

Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus:
 Corpora cum deorsum rectum per Inane feruntur,
 Ponderibus propriis, incerto tempore fermē,
 Incertisque locis, spatio decedere paulum,
 Tantum quod momen mutatum dicere possis.

Quod nisi declinare solerent, omnia deorsum,
 Imbris uti guttæ, caderent per Inane profundum:
 Nec foret offensus natus, nec plaga creata
 Principiis; ita nil unquam Natura creasset.

Quod si fortē aliquis credit graviora potesse
 Corpora, quò citius rectum per Inane feruntur,
 Incidere è supero levioribus, atque ita plagas
 Gignere, quæ possint genitales reddere motus:
 Avius à verâ longè ratione recedit.
 Nam per aquas quæcunque cadunt, atque aëra deorsum,
 Hæc, pro ponderibus, casus celerare necesse est;
 Propterea, quia corpus aquæ, naturaque tenuis
 Aëris haud possunt æquè rem quamque morari:
 Sed citius cedunt gravioribus exsuperata.
 At contrà nulli de nullâ parte, neque ullo
 Tempore Inane potest vacuum subsistere rei,

Quin,

Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per Inane quietum
Æquè ponderibus non æquis concita ferri.
Haud igitur poterunt levioribus incidere unquam
Ex supero graviora; neque ictus gignere per se,
Qui varient motus, per quos Natura genat res.

Quare etiam atque etiam paulùm clinare necesse est.
Corpora, nec plus quàm minimum, ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet.
Namque hoc in promptu, manifestumque esse videmus:
Pondera, quantum in se est, non posse obliqua meare,
Ex supero cùm præcipitant; quod cernere possis.
Sed nihil omninò rectâ regione viai
Declinare, quis est, qui possit cernere, sese?

Denique si semper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur semper novus ordine certo;
Nec declinando faciunt primordia motûs
Principium quoddam, quod Fati fœdera rumpat,
Ex infinito ne causam causa sequatur:
Libera per terras unde hæc animantibus extat,
Unde est hæc, inquam, Fatis avolsa voluntas,
Per quam progredimur, quò ducit quemque voluptas?
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certâ, sed ubi ipsa tulit mens.
Nam dubio procul his rebus sua cuique voluntas
Principium dat; & hinc motus per membra rigantur.
Nonne vides etiam, patefactis tempore puncto
Carceribus, non posse tamen prorumpere equorum
Vim cupidam tam desubitò, quàm mens avet ipsa?
Omnis enim totum per corpus materiai
Copia conquiri debet, concita per artus
Omnes, ut studium mentis connexa sequatur:
Ut videas initum motûs à corde creari,

Ex animique voluntate id procedere primùm :
Indè dari porrò per totum corpus & artus.

Nec simile est, ut cùm impulsî procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnoque coactu :
Nam tum materiam totius corporis omnem
Perspicuum est, nobis invitis, ire, rapique,
Donicum eam refrænavit per membra voluntas.
Jamne vides igitur, quanquam vis extera multos
Pellit, & invitos cogit procedere sæpe,
Præcipitesque rapit, tamen esse in pectore nostro
Quiddam, quod contrà pugnare, obstareque possit :
Cujus ad arbitrium quoque copia materiai
Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
Et projecta refrænatur, retroque residit ?

Quare in feminibus quoque idem fateare necesse est,
Esse aliam præter plagas, & pondera, causam
Motibus, unde hæc est nobis innata potestas :
De nihilo quoniam fieri nil posse videmus.
Pondus enim prohibet ne plagis omnia fiant,
Externâ quasi vi ; sed ne mens ipsa necessum
Intestinum habeat cunctis in rebus agendis ;
Et devicta quasi cogatur ferre, patique :
Id facit exiguum clinamen principiorum,
Nec regione loci certâ, nec tempore certo.

Nec stipata magis fuit unquam materiai
Copia, nec porrò majoribus intervallis.
Nam neque adaugefcit quidquam, neque deperit indè.
Quapropter quo nunc in motu principiorum
Corpora sunt, in eodem anteaetâ ætate fuere,
Et posthac semper simili ratione ferentur :
Et quæ consuèrunt gigni, gignentur eâdem
Conditione ; & erunt, & crescent, inque valebunt ;

LIBER SECUNDUS.

51

Quantum cuique datum est per fœdera Naturæ.
Nec rerum summam commutare ulla potest vis.
Nam neque quò possit genus ullum Materiai
Effugere exOmni, quidquam est; neque rursus inOmne
Unde coorta queat nova vis irrumperè, & omnem
Naturam rerum mutare, & vertere motus.

Illud in his rebus non est mirabile: quare,
Omnia cum rerum primordia sint in motu,
Summa tamen summâ videatur stare quiete,
Præterquam si quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longè nostris ab sensibus infrà
Primorum natura jacet: quapropter, ubi illa
Cernere jam nequeas, motus quoque surpere debent:
Præsertim cum, quæ possimus cernere, celent
Sæpe tamen motus, spatio diducta locorum.
Nam sæpe in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant pecudes, quò quamque vocantes
Invitant herbæ gemmantes rore recenti:
Et satiati Agni ludunt, blandèque coniscant:
Omnia quæ nobis longè confusa videntur,
Et veluti in viridi candor consistere colli.
Præterea magnæ legiones cum loca cursu
Camporum complent, belli simulacra cientes:
Et circumvolitant equites, mediosque repente
Tramittunt valido quatientes impete campos;
Fulgur ibi ad Cælum se tollit, totaque circum
Ære renidescit tellus, subterque virum vi
Excitur pedibus sonitus, clamoreque montes
Icti rejaçant voces ad sidera mundi:
Et tamen est quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, & in campis consistere fulgur.

Nunc, age, jam deinceps cunctarum exordia rerum,
Qualia sint, & quàm longè distantia formis,

E 2

Percipe, multigenis quàm sint variata figuris;
 Non quòd multa parùm simili sint prædita formâ,
 Sed quia non volgò paria omnibus omnia constant.
 Nec mirum: nam cùm sit eorum copia tanta,
 Ut neque finis, uti docui, neque summa sit ulla:
 Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
 Esse pari filo, similique affecta figurâ.

Præterea genus humanum, mutæque natantes
 Squammigerùm pecudes, & læta arbuſta, feræque;
 Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
 Concelebrant circùm ripas, fontesque, lacusque;
 Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
 Horum unum quodvis generatim sumere perge:
 Invenies tamen inter se distare figuris.
 Nec ratione aliâ proles cognoscere matrem,
 Nec mater posset prolem: quod posse videmus,
 Nec minùs atque homines inter se nota cluere.
 Nam sæpe ante Deùm vitulus delubra decora
 Thuricremas propter mactatus concidit aras,
 Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen:
 At mater virides saltus orbata peragrans,
 Linquit humi pedibus vestigia pressa bisulcis,
 Omnia convifens oculis loca, si queat usquam
 Conspicere amissum fœtum; completque querelis
 Frondiferum nemus adſistens, & crebra revisit
 Ad stabulum, desiderio perfixa Juvenci,
 Nec teneræ ſalices, atque herbæ rore vigentes;
 Fluminaque ulla queunt, ſummis labentia ripis,
 Oblectare animum, ſubitamque avertere curam:
 Nec Vitulorum aliæ ſpecies per pabula læta
 Derivare queunt aliò, curâque levare:
 Uſque adeò quiddam proprium, notumque requirit.
 Præterea teneri tremulis cum vocibus Hædi
 Cornigeras nôrunt matres, Agnique petulci

Balantum pecudes : ita , quod Natura reposcit ,
Ad sua quisque ferè decurrunt ubera lactis. #

Postremò quodvis frumentum , non tamen omne ,
Quodque suo in genere inter se simile esse videbis ,
Quin intercurrat quædam distantia formis :
Concharumque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium , quàm mollibus undis
Littoris incurvi bibulam pavit æquor arenam.
Quare etiam atque etiam simili ratione necesse est ,
Naturâ quoniam constant , neque facta manu sunt
Unius ad certam formam primordia rerum ,
Dissimili inter se quædam volitare figurâ.

Perfacile est jam animi ratione exsolvere nobis ,
Quare fulmineus multò penetratior ignis ,
Quàm noster fluat è tædis terrestribus ortus.
Dicere enim possis cœlestem fulminis ignem
Subtilem magis è parvis constare figuris :
Atque ideò transire foramina , quæ nequit ignis
Noster hic è lignis ortus , tædâque creatus.

Præterea lumen per cornu transit ; at imber
Respuitur : quare ? nisi luminis illa minora
Corpora sunt , quàm de quibus est liquor almus aquarû.

Et quamvis subitò per colum vina videmus
Perfluere : at contrà tardum cunctatur Olivum ,
Aut quia nimirum majoribus est elementis ,
Aut magis hamatis inter se , perque plicatis.
Atque ideò fit uti non tam deducta repente
Inter se possint primordia singula quæque
Singula per cuiusque foramina permanare.

Huc accedit , uti mellis lactisque liquores

Jucundo sensu linguæ tractentur in ore ;
At contrà tetra absinthi natura , ferique
Centauri , fœdo pertorquent ora sapore :
Ut facilè agnoscas è lævibus , atque rotundis
Esse ea , quæ sensus jucundè tangere possunt.
At contrà quæ amara , atque aspera cunque videntur ;
Hæc magis hamatis inter se nexa teneri ;
Proptereaue solere vias rescindere nostris
Sensibus , introituque suo perrumpere corpus.

Omnia postremò bona sensibus , & mala tactu ;
Diffimili inter se pugnant perfecta figurâ :
Ne tu fortè putes Serræ stridentis acerbum
Horrorem constare elementis lævibus æquè
Ac Musæa mele , per chordas Organici quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant.

Nea simili penetrare putes primordia formâ
In nares hominum , cùm tetra cadavera torrent ;
Et cùm scena croco Cilici perfusa recens est ,
Araque Panchæos exhalat propter odores.

Neve bonos rerum simili constare colores
Semine constituas , oculos qui pascere possunt ;
Et qui compungunt aciem , lacrymareque cogunt ;
Aut fœdâ specie tetri , turpesque videntur.
Omnis enim , sensus quæ mulcet , causa , juvatque ,
Haud sine principali aliquo lævore creata est :
At contrà , quæcumque molesta , atque aspera constat ,
Non aliquo sine materiæ squalore reperta est.

Sunt etiam , quæ jam nec lævia jure putantur
Esse , neque omninò flexis mucronibus unco :
Sed magis angululis paulùm prostantibus , & quæ

Titillare magis sensus, quàm lædere possunt,
 Fæcula jam quo de genere est, Inulæque sapes.
 Denique jam calidos ignes, gelidamque pruinam,
 Diffimili dentata modo compungere sensus
 Corporis, indicio nobis est Tactus uterque.

Tactus enim, Tactus, proh Divûm lumina sancta!
 Corporis est sensus, vel cùm res externa sese
 Insinuat, vel cùm lædit, quæ in corpore nata est.
 Aut juvat egrediens genitales per Veneris res:
 Aut ex offensu cùm turbant corpore in ipso
 Semina, confunduntque inter se concita sensum:
 Ut si fortè manu quamvis jam corporis ipse
 Tute tibi partem ferias, æquè experiare.
 Quapropter longè formas distare necesse est
 Principiis, varios quæ possint edere sensus.

Denique, quæ nobis durata ac spissa videntur,
 Hæc magis hamatis inter sese esse necesse est,
 Et quasi ramosis altè compacta teneri.
 In quo jam genere in primis adamantina saxa
 Primâ acie constant, ictus contemnere sueta,
 Et validi silices, ac duri robora ferri;
 Æraque, quæ claustris restantia vociferantur.

Illa autem debent ex lævibus atque rotundis
 Esse magis, fluido quæ corpore liquida constant:
 Nec retinentur enim inter se glomeramina quæque;
 Et procurfus item in proclive volubilis extat.

Omnia postremò quæ puncto tempore cernis
 Diffugere, ut fumum, nebulas, flammæque, necesse est,
 Si minùs omnia sunt è lævibus atque rotundis,
 At non esse tamen perplexis indupedita,
 Pungere uti possint corpus, penetrareque saxa.

Nec tamen hæere inter se, quod quisque videmus
 Sensibus esse datum: facile ut cognoscere possis
 Non è perplexis, sed acutis esse elementis.

Sed quòd amara vides eadem, quæ fluvida constant,
 Sudor uti Maris est, minimè id mirabile habendum.
 Nam quod fluvidum est, è lævibus atque rotundis
 Est: at lævibus, atque rotundis mista doloris
 Corpora; nec tamen hæc retineri hamata necessum est;
 Scilicet esse globosa, tamen cùm squalida constant,
 Provolvi simul ut possint, & lædere sensus.

Et quò mista putes magis aspera lævibus esse
 Principiis, unde est Neptuni corpus acerbum:
 Est ratio secernundi, seorsumque videndi.
 Humor dulcit ubi per terras crebrius idem
 Percolatur, ut in foveam fluat, ac mansuescat.
 Linqvit enim superà tetri primordia viri
 Aspera, quò magis in terris hærescere possunt.

Quod quoniam docui, pergami connectere rem, quæ
 Ex hoc apta fidem ducit; primordia rerum
 Finitâ variare figurarum ratione.
 Quod si non ita sit, rursus jam semina quædam
 Esse infinito debebunt corporis auctu.
 Namque in eâdem unâ cujuscuque brevitate
 Corporis inter se multum variare figuræ
 Non possunt. Fac enim minimis è partibus esse
 Corpora prima: tribus, vel paulò pluribus auge:
 Nempe ubi eas partes unius corporis omnes,
 Summa atque ima locans, transmutans dextera lævis,
 Omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
 Formæ speciem totius corporis ejus:
 Quod superest, si fortè voles variare figuras,
 Addendum partes alias erit; indè sequetur

Adsimili ratione, alias ut postulet ordo,
Si tu fortè voles etiam variare figuras.
Ergò formai novitatem corporis augmen
Subsequitur: quare non est ut credere possis,
Esse infinitis distantia semina formis,
Ne quædam cogas immani maximitate
Esse: suprà quod jam docui non posse probari.

Jam tibi Barbaricæ vestes, Melibœaque fulgens
Purpura Thessalico concharum tincta colore, &
Aurea Pavonum ridenti imbuta lepore
Sæcla, novo rerum superata colore jacerent:
Et contemptus odor myrrhæ, mellisque sapor,
Et Cycnea mele, Phœbeaque dædala chordis
Carmina consimili ratione oppressa filerent.
Namque aliis aliud præstantius exoreretur.

Cedere item retro possent in deteriores
Omnia sic partes, ut diximus in meliores.
Namque aliis aliud retro quoque tetrius esset
Naribus, auribus, atque oculis orisque sapor.

Quæ quoniam non sunt in rebus reddita, certa &
Finis utrinque tenet summam: fateare necesse est,
Materiam quoque finitis differre figuris.

Denique, ab ignibus ad gelidas, hiemisque pruinas
Finitum est, retroque pari ratione remensum est.
Finit enim calor, ac frigus, medique tepores
Inter utrumque jacent explentes ordine summam.
Ergò finitâ distant ratione creata:
Ancipiti quoniam mucrone utrinque notantur,
Hinc flammis, illinc rigidis infessa pruinis.

Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ

Ex hoc apta fidem ducit : primordia rerum ,
 Inter se simili quæ sunt perfecta figurâ ,
 Infinita cluere : etenim , distantia cùm sit
 Formarum finita , necesse est , quæ similes sint ,
 Esse infinitas : aut summam Materiai
 Finitam constare : id quod non esse probavi.

Quod quoniam docui , nunc suaviloquis , age , paucis
 Versibus ostendam , corpuscula materiai
 Ex infinito summam rerum usque tenere ,
 Undique protelo plagarum continuato.

Nam quòd rara vides magis esse animalia quædam ,
 Fœcundamque minùs naturam cernis in illis ;
 At regione , locoque alio , terrisque remotis
 Multa licet genere esse in eo , numerumque repleri.
 Sicuti quadrupedum cum primis esse videmus
 In genere anguimanos Elephantos , India quorum
 Millibus è multis vallo munitur eburno ;
 Ut penitus nequeat penetrari : tanta ferarum
 Vis est , quarum nos perpauca exempla videmus.

Sed tamen id quoque uti concedam , quã libet , esto
 Unica res quædam , nativo corpore sola ,
 Cui similis toto terrarum non sit in Orbe :
 Infinita tamen nisi erit vis materiai ,
 Unde ea progigni possit concepta , creari
 Non poterit , neque , quod superest , procreescere , aliquæ.

Quippe etenim fumant oculi , finita per Omne
 Corpora jactari unius genitalia rei ;
 Unde , ubi , quâ vi , & quo pacto congressa coibunt
 Materiæ tanto in pelago , turbâque alienâ ?
 Non , ut opinor , habent rationem conciliandi :
 Sed quasi , naufragiis magnis multisque coortis ,

LIBER SECUNDUS. 59

Dissectare solet magnum mare transtra, gubernas,
 Antennas, proram, malos, tonsasque natantes,
 Per terrarum omnes oras fluitantia aplusstra;
 Ut videantur, & indicium mortalibus edant,
 Infidi maris insidias, viresque dolumque
 Ut vitare velint, neve ullo tempore credant,
 Subdola cum ridet placidi pellacia ponti:
 Sic tibi, si finita semel primordia quædam
 Constitues, ævum debebunt sparsa per omne
 Dissectare æstus diversi Materiai:
 Nunquam in concilium ut possint compulsa coire;
 Nec remorari in concilio, nec crescere adaucta.
 Quorum utrumque palam fieri manifesta docet res:
 Et res progigni, & genitas procreare posse.
 Esse igitur, genere in quovis, primordia rerum
 Infinita palam est, unde omnia suppeditantur.

Nec superare queunt motus utique exitiales
 Perpetuò, neque in æternum sepelire salutem:
 Nec porro rerum genitales, auctificique
 Motus perpetuò possunt servare creata.
 Sic æquo geritur certamine principiorum
 Ex infinito contractum tempore bellum.
 Nunc hîc, nunc illic superant vitalia rerum,
 Et superantur item: miscetur funere vagor,
 Quem pueri tollunt visentes luminis oras:
 Nec nox ulla diem, neque noctem aurora secuta est,
 Quæ non audierit mistos vagitibus ægris
 Ploratus, mortis comites, & funeris atri.

Illud in his obsignatum quoque rebus habere
 Convenit, & memori mandatum mente tenere:
 Nil esse in promptu, quorum natura tenetur,
 Quod genere ex uno consistat principiorum;
 Nec quidquam, quod non permisto semine constet.

Et quàm quidque magis multas vis possidet in se,
 Atque potestates; ita plura principiorum
 In sese genera, ac varias docet esse figuras.

Principiò tellus habet in se corpora prima,
 Unde mare immensum volventes flumina fontes
 Affiduè renovent: habet, ignes unde oriantur.
 Nam multis succensa locis ardent sola terræ:
 Eximiis verò furit ignibus impetus Ætnæ.
 Tum porrò nitidas fruges, arbustaque læta
 Gentibus humanis habet unde extollere possit.
 Unde etiam fluidas frondes, & pabula læta
 Montivago generi possit præbere ferarum.

Quare magna Deûm mater, materque ferarum;
 Et nostri genitrix hæc dicta est corporis una.
 Hanc veteres Grajûm docti cecinêre poëtæ
 Sublimem in curru bijugos agitare leones:
 Aëris in spatio magnam pendere docentes
 Tellurem; neque posse in terra sistere terram.
 Adjunxêre feras; quia, quamvis effera, proles
 Officiis debet molliri victa parentum.
 Muralique caput summum cinxêre coronâ;
 Eximiis munita locis quòd sustinet urbes:
 Quo nunc insigni per magnas prædita terras
 Horrificè fertur divinæ Matris imago.
 Hanc variæ gentes, antiquo more sacrorum,
 Idæam vocitant matrem, Phrygiasque catervas
 Dant comites, quia primùm ex illis finibus edunt
 Per terrarum Orbem fruges cœpisse creari.
 Gallos attribuunt; quia, numen qui violarint
 Matris, & ingrati genitoribus inventi sint,
 Significare volunt indignos esse putandos,
 Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
 Tympana tenta tonant palmis, & cymbala circum

LIBER SECUNDUS.

Concava, raucifonoque minantur cornua cantu ;
Et Phrygio stimulat numero cava tibia mentes ,
Telaque præportant violenti signa furoris ;
Ingratos animos , atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ possint numine Divæ.

Ergò cum primùm magnas invec̃ta per urbes
Munificat tacitâ mortales muta salute :
Ære atque argento sternunt iter omne viarum
Largificâ stipe ditantes ; ninguntque rosarum
Floribus , umbrantes Matrem , comitumque catervas ;
Hîc armata manus [Curetas nomine Graii
Quos memorant Phrygios] inter se fortè catenas
Ludunt , in numerumque exsultant , sanguine fleti ; &
Terrificas capitem quatientes numine cristas ,
Diætos referunt Curetas , qui Jovis illum
Vagitem in Cretâ quondam occultâsse feruntur ,
Cum pueri circum puerum pernice choreâ
Armati in numerum pulsarent æribus æra ,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus ,
Æternumque daret matri sub pectore volnus.
Propterea Magnam armati Matrem comitantur ,
Aut quia significant Divam prædicere , ut armis ,
Ac virtute velint patriam defendere terram ;
Præsidioque parent , decorique parentibus esse.

Quæ bene , & eximiè quamvis disposita ferantur ,
Longè sunt tamen à verâ ratione repulsa.
Omnis enim per se Divûm natura necesse est
Immortali ævo summâ cum pace fruatur ,
Semota à nostris rebus , sejunctaque longè.
Nam privata dolore omni , privata periclis ,
Ipsa suis pollens opibus , nihil indiga nostri ,
Nec bene promeritis capitur , nec tangitur irâ.

Terra quidem verò caret omni tempore sensu :
 Sed quia multarum potitur primordia rerum ,
 Multa modis multis effert in lumina Solis.
 Hic si quis mare Neptunum , Cereremque vocare
 Constituet fruges , & Bacchi nomine abuti
 Mavolt , quàm laticis proprium proferre vocamen :
 Concedamus ut hic terrarum dictitet Orbem
 Esse Deum matrem , dum re non sit tamen apse.

Sæpe itaque ex uno tondentes gramina campo
 Lanigeræ pecudes & equorum duellica proles ,
 Buceriaque greges sub eodem tegmine cœli ,
 Ex unoque sitim sedantes flumine aquai ,
 Dissimili vivunt specie , retinentque parentum
 Naturam , & mores generatim quæque imitantur :
 Tanta est in quovis genere herbæ Materiai
 Dissimilis ratio , tanta est in flumine quoque !

Jam verò quamvis animantem ex omnibus unam
 Ossa , cruor , venæ , calor , humor , viscera , nervi
 Constituunt , quæ sunt porrò distantia longè
 Dissimili perfecta figurâ principiorum.

Tum porrò quæcunque igni flammata cremantur ;
 Si nil præterea , tamen ex se ea corpora tradunt ,
 Unde ignem jacere , & lumen summittere possint ,
 Scintillasque agere , ac latè differre favillam.
 Cætera consimili mentis ratione peragrans ,
 Invenies intus multarum semina rerum
 Corpore celare , & varias cohibere figuras.

Denique multa vides , quibus est odor , & sapor unâ ,
 Reddita sunt , cum adoles imprimis pleraque dona ,
 Religione animum turpi cum tangere parto.

Hæc igitur variis debent constare figuris :
 Nidor enim penetrat , quâ succus non it in artus :
 Succus item seorsum & rerum sapor insinuatur
 Sensibus , ut noscas primis differre figuris.
 Dissimiles igitur formæ glomeramen in unum
 Conveniunt , & res permixto semine constant.

Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
 Multa elementa vides multis communia verbis :
 Cùm tamen inter se versus , ac verba necesse est
 Confiteare alia ex aliis constare elementis.
 Non quòd multa parùm communis littera currat ,
 Aut nulla inter se duo sint ex omnibus isdem :
 Sed quia non volgò paria omnibus omnia constant.
 Sic aliis in rebus item communia multa
 Multarum rerum cùm sint primordia , longè
 Dissimili tamen inter se consistere summâ
 Possunt : ut meritò ex aliis constare ferantur
 Humanum genus , ac fruges , arbuſtaque læta.

Nec tamen omnimodis connecti posse putandum est
 Omnia : nam volgò fieri portenta videres :
 Semiferas hominum species existere : & altos
 Interdum ramos egigni corpore vivo :
 Multaque connecti terrestria membra marinis :
 Tum flammam tetro spirantes ore Chimæras
 Pascere Naturam per terras omniparentes.
 Quorum nil fieri manifestum est : omnia quandò
 Seminibus certis , certâ genitrice , creata
 Conservare genus crescentia posse videmus.

Scilicet id certâ fieri ratione necesse est.
 Nam sua cuique cibus ex omnibus intus in artus
 Corpora discedunt , connexaque convenientes
 Efficiunt motus : at contra aliena videmus

Rejicere in terras Naturam : multaque cæcis
 Corporibus fugiunt è corpore percita plagis,
 Quæ neque connecti cuiquam potuère, neque intra
 Vitales motus consentire, atque animari.

Sed ne fortè putes animalia sola teneri
 Legibus his : eadem ratio res terminat omnes.
 Nam veluti totâ naturâ dissimiles sunt
 Inter-se genitæ res quæque : ita quamque necesse est
 Dissimili constare figurâ principiorum :
 Non quòd multa parùm simili sint prædita formâ ;
 Sed quia non volgò paria omnibus omnia consent.

Semina cùm porrò distent, differre necesse est
 Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
 Concurfus, motus : quæ non animalia solum
 Corpora sejungunt, sed terras, ac mare totum
 Secernunt, cœlumque à terris omne retentant.

Nunc age, dicta meo dulci quæsitâ labore
 Percipe : ne fortè hæc albis ex alba rearis
 Principiis esse, ante oculos quæ candida cernis :
 Aut ea, quæ nigrant, nigro de semine nata :
 Neve, alium quemvis quæ sunt induta colorem,
 Propterea gerere hunc credas, quod Materiai
 Corpora consimili sint ejus tincta colore.
 Nullus enim color est omninò Materiai
 Corporibus, neque par rebus, neque denique dispar.

In quæ corpora si nullus tibi fortè videtur
 Posse animi injectus fieri, procul avius erras.
 Nam cùm cæcigeni, Solis qui lumina nunquam
 Aspexêre, tamen cognoscant corpora tactu,
 Ex ineunte ævo nullo contincta colore :
 Scire licet, menti quoque nostræ corpora posse

Verti

Verti in notitiam nullo circumlita fuco.
Denique nos ipsi cæcis quæcunque tenebris
Tangimus, haud ullo sentimus tincta colore.

Quod quoniam vinco fieri, nunc esse docebo.
Omnis enim color omnino mutatur in omnes;
Quod facere haud ullo debent primordia pacto:
Immutabile enim quiddam superare necesse est,
Ne res ad Nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit antè.
Proinde colore cave contingas semina rerum:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.

Præterea, si nulla coloris principiis est
Reddita natura: at variis sunt prædita formis,
E quibus omnigenos gignunt, variantque colores.
Propterea magni quòd refert semina quæque
Cum quibus, & quali positurâ contineantur;
Et quos inter se dent motus accipiantque:
Perfacile extemplò rationem reddere possis,
Cur ea, quæ nigro fuerint paulò antè colore,
Marmoreo fieri possint candore repente:
Ut Mare, cùm magni commorunt æquora venti,
Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim possis nigrum, quod sæpe videmus,
Materies ubi permista est illius, & ordo
Principiis mutatus, & addita, demptaque quædam,
Continuò id fieri ut candens videatur, & album:
Quòd si cæruleis constarent æquora ponti
Seminibus, nullo possent albescere pacto.
Nam quocunque modo perturbes, cærulea quæ sint,
Nunquam in marmoreum possunt migrare colorem.

Sin alio, atque alio sunt semina tincta colore,

Quæ maris efficiunt unum purumque nitorem :
 Ut sæpe ex aliis formis , variisque figuris ,
 Efficitur quiddam quadratum , unæque figuræ :
 Conveniebat , uti in quadrato cernimus esse
 Dissimiles formas , ita cernere in æquore ponti ;
 Aut alio in quovis uno puroque nitore
 Dissimiles longè inter se , variosque colores.

Præterea , nihil officiunt , obstantque figuræ
 Dissimiles , quò quadratum minùs omne sit extrà :
 At varii rerum impediunt , prohibentque colores ,
 Quò minùs esse uno possit res tota nitore.

Tum porrò , quæ ducit & inlicit , ut tribuamus
 Principiis rerum nonnunquam , causa , colores ;
 Occidit ; ex albis quoniam non alba creantur :
 Nec quæ nigra cluent , de nigris ; sed variis de.
 Quippe etenim multò procliviùs exorientur
 Candida de nullo , quàm de nigrante colore ,
 Aut alio quovis , qui contrà pugnet , & obftet.

Præterea , quoniam nequeunt sine luce colores
 Esse , neque in lucem existunt primordia rerum :
 Scire licet quàm sint nullo velata colore.
 Qualis enim cæcis poterit color esse tenebris ,
 Lumine qui mutatur in ipso , propterea quòd
 Rectâ aut obliquâ percussus luce refulget ?
 Pluma columbarum quo pacto in Sole videtur ;
 Quæ sita cervices circum , collumque coronat.
 Namque aliàs fit uti rubro fit clara Pyropo :
 Interdum quodam sensu fit , uti videatur
 Inter cæruleum virides miscere Smaragdos.
 Caudaque Pavonis , largâ cùm luce repleta est ;
 Consimili mutat ratione obversa colores.
 Qui , quoniam quodam gignuntur luminis ictu ,

Scilicet id sine eo fieri non posse putandum est.

Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in se
Pupula, cùm sentire colorem dicitur album,
Atque aliud porrò, nigrum cùm, & cætera, sentit,
Nec refert ea, quæ tangis, quo fortè colore
Prædita sint; verùm quali magis apta figurâ:
Scire licet, nil principiis opus esse colores:
Sed variis formis variantes edere tactus.

Præterea, quoniam non certis certa figuris
Est natura coloris, & omnia principiorum
Formamenta queunt in quovis esse nitore:
Cur ea, quæ constant ex illis, non pariter sunt
Omnigenis perfusa coloribus in genere omni?
Conveniebat enim Corvos quoque sæpe volantes
Ex albis album pennis jactare colorem,
Et nigros fieri nigro de semine Cycnos,
Aut alio quovis uno, varioque colore.

Quin etiam quantò in parres res quæque minutas
Distrahitur magis, hòc magis est ut cernere possis
Evanescere paulatim, stinguique colorem.
Ut fit, ubi in parvas partes discerpitur aurum,
Purpura, Pœniceusque color clarissimu' multo,
Filatim cùm distractus disperditur omnis:
Noscere ut hinc possis, prius omnem efflare colorem
Particulas, quàm discedant ad semina rerum.

Postremò, quoniam non omnia corpora vocem
Mittere concedis, neque odorem: propterea fit,
Ut non omnibus attribuas sonitus, & odores.
Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus,
Scire licet, quædam tam constare orba colore,
Quàm sine odore ullo quædam, sonituque remota;

Nec minùs hæc animum cognoscere posse sagacem ;
Quàm quæ sunt aliis rebus privata , notisque.

Sed ne fortè putes solo spoliata colore
Corpora prima manere : etiam secreta teporis
Sunt , ac frigoris omninò , calidique vaporis :
Et sonitu sterila , & succo jejuna feruntur ;
Nec jaciunt ullum proprio de corpore odorem.
Sicut Amaricini blandum , Staëtæque liquorem ,
Et Nardi florem , nectar qui naribus halant ,
Cum facere instituas : cum primis quærere par est ;
Quoad licet , ac potis es reperire , inolentis Olivi
Naturam , nullam quæ mittat naribus auram :
Quàm minimè ut possit mistos in corpore odores ,
Concoctosque , suo contactos perdere viro.

Propterea demum debent primordia rerum
Non adhibere suum gignundis rebus odorem ,
Nec sonitum , quoniam nihil ab se mittere possunt :
Nec simili ratione saporem denique quemquam ;
Nec frigus ; neque item calidum , tepidūque vaporem ; &
Cætera : quæ cum ita sunt tandem , ut mortalia constent ,
Molli lenta , fragosa putri , cava corpore raro ,
Omnia sint à principiis sejuncta necesse est ,
Immortalia si volumus subungere rebus
Fundamenta , quibus nitatur summa salutis :
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.

Nunc ea , quæ sentire videmus cunque necesse est
Ex insensilibus tamen omnia confiteare
Principiis constare : neque id manifesta refutant ,
Nec contrà pugnant , in promptu cognita quæ sunt ;
Sed magis ipsa manu ducunt , & credere cogunt ,
Ex insensilibus , quod dico , animalia gigni.

Quippe videre licet, vivos existere vermes
 Stercore de tetro, putrorem cum sibi nata est
 Intempestivis ex imbribus humida tellus.
 Præterea cunctas itidem res vertere sese.
 Vertunt se fluvii, frondes, & pabula læta
 In pecudes: vertunt pecudes in corpora nostra
 Naturam; & nostro de corpore sæpe ferarum
 Augescunt vires, & corpora pennipotentum.

Ergo omnes Natura cibos in corpora viva
 Vertit, & hinc sensus animantium procreat omnes;
 Non aliâ longè ratione, atque arida ligna
 Explicat in flammæ, & in ignes omnia versat.
 Jamne vides igitur, magni primordia rerum
 Referre in quali sint ordine quæque locata:
 Et commissa quibus dent motus, accipiantque?

Tum porrò quid id est animum quod percutit ipsum?
 Quod movet, & varios sensus expromere cogit,
 Ex insensilibus ne credas sensile gigni?
 Nimirum, lapides, & ligna, & terra quod unâ
 Mista, tamen nequeunt vitalem reddere sensum.

Illud in his igitur fœdus meminisse decebit;
 Non ex omnibus omnino, quæcunque creant res,
 Sensilia extemplò, & sensus me dicere gigni:
 Sed magni referre, ea primùm quantula consent,
 Sensile quæ faciunt, & quâ sint prædita formâ,
 Motibus, ordinibus, posituris denique quæ sint:
 Quarum nil rerum in lignis, glebisque videmus.
 Et tamen hæc cum sunt quasi putrefacta per imbres;
 Vermiculos pariunt; quia corpora Materiai
 Antiquis ex ordinibus, permota novâ re
 Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.

Deinde ex sensilibus cùm sensile posse creari
 Constituunt, porrò ex aliis sentire suetis:
 Molliat tum faciunt: nam sensus jungitur omnis
 Visceribus, nervis, venis, quæcunque videmus
 Molliat mortali consistere corpore creta.

Sed tamen esto jam posse hæc æterna manere:
 Nempe tamen debent aut sensum partis habere,
 Aut similia totis animalibus esse putari.
 At nequeant per se partes sentire, nec esse.
 Nec manus à nobis potis est secreta, neque ulla
 Corporis omnino sensum pars sola tenere.
 Namque aliùm sensus membrorum respuit omnes.
 Linquntur, ut totis animalibus adsimilentur;
 Vitali ut possint consentire undique sensu.
 Quî poterunt igitur rerum primordia dici,
 Et lethi vitare vias, animalia cùm sint,
 Atque animalibu' sint mortalibus una, eademque?

Quod tamen ut possint, ab cœtu, concilioque,
 Nil facient, præter volgum, turbamque animantum:
 Scilicet ut nequeant homines, armenta, feræque,
 Inter sese ullam rem gignere conveniendo
 Per Veneris res, extra homines, armenta, ferasque.

Quod si fortè suum dimittunt corpore sensum,
 Atque alium capiunt; quid opus fuit attribui, quod
 Detrahitur? Tum præterea, [quod fugimus antè]
 Quatinus in pullos animales vertier ova
 Cernimus alituum; vermesque effervere, terram
 Intempestivos cùm putror cepit ob imbres:
 Scire licet gigni posse ex non sensibu' sensus.

Quod si fortè aliquis dicet, duntaxat oriri

Posse ex non-sensu sensus, mutabilitate
 Antè aliquâ, tanquam partum, quàm proditur extrâ:
 Huic satis illud erit planum facere, atque probare,
 Non fieri partum, nisi consilio ante coacto:
 Nec commutari quidquam sine conciliaru
 Primorum, ut nequeunt ullius corporis esse
 Sensus ante ipsam genitam naturam animantis.
 Nimirum quia materies disjecta tenetur
 Aëre, fluminibus, terris, flammâque creatis:
 Nec congressa modo vitales convenienti
 Contulit inter se motus, quibus omnituentes
 Accensi sensus animantem quamque tuentur.

Præterea quamvis animantem grandior ictus,
 Quàm patitur natura, repente adfligit, & omnes
 Corporis, atque animi pergit confundere sensus.
 Dissolvuntur enim posituræ principiorum;
 Et penitus motus vitales impediuntur;
 Donec materies omnes concussa per artus
 Vitales animæ nodos è corpore solvit,
 Dispersamque foràs per caulas ejicit omnes.
 Nam quid præterea facere ictum posse reamur
 Oblatum, nisi discutere, ac dissolvere quæque?

Fit quoque, uti soleant minùs oblato acriter ictu,
 Reliquiæ motûs vitalis vincere sæpe,
 Vincere, & ingentes plagæ sedare tumultus,
 Inque suos quidquid rursus revocare meatus,
 Et quasi jam lethi dominantem in corpore motum
 Discutere, ac penè amissos accendere sensus.
 Nam, quare potius lethi jam limine ab ipso
 Ad vitam possint conlectâ mente reverti,
 Quàm quò decursum prope jam fiet, ire, & abire?

Præterea, quoniam dolor est, ubi Materia

Corpora vi quâdam per viscera viva, per artus
 Sollicitata suis trepidant in sedibus intus;
 Inque locum quandò remigrant, fit blanda voluptas:
 Scire licet, nullo primordia posse dolore
 Tentari; nullamque voluptatem capere ex se:
 Quandoquidem non sunt ex ullis principiorum
 Corporibus, quorum motus novitate laborent:
 Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almæ.
 Haud igitur debent esse ullo prædita sensu.

Denique, uti possint sentire animalia quæque,
 Principiis si etiam est sensus tribuendus eorum:
 Quid? genus humanum proprium de quibu' factum est,
 Scilicet & risu tremulo concussa cachinnant,
 Et lacrymis spargunt rorantibus ora, genasque,
 Multaque de rerum misturâ dicere callent;
 Et sibi proporrò quæ sint primordia quærunt:
 Quandoquidem totis mortalibus adsimulata
 Ipsa quoque ex aliis debent constare elementis;
 Indè alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis.
 Quippe sequar, quodcunque loqui, ridereque dices,
 Et sapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut sit.
 Quòd si delira hæc, furiosaque cernimus esse,
 Et ridere potest ex non ridentibu' factus,
 Et sapere, & doctis rationem reddere dictis,
 Non ex feminibus sapientibus, atque disertis:
 Quì minùs esse queant ea, quæ sentire videmus,
 Seminibus permixta carentibus undique sensu?

Denique cœlesti sumus omnes semine oriundi:
 Omnibus ille idem pater est, unde, alma liquentes
 Humoribus guttas Mater cùm terra recepit,
 Fœta parit nitidas fruges, arbutaque læta,
 Et genus humanum; parit omnia sæcla ferarum,
 Pabula cùm præbet, quibus omnes corpora pascunt,
 Et

Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant.
 Quapropter meritò maternum nomen adepta est.
 Cedit item retro, de terrâ quod fuit antè,
 In terras; & quod missum est ex ætheris oris,
 Id rursus Cœli relatum templa receptant:
 Nec sic interimit mors res, ut Materiai
 Corpora conficiat, sed cœtum dissipat ollis:
 Indè aliis aliud conjungit, & efficit, omnes
 Res ut convertant formas, mutantque colores,
 Et capiant sensus, & puncto tempore reddant:
 Ut noscas referre, eadem primordia rerum
 Cum quibus, & quali positurâ contineantur,
 Et quos inter se dent motus, accipiantque.
 Neve putes æterna penès residere potesse
 Corpora prima, quòd in summis fluitare videmus
 Rebus, & interdum nasci, subitoque perire.
 Quin etiam refert nostris in versibus ipsis,
 Cum quibus, & quali sint ordine quæque locata.
 Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, solem
 Significant; eadem fruges, arbuta, animantes;
 Si non omnia sint, at multò maxima pars est
 Consimilis: verùm positurâ discrepitant hæc.
 Sic ipsis in rebus item jam Materiai
 Intervalla, viæ, connexus, pondera, plagæ,
 Concurfus, motus, ordo, positura, figuræ
 Cùm permutantur, mutari res quoque debent.

Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
 Nam tibi vehementer nova res molitur ad aures
 Accidere, & nova se species ostendere rerum.
 Sed neque tam facilis res ulla est, quin ea primùm
 Difficilis magis ad credendum constet: itemque
 Nil adeò magnum, nec tam mirabile quidquam
 Principiò, quod non minuant mirarier omnes
 Paulatim; ut Cœli clarum purumque colorem.

Quemque in se cohibent palantia sidera passim,
 Lunæque, & Solis præclarâ luce nitorem:
 Omnia quæ si nunc primum mortalibus adsint,
 Ex improvise ceu sint objecta repente;
 Quid magis his rebus poterat mirabile dici,
 Aut minus antè quod auderent fore credere gentes?
 Nil, ut opinor; ita hæc species miranda fuisset;
 Cum tibi jam nemo fessus satiate videndi
 Susplicere in Cæli dignatur lucida templa.
 Define quapropter novitate, exterritus ipsâ,
 Exspuere ex animo rationem: sed magis acri
 Iudicio perpende, & si tibi vera videtur,
 Dede manus: aut, si falsa est, accingere contrâ.
 Quærit enim ratione animus, cum summa loci sit
 Infinita foris, hæc extra mœnia mundi;
 Quid sit ibi porrò, quò prospicere usque velit mens,
 Atque animi jactus liber quò pervolet ipse.

Principiò, nobis in cunctas undique partes,
 Et latere ex utroque, infrâ, superâque, per Omne
 Nulla est finis, uti docui, res ipsaque per se
 Vociferatur, & elucet natura profundi.
 Nullo jam pacto verisimile esse putandum est,
 Undique cum vorsus spatium vacet infinitum,
 Seminaque innumero numero, summâque profundâ
 Multimodis volitent æterno percita motu,
 Hunc unum terrarum Orbem, cœlumque creatum;
 Nil agere illa foris tot corpora Materiai,
 Cum præsertim hic sit naturâ factus; & ipsa
 Sponte suâ fortè offensando semina rerum
 Multimodis, temerè, incassum, frustra, coacta,
 Tandem cooluerint ea, quæ conjecta repente
 Magnarum rerum fierent exordia semper,
 Terrai, maris, & cœli, generisque animantum.
 Quare etiam atque etiam tales fateare necesse est

Esse alios alibi congressus materiai ,
Qualis hic est , avido complexu quem tenet æther.

Præterea , cùm materies est multa parata ;
Cùm locus est præstò ; nec res , nec causa moratur
Ulla ; geni debent nimirum , & confieri res.
Nunc & feminibus si tanta est copia , quantam
Enumerare ætas animantium non queat omnis ;
Visque eadem , & natura manet , quæ semina rerum
Conjicere in loca quæque queat , simili ratione ,
Atque huc sunt conjecta : necesse est confiteare
Esse alios aliis terrarum in partibus orbes ,
Et varias hominum gentes , & sæcla ferarum.

Huc accedit , ut in summâ res nulla sit una ,
Unica quæ gignatur , & unica , solaque crescat :
Quin cujusque sient sæcli , permultaque eodẽm
Sint genere : imprimis animalibus injice mentem ;
Invenies sic montivagum genus esse ferarum ,
Sic hominum genitam prolem , sic denique mutas
Squammigerũ pecudes , & corpora cuncta volantum.
Quapropter cœlum simili ratione fatendum est ,
Terramque , & Solem , Lunam , mare , cætera , quæ sunt ,
Non esse unica , sed numero magis innumerali ;
Quandoquidem vitæ depactus terminus altè
Tam manet his , & tam nativo hæc corpore constant ,
Quàm genus omne , quod his generatim rebus abundat.

Quæ bene cognita si teneas , Natura videtur
Libera continuo , dominis privata superbis ,
Ipsa suâ per se sponte omnia Diis agere experts.
Nam , proh sancta Deũ tranquillâ pectora pace ,
Quæ placidum degunt ævum , vitamque serenam !
Quis regere immensi summam , quis habere profundi
Endo manu validas poris est moderanter habenas ?

Quis pariter Cœlos omnes convertere? & omnes
 Ignibus ætheriis terras suffire feraces?
 Omnibus inque locis esse omni tempore præstò?
 Nubibus ut tenebras faciat, cœlique ferena
 Concutiat sonitu? tum fulmina mittat, & ædes
 Sæpe suas disturbet, & in deserta recedens
 Sæviat exercens telum, quod sæpe nocentes
 Præterit, exanimatque indignos, inque merentes?

Multaque post Mundi tempus genitale, diemque
 Primigenum Maris, & Terræ, Solisque coortum,
 Addita corpora sunt extrinsecus; addita circum
 Semina, quæ magnum jaculando contulit Omne;
 Unde mare, & terræ possent augescere; & unde
 Adpareret spatium Cœli domus, altaque tecta
 Tolleret à terris procul, & consurgeret Aër.
 Nam sua cuique locis ex omnibus omnia plagis
 Corpora distribuuntur, & ad sua sæcla recedunt:
 Humor ad humorem; terreno corpore terra
 Crescit; & ignem ignes producunt, ætheraque æther:
 Donicum ad extremum crescendi perfica finem
 Omnia perduxit rerum Natura creatrix:
 Ut sit, ubi nihilo jam plus est, quod datur intra
 Vitales venas, quàm quod fluit, atque recedit.
 Omnibus his ætas debet consistere rebus;
 His Natura suis refrænât viribus auctum.

Nam quæcunque vides hilario grandescere adauctu,
 Paulatimque gradus ætatis scandere adultæ,
 Plura sibi adsumunt, quàm de se corpora mittunt,
 Dum faciliè in venas cibus omnis diditur; & dum
 Non ita sunt latè dispersa, ut multa remittant;
 Et plus dispendi faciant, quàm vescitur ætas.
 Nam certè fluere, ac decedere corpora rebus
 Multa, manus dandum est; sed plura accedere debent.

Donicum olescendi summum tetigere cacumen.
Indè minutatim vires, & robur adultum
Frangit, & in partem pejorem liquitur ætas.
Quippe etenim quanto est res amplior, augmine dēpto,
Et quò latior est, in cunctas undique partes
Pluria eò dispergit, & à se corpora mittit:
Nec facilè in venas cibus omnis diditur eii;
Nec satis est, pro quàm largos exæstuat æstus,
Unde queat tantum suboriri, ac suppeditare,
Quantum opus est, & quod satis est, Natura novare.
Jure igitur pereunt, cùm rarefacta fluendo
Sunt; & cùm externis succumbunt omnia plagis:
Quandoquidem grandi cibus ævo denique defit;
Nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam
Corpora conficere, & plagis infesta domare.

Sic igitur magni quoque circum mœnia Mundi
Expugnata dabunt labem, putresque ruinas.
Omnia debet enim cibus integrare novando,
Et fulcire cibus, ac omnia sustentare.
Nequidquam, quoniam nec venæ perpetiuntur
Quod satis est, neque, quantum opus est Natura ministrat.
Jamque adeò affecta est ætas, effœtaque tellus
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
Haud, ut opinor, enim mortalia sæcla supernè
Aurea de Cælo demisit fœnis in arva;
Nec mare, nec fluctus plangentes saxa creârunt:
Sed genuit Tellus eadem, quæ nunc alit ex se.
Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
Sponte suâ primùm mortalibus ipsa creavit:
Ipsa dedit dulces fœtus, & pabula læta:
Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore;
Conterimusque boves, & vires agricolarum
Conficimus, seris vix arvis suppeditati:

Usque adeò pereunt fœtus, augentque labores.
 Jamque caput quassans grandis suspirat arator
 Crebriùs incassum magnum cecidisse laborem :
 Et cùm tempora temporibus præsèntia confert
 Præteritis, laudat fortunas sæpè parentis ;
 Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
 Perfacilè angustis tolerârît finibus ævum ,
 Cùm minor esset agri multò modus antè viritim :
 Nec tenet, omnia paulatim tabescere, & ire
 Ad scopulum spatio ætatis defessa vetusto,

Finis Libri Secundi.

ARGUMENTUM

LIBRI TERTII.

HACTENUS, duobus nempè superioribus Libris, naturam & qualitates, quas dicimus, Atomorum ritè explicâsse sibi visus est Poëta. Nunc quatuor reliquis libris ea figillatim, quæ ex Atomis fiunt, attentius speculatur. Atque, uti par fuit, primas detulit partes Animæ & Animo, de quibus hoc toto libro jam disputat. Hunc autem auspicatur librum ab Epicuri laudibus, quem primum prædicat edocuisse non à Deo, sed ex temerario concursu Atomorum, Mundum fuisse factum; mentesque hominum, metu mortis, Deorum, ac Inferorum liberâsse.

Hæc pauca de Epicuro Præfatus, I. docet Animum atque Animam non harmoniam, ut veteribus quibusdam

Philosophis placuit, sed partem hominis æquè esse, ac pedes, manus, brachia, caput, & reliqua membra.

II. Animam atque Animum unam quidem naturam per se facere vult; ita tamen ut Animus sedem suam habeat in imo pectore: Anima verò per totum corpus diffusa moveatur ad Animi nutum.

III. Animum atque Animam corporeâ vult esse naturâ, tenuissimisque ex Atomis constare; neque tamen unam & simplicem esse naturam, sed ex vento, aëre, calore, & quartâ, nominis experte, naturâ constare, quæ sensiferi motûs in nobis sit principium.

Quâ verò ratione quatuor istæ naturæ coalescant in unam Animam, verbis explicare non posse ait, propter Latinæ vocis egestatem. Colligit tamen has inesse quatuor naturas in Animis animantium, ex earum diversis effectis ac passionibus. Concludit autem ita Corpus & Animam inter se conjuncta esse, ut alterum sine altero seorsum vivere nequeat.

IV. Datâ occasione refutat opinionem eorum, qui Animam per se, per oculos verò, tanquam per fenestras apertas, tantùm videre censuerunt. Explodit & Democriti sententiam, qui singulas Animæ Atomos singulis corporis Atomis appositas esse docuit, quasi pares omninò essent; cùm tamen Animæ Atomus numero superentur ab Atomis corporis.

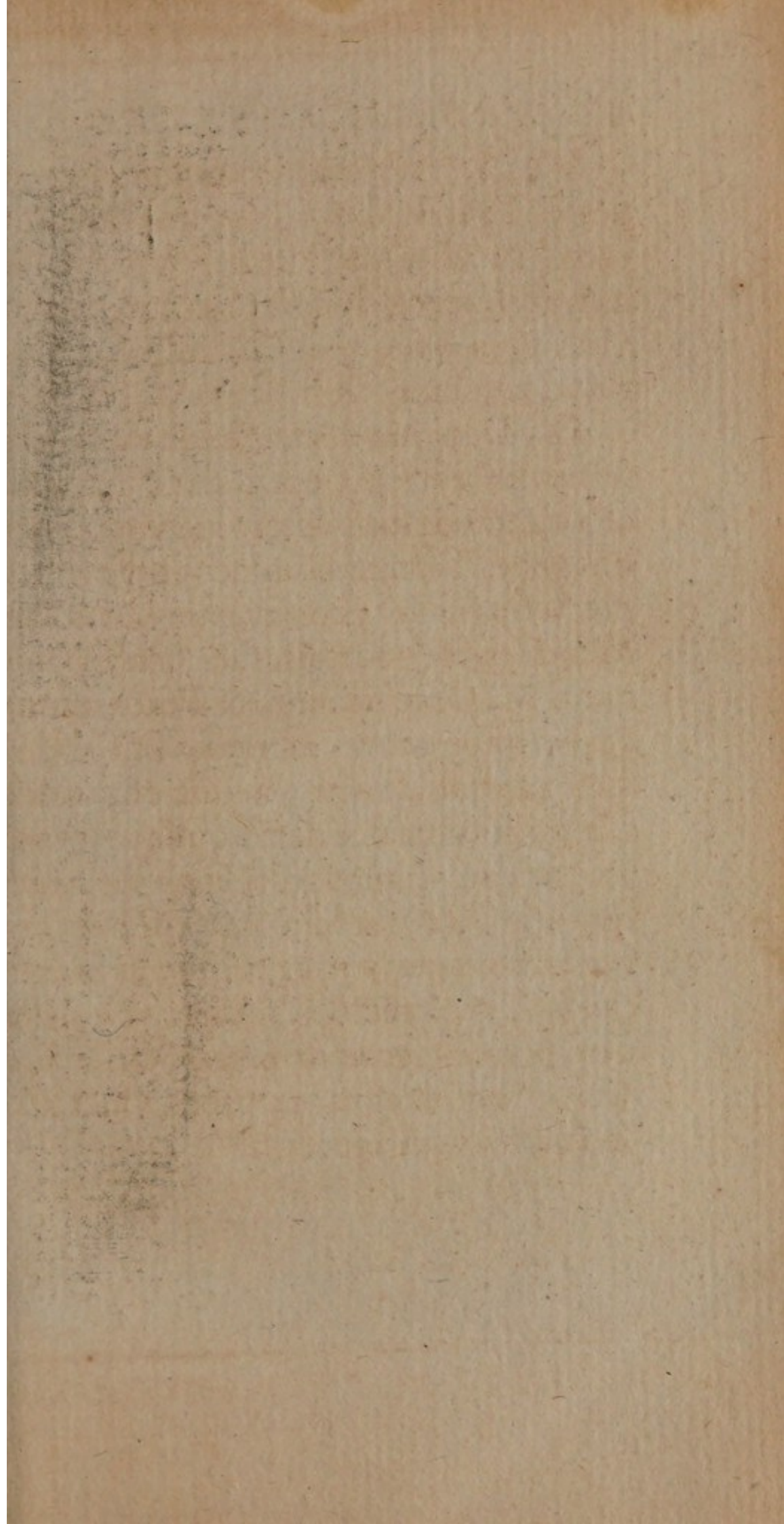
V. Docet plus virtutis in Animo esse, quàm in Animâ, ad vitam tuendam, quia ille fons est perennis in pectore, unde vita per actus omnes scaturiat.

VI. Pro viribus conatur probare Animas atque Animos hominùm æquè nativos ac mortales esse, ac cæterarum animantium; in cuius rei fidem profert viginti octo argumenta: quæ quàm infirma, quàm vana, quàm falsa, & quàm impia sint, fatis ipsa lectio per se docet.

VII. Hinc mortem, nec ea quæ mortem sequi dicuntur, non secùs ac præterita, ad nos pertinere; neque in mortem quid boni mali ve inesse colligit.

VIII. Explicat ea omnia quæ de pœnis Tantalî, Tityi, Sisyphi, Danaïdarum, & aliorum fabulati sunt Poëtæ, non ad Inferos ducere, sed unius hujus vitæ vitia esse, quibus dediti sunt plerique homines, dum vivunt.

IX. Denique docet nusquam aut Inferos esse, aut Cerberum, aut Furias, aut alia ejusmodi suppliciorum genera, quibus apud Tartara homines post mortem plecti finguntur; consolaturque interim Mortales de mortali suâ conditione, quòd & Sapientissimi, & Potentissimi, atque Imperatores summi, sint eodem fato mortali functi; neque esse monet cur tanto vitæ desiderio quisque teneatur, quam aliquando relinquere necessum est. Quæ quidem omnia si bene noverint homines, ærumnarumque suarum causas æquè rectè viderint, ac earumdem pondus sentiunt & aculeos, jam, non ut eos magnâ ex parte videmus, profectò vitam agerent.

Frans van Mieris inv. et del.

III.

Cl. Duflos Sculp.

TITI LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

LIBER TERTIUS.

Tenebris tantis tam clarum extollere
lumen

Qui primus potuisti, illustrans com-
moda vitæ,

Te sequor, ô Graiæ gentis decus; inque
tuis nunc

Fixa pedum pono pressis vestigia signis,
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem,
Quòd te imitari aveo. Quid enim contendat Hirundo
Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus Hædi
Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis?
Tu pater, & rerum inventor, tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuisque ex, inclute, chartis,

Floriferis ut apes in saltibus omnia libant,
 Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
 Aurea, perpetuâ semper dignissima vitâ.
 Nam simul ac ratio tua cœpit vociferari,
 Naturam rerum haud divinâ mente coortam,
 Diffugiunt animi terrores; mœnia Mundi
 Discedunt; totum video per Inane geri res;
 Apparet Divûm numen, sedesque quietæ:
 Quas neque concutiunt venti, neque nubila nimbis
 Adspargunt, neque nix acri concreta pruina
 Cana cadens violat, semperque innubilis æther
 Integit, & largè diffuso lumine ridet.
 Omnia suppeditat porrò Natura, neque ullâ
 Res animi pacem delibat tempore in ullo.
 At contrâ nusquam apparent Acherusia templa:
 Nec tellus obstat, quin omnia dispiciantur,
 Sub pedibus quæcunque infrâ per Inane geruntur.
 His tibi me rebus quædam divina voluptas
 Percipit, atque horror, quòd sic Natura tuâ vi
 Tam manifesta patet ex omni parte resecta.

Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
 Qualia sint; & quàm variis distantia formis
 Sponte suâ volitent alterno percita motu;
 Quoque modo possint ex his res quæque creari:
 Hasce secundùm res Animi natura videtur,
 Atque Animæ claranda meis jam versibus esse;
 Et metus ille foràs præceps Acheruntis agendus
 Funditûs, humanam quî vitam turbat ab imo,
 Omnia suffundens mortis nigrore, neque ullam
 Esse voluptatem liquidam puramque relinquit.

Nam, quòd sæpe homines morbos magis esse timēdos
 Infamemque ferunt vitam, quàm Tartara lethi;
 Et se scire Animi naturam, sanguinis esse;

Nec prorsum quidquam nostræ rationis egere :
 Hinc licet advertas animum , magis omnia laudis ,
 Aut etiam venti , si fert ita fortè voluntas ,
 Jactari causâ , quàm quòd res ipsa probetur.
 Extorres iidem patriâ , longèque fugati
 Conspectu ex hominum , fœdati crimine turpi ,
 Omnibus ærumnis affecti denique vivunt :
 Et , quòcunque tamen miseri venêre , parentant ;
 Et nigras mactant pecudes ; & Manibu' divis
 Inferias mittunt ; multòque in rebus acerbis
 Acrius advertunt animos ad Relligionem.

Quò magis in dubiis hominem spectare periclis
 Convenit , adversisque in rebus noscere qui sit.
 Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
 Eliciuntur ; & eripitur persona , manet res.

Denique avarities , & honorum cæca cupido ,
 Quæ miseros homines cogunt transcendere fines
 Juris , & interdum socios scelerum , atque ministros
 Noctes atque dies niti præstante labore
 Ad summas emergere opes : hæc volnera vitæ
 Non minimam partem mortis formidine aluntur.
 Turpis enim fama , & contemptus , & acris egestas
 Semota ab dulci vitâ stabilitque videntur ;
 Et quasi jam lethi portas cunctarier ante :
 Unde homines , dum se falso terrore coacti
 Refugisse volunt longè , longèque recêsse ,
 Sanguine civili rem conflant ; divitiasque
 Conduplicant avidi , cædem cædi accumulantes ;
 Crudeles gaudent in tristi funere fratris ;
 Et consanguineum mensas odère , timentque.

Consimili ratione ab eodem sæpe timore
 Macerat invidia ; ante oculos illum esse potentem ;

Illum aspectari, claroque incedere honore,
 Ipsi se in tenebris volvi, cœnoque queruntur.
 Intereunt partim statuarum, & nominis ergo:
 Et sæpe usque adeò, mortis formidine, vitæ
 Percipit humanos odium, lucisque videndæ,
 Ut sibi consciscant mœrenti pectore lethum,
 Obliti fontem curarum hunc esse timorem;
 Hunc vexare pudorem, hunc vincula amicitiaï
 Rumpere, & in summâ pietatem evertere fundo.
 Nam jam sæpe homines patriam, carosque parentes
 Prodiderunt, vitare Acherusia templa petentes.

Nam, veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
 In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
 Interdum, nihilò quæ sunt metuenda magis, quàm
 Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
 Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est,
 Non radii Solis, neque lucida tela diei
 Discutiant, sed naturæ species, ratioque.

Primùm Animũ dico, mentem quem sæpe vocamus,
 In quo consilium vitæ, regimenque locatum est,
 Esse hominis partem nihilò minùs, ac manus, & pes,
 Atque oculi, partes animantis totius extant.
 Quamvis multa quidem Sapientum turba putârunt,
 Sensum Animi certâ non esse in parte locatum:
 Verùm habitum quendam vitalem corporis esse,
 Harmoniam Graïi quam dicunt; quod faciat nos
 Vivere cum sensu, nullâ cùm in parte fiet mens.
 Ut bona sæpe valetudo cùm dicitur esse
 Corporis, & non est tamen hæc pars ulla valentis:
 Sic Animi sensum non certâ parte reponunt:
 Magnopere in quo mî diversi errare videntur.

Sæpe utique in promptu corpus, quod cernitur, ægrit,

Cùm tamen ex aliâ lætamur parte latenti ;
Et retro fit , uti contrà fit sæpe vicissim ,
Cùm miser ex Animo , lætatur corpore toto :
Non alio pacto , quàm si pes cùm dolet ægri ,
In nullo caput interea sit fortè dolore.

Præterea molli somno cùm dedita membra ,
Effusumque jacet sine sensu corpus onustum :
Est aliud tamen in nobis , quod tempore in illo
Multimodis agitur , & omnes accipit in se
Lætitiæ motus , & curas cordis inanes.

Nunc Animã quoque ut in mēbris cognoscere possis
Effe , neque harmoniam corpus retinere solere :
Principiò fit , uti detracto corpore multo ,
Sæpe tamen nobis in membris vita moretur :
Atque eadem rursus , cùm corpora pauca caloris
Diffugère , foràsque per os est editus aër ,
Deferit extemplo venas , atque ossa relinquit :
Noscere ut hinc possis , non æquas omnia partes
Corpora habere , neque ex æquo fulcire salutem :
Sed magis hæc , venti quæ sunt , calidique vaporis
Semina , curare in membris ut vita moretur.
Est igitur calor , ac ventus vitalis in ipso
Corpore , qui nobis moribundos deferit artus.

Quapropter , quoniam est Animi natura reperta ,
Atque Animæ , quasi pars hominis : redde harmoniã
Nomen ab organico saltu delatum Heliconis ,
Sive aliunde ipsi porrò traxère ; & in illam
Transtulerunt , proprio quæ tum res nomine egebat.
Quidquid id est , habeant : tu cætera percipe dicta.
Nunc Animum , atque Animam dico conjuncta teneri
Inter se , atque unam naturam conficere ex se :
Sed caput esse quasi , & dominari in corpore toto

Consilium, quod nos Animum, mentemque vocamus;
 Idque situm mediâ regione in pectoris hæret.
 Hic exultat enim pavor, ac metus: hæc loca circum
 Lætitiæ mulcent: hic ergo mens, animusque est.
 Cætera pars Animæ per totum diffusa corpus
 Paret; & ad numen mentis, momenque movetur;
 Idque sibi solum per se sapit, & sibi gaudet:
 Cum neque res Animam, neque corpus commovet ulla.
 Et quasi, cum caput aut oculus, tentante dolore,
 Læditur in nobis, non omni concruciamur
 Corpore: sic Animus nonnunquam læditur ipse,
 Lætitiâque viget, cum cætera pars Animæ
 Per membra, atque artus nullâ novitate cietur.
 Verum ubi vehementi magis est commota metu mens,
 Consentire Animam totam per membra videmus:
 Sudores itaque, & pallorem existere toto
 Corpore, & infringi linguam, vocemque aboriri,
 Caligare oculos, sonere aures, succidere artus.

Denique concidere ex animi terrore videmus
 Sæpe homines: facile ut quivis hinc noscere possit,
 Esse Animâ cum Animo conjunctâ; quæ, cum animi vi
 Percussa est, exin corpus propellit, & icit.

Hæc eadem ratio naturam Animi, atque Animæ
 Corpoream docet esse: ubi enim propellere membra,
 Corripere ex somno corpus, mutareque voltum,
 Atque hominem totum regere ac versare videtur:
 [Quorum nil fieri sine tactu posse videmus;
 Nec tactum porro sine corpore:] nonne fatendum est
 Corporeâ naturâ Animum constare, Animamque?

Præterea pariter fungi cum corpore, & unâ
 Consentire Animum nobis in corpore cernis,
 Si minus offendit vitam vis horrida teli,

Ossibus

Offibus ac nervis disclusis intus adacta :
Attamen insequitur languor ; terræque petitus
Suavis , & in terrâ mentis qui gignitur æstus ;
Interdumque quasi exsurgendi incerta voluntas.
Ergò corpoream naturam Animi esse necesse est :
Corporeis quoniam telis , ictuque laborat.

Is tibi nunc Animus quali sit corpore , & unde
Constiterit , pergam rationem reddere dictis.
Principiò esse aio persubtilem , atque minutis
Perquam corporibus factum constare : id ita esse ,
Hinc licet advertas animum , ut pernoscere possis.
Nil adeò fieri celeri ratione videtur ,
Quàm si mens fieri proponit , & inchoat ipsa.
Ociùs ergò Animus , quàm res se perciet ulla ,
Ante oculos quarum in promptu natura videtur.
At quod mobile tantopere est , constare rotundis
Perquam feminibus debet , perquamque minutis :
Momine uti parvo possint impulsa moveri.
Namque movetur aqua , & tantillo momine fluat :
Quippe volubilibus , parvisque creata figuris.
At contrà mellis constantior est natura ,
Et pigri latices magis , & cunctantior actus.
Hæret enim inter se magis omnis materiæ
Copia : nimirum quia non tam lævibus extat
Corporibus ; neque tam subtilibus atque rotundis.
Namque Papaverum , aura potest suspensa , levisque
Cogere , ut ab summo tibi diffluat altus acervus :
At contrà lapidum coniectum , spiclorumque
Nenu potest. Igitur parvissima corpora quantò
Et lævissima sunt , ita mobilitata feruntur.
At contrà quò quæque magis cum pondere magno ,
Aspera que inveniuntur , eò stabilita magis sunt.

Nunc igitur , quoniam est Animi natura reperta

H

Mobilis egregiè, perquam constare necesse est
 Corporibus parvis, & lævibus, atque rotundis.
 Quæ tibi cognita res in multis, ô bone, rebus
 Utilis invenietur, & opportuna cluebit.

Hæc quoque res etiam naturam deliquat ejus,
 Quàm tenui constet texturâ, quàmque loco se
 Contineat parvo, si possit conglomerari;
 Quod simul atque hominem lethi secura quies est
 Indepta, atque Animi natura, Animæque recessit:
 Nil ibi limatum de toto corpore cernas
 Ad speciem, nihil ad pondus: mors omnia præstat,
 Vitalem præter sensum, calidumque vaporem.
 Ergò Animam totam perparvis esse necesse est
 Seminibus, nexam per venas, viscera, nervos:
 Quatinus omnis ubi è toto jam corpore cessit,
 Extima membrorum circum-cæsura tamen se
 Incolumem præstat, nec deficit ponderis hilum:
 Quod genus est Bacchi cùm flos evanuit, aut cùm
 Spiritus unguenti suavis diffugit in auras:
 Aut aliquo cùm jam succus de corpore cessit:
 Nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur
 Propterea, neque detractum de pondere quidquam:
 Nimirum, quia multa, minutaque semina succos
 Efficiunt, & odorem in toto corpore rerum.
 Quare etiam atque etiam mentis naturam, Animæque
 Scire licet perquam paucillis esse creatam
 Seminibus: quoniam fugiens nil ponderis aufert.

Nec tamen hæc simplex nobis natura putanda est.
 Tenuis enim quædam moribundos deferit aura
 Mistâ vapore: vapor porrò trahit aëra secum;
 Nec calor est quisquam, cui non sit mistus & aër.
 Rara quod ejus enim constat natura, necesse est
 Aëris inter eum primordia multa cieri.

Jam triplex Animi est igitur natura reperta.
Nec tamen hæc sat sunt ad sensum cuncta creandum:
Nil horum quoniam recipit mens posse creare
Sensiferos motus, quædam qui mente voluent.
Quarta quoque his igitur quædam natura necesse est
Attribuatur: ea est omnino nominis experts:
Quâ neque mobilius quidquam, neque tenuius extat,
Nec magis è parvis, aut lævibus ex elementis:
Sensiferos motus quæ didit prima per artus.
Prima cietur enim parvis perfecta figuris:
Indè calor motus, & venti cæca potestas
Accipit: indè aër, indè omnia mobilitantur:
Tum quatitur sanguis, tum viscera persentiscunt
Omnia; postremò datur ossibus, atque medullis
Sive voluptas est, sive est contrarius ardor.

Nec temerè huc dolor usque potest penetrare, neque
acre
Permanare malum, quin omnia perturbentur,
Usque adeò ut vitæ desit locus; atque Animai
Diffugiant partes per caulas corporis omnes.
Sed plerumque fit in summo quasi corpore finis
Motibus: hanc ob rem vitam retinere valemus.

Nunc ea quo pacto inter sese mista, quibusque
Compta modis vigeant, rationem reddere aventem
Abstrahit invitum patrii sermonis egestas:
Sed tamen, ut potero summatim attingere, tangam.
Inter enim cursant primordia principiorum
Motibus inter se: nihil ut secernier unum
Possit, nec spatium fieri divisa potestas:
Sed quasi multæ vis unius corporis extant.
Quod genus in quovis animantum viscere volgò
Est odor, & quidam calor, & sapor: & tamen ex his

Omnibus est unum perfectum corporis augmen.
 Sic calor, atque aër, & venti cæca potestas,
 Misti creant unam naturam, & mobilis illa
 Vis, initum motûs ab se quæ dividit ollis,
 Sensifer unde oritur primum per viscera motus.
 Nam penitus prorsum latet hæc natura, subestque:
 Nec magis hæc infra quidquam est in corpore nostro:
 Atque anima est Animæ proporrò totius ipsa,
 Quod genus in nostris membris, & corpore toto.
 Misti latens Animi vis est, Animæque potestas:
 Corporibus quia de parvis, paucisque creatâ est.
 Sic tibi nominis hæc expers vis facta minutis
 Corporibus latet: atque Animæ totius ipsa
 Proporrò est anima; & dominatur corpore toto.
 Consimili ratione necesse est ventus, & aër,
 Et calor inter se vigeant commisti per artus:
 Atque aliis aliud subsit magis, emineatque,
 Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum:
 Ne calor, ac ventus seorsum, seorsumque potestas
 Aëris interimant sensum, diductaque solvant.

Est etiam calor ille Animo, quem sumit in irâ,
 Cum ferviscit, & ex oculis micat acribus ardor.
 Est & frigida multa comes formidinis aura,
 Quæ ciet horrorem in membris, & concitat artus.
 Est etiam quoque pacati status aëris ille,
 Pectore tranquillo qui fit, voltuque sereno.
 Sed calidi plus est illis, quibus acris corda,
 Iracundâque mens facile efferviscit in irâ:
 Quo genere in primis vis est violenta Leonum,
 Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes;
 Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.
 At ventosa magis Cervorum frigida mens est,
 Et gelidas citius per viscera concitat auras,
 Quæ tremulum faciunt membris existere motum.

At natura Boum placido magis aëre vivit ;
Nec nimis iræ fax unquam subdita percit
Fumida suffundens cæcæ caliginis umbras ;
Nec gelidi torpet telis perfixa pavoris :
Inter utrosque sita est , Cervos , sævosque Leones.

Sic hominum genus est : quamvis doctrina politos
Constituatur pariter quosdam , tamen illa relinquit
Naturæ cujusque Animæ vestigia prima.
Nec radicitus evelli mala posse putandum est ,
Quin proclivius hic iras decurrat ad acres ;
Ille metu citius paulò tentetur ; at ille
Tertius accipiat quædam clementius æquo.
Inque aliis rebus multis differre necesse est
Naturas hominum varias , moresque sequaces :
Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere causas ;
Nec reperire figurarum tot nomina , quot sunt
Principiis , unde hæc oritur variantia rerum.
Illud in his rebus videor firmare potesse ,
Usque adeò naturarum vestigia linqui
Parvola , quæ nequeat ratio depellere doctis :
Ut nihil impediat dignam Diis degere vitam.

Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni :
Ipsaque corporis est custos , & causa salutis.
Nam communibus inter se radicibus hærent ;
Nec sine perniciæ divelli posse videntur.
Quod genus , è thuris glebis evellere odorem
Haud facile est , quin intereat natura quoque ejus.
Sic Animi , atque Animæ naturam corpore toto
Extrahere haud facile est , quin omnia dissolvantur :
Implexis ita principiis ab origine primâ
Inter se sunt consorti prædita vitâ.
Nec sine vi quidquam alterius sibi posse videtur
Corporis , atque Animi seorsum sentire potestas :

Sed communibus inter eos conflatur utrinque
Motibus accensus nobis per viscera sensus.

Præterea, corpus per se nec gignitur unquam,
Nec crescit, nec post mortem durare videtur.
Non enim, ut humor aquæ dimittit sæpe vaporem,
Qui datus est, neque ab hac causâ convellitur ipse,
Sed manet incolumis: non, inquam, sic Animæ
Discidium possunt artus perferre relictæ:
Sed penitus pereunt convolsi, conque putrescunt.
Ex ineunte ævo sic corporis atque Animæ
Mutua vitales discunt contagia motus;
Maternis etiam in membris, alvoque reposito
Discidium ut nequeat fieri sine peste, maloque:
Ut videas, quoniam conjuncta est causa salutis,
Conjunctam quoque naturam consistere eorum.

Quod superest, si quis corpus sentire renutat,
Atque Animam credit permixtam corpore toto
Suscipere hunc motum, quem Sensem nominamus;
Vel manifestas res contra, verasque repugnat.
Quid sit enim corpus sentire quis efferet unquam,
Si non ipsa palam quod res dedit, ac docuit nos?
At dimissâ animâ corpus caret undique sensu.
Perdit enim quod non proprium fuit ejus in ævo;
Multaque præterea perdit, cum expellitur ævo.

Dicere porrò oculos nullam rem cernere posse;
Sed per eos Animum ut foribus spectare reclusis,
Desipere est, contra cum sensus dicat eorum:
Sensus enim trahit, atque acies detrudat ad ipsas.
Fulgida præsertim cum cernere sæpe nequimus,
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur:
Quod foribus non fit. Neque enim, quæ cernimus ipsi,
Ostia suscipiunt ullum reclusa laborem.

Præterea, si pro foribus sunt lumina nostra,
Jam magis exemptis oculis debere videtur
Cernere res Animus, sublatis postibus ipsis.

Illud in his rebus nequaquam sumere possis;
Democriti quod sancta viri sententia ponit,
Corporis atque Animi primordia singula primis
Apposita alternis variare, acnectere membra.
Nam cum multò sint Animai elementa minora,
Quàm quibus è corpus nobis & viscera constant:
Tum numero quoque concedunt, & rara per artus
Diffusa sunt, duntaxat ut hoc promittere possis,
Quantula prima queant nobis injecta ciere
Corpora sensiferos motus in corpore, tanta
Intervalla tenere exordia prima Animai.
Nam neque pulveris interdum sentimus adhæsum
Corpore; nec membris incussam insidere cretam:
Nec nebulam noctu; nec aranei tenuia fila
Obvia sentimus, quandò obretimur euntes:
Nec supra caput ejusdem cecidisse vietam
Vestem, nec plumas avium, Papposque volantes,
Qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim:
Nec repentis itum cujusviscunque animantis
Sentimus, nec priva pedum vestigia quæque,
Corpore quæ in nostro Culices, & cætera ponunt.
Usque adeo prius est in nobis multa ciendum
Semina, corporibus nostris immista per artus,
Quàm primordia sentiscant concussa Animai,
Et quàm intervallis tantis tuditantia possint
Concurrare, coire, & dissultare vicissim.

Et magis est Animus vitai claustra coercens,
Et dominantior ad vitam, quàm vis Animai.
Nam sine mente, animoque nequit residere per artus

Temporis exiguam partem pars ulla Animai:
 Sed comes insequitur facilè, & discedit in auras,
 Et gelidos artus in lethi frigore linquit.
 At manet in vitâ, cui mens Animusque remansit,
 Quamvis est circum-cæcis lacer undique membris.
 Truncus, adëptâ Animâ circum, membrisque remotis,
 Vivit, & ætherias vitales suscipit auras:
 Si non omnimodis, at magnâ parte Animai
 Privatus, tamen in vitâ cunctatur, & hæret.
 Ut lacerato oculo circum, si pupula mansit
 Incolumis, stat cernendi vivata potestas,
 Dummodò ne totum corrumpas luminis orbem,
 Sed circumcidas aciem, solamque relinquo:
 Id quoque enim sine pernicië confiet eorum.
 At si tantula pars oculi media illa peresa est,
 Incolumis quamvis alioqui splendidus orbis,
 Occidit extemplò lumen, tenebræque sequuntur.
 Hoc Anima atque Animus vincti sunt fœdere semper.

Nunc age, nativos animantibus, & mortales
 Esse Animos, Animasque leves ut noscere possis;
 Conquisita diu, dulcique reperta labore
 Digna tuâ pergam disponere carmina vitâ.
 Tu fac utrumque uno subjungas nomen eorum;
 Atque Animam, verbi causâ, cùm dicere pergam,
 Mortalem esse docens, Animû quoque dicere credas
 Quatinus est unum inter se, conjunctaque res est.

Principiò, quoniam tenuem constare minutis
 Corporibus docui; multòque minoribus esse
 Principiis factam, quàm liquidus humor aquai est,
 Aut nebula, aut fumus: nam longè mobilitate
 Præstat, & à tenui causâ magis ista movetur:
 Quippe ubi imaginibus fumi, nebulæque movetur.
 Quod genus, in somnis sopiti ubi cernimus alta
 Exhalare

Exhalare vapore altaria, ferreque fumum :
Nam procul hæc dubio nobis simulacra genuntur.
Nunc igitur quoniam quassatis undique vasis
Diffluere humorem, & laticem discedere cernis:
Et nebula ac fumus quoniam discedit in auras :
Crede Animam quoque diffundi, multòque perire
Ociùs, & citiùs dissolvi corpora prima,
Cùm semel omnibus è membris ablata recessit.
Quippe etenim corpus, quod vas quasi constitit ejus,
Cùm cohibere nequit conquassatum ex aliquâ re,
Ac rarefactum, detractò sanguine venis :
Aëre quì credas posse hanc cohiberier ullo,
Corpore qui nostro rarus magis am cohibessit ?

Præterea, gigni pariter cum corpore, & unâ
Crescere sentimus, pariterque senescere mentem.
Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore : sic Animi sequitur sententia tenuis.
Indè, ubi robustis adolevit viribus ætas,
Consilium quoque majus, & auctior est Animi vis.
Post ubi jam validis quassatum est viribus ævi
Corpus, & obtusis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguaque, mensque ;
Omnia deficiunt, atque uno tempore defunt.
Ergò dissolvi quoque convenit omnem Animai
Naturam, ceu fumus in altas aëris auras :
Quandoquidem gigni pariter, pariterque videtur
Crescere, &, ut docui, simul ævo fessa fatiscit.

Huc accedit, uti videamus corpus ut ipsum
Suscipere immanes morbos, durumque dolorem :
Sic Animum curas acres, luctumque, metumque.
Quare participem lethi quoque convenit esse.

Quin etiam morbis in corporis avius errat

Sæpe Animus : dementit enim , deliraque fatur ;
 Interdumque gravi lethargo fertur in altum ;
 Æternumque soporem , oculis , nutuque cadenti.
 Unde neque exaudit voces , neque noscere vultus
 Illorum potis est , ad vitam qui revocantes
 Circumstant , lacrymis rorantes ora , genasque.
 Quare Animum quoque dissolvi fateare necesse est :
 Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
 Nam dolor , ac morbus lethi fabricator uterque est :
 Multorum exitio perdocti quod sumus antè.

Denique cur hominem , cùm vini vis penetravit
 Acris , & in venas discessit diditus ardor ,
 Consequitur gravitas membrorum ? præpediuntur
 Crura vacillanti ? tardescit lingua ? madet mens ?
 Nant oculi ? clamor , singultus , jurgia gliscunt ?
 Et jam cætera de genere hoc quæcunque sequuntur ?
 Cur ea sunt , nisi quòd vehemens violentia vini
 Conturbare Animam consuevit corpore in ipso ?
 At quæcunque queunt conturbari , inque pediri ,
 Significant , paulò si durior insinuârit
 Causa , fore ut pereant , ævo privata futuro.

Quin etiam , subitâ vi morbi sæpe coactus
 Ante oculos aliquis nostros , ut fulminis ictu ,
 Concidit , & spumas agit , ingemit , & tremit artus ;
 Desipit , extentat nervos , torquetur , anhelat
 Inconstanter , & in jactando membra fatigat :
 Nimirum , quia vis morbi distracta per artus
 Turbat agens Animam , spumans ut in æquore falso
 Ventorum validis ferverescit viribus unda.
 Exprimitur porrò gemitus , quia membra dolore
 Afficiuntur , & omninò quòd semina vocis
 Ejiciuntur , & ore foràs glomerata feruntur ,
 Quæ quasi consuêrunt , & sunt munita viai.

Desipientia fit, quia vis Animi, atque Animæ
Conturbatur; &, ut docui, divisa seorsum
Disiectatur, eodem illo distracta veneno.
Indè, ubi jam morbi se flexit causa, reditque
In latebras ater corrupti corporis humor:
Tum quasi talipedans primùm confurgit, & omnes
Paulatim redit in sensus, Animamque receptat.
Hæc igitur tantis ubi morbis corpore in ipso
Jactetur, miserisque modis distracta laboret,
Cur eandem credis sine corpore, in aëre aperto
Cum validis ventis ætatem degere posse?

Et quoniam mentem sanari, corpus ut ægrum,
Cernimus, & flecti medicinâ posse videmus:
Id quoque præfagit mortalem vivere mentem.
Addere enim partes, aut ordine trajicere æquum est,
Aut aliud prorsum de summâ detrahare illum,
Commutare Animum quicumque adoritur, & inquit,
Aut aliam quamvis naturam flectere quærit.
At neque transferri sibi partes, nec tribui vult,
Immortale quod est quidquam, neque defluere hilum.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit antè.
Ergò Animus sive ægrescit, mortalia signa
Mittit, uti docui, seu flectitur à medicinâ:
Usque adeò falsæ rationi vera videtur
Res occurrere, & effugium præcludere eunti,
Ancipitique refutatu convincere falsum.

Denique sæpe hominem paulatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere sensum:
In pedibus primùm digitos livescere, & unguës;
Indè pedes & crura mori; post indè per artus
Ire alios tractim gelidi vestigia lethi.
Scinditur atqui Animæ quoniam natura, nec uno

Tempore sincera existit, mortalis habenda est.
 Quòd si fortè putas ipsam se posse per artus
 Introrsum trahere, & partes conducere in unum,
 Atque ideò cunctis sensum deducere membris:
 At locus ille tamen, quò copia tanta Animai
 Cogitur, in sensu debet majore videri.
 Qui quoniam nusquam est, nimirum, ut diximus antè,
 Dilaniata foràs dispergitur; interit ergò.
 Quin etiam, si jam libeat concedere falsum,
 Et dare, posse Animam glomerari in corpore eorum,
 Lumina qui linqunt moribundi particulatim:
 Mortalem tamen esse Animam fateare necesse est.
 Nec refert, utrùm pereat dispersa per auras,
 An contractis in se partibus obbrutescat;
 Quando hominè totum magis, ac magis undique sensus
 Deficit, & vitæ minùs, & minùs undique restat.

Et quoniam mens est hominis pars una, locoque
 Fixa manet certo, velut aures, atque oculi sunt,
 Atque alii sensus, qui vitam cunque gubernant:
 Et veluti manus, atque oculus, nareve, seorsum
 Secreta à nobis nequeant sentire, neque esse,
 Sed tamen in parvo linquntur tempore tali:
 Sic Animus per se non quit sine corpore, & ipso
 Esse homine, illius quasi quod vas esse videtur;
 Sive aliud quidvis potis es conjunctius eii
 Fingere; quandoquidem connexus corpori adhæret.

Denique corporis, atque Animi vivata potestas
 Inter se conjuncta valent, vitæque fruuntur.
 Nec sine corpore enim vitales edere motus
 Sola potest Animi per se natura; nec autem
 Cassum Animâ corpus durare, & sensibus uti.
 Scilicet avolsus radicitus ut nequit ullam
 Displicere ipse oculus rem, seorsum corpore toto:

Sic Animâ atque Animus per se nil posse videntur :
Nimirum quia per venas, & viscera mistim,
Per nervos, atque ossa tenentur corpore ab omni.
Nec magnis intervallis primordia possunt
Libera discurrere; ideò conclusa moventur
Sensiferos motus, quos extra corpus in auras
Aëris haud possunt post mortem ejecta moveri,
Propterea quia non simili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit Aër, si cohibere
Sese Anima, atque in eos poterit concludere motus,
Quos antè in nervis, & in ipso corpore agebat.
Quare etiam atque etiam resoluta corporis omni
Tegmine, & ejectis extrâ vitalibus auris,
Dissolvi sensus Animi fateare necesse est,
Atque Animam, quoniam conjuncta est causa duobus.

Denique cùm corpus nequeat perferre Animâ
Discidium, quin id tetro tabescat odore,
Quid dubitas, quin ex imo, penitusque coorta
Emanârit, uti fumus, diffusa Animæ vis?
Atque ideò tantâ mutatum putre ruinâ
Conciderit corpus penitus, quia mota loco sunt
Fundamenta foràs Animæ; manantque per artus,
Perque viarum omnes flexus, in corpore qui sunt,
Atque foramina? Multimodis ut noscere possis
Dispertitam Animæ naturam exisse per artus;
Et prius esse sibi distractam corpore in ipso,
Quàm prolapsa foràs enaret in aëris auras.

Quin etiam, fines dum vitæ vertitur intra,
Sæpe aliquâ tamen è causâ labefacta videtur
Ire Anima; & toto solvi de corpore membra;
Et quasi supremo languescere tempore voltus,
Molliaque exanguî cadere omnia corpore membra.
Quod genus est, Animo malè factum cùm perhibetur,

Aut Animam liquisse, ubi jam trepidatur, & omnes
 Extremum cupiunt vires reprendre vinculum.
 Conquassatur enim tum Mens, Animæque potestas
 Omnis, & hæc ipso cum corpore conlabefiunt:
 Ut gravior paulò possit dissolvere causa.

Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
 Imbecilla foràs, in aperto, tegmine dempto,
 Non modò non omnem possit durare per ævum,
 Sed minimum quodvis nequeat consistere tempus?

Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur
 Ire foràs Animam incolumem de corpore toto;
 Nec priùs ad jugulum, & superas succedere fauces:
 Verùm deficere in certâ regione locatam;
 Ut sensus alios in parti quemque suâ scit
 Dissolvi. Quòd si immortalis nostra foret Mens,
 Non jam se moriens dissolvi conquereretur:
 Sed magis ire foràs, vestemque relinquere, ut anguis,
 Gauderet, prælonga senex aut cornua Cervus.

Denique cur Animi nunquam mens, consiliumque
 Gignitur in capite, aut pedibus, manibusve; sed unis
 Sedibus, & certis regionibus omnis inhæret:
 Si non certa loca ad nascendum reddita cuique
 Sunt, & ubi quidquid possit durare creatum;
 Atque ita multimodis pro totis artibus esse,
 Membrorum ut nunquam existat præposterus ordo?
 Usque adeò sequitur res rem, neque flamma creari in
 Fluminibus solita est, neque in igni gignier algor.

Præterea, si immortalis natura animæ est,
 Et sentire potest secreta à corpore nostro,
 Quinque, ut opinor, eam faciundū est sensibus auctam;
 Nec ratione aliâ nosmet proponere nobis

Possumus infernas Animas Acherunte vagare.
Pictores itaque, & scriptorum sæcla priora
Sic Animas introduxerunt sensibus auctas.
At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus ipsa
Esse potest Animâ, neque seorsum lingua, nec aures
Absque Animâ per se possunt sentire, nec esse.

Et quoniam toto sentimus corpore inesse
Vitalem sensum, & totum esse animale videmus:
Si subitò medium celeri præciderit ictu
Vis aliqua, ut seorsum partem secernat utramque,
Dispertita procul dubio quoque vis Animâi,
Et discissa, simul cum corpore disjicietur.
At quod scinditur, & partes discedit in ullas,
Scilicet æternam sibi naturam abnuît esse.
Falciferos memorant currus abscindere membra
Sæpe ita desubitò permittâ cæde calentes,
Ut tremere in terrâ videatur ab artubus id quod
Decidit abscissum, cùm Mens tamen, atque hominis vis
Mobilitate mali non quit sentire dolorem:
Et simul, in pugnae studio quòd dedita Mens est,
Corpore cum reliquo pugnam, cædesque petiit;
Nec tenet, amissam lævam cum tegmine sæpe
Inter equos abstraxe rotas, falcesque rapaces;
Nec cecidisse alius dextram, cùm scandit, & instat.
Indè alius conatur adempto surgere crure,
Cùm digitos agit propter moribundus humi pes:
Et caput abscissum calido, viventeque trunco,
Servat humi voltum vitalem, oculosque patentes,
Donec reliquias Animâi reddidit omnes.
Quin etiam tibi si linguâ vibrante minantis
Serpentis caudam procero corpore utrinque
Sit libitum in multas partes discindere ferro,
Omnia jam seorsum cernes amcisa recenti
Volnere tortari, & terram conspergere tabo;

Ipsam seque retro partem petere ore priorem ;
 Volneris ardenti ut morsu premat icta dolore.
 Omnibus esse igitur totas dicemus in illis
 Particulis Animas ? At eâ ratione sequetur ,
 Unam animantem Animas habuisse in corpore multas.
 Ergò divisa est ea , quæ fuit una simul cum
 Corpore : quapropter mortale utrumque putandû est ,
 In multas quoniam partes discinditur æquè.

Præterea , si immortalis natura Animai
 Constat , & in corpus nascentibus insinuat ;
 Cur super anteaetam ætatem meminisse nequimus ,
 Nec vestigia gestarum rerum ulla tenemus ?
 Nam si tantopere est Animi mutata potestas ,
 Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum :
 Non , ut opinor , id ab letho jam longiter errat.
 Quapropter fateare necesse est , quæ fuit antè ,
 Interiisse , & , quæ nunc est , nunc esse creatam.

Præterea , si jam perfecto corpore nobis
 Inferri solita est Animi vivata potestas ,
 Tum cùm gignimur , & vitæ cùm limen inimus ;
 Haud ita conveniebat , uti cum corpore , & unâ
 Cum membris videatur in ipso sanguine crêsse :
 Sed velut in caveâ , per se sibi vivere solam
 Convenit , ut sensu corpus tamen affluat omne.
 Quare etiam atque etiam nec originis esse putandû est
 Expertes Animas , nec lethi lege solutas.
 Nam neque tantopere adnecti potuisse putandum est
 Corporibus nostris extrinsecûs insinuatæ :
 Quod fieri totum contrâ manifesta docet res.
 Namque ita connexa est per venas , viscera , nervos ,
 Ossaque , uti dentes quoque sensu participant :
 Morbus ut indicat , & gelidai stringor aquai ;
 Et lapis oppressus subitis è frugibus asper.

Nec, tam contextæ cùm sint, exire videntur
Incolumes posse, & salvas exsolvere sese
Omnibus è nervis, atque ossibus, articulisque.

Quòd si fortè putas extrinsecùs insinuatam
Permanare Animam nobis per membra solere,
Tantò quæque magis cum corpore fusa peribit.
Quod permanat enim, dissolvitur: interit ergò.
Dispertitur enim per caulas corporis omnes.
Ut cibus in membra atque artus cùm diditur omnes,
Disperit, atque aliam naturam sufficit ex se:
Sic Anima, atque Animus, quamvis integræ recens in
Corpus eunt, tamen in manando dissolvuntur,
Dum quasi per caulas omnes diduntur in artus
Particulæ, quibus hæc Animi natura creatur:
Quæ nunc in nostro dominatur corpore, nata
Ex illâ, quæ tunc peritat partita per artus.
Quapropter neque natali privata videtur
Esse die natura Animæ, neque funeris experts.

Semina præterea linquntur, necne Animai
Corpore in exanimò? quòd si linquntur, & insunt,
Haud erit, ut meritò immortalis possit haberi,
Partibus amissis quoniam libata recessit.
Sin ita sinceris membris ablata profugit,
Ut nullas partes in corpore liquerit ex se:
Unde cadavera racenti jam viscere vermes
Expirant? atque unde animantum copia tanta
Exos, & exfanguis tumidos perfluctuat artus?

Quòd si fortè Animas extrinsecùs insinuari
Vermibus, & privas in corpora posse venire
Credis; nec reputas cur millia multa Animarum
Convenient, unde una recesserit: hoc tamen est ut
Quærendum videatur, & in discrimen agendum,

Utrùm tandem Animæ venentur semina quæque
 Vermiculorum, ipsæque sibi fabricentur, ubi sint;
 An jam corporibus perfectis insinuentur.
 At neque, cur faciant ipsæ, quareve laborent,
 Dicere suppeditat; neque enim, sine corpore cùm sunt,
 Sollicitæ volitant morbis, algoque, fameque.
 Corpus enim magis his vitiis adfines laborat;
 Et mala multa Animus contagi fungitur ejus.
 Sed tamen his esto quamvis facere utile corpus,
 Quod subeant: at quâ possint, via nulla videtur.
 Haud igitur faciunt Animæ sibi corpora, & artus.
 Nec tamen est, ut jam perfectis insinuentur
 Corporibus; neque enim poterunt subtiliter esse
 Connexæ, neque consensu contagia fient.

Denique cur acris violentia triste Leonum
 Seminium sequitur? dolu' Volpibus, & fuga Cervis
 A patribus datur, & patrius pavor incitat artus?
 Et jam cætera de genere hoc, cur omnia membris
 Ex ineunte ævo ingenerascunt, inque genuntur;
 Si non certa suo quia semine, feminioque
 Vis Animi pariter crescit cum corpore toto?
 Quod si immortalis foret, & mutare soleret
 Corpora, permistis animantes moribus essent:
 Effugeret canis Hyrcano de semine sæpe
 Cornigeri incursum Cervi, tremereque per auras
 Aëris Accipiter fugiens veniente Columbâ:
 Desiperent homines, saperent fera sæcla ferarum.

Illud enim falsâ fertur ratione, quod aiunt,
 Immortalem Animam mutato corpore flecti.
 Quod mutatur enim, dissolvitur; interit ergò.
 Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant.
 Quare dissolvi quoque debent posse per artus,
 Denique ut intereant unâ cum corpore cunctæ.

Sin Animas hominum dicent in corpora semper
Ire humana; tamen quæram cur è sapienti
Stulta queat fieri, nec prudens sit puer ullus;
Nec tam doctus equæ pullus, quàm fortis equi vis;
Si non certa suo quia semine, seminioque
Vis Animi pariter crescit cum corpore toto.
Scilicet in tenero tenerascere corpore mentem
Non fugient; quod si jam fit, fateare necesse est,
Mortalem esse Animam, quoniam mutata per artus
Tantopere amittit vitam, sensumque priorem.

Quove modo poterit pariter cum corpore quoque
Confirmata cupitum ætatis tangere florem
Vis Animi, nisi erit consors in origine primâ?
Quidve foràs sibi vult membris exire senectis?
An metuit conclusa manere in corpore putri,
Et domus ætatis spatio ne fessa vetusto
Obruat? at non sunt immortalis ulla pericla.

Denique connubia ad Veneris, partusque ferarum
Esse Animas præstò, deridiculum esse videtur;
Et spectare immortales mortalia membra
Innumero numero, certareque præproperanter
Inter se, quæ prima, potissimaque insinuetur:
Si non fortè ita sunt Animarum fœdera pacta,
Ut, quæ prima volans advenerit, insinuetur
Prima, neque inter se contendant viribus hilum.

Denique in æthere non arbor, non æquore in alto
Nubes esse queunt, nec pisces vivere in arvis,
Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse.
Certum ac dispositum est, ubi quidquid crescat, & insit:
Sic Animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque à nervis, & sanguine longiùs esse.
Hoc si posset enim, multò priùs ipsa Animi vis

In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
 Posset, & innasce quâvis in parte soleret:
 Tandē in eodem homine, atque in eodem vase maneret.
 Quod quoniā in nostro quoque constat corpore certū,
 Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere possit.
 Seorsum Anima, atque Animus: tantō magis inficiandū
 Totum posse extra corpus durare, genique.
 Quare, corpus ubi interiit, periisse necesse est
 Confiteare Animam distractam in corpore toto.

Quippe etenim mortale æterno jungere, & unā
 Consentire putare, & fungi mutua posse,
 Desipere est. Quid enim diversius esse putandum est,
 Aut magis inter se disjunctum, discrepitanisque,
 Quā mortale quod est, immortalī, atque perenni
 Junctum in concilio sævas tolerare procellas?

Præterea, quæcunque manent æternā, necesse est,
 Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
 Nec penetrare pati sibi quidquam, quod queat arctas
 Dissociare intus partes; ut Materiai
 Corpora sunt, quorum naturam ostendimus antè:
 Aut ideò durare ætatem posse per omnem,
 Plagarum quia sunt expertia; sicut Inane est,
 Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
 Aut ideò, quia nulla loci sit copia circum,
 Quò quasi res possint discedere, dissolvique;
 Sicut Summarum Summa est æterna; neque extrā
 Quis locus est, quò diffugiat, neque corpora sunt, quæ
 Possint incidere, & validā dissolvere plagā.
 At neque, uti docui, solido cum corpore mentis
 Natura est; quoniam admistum est in rebus Inane:
 Nec tamen est ut Inane: neque autem corpora defunt,
 Ex infinito quæ possint fortè coorta
 Proruerē hanc mentis violento turbine molem,

Aut aliam quamvis cladem importare pericli;
Nec porro natura loci, spatiumque profundi
Deficit, expergi quò possit vis Animai,
Aut aliâ quâvis possit vi pulsa perire:
Haud igitur lethi præclusa est janua Menti.

Quòd si fortè ideò magis immortalis habenda est;
Quòd lethalibus ab rebus munita tenetur:
Aut quia non veniunt omninò aliena salutis:
Aut quia quæ veniunt, aliquâ ratione recedunt
Pulsa priùs, quàm, quid noceant, sentire queamus:
Scilicet à verâ longè ratione remotum est.
Præter enim quàm quòd morbis tum corporis ægrit,
Advenit id, quod eam de rebus sæpe futuris
Macerat; inque metu malè habet, curisque fatigat;
Præteritisque admissa annis peccata remordent.
Adde furorem Animi proprium, atque obliviam rerū;
Adde quòd in nigras lethargi mergitur undas.

Nil igitur mors est, ad nos neque pertinet hilum;
Quandoquidem natura Animi mortalis habetur;
Et velut anteacto nil tempore sensimus ægri,
Ad confligendum venientibus undique Pœnis,
Omnia cùm belli trepido concussa tumultu
Horrida contremuère sub altis ætheris auris,
In dubioque fuit sub utrorum regna cadendum
Omnibus humanis esset, terrâque marique.
Sic ubi non erimus, cùm corporis atque Animai
Discidium fuerit, quibus è sumus uniter apti,
Scilicet haud nobis quidquam, qui non erimus tum;
Accidere omninò poterit, sensumque movere:
Non si terra mari miscebitur, & mare cœlo.

Et si jam nostro sentit de corpore, postquam
Distracta est Animi natura, Animæque potestas;

Nil tamen hoc ad nos, qui cœtu conjugioque
 Corporis, atque Animæ consistimus uniter apti.
 Nec, si materiam nostram conlegerit ætas
 Post obitum, rursusque redegerit, ut sita nunc est,
 Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ;
 Pertineat quidquam tamen ad nos id quoque factum,
 Interrupta semel cùm sit repetentia nostra.
 Et nunc nil ad nos de nobis attinet, antè
 Qui fuimus; nec jam de illis nos afficit angor,
 Quos de materiâ nostrâ nova proferet ætas.
 Nam cùm respicias immensi temporis omne
 Præteritum spatium, tum motus materiæ
 Multimodi quàm sint; facilè hoc adcredere possis,
 Semina sæpe in eodem, ut nunc sunt, ordine posta:
 Nec memori tamen id quinus deprendere mente.
 Inter enim jecta est vitæ pausa, vagæque
 Deerrârunt passim motus ab sensibus omnes.
 Debet enim, miserè quoi fortè ægrèque futurum est,
 Ipse quoque esse in eo tum tempore, cùm malè possit
 Accidere. At quoniam mors eximit im, prohibetque
 Illum, cui possint incommoda conciliari
 Hæc eadem, in quibus & nunc nos sumus, antè fuisse:
 Scire licet nobis nihil esse in morte timendum;
 Nec miserum fieri, qui non est, posse; neque hilum
 Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
 Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.

Proinde ubi se videas hominem indignarier ipsum
 Post mortem fore, ut aut putrescat corpore pòsto,
 Aut flammis interfiat, malisve ferarum:
 Scire licet, non sincerum sonere, atque subesse
 Cæcum aliquem cordi stimulum, quamvis neget ipse
 Credere se quemquam sibi sensum in morte futurum.
 Non, ut opinor, enim dat, quod promittit; & indè
 Nec radicatus è vitâ se tollit, & eicit;

Sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
Vivus enim sibi cùm proponit quisque futurum,
Corpus uti volucres lacerent in morte, feræque;
Ipse sui miseret: neque enim se vindicat hilum,
Nec removet fatis à projecto corpore; & illud
Se fingit, sensuque suo contaminat adstans.
Hinc indignatur se mortalem esse creatum;
Nec videt, in verâ nullum fore morte alium se,
Qui possit vivus sibi se lugere peremptum,
Stanfque jacentem; nec lacerari, urive dolore.
Nam si in morte malum est, malis morfuque ferarum
Tractari; non invenio quî non sit acerbum
Ignibus impositum calidis torrescere flammis;
Aut in melle situm suffocari, atque rigere
Frigore, cùm in summo gelidi cubat æquore saxi;
Urgerive supernè obtritum pondere terræ.

At jam non domus accipiet te læta, neque uxor
Optima, nec dulces occurrent oscula nati
Præripere, & tacitâ pectus dulcedine tangent.
Non poteris factis tibi fortibus esse, tuisque
Præsidio: miser! ô miser! aiunt, omnia ademit
Una dies infesta tibi tot præmia vitæ.
Illud in his rebus non addunt; nec tibi earum
Jam desiderium infidet rerum insuper unâ.
Quod bene si videant animo, dictisque sequantur;
Dissolvant animi magno se angore, metuque.
Tu quidem, ut es letho sopitus, sic eris ævi
Quod superest, cunctis privatu' doloribus ægris:
At nos horrifico cinefactum te propè busto
Insatiabiliter deflebimus, æternumque
Nulla dies nobis mærorem è pectore demet.
Illud ab hoc igitur quærendum est, quid sit amari
Tantopere, ad somnum si res redit, atque quietem;
Cur quisquam æterno possit tabescere luctu?

Hoc etiam faciunt, ubi discubuerè, tenentque
 Pocula sæpe homines, & inumbrant ora coronis,
 Ex animo ut dicant: brevis hic est fructus homullis;
 Jam fuerit, neque post unquam revocare licebit.
 Tanquam in morte mali cumprimis hoc sit eorum
 Quòd sitis exurat miseros atque arida torreat,
 Aut aliæ cujus desiderium infideat rei.
 Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,
 Cùm pariter mens & corpus sopita quiescunt.
 Nam licet æternum per nos sic esse soporem,
 Nec desiderium nostri nos adtigit ullum;
 Et tamen haudquaquam nostros tunc illa per artus
 Longè ab sensiferis primordia motibus errant,
 Quin conreptus homo ex somno se conligit ipse.
 Multò igitur mortem minùs ad nos esse putandum,
 Si minùs esse potest, quàm quòd nihil esse videmus.
 Major enim turbæ disiectus materiai
 Consequitur letho, nec quisquam expergitus exstat,
 Frigida quem semel est vitæ pausa secuta.

Denique si vocem rerum Natura repentè
 Mittat, & hoc aliquoi nostrum sic increpet ipsa:
 Quid tibi tantopere est, Mortalis, quòd nimis ægris
 Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fles?
 Nam si grata fuit tibi vita antea, priorque;
 Et non omnia, pertusum congesta quasi in vas,
 Commoda perfluxère, atque ingrata interiøre:
 Cur non, ut plenus vitæ conviva, recedis,
 Æquo animoque capis securam, stulte, quietem?
 Sin ea, quæ fructus cunque es, periøre profusa,
 Vitaque in offensa est: cur ampliùs addere quæris,
 Rursum quod pereat malè, & ingratum occidat omnes;
 Nec potiùs vitæ finem facis, atque laboris?
 Nam tibi præterea quod machiner, inveniamque

Quod

Quod placeat, nihil est: eadem sunt omnia semper.
 Si tibi non annis corpus jam marcet, & artus
 Confecti languent: eadem tamen omnia restant,
 Omnia si pergas vivendo vincere sæcla;
 Atque etiam potius, si nunquam sis moriturus.
 Quid respondeamus, nisi justam intendere litem
 Naturam, & veram verbis exponere causam?

At qui obitum lamentetur miser amplius æquo;
 Non meritò inlamet magis, & voce increpet acri?
 Aufer ab hinc lacrimas, barathro, & cōpesce querelas.
 Grandior hic verò si jam, seniorque queratur:
 Omnia perfructus vitæ præmia, marces?
 Sed quia semper aves, quod abest, præsentia temnis;
 Imperfecta tibi elapsa est, ingrataque vita,
 Et nec opinanti mors ad caput adstitit antè,
 Quàm satur, ac plenus possis discedere rerum.
 Nunc aliena tuâ tamen ætate omnia mitte;
 Æquo animoque, agedû, jam aliis concede: necesse est.
 Jure, ut opinor, agat, jure increpet, inciletque.
 Cedit enim rerum novitate extrusa vetustas
 Semper; & ex aliis aliud reparare necesse est:
 Nec quidquam in barathrum, nec tartara decidit atra.
 Materies opus est ut crescant postera sæcla:
 Quæ tamen omnia te, vitâ perfuncta, sequentur.
 Nec minùs ergò antè hæc, quàm nunc, cecidère, ca-
 dentque.
 Sic alid ex alio nunquam desistet oriri,
 Vitaque mancupio nulli datur, omnibus usu.

Respice item quàm nil ad nos anteacta vetustas
 Temporis æterni fuerit, quàm nascimur antè.
 Hoc igitur speculum nobis Natura futuri
 Temporis exponit. Post mortem denique nostram
 Num quid ibi horribile apparet; num triste videtur

Quidquam? nonne omni somno securius exstat?

Atque ea nimirum, quæcunque Acherunte profundo
Prodita sunt esse, in vitâ sunt omnia nobis.
Nec miser impendens magnum timet aëre saxum
Tantalus, ut fama est, casâ formidine torpens:
Sed magis in vitâ Divûm metus urget inanis
Mortales, casumque timent, quemcunque ferat Fors.

Nec Tityum volucres ineunt Acherunte jacentem:
Nec, quod sub magno scrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem poterunt reperire profectò,
Quamlibet immani projectu corporis exstet,
Qui non sola novem dispensis jugera membris
Obtineat, sed qui terrâ totius orbem:
Non tamen æternum poterit perferre dolorem;
Nec præbere cibum proprio de corpore semper.
Sed Tityus nobis hic est, in amore jacentem
Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor;
Aut aliâ quâvis scindunt cuppedine curæ.

Sisyphus in vitâ quoque nobis ante oculos est,
Qui petere à populo fasces, sævasque secures
Imbibit, & semper victus, tristisque recedit.
Nam petere imperiû, quod inane est, nec datur unquã;
Atque in eo semper durum sufferre laborem:
Hoc est adverso nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à summo jam vertice rursus
Volvitur, & plani raptim petit æquora campi.

Deinde Animi ingratham naturam pascere semper;
Atque explere bonis rebus, fatiareque nunquam;
Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
Cum redeunt, fœtusque ferunt, variosque lepores,
Nec tamen explemur vitæ fructibus unquam;

Hoc, ut opinor, id est, ævo florente puellas,
 Quod memorant, laticem pertusum congerere in vas,
 Quod tamen expleri nullâ ratione potestur.

Cerberus & Furia jam verò, & lucis egenus
 Tartarus, horriferos eructans faucibus ætus,
 Hæc neque sunt usquam, neque possunt esse profectò.
 Sed metus in vitâ pœnarum pro malefactis
 Est insignibus insignis, scelerisque luela
 Carcer, & horribilis de saxo jactu' deorsum,
 Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ.
 Quæ tamen & si absunt: at mens sibi conscia facti
 Præmetuens, adhibet stimulos, torretque flagellis;
 Nec videt interea, qui terminus esse malorum
 Possit, nec quæ sit pœnarum denique finis;
 Atque eadē metuit, magis hæc ne in morte gravescant:
 Hinc Acherusia fit stultorum denique vita.

Hoc etiam tibi tute interdum dicere possis:
 Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit,
 Qui melior multis, quàm tu, fuit, improbe, rebus.
 Indè alii multi Reges, rerumque potentes
 Occiderunt, magnis qui gentibus imperitârunt.

Ille quoque ipse, viam qui quondâ per mare magnū
 Stravit, in terque dedit legionibus ire per altum,
 Ac pedibus falsas docuit super ire lacunas,
 Et contempsit, aquis insultans, murmura ponti,
 Lumine adempto, animam moribundo corpore fudit.

Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,
 Offa dedit terræ, proinde ac famul infimus esset.

Adde repertoires doctrinarum, atque leporum:
 Adde Heliconiadum comites; quorum unus Homerus

Sceptra potitus, eâdem aliis sopitu' quiete est.

Denique Democritum postquam matura vetustas
Admonuit memorem motus languescere mentis,
Sponte suâ letho caput obvius obrulit ipse.

Ipsè Epicurus obît decurso lumine vitæ,
Qui genus humanum ingenio superavit, & omnes
Præstinxit stellas exortus, uti ætherius Sol.

Tu verò dubitabis, & indignabere obire,
Mortua quoi vita est propè jam vivo, atque videnti?
Qui somno partem majorem conteris ævi?
Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas,
Sollicitamque geris cassâ formidine mentem?
Nec reperire potes, quid sit tibi sæpe mali, cum
Ebrius urgeris multis miser undique curis,
Atque animi incerto fluitans errore vagaris?

Si possent homines, proinde ac sentire videntur
Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget,
Et quibus id fiat causis cognoscere, & unde
Tanta mali tanquam moles in pectore constet:
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus,
Quid sibi quisque velit, nescire, & quærere semper,
Commutare locum, quasi onus deponere possit.

Exit sæpe foràs magnis ex ædibus ille,
Esse domi quem pertæsum est, subitòque revertit:
Quippe foris nihilò meliùs qui sentiat esse.
Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter,
Auxilium testis quasi ferre ardentibus instans:
Oscitat extemplò, tetigit cum limina villæ;
Aut abit in somnum gravis, atque obliviam quærit;
Aut etiam properans urbem petit, atque revisit.

Hoc se quisque modo fugit: at, quem scilicet, ut fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit.
Propterea, morbi quia causam non tenet æger:
Quam bene si videat, jam rebus quisque relictis
Naturam primùm studeat cognoscere rerum,
Temporis æterni quoniam, non unius horæ,
Ambigitur status, in quo sit mortalibus omnis
Ætas post mortem, quæ restat cunque, manenda.

Denique tantopere in dubiis trepidare periclis,
Quæ mala nos subigit vitæ tanta cupido?
Certa quidem finis vitæ mortalibus adstat;
Nec devitari lethum pote, quin obeamus.

Præterea, versamur ibidem, atque insumus usque;
Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
Sed dum abest, quod avemus, id exsuperare videtur.
Cætera: post aliud, cùm contigit illud, avemus;
Et sitis æqua tenet vitæ semper hiantes;
Posteraque in dubio est fortunam quam vehat ætas,
Quidve ferat nobis casus, quive exitus instet.

Nec prorsum, vitam ducendo, demimus hilum
Tempore de mortis; nec delibrare valemus,
Quò minùs esse diu possimus morte perempti.
Proinde licet quotvis vivendo condere sæcla;
Mors æterna tamen nihilominùs illa manebit:
Nec minùs ille diu jam non erit, ex hodierno.
Lumine qui finem vitæ fecit; & ille,
Mensibus atque annis qui multis occidit antè.

Finis Libri Tertii.

ARGUMENTUM

LIBRI QUARTI.

QUA supra libro primo usus est comparatione Lucretius, ut Memmii sui animum tantisper à contentione relaxaret, eâdem hunc librum quartum auspicatur, ut auditorem sibi docilem reddat & attentum. Deinde libri hujus proponit argumentum, quod ex industriâ cum superioribus connectit. Cum enim primo & secundo libro abundè docuerit, quæ & qualia sint rerum *Primordia*, quibus figuris distincta, quo motu ferantur, ac cæteras res procreent; libro verò tertio Animæ atque Animi, tanquam præcipuarum creaturarum, naturam fusiùs explicaverit; meritò fanè hanc aliam subnectit disputationem de sensibus, tum corporis,

tum animi. Quam disputationem ut ex ordine absolvat, à Simulacris exorditur, quibus omninò fieri sensationem contendit.

Docet itaque I. è rerum supremo colore seu corpore cœca emitti *Simulacra*, quæ passim per aëra volitent, nec sub visum cadant, nisi ab æquore speculorum aut aquarum repulsa. Ea porrò Simulacra tenuissima & subtilissima esse vult; quorum duplex distinguit genus: alterum, eorum quæ sponte suâ generentur in aëre, qualia nonnunquam videmus fieri in nubibus, quæ modò Gigantum, modò montium aut belluarum imagines imitantur: alterum, eorum quæ cadunt è rerum superficie, quasi spolia seu tenues exuviae; quæ citò generentur, celeriterque ferantur, æquè ac Solis lumen per totum aëra procreatum spargitur.

II. Quia *Visus* omnium sensuum primus habetur, ab eo exorditur, quem ex *Simulacrorum* seu *Imaginum* incurfu

fieri docet, sicut cæteri sensus advenientibus extrinsecus corpusculis fieri solent. Interim autem explicat ea omnia quæ ad Visûs causas spectant; variaque de Visu problemata proponit, quæ ritè solvit & explicat.

III. Hinc arguit non falsos aut fallaces, sed certos ac veros esse sensus, à quibus ipsa vera ratio omnis ducatur, & in quibus tota prima fides innitatur.

IV. His ita de Visu disputatis, docet de cæteris sensibus; ac primùm Vocem ac Sonum corporeas esse Imagines, quæ aurem pariter feriant, & auditum faciant. Vocis naturam ac formaturam explicat. Cur eadem vox percipiatur à multis, rationem reddit. Quid sit Echo, quomodò fiat: deinde de Sapore & Gustu, de Odore & Olfactu docet. Quid nempe sit Sapor, quid Odor; & cur ab omnibus non sentiantur. Cur cibus idem, aliis dulcis, aliis amarus fiat. Cur odor alius aliis sit magis aptus, &c.

V. De Imaginatione, Cogitatione
ac

ac Intellectione agit, quas per tenuissima rerum Simulacra, seu Images, quæ in mentem incurrant, fieri pariter ait. Indè varia de Cogitationibus problemata proponit & explicat. Cur v. g. videamur in somnis videre illos qui jam mortui sunt: cur Simulacra rerum seu Images videantur nobis morari, dum cogitamus ea: cur subito quisque cogitat quæ lubuerit: cur in somnis cernimur moveri.

VI. Interim docet priùs linguam, oculos, aures, cæteraque membra ac sensus esse nata, quàm eorum usum: secus verò in artificiosis rebus, quæ pendunt ex prævisâ indigentia. Rationem reddit etiam, cur cibum ac potum quærant sibi animalia: cur progrediamur ad libitum: cur variè flectamus membra; & quid corporis nostri molem agat & impellat.

VII. Denique de somno ac somniis ad finem usque libri hujus agit; imprimisque docet, quâ ratione fiat somnus

122 ARGUM. LIB. QUART.

in nobis & in cæteris animantibus.
Somniorum varias assignat causas. Pu-
dori non consuluit Lucretius, pluri-
ma de Venereis rebus somnia descri-
bens.

Franc van Mieris inv. et del.

IV.

Cl. Duflos Sculp.

TITI
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER QUARTUS.

VIA Pieridum peragro loca, nullius
antè
Trita solo; juvat integros accedere
fontes,
Atque haurire; juvatque novos decer-
pere flores,

Insignemque meo capiti petere indè coronam,
Unde priùs nulli velârint tempora Musæ.
Primùm, quòd magnis doceo de rebus, & artibus
Religionum animos nodis exsolvere pergo:
Deinde, quòd obscurâ de re tam lucida pango
Carmina, Museo contingens cuncta lepore:
Id quòque enim non ab nullâ ratione videtur.

Nam veluti pueris absinthia tetra medentes
 Cum dare conantur, prius oras pocula circum
 Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
 Ut puerorum ætas improvida ludificetur
 Labrorum tenus; interea perpotet amarum
 Absinthii laticem, deceptaque non capiatur;
 Sed potius tali tactu recreata valescat:
 Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
 Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
 Volgus abhorret ab hæc; volui tibi suaviloquenti
 Carmine Pierio rationem exponere nostram,
 Et quasi Museo dulci contingere melle;
 Si tibi fortè animum tali ratione tenere
 Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
 Naturam rerum, ac persentis utilitatem.

Sed quoniam docui, cunctarum exordia rerum
 Qualia sint, & quàm variis distantia formis
 Sponte suâ volitent æterno percita motu;
 Quoque modo possint res ex his quæque creari:
 Atque Animi quoniam docui natura quid esset,
 Et quibus è rebus cum corpore compta vigeret,
 Quove modo distracta rediret in ordia prima:
 Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
 Attinet, esse ea, quæ rerum simulacra vocamus:
 Quæ quasi membranæ summo de corpore rerum
 Dereptæ volitant ultro citroque per auras;
 Atque eadem nobis vigilantibus obvia mentes
 Terrificant; atque in somnis, cum sæpe figuras
 Contuimur miras, simulacraque luce carentum,
 Quæ nos horrificè languentes sæpe sopore
 Excierunt: ne fortè Animas Acherunte reamur
 Effugere, aut Umbras inter vivos volitare;
 Neve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
 Cum corpus simul, atque Animi natura perempta,

In sua discessum dederint primordia quæque.

Dico igitur, rerum effigias, tenuesque figuras
Mittier ab rebus, summo de corpore earum:
Quæ quasi membrana, vel cortex nominanda est;
Quod speciem, ac formam similem gerit ejus imago;
Quojuscunque cluet de corpore fusa vagari.

Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
Principiò, quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multæ, partim diffusa solutè,
Robora ceu fimum mittunt, ignesque vaporem;
Et partim contexta magis, condensaque, ut olim
Cum veteres ponunt tunicas æstate cicadæ,
Et vituli cum membranas de corpore summo
Nascentes mittunt, & item cum lubrica serpens
Exuit in spinis vestem: nam sæpe videmus
Illorum spoliis vepres volitantibus auctas.
Hæc quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
Ab rebus mitti summo de corpore earum.
Nam cur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
Quàm quæ tenuia sunt, hiscendi est nulla potestas,
Præsertim cum sint in summis corpora rebus
Multa minuta, jaci quæ possint ordine eodem
Quo fuerint, veterem & formæ servare figuram;
Et multò citiùs, quantò minùs endopediri
Pauca queunt, & sunt in primâ fronte locata.

Nam certè jaci, atque emergere multa videmus
Non solùm ex alto, penitusque, ut diximus antè,
Verùm de summis ipsum quoque sæpe colorem;
Et volgò faciunt id lutea, rufaque vela,
Et ferrugina, cum magnis intentæ Theatris,
Per malos volgata, trabesque trementia flutant.
Namque ibi confessum cavearum subter, & omnem

Scenai speciem, Patrum, Matrumque, Deorumque,
 Inficiunt, coguntque suo fluitare colore:
 Et quantò circum magè sunt inclusa Theatri
 Mœnia, tam magis hæc intus perfusa lepore
 Omnia conrident, conreptâ luce diei.
 Ergò lintea de summo cum corpore fucum
 Mittunt, effigias quoque debent mittere tenues
 Res quæque; ex summo quoniam jaculantur utræque.
 Sunt igitur jam formarum vestigia certa,
 Quæ volgò volitant, subtili prædita filo,
 Nec singillatim possunt secreta videri.

Præterea, omnis odos, fumus, vapor, atque aliæ res
 Consimiles, ideò diffusæ rebus abundant,
 Ex alto quia dum veniunt intrinsecus ortæ,
 Scinduntur per iter flexum; nec recta viarum
 Ostia sunt, quâ contendunt exire coortæ.
 At contrâ tenuis summi membrana coloris
 Cum jacitur, nihil est, quod eam discerpere possit;
 In promptu quoniam est in primâ fronte locata.

Postremò in speculis, in aquâ, splendoreque in omni
 Quæcunque apparent nobis simulacra, necesse est,
 Quandoquidem simili specie sunt prædita rerum,
 Esse in imaginibus missis consistere eorum.
 Nam cur illa cadant magis, ab rebusque recedant
 Corpora, res multæ quæ mittunt corpore aperto,
 Quàm quæ tenuia sunt, hiscendi est nulla potestas.

Sunt igitur tenues formarum, consimilesque
 Effigiæ, singillatim quas cernere nemo
 Cum possit, tamen affiduo crebroque repulso
 Rejectæ, reddunt speculorum ex æquore visum;
 Nec ratione aliâ servari posse videntur
 Tantopere, ut similes reddantur quoique figuræ.

Nunc age, quàm tenui naturâ constet imago,
Percipe; & imprimis quoniam primordia tantum
Sunt infra nostros sensus, tantòque minora,
Quàm quæ primùm oculi cœptant non posse tueri.
Nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
Cunctarum quàm sint subtilia, percipe paucis.

Primùm animalia sunt jam partim tantula, eorum
Tertia pars nullâ ut possit ratione videri.
Horum intestinum quodvis quale esse putandum est?
Quid cordis globus, aut oculi? quid mēbra? quid artus?
Quantula sunt? quid præterea primordia quæque,
Unde Anima, atque Animi constet natura necesse est?
Nonne vides, quàm sint subtilia, quàmque minuta?

Præterea, quæcunque suo de corpore odorem
Exspirant acrem, panaces, absinthia tetra,
Abrotonique graves, & tristia centaurea;
Horum unum quodvis leviter si fortè ciebis,
Quamprimùm noscas rerum simulacra vagare
Multa modis multis, nullâ vi, cassaque sensu.
Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo est
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.

Sed ne fortè putes ea demum sola vagare,
Quæcunque ab rebus rerum simulacra recedunt:
Sunt etiam, quæ sponte suâ gignuntur, & ipsa
Constituuntur in hoc Cœlo, qui dicitur aër,
Quæ multis formata modis sublimè feruntur;
Nec speciem mutare suam liquentia cessant:
Et cujusque modi formarum vertere in ora,
Ut nubes facilè interdum concreescere in alto
Cernimus, & Mundi speciem violare serenam,
Aëra mulcentes motu. Nam sæpe gigantum

Ora volare videntur, & umbram ducere latè:
 Interdum magni montes, avolsaque saxa
 Montibus anteire, & Solem succedere præter:
 Indè alios trahere, atque inducere bellua nimbos;

Nunc ea quàm facili, & celeri ratione genantur,
 Perpetuòque fluant ab rebus, lapsaque cedant.
 Semper enim summum quidquid de rebus abundat,
 Quod jaculentur; & hoc alias cùm pervenit in res,
 Transit, ut imprimis vestem: sed in aspera saxa,
 Aut in materiem ut ligni pervenit, ibi jam
 Scinditur, ut nullum simulacrum reddere possit.
 At cùm, splendida quæ constant, opposita fuerunt,
 Densaque, ut imprimis speculū est, nihil accidit horū.
 Nam neque, uti vestem, possunt transire, neque antè
 Scindi, quàm meminit lævor præstare salutem.
 Quapropter fit, ut hinc nobis Simulacra genantur.
 Et quamvis subitò, quovis in tempore, quamque
 Rem contra speculum ponas, apparet Imago:
 Perpetuò fluere ut noscas è corpore summo
 Texturas rerum tenues, tenuesque figuras.
 Ergò multa brevi spatio Simulacra genuntur,
 Ut meritò celer his rebus dicatur origo.

Et quasi multa brevi spatio summittere debet
 Lumina Sol, ut perpetuò sint omnia plena:
 Sic à rebus item simili ratione necesse est
 Temporis in puncto rerum simulacra ferantur
 Multa modis multis in cunctas undique partes:
 Quandoquidem speculū queiscunque obvertimus oris,
 Res ibi respondent simili formâ, atque colore.

Præterea, modò cùm fuerit liquidissima Cæli
 Tempestas, perquam subitò fit turbida fœdè
 Undique, uti tenebras omnes Acherunta rearis

Liquisse, & magnas Cœli complēsse cavernas;
Usque adeò, tetra nimborum nocte coortā,
Impendent atræ formidinis ora supernè.
Quorum quantula pars sit Imago, dicere nemo est,
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.

Nunc age, quàm celerī motu Simulacra ferantur,
Et quæ mobilitas ollis tranantibus aurās
Reddita sit; longo ut spatio brevis hora teratur,
In quemcunque locum diverso numine tendunt;
Suavidicis potiùs, quàm multis, versibus edam:
Parvus ut est Cycni melior canor, ille Gruum quàm
Clamor, in ætheriis dispersus nubibus Austrī.

Principiò persæpe leves res, atque minutis
Corporibus factas, celeres licet esse videre.
In quo jam genere est Solis lux, & vapor ejus,
Propterea quia sunt è primis facta minutis:
Quæ quasi trudentur, perque aëris intervallum
Non dubitant transire, sequenti concita plagā.
Suppeditatur enim confestim lumine lumen,
Et quasi protelo stimulatur fulgure fulgur.
Quapropter Simulacra pari ratione necesse est
Immemorable per spatium transcurrere posse
Temporis in puncto: primùm quòd parvola causa
Est, procul à tergo quæ provehat, atque propellat:
Deinde, quòd usque adeò texturā prædita rarā
Mittuntur, facilè ut quasvis penetrare queant res,
Et quasi permanere per aëris intervallum.

Præterea, si quæ penitus corpuscula rerum
Ex alto in terras mittuntur, Solis uti lux,
Ac vapor, hæc puncto cernuntur lapsa diei
Per totum Cœli spatium diffundere sese;
Perque volare mare, ac terras, cælumque rigare;

Quod superà est, ubi tam volucris hæc levitate feruntur,
 Quid? quæ sunt igitur jam primâ in fronte parata
 Cùm jaciuntur, & emissum res nulla moratur,
 Nonne vides citiùs debere, & longius ire,
 Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
 Tempore, quo Solis pervolgant lumina cœlum?

Hoc etiam imprimis specimen verum esse videtur,
 Quàm celeri motu rerum Simulacra ferantur;
 Quòd simul ac primùm sub divo splendor aquai
 Ponitur, extemplò, Cœlo stellante, serena
 Sidera respondent in aquâ radiantia Mundi.
 Jamne vides igitur, quàm puncto tempore imago
 Ætheris ex oris ad terrarum accidat oras?

Quare etiã atque etiam mitti hæc fateare necesse est
 Corpora, quæ feriant oculos, visumque laceffant:
 Perpetuòque fluunt certis ab rebus odores,
 Frigus ut à fluviis, calor à Sole, æstus ab undis
 Æquoris, exesor mœrorum litora circum.
 Nec variæ cessant voces volitare per auras.
 Denique in os falsi venit humor sæpe saporis,
 Cùm mare versamur propter; dilutaque contrâ
 Cùm tuimur misceri absinthia, tangit amaror.
 Usque adeò omnibus ab rebus res quæque fluenter
 Fertur, & in cunctas dimittitur undique partes.
 Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi:
 Perpetuò quoniam sentimus, & omnia semper
 Cernere, odorari licet, & sentire sonorem.

Præterea, quoniam manibus tractata signa
 In tenebris quædam, cognoscitur esse eadem, quæ
 Cernitur in luce, & claro candore, necesse est
 Consimili causâ tactum, visumque moveri.
 Nunc igitur, si quadratum tentamus, & id nos

Commovet in tenebris , in luci quæ poterit res
 Accidere ad speciem , quadrata nisi ejus imago ?
 Esse in Imaginibus quapropter causa videtur
 Cernendi , neque posse sine his res ulla videri.

Nunc ea , quæ dico , rerum Simulacra , feruntur
 Undique , & in cunctas jaciuntur didita partes.
 Verum nos oculis quia solis cernere quimus ,
 Propterea fit uti , speciem quò vertimus , omnes
 Res ibi eam contra feriant formâ , atque colore ;
 Et quantum quæque à nobis res absit , Imago
 Efficit , ut videamus , & internoscere curat.
 Nam cùm mittitur , extemplò protrudit , agitque
 Aëra , qui inter se cunque est , oculosque locatus ;
 Isque ita per nostras acies perlabitur omnes ,
 Et quasi perterget pupillas , atque ita transit.
 Propterea fit , uti videamus quàm procul absit
 Res quæque ; & quantò plus aëris antè agitur ,
 Et nostros oculos perterget longior aura ;
 Tam procul esse magis res quæque remota videtur.
 Scilicet hæc summè celeri ratione geruntur ,
 Quale fit ut videamus , & unà quàm procul absit.

Illud in his rebus minimè mirabile habendum est ,
 Cur ea , quæ feriant oculos simulacra , videri
 Singula cùm nequeant , res ipsæ perspiciantur.
 Ventus enim quoque paulatim cùm verberat , & cùm
 Acre ferit frigus , non privam quamque solemus
 Particulam venti sentire , & frigoris ejus ,
 Sed magis universum ; fierique perinde videmus
 Corpore tum plagas in nostro , tanquam aliquæ res
 Verberet , atque sui det sensum corporis extrâ.
 Præterea lapidem digito cùm tundimus , ipsum
 Tangimus extremum faxi , summumque colorem ;
 Nec sentimus eum tactu , verum magis ipsam

Duritiem penitus saxi sentimus in alto.

Nunc age, cur ultra speculum videatur Imago,
 Percipe; nam certè penitus remota videtur.
 Quod genus illa, foris quæ verè transpiciuntur,
 Janua cùm per se transpectum præbet apertum,
 Multa facitque foris ex ædibus ut videantur.
 Is quoque enim duplici, geminoque fit aëre visus.
 Primus enim est, citra postes qui cernitur aër;
 Indè forès ipsæ dextrâ, lævâque sequuntur;
 Post extraria lux oculos perterget, & aër
 Alter; & illa, foris quæ verè transpiciuntur.
 Sic ubi se primùm speculi projecit imago,
 Dum venit ad nostras acies, protrudit, agitque
 Aëra, qui inter se cunque est, oculosque locatus;
 Et facit ut prius hunc omnem sentire queamus,
 Quàm speculū. Sed ubi speculū quoque sensimus ipsū,
 Continuo à nobis in id hæc, quæ fertur, imago
 Pervenit, & nostros oculos rejecta revisit;
 Atque alium præ se propellens aëra volvit:
 Et facit ut prius hunc, quàm se, videamus; eoque
 Distare à speculo tantum remota videtur.
 Quare etiam atque etiam minimè mirarier est par
 Illis, quæ reddunt speculorum ex æquore visum,
 Aëribus binis, quoniam res confit utroque.

Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars est,
 In speculis fit ut in lævâ videantur, eò quòd
 Planitiem ad speculi veniens cùm offendit Imago,
 Non convertitur incolumis; sed recta retrorsum
 Sic eliditur, ut si quis prius, arida quàm sit
 Cretea persona, allidat pilæve, trabive;
 Atque ea continuo rectam si fronte figuram
 Servet, & elisam retro sese exprimat ipsa:
 Fiet ut, ante oculos fuerit qui dexter, hic idem

Nunc fit lævus, & è lævo fit mutuà dexter.

Fir quoque, de speculo in speculū ut tradatur Imago,
Quinque etiam, sexve ut fieri simulacra fuêrint.
Nam quæcunque retro parte interiore latebunt,
Indè tamen, quamvis tortè, penitusque remota,
Omnia per flexos aditus educta licebit
Pluribus hæc speculis videantur in ædibus esse.
Usque adeò è speculo in speculum tralucet Imago:
Et cum læva data est, fit rursus ut dextera fiat:
Indè retrorsum reddit se, & convertit eodem.

Quin etiam, quæcunque latiuscula sunt speculorum
Adsimili lateris flexurâ prædita nostri,
Dextera ea propter nobis simulacra remittunt,
Aut quia de speculo in speculum transfertur Imago,
Indè ad nos elisa bis advolat; aut etiam quòd
Circumagitur, cum venit Imago: propterea quòd
Flexa figura docet speculi convertier ad nos.

Endogredi porrò pariter simulacra, pedemque
Ponere nobiscum credas, gestumque imitari;
Propterea quia de speculi quâ parte recedas,
Continuò nequeunt illinc simulacra reverti:
Omnia quandoquidem cogit Natura referri,
Ac resilire, ab rebus ad æquos reddita flexus.

Splendida porrò oculi fugitant, vitantque tueri:
Sol etiam cæcat, contrà si tendere pergas;
Propterea quia vis magna est ipsius, & altè
Aëra per purum graviter simulacra feruntur,
Et feriunt oculos, turbantia composituras.
Præterea splendor, quicumque est acer, adurit
Sæpe oculos, ideò quòd semina possidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt insinuando.

Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur
Arquati, quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt simulacris obvia rerum;
Multaque sunt oculis in eorum denique mista,
Quæ contage suâ palloribus omnia pingunt.

E tenebris autem, quæ sunt in luce, tuemur,
Propterea quia, cum propior caliginis aër
Ater init oculos prior, & possedit apertos,
Insequitur candens confestim lucidus aër,
Qui quasi purgat eos, ac nigras discutit umbras
Aëris illius. Nam multis partibus hic est
Mobilior, multisque minutior, & magè pollens:
Qui simul atque vias oculorum luce replevit,
Atque patefecit quas antè obsederat ater;
Continuò rerum simulacra adapertha sequuntur,
Quæ sita sunt in luce, laceffuntque ut videamus.
Quod contrà facere in tenebris à luce nequimus,
Propterea quia posterior caliginis aër
Crassior insequitur, qui cuncta foramina complet,
Obsiditque vias oculorum, ne simulacra
Possint ullarum rerum conjecta moveri.

Quadratasque procul turres cum cernimus urbis,
Propterea fit uti videantur sæpe rotundæ,
Angulus obtusus quia longè cernitur omnis;
Sive etiam potius non cernitur, ac perit ejus
Plaga, nec ad nostras acies perlabitur ictus;
Aëra per multum quia dum simulacra feruntur,
Cogit hebescere eum crebris offensibus aër.
Hinc, ubi suffugit sensum simul angulus omnis,
Fit, quasi tornata ut saxorum structa tuantur:
Non tamen ut coram quæ sunt, verèque rotunda,
Sed quasi adumbratim paulum simulacra videntur.

Umbra videtur item nobis in Sole moveri,
Et vestigia nostra sequi, gestumque imitari;
Aëra si credas privatum lumine, posse
Indogredi, motus hominum, gestusque sequentem.
Nam nihil esse potest aliud nisi lumine cassus
Aër, id, quod nos umbram perhibere fuemus.
Nimirum quia Terra locis ex ordine certis
Lumine privatur Solis, quacunque meantes
Officimus, repletur item, quod liquimus ejus.
Propterea fit, uti videatur, quæ fuit umbra
Corporis, è regione eadem nos usque secuta.
Semper enim nova se radiorum lumina fundunt;
Primaque dispereunt, quasi in ignem lana trahatur.
Propterea facile & spoliatur lumine Terra,
Et repletur item, nigrasque sibi abluit umbras.

Nec tamen hîc oculos falli concedimus hilum.
Nam quocunque loco sit lux, atque umbra, tueri
Illorum est; eadem verò sint lumina, necne:
Umbraque, quæ fuit hîc, eadem num transeat illuc,
An potius fiat, paulò quod diximus antè,
Hoc Animi demum ratio discernere debet;
Nec possunt oculi naturam noscere rerum.
Proinde Animi vitium hoc oculis adfingere noli,

Quâ vehimur navi, fertur, cùm stare videtur:
Quæ manet in statione, ea præter creditur ire;
Et fugere ad puppim colles, campique videntur,
Quos agimus præter navim, velisque volamus.
Sidera cessare ætheriis adfixa cavernis
Cuncta videntur; at assiduo in sunt omnia motu;
Quandoquidem longos obitus exorta revifunt,
Cùm permensa suo sunt Cælum corpore claro;
Solque pari ratione manere, & Luna videtur

In statione, ea quæ ferri res indicat ipsa.
 Exstantesque procul medio de gurgite montes,
 Classibus inter quos liber patet exitus, iidem
 Apparent, & longè divolsi licet, ingens
 Insula conjunctis tamen ex his una videtur.
 Atria versari, & circumcursare columnæ
 Usquæ adeò fit uti pueris videantur, ubi ipsi
 Desierunt verti; vix ut jam credere possint,
 Non supra sese ruere omnia recta minari.

Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere alæ
 Cùm cœptat Natura, suprâque extollere montes:
 Quos tibi tum supra Sol montes esse videtur,
 Cominûs ipse suo contingens fervidus igni;
 Vix absunt nobis missus bis mille sagittæ:
 Vix etiam cursus quingentos sæpe veruti:
 Inter eos Solemque jacent immania ponti
 Æquora, substrata ætheriis ingentibus oris;
 Interjectaque sunt terrarum millia multa,
 Quæ variæ retinent gentes, & sæcla ferarum,
 At conlectus aquæ, digitum non altior unum,
 Qui lapides inter sistit per strata viarum,
 Despectum præbet sub terras impete tanto,
 A terris quantum Cœli patet altus hiatus;
 Nubila despicere, & Cœlum ut videare videre, &
 Corpora mirando sub terras abdita cœlo.

Denique ubi in medio nobis equus acer obhæsit
 Flumine, & in rapidas amnis despeximus undas;
 Stantis equi corpus transversum ferre videtur
 Vis, & in adversum flumen contrudere raptim:
 Et, quòcunque oculos trajecimus, omnia ferri,
 Et fluere adsimili nobis ratione videntur.

Porticus æquali quamvis est denique ductu,
 Stansque

Stansque in perpetuum paribus suffulta columnis :
Longa tamen parte ab summâ cum tota videtur ,
Paulatim trahit angusti fastigia coni ,
Tecta solo jungens , atque omnia dextera lævis ,
Donicum in obscurum coni conduxit acumen.
In pelago nautis ex undis ortus , in undis
Sol fit uti videatur obire , & condere lumen :
Quippe ubi nil aliud nisi aquam Cælumque tuentur ,
Ne leviter credas labefactari undique sensus.

At maris ignaris in [†]portu clauda videntur
Navigia , aplustris fractis , obnitier undis.
Nam quæcunque supra rorem salis edita pars est
Remorum , recta est , & recta supernè gubernata ;
Quæ demersa liquore obeunt , refracta videntur
Omnia converti , sursumque supina reverti ;
Et reflexa propè in summo fluitare liquore.
Raraque per Cælum cum venti nubila portant
Tempore nocturno , tum splendida Signa videntur
Labier adversum nubes , atque ire supernè
Longè aliam in partem , quàm quò ratione feruntur.
At si fortè oculo manus uni subdita , subter
Pressit eum , quodam sensu fit , uti videantur
Omnia , quæ tuimur , fieri tum bina tuendo ;
Bina lucernarum florentia lumina flammis ;
Binaque per totas ædes geminare supellex ,
Et duplices hominum facies , & corpora bina.

Denique cum suavi devinxit membra sopore
Somnus , & in summâ corpus jacet omne quiete ,
Tum vigilare tamen nobis , & membra movere
Nostra videmur ; & in noctis caligine cæcâ
Cernere censemus Solem , lumenque diurnum ;
Conclusoque loco cælum , mare , flumina , montes
Mutare , & campos pedibus transire videmur ;

M

[†]
Porto . Bresch

Et sonitus audire, severa silentia noctis
 Undique cùm consent, & reddere dicta tacentes;
 Cætera de genere hoc mirandè multa videmus;
 Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærunt:
 Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit
 Propter opinatus Animi, quos addimus ipsi,
 Pro visis ut sint, quæ non sunt sensibu' visa.
 Nam nihil egregius, quàm res secernere apertas
 A dubiis, Animus quas ab se protinùs abdit.

Denique nil sciri si quis putat, id quoque nescit;
 'An sciri possit, quoniam nil scire fatetur.
 Hunc igitur contra mittam contendere causam,
 Qui capite ipse suo instituit vestigia retro.
 Et tamen hoc quoque uti concedam scire: at id ipsum
 Quæram, cùm in rebus veri nil viderit antè,
 Unde sciat, quid sit scire, & nescire vicissim;
 Notitiam veri quæ res, falsique creârit;
 Et dubium certo quæ res differre probârit.

Invenies primis ab sensibus esse creatam
 Notitiam veri, neque sensus posse refelli:
 Nam majore fide debet reperier illud,
 Sponte suâ veris quod possit vincere falsa.
 Quid majore fide porrò, quàm sensus, haberi
 Debet? an ab sensu falso ratio orta valebit
 Dicere eos contra, quæ tota ab sensibus orta est?
 Qui nisi sint veri, ratio quoque falsa fit omnis.
 An poterunt oculos aures reprehendere? an aures
 Tactus? an hunc porrò tactum sapor arguet oris?
 An confutabunt nares, oculive revincent?
 Non, ut opinor, ita est: nam seorsû quoique potestas
 Divisa est; sua vis quoique est: ideòque necesse est,
 Quod molle, aut durû est, gelidum, fervensve, seorsum
 Id molle aut durum, gelidum fervensve videri;

Et seorsum varios rerum sentire colores ;
 Et quæcunque coloribu' sunt cuncta , necesse est.
 Seorsus item sapor oris habet vim , seorsus odores
 Nascuntur , seorsum sonitus : ideòque necesse est
 Non possint alios alii convincere sensus.
 Nec porro poterunt ipsi reprehendere sese :
 Æqua fides quoniam debet semper haberi.
 Proinde, quod in quoque est his visum tempore, verum est.

Et si non poterit ratio dissolvere causam ,
 Cur ea , quæ fuerint juxtim quadrata , procul sint
 Visa rotunda , tamen præstat rationis egentem
 Reddere mendosè causas utriusque figuræ ,
 Quàm manibus manifesta suis emittere quæquam ;
 Et violare fidem primam , & convellere tota
 Fundamenta , quibus nixatur vita salusque.
 Non modò enim ratio ruat omnis , vita quoque ipsa
 Concidat extemplò , nisi credere sensibus ausis ,
 Præcipientesque locos vitare , & cætera , quæ sint ,
 In genere hoc fugienda ; sequi , contraria quæ sint.
 Illa tibi est igitur verborum copia cassâ
 Omnis , quæ contra sensus instructa , parata est.

Denique ut in fabricâ , si parva est regula prima ,
 Normaque si fallax rectis regionibus exit ,
 Et Libella aliquâ si ex parti claudicat hilum ;
 Omnia mendosè fieri , atque obstipa necessum est ,
 Prava , cubantia , prona , supina , atque absona tecta ,
 Jam ruere ut quædam videantur velle , ruantque ,
 Proditâ judiciis fallacibus omnia primis :
 Sic igitur ratio tibi rerum prava necesse est ,
 Falsaque sit , falsis quæcunque ab sensibus orta est.

Nunc alii sensus quo pacto quisque suam rem
 Sentiat , haud quaquam ratio scruposa relicta est.

Principiò, auditur sonus, & vox omnis in aures;
 Insinuata suo pepulère ubi corpore sensum.
 Corpoream quoque enim vocem constare fatèdum est;
 Et sonitum, quoniam possunt impellere sensus.
 Præterradit enim vox fauces sæpe, facitque
 Asperiora foràs gradiens arteria clamor.
 Quippe per angustum, turbâ majore coortâ;
 Ire foràs ubi cæperunt primordia vocum,
 Scilicet expletis quoque janua raditur oris
 Rauca suis, & iter lædit, quâ vox it in auras.
 Haud igitur dubium est, quin voces, verbaque cõstent
 Corporeis è principiis, ut lædere possint.
 Nec te fallit item, quid corporis auferat, & quid
 Detrahat ex hominum nervis, ac viribus ipsis
 Perpetuus sermo nigraï noctis ad umbram
 Auroræ perductus ab exoriente nitore;
 Præsertim si cum summo est clamore profusus.
 Ergò corpoream vocem constare necesse est,
 Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.

Asperitas autem vocis fit ab asperitate
 Principiorum, & item lævor lævore creatur.
 Nec simili penetrant aures primordia formâ,
 Cùm tuba depresso graviter sub murmure mugit;
 Aut reboant raucum retrocita cornua bombum;
 Vallibus & Cycni gelidis orti ex Heliconis
 Cùm liquidam tollunt lugubri voce querelam.
 Hæc igitur penitus voces cùm corpore nostro
 Exprimimus, rectoque foràs emittimus ore,
 Mobilis articulat verborum Dædala lingua,
 Formaturaque labrorum pro parte figurat.
 Atque ubi non longum spatium est, unde illa profecta
 Perveniat vox quæque, necesse est verba quoque ipsa
 Planè exaudiri, discernique articulatim;
 Servat enim formaturam, servatque figuram.

At si interpositum spatium sit longius æquo,
Aëra per multum confundi verba necesse est,
Et conturbari vocem, dum transvolat auras.
Ergò sit, sonitum ut possis audire, neque hilum
Internoscere, verborum sententia quæ sit;
Usque adeò confusa venit vox, inque pedita.

Præterea, Edictum sæpe unum perciet aures
Omnibus in populo emissum præconis ab ore;
In multas igitur voces vox una repentè
Diffugit, in privas quoniam se dividit aures,
Obsignans formam verbis, clarumque sonorem.
At quæ pars vocum non aures accidit ipsas,
Præterlata perit, frustra diffusa per auras;
Pars solidis adlisa locis, rejecta sonorem
Reddit; & interdum frustratur imagine verbi.
Quæ bene cùm videas, rationem reddere possis
Tute tibi, atque aliis, quo pacto per loca sola
Saxa pares formas verborum ex ordine reddant,
Palantes comites cùm montes inter opacos
Quærimus, & magnâ dispersos voce ciemus.
Sex etiam, aut septem loca vidi reddere voces,
Unam cùm jaceres: ita colles collibus ipsis
Verba repulsantes iterabant dicta referre.
Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasque tenere
Finitimi fingunt; & Faunos esse loquuntur,
Quorum noctivago strepitu, ludoque jocanti
Affirmant volgò taciturna silentia rumpi,
Chordarumque sonos fieri, dulcesque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum;
Et genus agricolûm latè sentiscere, cùm Pan-
Pinea semiferi capitis velamina quassans,
Unco sæpe labro calamos percurrit hiantes,
Fistula silvestrem ne cesset fundere Musam.
Cætera de genere hoc monstra, ac portenta loquuntur,

Ne loca deserta ab Divis quoque fortè putentur
Sola tenere : ideò jactant miracula dictis ,
Aut aliquâ ratione aliâ ducuntur , ut omne
Humanum genus est avidum nimis auricularum.

Quod superest , non est mirandum , quâ ratione
Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas ,
Hæc loca per voces veniant , auresque laceffant ,
Cum loquimur clausis foribus , quod sæpe videmus
Nimirum , quia vox per flexa foramina rerum
Incolumis transire potest , simulacra renutant :
Perfcinduntur enim , nisi recta foramina tranant ,
Qualia sunt vitri , species quæ travolat omnis.
Præterea partes in cunctas dividitur vox ,
Ex aliis aliæ quoniam gignuntur , ubi una
Diffiluit semel in multas exorta ; quasi ignis
Sæpe solet scintilla suos se spargere in ignes.
Ergò replentur loca vocibus , abdita retro
Omnia quæ circum fuerint , sonituque cientur.
At simulacra viis directis omnia tendunt ,
Ut sunt missa semel : quapropter cernere nemo
Se supra potis est , at voces accipere extrâ.
Et tamen ipsa quoque hæc , dum transit clausa viarum ,
Vox obtunditur , atque aures confusa penetrat ,
Et sonitum potiùs , quàm verba , audire videmur.

Hæc queis sentimus succum , lingua atque palatum ,
Plusculum habent in se rationis , plusque operai.
Principiò succum sentimus in ore , cibum cum
Mandendo exprimimus ; ceu plenam spongiam aquai
Si quis fortè manu premere , exficcareque cœpit.
Indè , quod exprimimus , per caulas omne palati
Diditur , & raræ per plexa foramina linguæ.
Hæc ubi lævia sunt manantis corpora succi
Suaviter attingunt , & suaviter omnia tractant

Humida linguæ circum sudantia templa.
 At contrà pungunt sensum, lacerantque coorta,
 Quânto quæque magis sunt asperitate repleta.
 Deinde voluptas est è succo in fine palati:
 Cùm verò deorsum per fauces præcipitavit,
 Nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus.
 Nec refert quidquam, quo victu corpus alatur,
 Dummodò, quod capias, concoctum didere possis
 Artubus, & stomachi humectum servare tenorem.

Nunc aliis alius cur sit cibus, ut videamus,
 Expediam; quareve, aliis quod triste, & amarum est,
 Hoc tamen esse aliis possit prædulce videri.
 Tantaque in his rebus distantia, differitasque est,
 Ut quod aliis cibus est, aliis fuit acre venenum.
 Est itaque ut serpens hominis contacta salivis
 Disperit, ac sese mandendo conficit ipsa.
 Præterea nobis veratrum est acre venenum:
 At Capris adipēs, & Conturnicibus auget.
 Ut, quibus id fiat rebus, cognoscere possis,
 Principiò meminisse decet, quæ diximus antè,
 Semina multimodis in rebus mista teneri.
 Porro omnes, quæcunque cibum capiunt animantes,
 Ut sunt dissimiles extrinsecus, & generatim
 Extrema membrorum circumcæsuræ coërcet:
 Proinde, & seminibus distant, variantque figurâ.
 Semina cùm porro distent, differre necesse est
 Intervalla, viasque, foramina quæ perhibemus,
 Omnibus in membris, & in ore, ipsoque palato.
 Esse minora igitur quædam, majoraque debent,
 Esse triquetra aliis, aliis quadrata necesse est,
 Multa rotunda, modis multis multangula quædam.
 Namque figurarum ut ratio, motusque reposcunt,
 Proinde foraminibus debent differre figuræ;
 Et variare viæ proinde, ac textura coërcet.

Ergò ubi quod suave est aliis, aliis fit amarum ;
 Illis, queis suave est, lævissima corpora debent
 Contrectabiliter caulas intrare palati.
 At contrà, quibus est eadem res intus acerba,
 Aspera nimirum penetrant, hamataque fauces.

Nunc facile ex his est rebus cognoscere quæque.
 Quippe ubi quò febris, bili superante, coorta est,
 Aut aliâ ratione aliqua est vis excita morbi ;
 Perturbatur ibi totum jam corpus, & omnes
 Commutantur ibi posituræ principiorum :
 Fit, prius ad sensum ut quæ corpora conveniebant,
 Nunc non convenient ; & cætera sint magis apta,
 Quæ penetrata queunt sensum progignere acerbum.
 Utraque enim sunt in mellis commista sapore,
 Id quod jam superà tibi sæpe ostendimus antè.

Nunc age, quo pacto nares adjectus odoris
 Tangat, agam. Primùm res multas esse necesse est,
 Unde fluens volvat varius se fluctus odorum.
 Nam fluere, & mitti volgò, spargique putandum est.
 Verùm aliis alius magis est animantibus aptus,
 Dissimiles propter formas ; ideòque per auras
 Mellis Apes quamvis longè ducuntur odore,
 Volturiique cadaveribus ; tum fissa ferarum
 Ungula quò tulerit gressum, promissa canum vis
 Ducit ; & humanum longè præsentit odorem
 Romulidarum arcis servator, candidus Anser.
 Sic aliis alius nidor datus, ad sua quemque
 Pabula ducit, & à tetro resiliare veneno
 Cogit ; eoque modo servantur sæcla ferarum.

Hic odor ipse igitur, nares cuicunque laceffit,
 Est, alio ut possit permitti longiùs alter.
 Sed tamen hæud quisquam tam longè fertur eorum,
 Quàm

Quàm sonitus, quàm vox; mitto jam dicere, quàm res,
 Quæ feriunt oculorum acies, visumque lacescunt.
 Errabundus enim tardè venit, ac perit antè
 Paulatim facilis distractus in aëris auras;
 Ex alto primùm quia vix emittitur ex re.
 Nam penitus fluere, atque recedere rebus odores
 Significat, quòd fracta magis redolere videntur
 Omnia; quòd contrita; quòd igni conlabefacta.
 Deinde videre licet majoribus esse creatum
 Principiis voci; quoniam per saxea septa
 Non penetrat, quàm vox volgò sonitusque feruntur.
 Quare etiam quod olet, non tam facile esse videbis
 Investigare, in quâ sit regione locatum.
 Refrigescit enim cunctando plaga per auras;
 Nec calida ad sensum decurrit nuntia rerum.
 Errant sæpe canes itaque, & vestigia quærunt,

Nec tamen hoc solis in odoribus, atque saporum
 In genere est: sed item species rerum, atque colores
 Non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,
 Ut non sint aliis quædam magis acria visu.
 Quin etiam Gallum, noctem explaudentibus alis,
 Auroram clarâ consuetum voce vocare,
 Nenu queunt rapidi contra constare Leones,
 Inque tueri; ita continuò meminere fugai:
 Nimirum quia sunt Gallorum in corpore quædam
 Semina quæ, cùm sunt oculis immissa Leonum,
 Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
 Præbent, ut nequeant contrà durare feroces;
 Cùm tamen hæc nostras acies nil lædere possint,
 Aut quia non penetrant, aut quòd penetrantibus illis
 Exitus ex oculis liber datur, in remeando
 Lædere ne possint ex ullâ lumina parte.

Nunc age, quæ moveant Animū res, accipe; & unde,

N

Quæ veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.
 Principiò, hoc dico, rerum Simulacra vagari
 Multa modis multis in cunctas undique partes
 Tenuia, quæ facilè inter se junguntur in auris,
 Obvia cùm veniunt, ut aranea bracteaque auri.
 Quippe etenim multò magis hæc sunt tenuia textu,
 Quàm quæ percipiunt oculos, visumque laceffunt:
 Corporis hæc quoniam penetrant per rara; cientesque
 Tenuem animi naturam intus, sensumque laceffunt.
 Centauros itaque, & Scyllarum membra videmus,
 Cerbereasque canum facies, simulacraque eorum,
 Quorum morte obitâ tellus amplectitur ossa:
 Omne genus quoniam passim simulacra feruntur,
 Partim sponte suâ quæ fiunt aëre in ipso,
 Partim quæ variis ab rebus cunque recedunt,
 Et quæ consistunt ex horum facta figuris.
 Nam certè ex vivo Centauri non fit imago:
 Nulla fuit quoniam talis natura animalis.
 Verùm ubi equi, atque hominis casu convenit imago,
 Hærescit facilè extemplò, quod diximus antè,
 Propter subtilem naturam, & tenuia texta.
 Cætera de genere hoc eâdem ratione creantur.
 Quæ cùm mobiliter summâ levitate feruntur,
 Ut priùs ostendi, facilè uno commovet ictu
 Quælibet una animum nobis subtilis imago.
 Tenuis enim mens est, & mirè mobilis ipsa.

Hæc fieri, ut memoro, facilè hinc cognoscere possis,
 Quatenus hoc simile est oculis, quod mente videmus,
 Atque oculis simili fieri ratione necesse est.
 Nunc igitur quoniam docui me fortè Leones
 Cernere per simulacra, oculos quæcunque laceffunt;
 Scire licet mentem simili ratione moveri
 Per simulacra Leonum cætera, quæ videt æquè,
 Nec minùs atque oculi, nisi quòd image tenuia cernit,

Nec ratione aliâ , cùm somnus membra profudit,
 Mens animi vigilat, nisi quòd Simulacra laceffunt
 Hæc eadem nostros animos, quæ, cùm vigilamus:
 Usque adeò, certè ut videamur cernere eum, quem
 Reddita vitæ jam mors, & terra potita est.
 Hoc ideò fieri cogit Natura, quòd omnes
 Corporis affecti sensus per membra quiescunt,
 Nec possunt falsum veris convincere rebus.
 Præterea meminisse jacet, languetque sopore;
 Nec dissentit eum mortis lethique potitum
 Jampridem, quem mens vivum se cernere credit.

Quod superest, non est mirum Simulacra moveri,
 Brachiaque in numerum jactare, & cætera membra:
 Nam fit ut in somnis facere hoc videatur Imago.
 Quippe ubi prima perit, alioque est altera nata
 Endo statu, prior hæc gestum mutasse videtur.
 Scilicet id fieri celeri ratione putandum est;
 Multaque in his rebus quæruntur, multaque nobis
 Clarandum est, planè si res exponere avemus.

Quæritur imprimis quare, quod quoique libido
 Venerit, extemplò mens cogitet ejus idipsum.
 Anne voluntatem nostram Simulacra tuentur;
 Et simul ac volumus, nobis occurrit imago?
 Si mare, si terram cordi est, si denique cælum,
 Conventus hominum, pompam, convivia, pugnas,
 Omnia sub verbone creat Natura, paratque?
 Cùm præsertim aliis eâdem in regione, locoque
 Longè dissimiles Animus res cogitet omnis.

Quid porrò, in numerum procedere cùm Simulacra
 Cernimus in somnis, & mollia membra movere,
 Mollia mobiliter cùm alternis brachia mittunt;
 Et repetunt oculis gestum pede convenienti?
 Scilicet arte madent Simulacra, & docta vagantur,

Nocturno facere ut possint in tempore ludos?
 An magis illud erit verum, quia tempore in uno
 Cum sentimus id, ut cum vox emittitur una,
 Tempora multa latent, ratio quæ comperit esse:
 Propterea fit, uti quovis in tempore quæque
 Præsto sint Simulacra locis in queisque parata:
 Tanta est mobilitas, & eorum copia tanta.
 Et quia tenuia sunt, nisi se contendit, acutè
 Cernere non potis est Animus; proinde omnia, quæ sũt
 Præterea, pereunt, nisi sic sese ipse paravit.
 Ipse parat sese porro, speratque futurum,
 Ut videat, quod consequitur rem quamque: fit ergò.

Nonne vides, oculos etiam, cum, tenuia quæ sint,
 Cernere cœperunt, contendere se, atque parare;
 Nec sine eo fieri posse ut cernamus acutè?
 Et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
 Si non advertas animum, proinde esse, quasi omni
 Tempore semotæ fuerint, longèque remotæ.
 Cur igitur mirum est, Animus si cætera perdit,
 Præter quàm quibus est in rebus deditus ipse?
 Deinde adopinamur de signis maxima parvis;
 Ac nos in fraudem induimus, frustramur & ipsi.

Fit quoque ut interdum non suppeditetur Imago
 Eiusdem generis; sed fœmina quæ fuit antè,
 In manibus vir tum factus videatur adesse;
 Aut alia ex aliâ facies, ætasque sequatur:
 Quod ne miremur, sopor, atque oblivia curant.
 Istud in his rebus vitium vehementer, & istum
 Effugere errorem, vitareque præmeditator,
 Lumina ne facias oculorum clara creata,
 Prospicere ut possimus: &, ut proferre viai
 Proceros passus, ideò fastigia posse
 Sararum, ac feminum pedibus fundata plicari:

Brachia tum porrò validis ex apta lacertis
Esse, manusque datas utrâque à parte ministras,
Ut facere ad vitam possimus, quæ foret usus.

Cætera de genere hoc inter quæcunque pretantur,
Omnia perversâ præpostera sunt ratione.
Nil ideò quoniam natum est in corpore, ut uti
Possimus; sed quod natum est, id procreat usum.
Nec fuit antè videre oculorum lumina nata;
Nec dictis orare prius, quàm lingua creata est;
Sed potius longè linguæ præcessit origo
Sermonem; multòque creatæ sunt prius aures,
Quàm sonus est auditus; & omnia denique membra
Antè fuère, ut opinor, eorum quàm foret usus.
Haud igitur potuere utendi crescere causâ.

At contrà conferre manu certamina pugnæ,
Et lacerare artus, fœdareque membra cruore,
Antè fuit multò, quàm lucida tela volarent.
Et volnus vitare prius Natura coëgit,
Quàm daret objectum parmaï læva per artem.
Scilicet & fessum corpus mandare quieti
Multò antiquius est, quàm lecti mollia strata;
Et sedare sitim prius est, quàm pocula, natum.
Hæc igitur possunt utendi cognita causâ
Credier, ex usu quæ sunt vitæque reperta.
Illa quidem seorsum sunt omnia, quæ prius ipsa
Nata, dedère suæ post notitiam utilitatis.
Quo genere imprimis sensus, & membra videmus.
Quare etiam atque etiam procul est, ut credere possis,
Utilitatis ob officium potuisse creari.

Illud item non est mirandum, corporis ipsa
Quòd natura cibum quærit quojusque animantis.
Quippe etenim fluere, atque recedere corpora rebus

Multa modis multis docui : sed plurima debent
 Ex animalibus iis , quæ sunt exercita motu ;
 Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur ;
 Multa per hos exhalantur , cùm languida anhelant.
 His igitur rebus rarescit corpus , & omnis
 Subruitur natura ; dolor quam consequitur rem.
 Propterea capitur cibus , ut suffulciat artus ,
 Et recreet vires interdatus , atque patentem
 Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
 Humor item discedit in omnia , quæ loca cunque
 Poscunt humorem ; glomerataque multa vaporis
 Corpora , quæ stomacho præbent incendia nostro ,
 Dissipat adveniens liquor , ac restinguit , ut ignem ,
 Urere ne possit calor ampliùs aridus artus.
 Sic igitur tibi anhela sitis de corpore nostro
 Abluitur ; sic expletur jejuna cupido.

Nunc , quî fiat uti passus proferre queamus ,
 Cùm volumus , varièque datum sit membra movere ,
 Et quæ res tantùm hoc oneris protrudere nostri
 Corporis insuêrit , dicam : tu , percipe dicta.
 Dico , Animo nostro primùm Simulacra meandi
 Accidere , atque Animum pulsare , ut diximus antè.
 Indè voluntas fit ; neque enim facere incipit ullam
 Rem quisquam , quàm mens providit , quid velit , antè.
 At , quod providet , illius rei constat Imago.
 Ergò Animus cùm sese ita commovet , ut velit ire ,
 Inque gredi , ferit extemplò , quæ in corpore toto
 Per membra atque artus , animai dissita vis est.
 Et facile est factu , quoniam conjuncta tenetur.
 Indè ea proporrò corpus ferit , atque ita tota
 Paulatim moles protruditur atque movetur.
 Præterea tum rarescit quoque corpus , & aër ,
 Scilicet ut debet , qui semper mobilis exstat ,
 Per patefacta venit , penetratque foramina largus ;

Et dispergitur ad partes ita quasque minutas
Corporis. Hinc igitur rebus fit utrinque duabus,
Corpus uti, ut navis, velis ventoque feratur.
Nec tamen illud in his rebus mirabile constat;
Tantula quòd tantum corpus corpuscula possint
Contorquere, & onus totum convertere nostrum.
Quippe etenim ventus subtili corpore tenuis
Trudit agens magnam magno molimine navim;
Et manus una regit quantovis impete euntem;
Atque gubernaculum contorquet quò libet unum.
Multaque per trochleas, & tympana pondere magno
Commovet, atque levi sustollit machina nisu.

Nunc quibus ille modis somnus per membra quietē
Inriget, atque Animi curas è pectore solvat,
Suavidicis potius, quàm multis versibus, edam:
Parvus ut est Cycni melior canor, ille Gruum quàm
Clamor, in ætheriis dispersus nubibus Austri.
Tu, mihi da tenues aures, animumque sagacem,
Ne fieri negites, quæ dicam, posse; retroque
Vera repulsanti discedas pectore dicta,
Tutemet in culpâ cùm sis, ne cernere possis.

Principiò somnus fit, ubi est distracta per artas
Vis Animæ, partimque foràs ejecta recessit;
Et partim contrusa magis concessit in altum:
Dissolvuntur enim tum demum membra, fluuntque.
Nam dubium non est, Animæ quin operâ sit
Sensus hic in nobis; quem cùm sopor impedit esse,
Tum nobis Animam perturbatam esse putandum est,
Ejectamque foràs: non omnem; namque jaceret
Æterno corpus perfusum frigore lethi.
Quippe ubi nulla latens Animæ pars remaneret
In membris, cinere ut multâ latet obrutus ignis,
Unde reconfari sensus per membra repensē

Possit, ut ex igni cæco consurgere flamma,
 Sed quibus hæc rebus novitas conflatur, & unde
 Perturbari Anima, & corpus languescere possit,
 Expediam: tu, fac ne ventis verba profundam.

Principiò, externâ corpus de parte necessum est,
 Aëriis quoniam vicinum tangitur auris,
 Tundier, atque ejus crebro pulsariet ictu.
 Proptereaque ferè res omnes, aut corio sunt,
 Aut setâ, aut conchis, aut callo, aut cortice testæ.
 Interiorem etiam partem spirantibus aër
 Verberat hic idem, cùm ducitur, atque reflatur.
 Quare utrinque secus cùm corpus vapulet, & cùm
 Perveniant plagæ per parva foramina nobis
 Corporis ad primas partes, elementaque prima,
 Fit quasi paulatim nobis per membra ruina.
 Conturbantur enim posituræ principiorum
 Corporis atque Animi sic, ut pars indè Animai
 Ejiciatur, & introrsum pars abdita cedat;
 Pars etiam distracta per artus, non queat esse
 Conjuncta inter se, nec motu mutua fungi:
 Inter enim sepit aditus Natura, viasque.
 Ergò sensus abijt mutatis motibus altè.
 Et quoniam non est, quasi quod suffulciat artus,
 Debile fit corpus, languescunt omnia membra;
 Brachia, palpebræque cadunt, poplitesque cubanti
 Sæpe tamâ summittuntur, viresque resolvunt.

Deinde cibum sequitur somnus, quia quæ facit aër,
 Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omnes,
 Efficit; & multò sopor ille gravissimus exstat,
 Quem satur, aut lassus capias, quia plurima tum se
 Corpora conturbant magno confusa labore.
 Fit ratione eâdem conjectus porro Animai
 Altior, atque foràs ejectus largior ejus,

Et divisiſſior inter ſe, ac diſtractior intùs.

Et quò quifque ferè ſtudio devinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multùm ſumus antè morati,
Atque in quâ ratione fuit contenta magis mens,
In ſomnis eadem plerumque videmur obire:
Cauſidici cauſas agere, & componere leges:
Induperatores pugnare, ac prælia obire:
Nautæ contractum cum ventis cernere bellum:
Nos agere hoc autem, & naturam quærere rerum
Semper, & inventam patriis exponere chartis.
Cætera ſic ſtudia, atque artes plerumque videntur
In ſomnis animos hominum frustrata tenere.
Et quicumque dies multos ex ordine ludis
Affiduas dederunt operas, plerumque videmus,
Cum jam deſtiterint ea ſenſibus uſurpare,
Reliquias tamen eſſe vias in mente patentes,
Quâ poſſint eadem rerum Simulacra venire.
Permultos itaque illa dies eadem obſervantur
Ante oculos, etiã vigilantes ut videantur
Cernere ſaltantes, & mollia membra moventes;
Et citharæ liquidum carmen, chordasque loquentes
Auribus accipere, & confeſſum cernere eundem,
Scenaique ſimul varios ſplendere decores.
Uſque adeò magni refert ſtudium, atque voluntas,
Et quibus in rebus conſuêrint eſſe operati
Non homines ſolùm, ſed verò animalia cuncta.
Quippe videbis equos fortes, cum membra jacebunt,
In ſomnis ſudare tamen, ſpirareque sæpe,
Et quaſi de palmâ ſummas contendere vires,
Tunc quaſi carceribus patefactis sæpe quiete:
Venantumque canes in molli sæpe quiete
Jaſtant crura tamen ſubitò, vocesque repentè
Mittunt, & crebras reducunt naribus auras,
Ut veſtigia ſi teneant inventa ferarum.

Expergefactique fequuntur inania sæpe
 Cervorum simulacra, fugæ quafi dedita cernant;
 Donec diffuffis redeant erroribus ad fe.
 At confueta domi catulorum blanda propago
 Degere, sæpe levem ex oculis, volucremque foporem
 Discutere, & corpus de terrâ conripere instant,
 Proinde quafi ignotas facies, atque ora tuantur.
 Et quàm quæque magis funt afpera femina eorum,
 Tam magis in fomnis eadem fævire neceffum eft.
 At variæ fugiunt volucres, pennisque repentè
 Sollicitant Divûm nocturno tempore lucos,
 Accipitres fomno in leni fi prælia, pugnasque
 Edere funt perfectantes, viſæque volantes.

Porro hominum mentes magnis quæ motibus edunt?
 Magna etenim sæpe in fomnis faciuntque gerantque:
 Reges expugnant, capiuntur, prælia mifcent;
 Tollunt clamores, quafi fi jugulentur ibidem;
 Multi depugnant, gemitusque doloribus edunt;
 Et quafi pantheræ morfu, fævive leonis
 Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
 Multi de magnis per fomnum rebu' loquuntur,
 Indicioque fui facti perſæpe fuere.
 Multi mortem obeunt: multi de montibus altis
 Se quafi præcipitent ad terram corpore toto,
 Exterrentur, & ex fomno, quafi mentibu' capti,
 Vix ad fe redeunt permoti corporis æſtu.
 Flumen item fitiens, aut fontem propter amœnum
 Adfidet, & totum propè faucibus occupat amnem.
 Puſi sæpe lacum propter fe, ac dolia curta,
 Somno devincti credunt extollere veſtem,
 Totius humorem ſaccatum ut corpori' fundant:
 Cùm Babylonica magnifico ſplendore rigantur.
 Tum quibus ætatis freta primitus inſi nuantur,
 Semen ubi ipſa dies membris matura creavit,

Conveniunt Simulacra foris è corpore quoque,
 Nuntia præclari voltûs, pulchrique coloris:
 Qui ciet inritans loca turgida semine multo,
 Ut, quasi transactis sæpe omnibu' rebu', profundant
 Fluminis ingentes fluctus, vestemque cruentent.
 Namque alias aliud res commovet, atque laceffit:
 Ex homine humanum semen ciet una hominis vis;
 Quod simulatque suis ejectum sedibus exit.

Sollicitatur id in nobis, quod diximus antè,
 Semen, adulta ætas cùm primùm roborat artus.
 Per membra, atque artus decedit corpore toto
 In loca conveniens nervorum certa, cietque
 Continuò partes genitales corporis ipsas.
 Inritata tument loca semine, fitque voluntas
 Ejicere id, quò se contendit dira libido;
 Idque petit corpus mens, unde est faucia amore.
 „ Namque omnes plerumque cadunt in volnus, & illã
 „ Emicat in partem sanguis, unde icimur ictu;
 „ Et si cominùs est, hostem ruber occupat humor.

Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum,
 Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
 Seu mulier toto jactans è corpore amorem,
 Unde feritur, eò tendit, gestitque coire,
 Et jacere humorem in corpus de corpore ductum:
 Namque voluptatem præfagit multa cupido.
 Hæc Venus est nobis; hinc autem est nomen amoris:
 Hinc illæ primùm Veneris dulcedinis in cor
 Stillavit gutta, & successit fervida cura.
 Nam si abest, quod ames, præstò simulacra, tamen sunt
 Illius, & nomen dulce obversatur ad aures.

Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris
 Absterrere sibi, atque aliò convertere mentem,

Et jacere humorem conlectum in corpora quæque ;
 Nec retinere semel conversum unius amore ,
 Et servare sibi curam , certumque dolorem.
 Ulcus enim vivescit , & inveterascit alendo ,
 Inque dies gliscit furor , atque ærumna gravescit ,
 Si non prima novis conturbes volnera plagis ,
 Volgi vagâque vagus Venere antè recentia cures ,
 Aut aliò possis animi traducere motus.

Nec Veneris fructu caret is qui vitat amorem :
 Sed potius , quæ sunt sine pœnâ , commoda sumit.
 Nam certa , & pura est sanis magis indè voluptas ,
 Quàm miseris ; etenim potiundi tempore in ipso
 Fluctuat incertis erroribus ardor amantum ;
 Nec constat quid primùm oculis , manibusque fruantur.
 Quod petiêre , premunt arctè , faciuntque dolorem
 Corporis , & dentes inlidunt sæpe labellis ,
 Osculaque adfigunt , quia non est pura voluptas ;
 Et stimuli subsunt , qui instigant lædere id ipsum ,
 Quodcunque est , rabies unde illæ germina surgunt.
 Sed leviter pœnas frangit Venus inter amorem ,
 Blandaque refrœnat mórbus admista voluptas.
 Namque in eo spes est , unde est ardoris origo ,
 Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam :
 Quod fieri contrà coram natura repugnat ;
 Unaque res hæc est , quojus quàm plura habemus ,
 Tam magis ardescit dirâ cupedine pectus.
 Nam cibus , atque humor membris adsumitur intus ,
 Quæ quoniam certas possunt obsidere partes ,
 Hoc faciliè expletur laticum , frugumque cupido :
 Ex hominis verò facie , pulchroque colore ,
 Nil datur in corpus præter Simulacra fruendum
 Tenuia , quæ vento spes raptat sæpe misella.
 Ut bibere in somnis sitiens cùm quærit , & humor
 Non datur , ardorem in membris qui stinguere possit ;

Sed laticum simulacra petit, frustra que laborat;
 In medioque fitit torrenti flumine potans.
 Sic in amore Venus simulacris ludit amantes;
 Nec satiare queunt spectando corpora coram;
 Nec manibus quidquam teneris abradere membris
 Possunt, errantes incerti corpore toto.

Denique cum membris conlatis flore fruuntur
 Ætatis, cum jam præfagit gaudia corpus,
 Atque in eo est Venus, ut muliebria conferat arva;
 Adfigunt avidè corpus, junguntque salivas
 Oris, & inspirant pressantes dentibus ora:
 Nequicquam, quoniam nihil indè abradere possunt;
 Nec penetrare, & abire in corpus corpore toto.
 Nam facere interdum id velle, & certare videntur;
 Usque adeò cupidè Veneris compagibus hærent,
 Membra voluptatis dum vi labefacta liquecunt.
 Tandem ubi se erupit nervis conlecta cupido,
 Parva fit ardoris violenti pausa parumper;
 Indè redit rabies eadem, & furor ille revisit,
 Cum sibi, quod cupiant ipsi, contingere quærunt;
 Nec reperire malum id possunt quæ machina vincat;
 Usque adeò incerti tabescunt vulnere cæco.

Adde, quòd absumunt vires, pereuntque labore;
 Adde, quòd alterius sub nutu degitur ætas.
 Labitur interea res, & vadimonia fiunt;
 Languent officia, atque ægrotat fama vacillans:
 Unguenta, & pulchra in pedibus Sicyonia rident;
 Scilicet & grandes viridi cum luce smaragdi
 Auro includuntur, teriturque thalassina vestis
 Assiduè, & Veneris sudorem exercita potat;
 Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ;
 Interdum in pallam, ac Melitensia, Cæaque vertunt
 Eximiâ veste & victu convivium, ludi,

Pocula crebra, unguenta, coronæ, ferta parantur.
 Nequicquam, quoniam medio de fonte leporum
 Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat :
 Aut quòd conscius ipse Animus se fortè remordet,
 Desidiosè agere ætatem, lustrisque perire:
 Aut quòd in ambiguo verbum jaculata reliquit,
 Quod cupido adfixum cordi vivescit, ut ignis :
 Aut nimium jactare oculos, aliumve tueri
 Quod putat, in voltuque videt vestigia risûs.

Atque in amore mala hæc proprio, summèque secundo

Inveniuntur: in adverso verò, atque inopi sunt,
 Prendere quæ possis oculorum lumine aperto,
 Innumerabilia; ut melius vigilare sit antè,
 Quâ docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.
 Nam vitare, plagas in amoris ne laciatur,
 Non ita difficile est, quàm captum retibus ipsis
 Exire, & validos Veneris perrumpere nodos.

Et tamen implicitus quoque possis, inque peditus
 Effugere infestum, nisi tute tibi obvius obstes,
 Et prætermittas Animi vitia omnia primùm,
 Tum quæ corpori' sunt ejus, quam percupis, ac vis.
 Nam hoc faciunt homines plerumque cupidine cæci;
 Et tribuunt ea, quæ non sunt his commoda verè.
 Multimodis igitur pravas, turpesque videmus
 Esse in deliciis, summoque in honore vigere.
 „ Atque alios alii inrident, veneremque suadent
 „ Ut placent, quoniam fædo affliguntur amore :
 „ Nec sua respiciunt miseri mala maxima sæpe.
 Nigra, *μελίχροσ* est: immunda & fœtida, *ἄκοσμος* :
 Cæsia, *παλλάδιον* : nervosa, & lignea, *δερκάς* :
 Parvola, pumilio, *χαρίτων ἴα*, tota merum sal :
 Magna, atque immanis, *κατάπληξις*, plenaque honoris :

Balba, loqui non quit, τραυλίζῃ: muta, pudens est:
 At flagrans, odiosa, loquacula, λαμπράδιον fit:
 ἔχον ἐρωμένιον tum fit, cum vivere non quit
 Præmacie: ῥαδιγὴ verò est, jam mortua tussi:
 At gemina & mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho:
 Simula, σιληγὴ, ac satyra est: labiosa, φίλημα.
 Cætera de genere hoc, longum est, si dicere coner.

Sed tamen esto jam quantovis oris honore,
 Quoi Veneris membris vis omnibus exoriatur:
 Nempe aliæ quoque sunt; nempe hæc sine viximus antè;
 Nempe eadem facit, & scimus facere omnia turpi;
 Et miseram tetrìs se suffit odoribus ipsa,
 Quam-famulæ longè fugitant, furtimque cachinnant;

At lacrymans exclusus amator limina sæpe
 Floribus & fertis operit, postesque superbos
 Unguit amaracino, & foribus miser oscula figit,
 Quem si jam admissum, venientem offenderit aura
 Una modò, causas abeundi quærat honestas;
 Et meditata diu cadat altè sumpta querela;
 Stultitiæque ibi se damnet, tribuisse quòd illi
 Plus videat, quàm mortali concedere par est.
 Nec Veneres nostras hoc fallit: quò magis ipsæ
 Omnia summopere hos vitæ postscenia celant,
 Quos retinere volunt, adstrictosque esse in amore:
 Nequicquam; quoniam tu animo tamen omnia possi
 Protrahere in lucem, atque omnes anquirere nifus.
 Et si bello animo est, & non odiosa vicissim,
 Prætermittet te humanis concedere rebus.

Nec mulier semper ficto suspirat amore,
 Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit,
 Et tenet adfuctis humectans oscula labris:
 Nam facit ex animo sæpe, & communia quærens

Gaudia, sollicitat spatium decurrere amoris.
 Nec ratione aliâ volucres, armenta, feræque,
 Et pecudes, & equæ maribus subsidere possent,
 Si non ipsa quòd illorum subat, ardet abundans
 Natura, & Venerem salientum læta retractat.
 Nonne vides etiam, quos mutua sæpe voluptas
 Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
 In triviis non sæpe canes discedere aventes
 Divorsi cupidè summis ex viribu' tendunt,
 Cùm interea validis Veneris compagibus hærent?
 Quod facerent nunquam, nisi mutua gaudia nossent,
 Quæ lacere in fraudem possent, vinctosque tenere.
 Quare etiâ atque etiâ, ut dico, est communi' voluptas.

Et commiscendo cùm semen fortè virile
 Fæmina commulxit subitâ vi, conripuitque;
 Tum similes matrum materno semine fiunt,
 Ut patribus patrio: sed quos utriusque figuræ
 Esse vides juxtim, miscentes volta parentum,
 Corpore de patrio, & materno sanguine crescunt:
 Semina cùm Veneris stimulis excita per artus
 Obvia confligit conspirans mutuus ardor,
 Et neque utrum superavit eorum, nec superatum est.
 Fit quoque ut interdum similes existere avorum
 Possint, & referant proavorum sæpe figuras,
 Propterea quia multa modis primordia multis
 Mista suo celant in corpore sæpe parentes,
 Quæ patribus patres tradunt à stirpe profecta,
 Indè Venus variâ producit sorte figuras;
 Majorumque refert voltus, vocesque, comasque:
 Quandoquidem nihilo minùs hæc de semine certo
 Fiunt, quàm facies, & corpora, membraque nobis.
 Et muliebre oritur patrio de semine sæclum;
 Maternoque mares existunt corpore creti.
 Semper enim partus duplici de semine constat;
 Atque;

Atque utri simile est magis id, quodcunque creatur,
Ejus habet plus parte æquâ, quod cernere possis,
Sive virum soboles, sive est muliebris origo.

Nec divina satum genitalem Numina quoiquam
Absterrent, pater à natis ne dulcibus unquam
Appelletur, & ut sterili Venere exigat ævum:
Quod plerique putant, & multo sanguine mœsti
Conspergunt aras, adolentque altaria donis,
Ut gravidas reddant uxores semine largo:
Nequicquam Divum numen, sortisque fatigant.
Nam steriles nimium crasso sunt semine partim,
Aut liquido præter justum, tenuique vicissim.
Tenuè, locis quia non potis est adfigere adhæsum,
Liquitur extemplò, & revocatum cedit ab ortu:
Crassius hoc porro, quoniam concretius æquo
Mittitur, aut non tam prolixo provolat ictu,
Aut penetrare locos æquè nequit, aut penetratum
Ægrè admiscetur muliebri semine semen.
Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur;
Atque alias alii complent magis, ex aliisque
Suscipiunt aliæ pondus magis, inque gravescunt.
Et multæ steriles Hymenæis antè fuerunt
Pluribus, & nactæ post sunt tamen, unde puellor
Suscipere, & partu possent ditescere dulci.
Et quibus antè domi fœcundæ sæpe nequissent
Uxores parere, inventa est illis quoque compar
Natura, ut possent natis munire senectam.
Usque adeò magni refert, ut semina possint
Seminibus commisceri generaliter apta,
Crassaque convenient liquidis, & liquida crassis;
Quæ quoi juncta viro sit fœmina per Veneris res.
Atque adeò refert, quo victu vita colatur.
Namque aliis rebus concresecunt semina membris;
Atque aliis extenuantur, tabentque vicissim.

Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas;
 Id quoque permagni refert: nam more ferarum,
 Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
 Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt
 Pectoribus positis, sublatis semina lumbis.
 Nec molles opu' sunt motus uxoribus hilum.
 Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat;
 Clunibus ipsa viri Venerem si læta retractet;
 Atque exossato ciet omni pectore fluctus.
 Eicit enim sulci rectâ regione, viâque
 Vomerem, atque locis avertit feminis ictum.
 Idque suâ causâ consuêrunt scorta moveri,
 Ne complerentur crebrò, gravidæque jacerent,
 Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset:
 Conjugibus quod nil nostris opus esse videtur.

Nec divinitus interdum, Venerisque sagittis,
 Deteriore fit ut formâ muliercula ametur.
 Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis,
 Morigerisque modis, & mundè corpore culto,
 Ut facilitè infuescat secum vir degere vitam.

Quod superest, consuetudo concinnat amorem:
 Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
 Vincitur in longo spatio tamen, atque labascit.
 Nonne vides etiam guttas in saxa cadentes
 Humoris longo in spatio pertundere saxa?

Finis Libri Quarti.

TITI LUCRETII
CARI
DE RERUM NATURA.
LIBER QUINTUS.

ARGUMENTUM.

HUNC librum auspicatur Poëta
rursus ab Epicuri laudibus, quem in-
ter Deos recensendum potiori jure
prædicat, quod primus per artem

Mortales edocuerit Sapiëntiam, quàm aut Cererem, aut Bacchum, aut Herculem, quorum inventa minùs humanæ vitæ profuerunt, quàm Sapiëntia.

Deinde libri hujus argumentum bene connectens cum iis quæ superiori-
bus libris disputavit, de Mundi hujus nativo ortu, mortalique interitu dicturus docet I. Terram, Mare, Cœlum, Sidera, Solem, ac Lunam esse mortalia; nec ea sensu, nec corpore divino, ut quibusdam Philosophis malè placuit, prædita esse monet; nec ullam Mundi hujus partem Diis, tanquam domicilium ac sedem propriam, esse assignandam vult.

II. Negat à Diis creatum esse Mundum hunc in hominum gratiam; tum quia nostra gratia non potuit allicere Deos ut Mundum nobis crearent; cum quia non habuissent Dii unde Mundum creare potuissent, quoniam

& ipsi, & Mundus ipse prius ex Atomis concrefcere debuerunt ; fed præcipuè quia tantâ culpâ, tantisque malis atque incommodis præditus horret Mundus, ut nobis creatus à Diis nullomodò putandus fit.

III. Quatuor Elementa, Terram ; Aquam, Aëra, & Ignem, è quibus tota rerum Summa conflat, nativa tamen & mortalia effe probat, ficut & cætera, quæ minùs interitui obnoxia videntur, puta Deorum templa, turres altas, & reliqua hominum monimenta. Docet & novitatem Artium, quæ quotidie expoliuntur, nativum Mundi ortum arguere ; variisque aliis argumentis confirmat Mundum, nec æternum extitiffe, nec immortalem permanfurum fore.

IV. Jam fingulatim agit de primo partium Mundi exortu, quas ex Atomorum cæco concurfu omnes concre-

tas esse putat. Interim quatuor Elementis suam sedem ac regionem assignat. Postea quærit de Cœli ac Stellarum motibus, de quibus tamen nihil certi decernit. Solis item ac Lunæ, Stellarumque magnitudinem metitur; nec ea majora aut minora esse reperit, quàm nobis appareant.

V. Varias utriusque, Solsticii ac Brumæ, causas explicat. Reddit & rationes cur Nox fiat: cur Aurora Solem præcedat: cur dies ac noctes vicissim se superent: cur Luna vultum ac figuram variet: cur denique Sol & Luna interdum laborent. Deinde redit ad Mundi novitatem, elegantique carmine prosequitur ordinem quo quæque res aliæ post alias è terrâ natæ sint; nempe primùm herbæ, gramina, arbores; deinde aves, brutæ & homines; quibus procreatis Tellus, jam quasi foetu lassâ, fecerit pariendi finem.

VI. Monstra quoque & portenta, quibus Natura tamen suum genus propagare non dedit, ab initio Mundi creata fuisse censet. Verum negat ab initio Mundi, vel alio post tempore, ullos unquam extitisse Centauros, aut Scyllas, aut Chimæras. Demum quærit de primo hominum robore, vitâ, victu, cultu, moribus, domiciliis, matrimonio atque sermone.

VII. Docet unde illis ortus sit Ignis: quomodò agros inter se primum partiri cœperint pro facie aut viribus, aut ingenio cujusque: quomodò, repertis auro & pecuniâ, divitiores cæteris hominibus imperitaverint; donec, ortâ invidiâ, Reges occisi fuerint, ac res ad plebem redierit, legesque & jura statuta fuerint.

VIII. Denique agit de primo Religionis ortu, cultuque Deorum: de Metallis, auro, argento, ære, ferro,

plumboque ; quorum aurum prius in contemptu jacuerit , ferrum verò cesserit in arma. Hinc belli bellandique primam artem , primaque arma memorat. Post ferrum successisse ait nexilem textilemque vestem. Postea sationis , insitionis , agriculturæ , musices , gulæ , poëseos , & aliarum Artium usum ortum esse tradit.

Frans van Mieris inv. et del.

V.

Cl. Duflos Sculp.

TITI
LUCRETII CARI
 DE
RERUM NATURA
LIBER QUINTUS.

UIS potis est dignum pollenti pectore
 carmen

Condere, pro rerum maiestate, hisque
 repertis?

Quisve valet verbis tantum, qui fun-
 dere laudes

Pro meritis ejus possit, qui talia nobis
 Pectore parta suo, quæsitæque præmia liquit?
 Nemo, ut opinor, erit mortali corpore cretus.
 Nam si, ut ipsa petit maiestas cognita rerum,
 Dicendum est: Deus ille fuit, Deus, inclute Memmi,
 Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
 Nunc appellatur Sapientia; quique per artem

P

Fluctibus è tantis vitam, tantisque tenebris,
In tam tranquillo, & tam clarâ luce locavit.

Confer enim divina aliorum antiqua reperta:
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus instituisse;
Cum tamen his posset sine rebus vita manere,
Ut fama est aliquas etiam nunc vivere gentes.
At bene non poterat sine puro pectore vivi.
Quò magis hic meritò nobis Deus esse videtur,
Ex quo nunc etiam per magnas didita gentes
Dulcia permulcent animos solatia vitæ.

Herculis antistare autem si facta putabis,
Longiùs à verâ multò ratione ferère.
Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesset, & horrens Arcadius sus?
Denique quid Cretæ taurus, Lernæaque pestis
Hydra venenatis posset vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonai?
Et Diomedis equi spirantes naribus ignem,
Thracen, Bistoniasque plagas, atque Ismara propter,
Tantopere officerent nobis? uncisque timendæ
Unguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes?
Aureaque Hesperidum servans fulgentia mala
Asper, acerba tuens, immani corpore serpens,
Arboris amplexus stirpem, quid denique obesset,
Propter Atlantæum littus, pelagique severa,
Quò neque noster adit quisquâ, neque Barbarus audeat?
Cætera de genere hoc quæ sunt portenta perempta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nil, ut opinor: ita ad satietatem terra ferarum
Nunc etiam scatit, & trepido terrore repleta est
Per nemora ac montes magnos, silvasque profundas:
Quæ loca vitandi plerumque est nostra potestas.

At nisi purgatum est pectus, quæ prælia nobis,
Atque pericula tunc ingratis insinuandum?
Quantæ conscindunt hominem cuppedinis acres
Sollicitum curæ? quantique perinde timores?
Quidve superbia, spurcities, petulantia, quantas
Efficiunt clades? quid luxus, desidiesque?

Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animoque
Expulerit dictis, non armis, nonne decebit
Hunc hominem numero Divûm dignarier esse?
Cum bene præsertim multa, ac divinitus ipsis
Immortalibu' de Divis dare dicta suêrit,
Atque omnem rerum Naturam pandere dictis.

Quojus ego ingressus vestigia, nunc rationes
Persequor, ac doceo dictis, quo quæque creata
Fœdere sint, in eo quàm sit durare necessum;
Nec validas ævi valeant rescindere leges.
Quo genere imprimis Animi natura reperta est,
Nativo primùm consistere corpore creta,
Nec posse incolumis magnum durare per ævum:
Sed simulacra solere in somnis fallere mentem,
Cernere cum videamur eum, quem vita reliquit.

Quod superest, nunc me huc rationis detulit ordo,
Ut mihi, mortali consistere corpore Mundum,
Nativumque simul, ratio reddunda sit, esse:
Et quibus ille modis congressus materiai
Fundârit Terram, Cælum, Mare, Sidera, Solem,
Lunaïque globum: tum quæ tellure animantes
Exstiterint, & quæ nullo sint tempore natæ:
Quove modo genus humanum variante loquelâ
Cæperit inter se vesci per nomina rerum;
Et quibus ille modis Divûm metus insinuari

Pectora, terrarum qui in Orbi sancta tuetur
Fana, lacus, lucos, aras, simulacraque Divum.

Præterea Solis cursus, Lunæque meatus
Expediam, quâ vi flectat Natura gubernans;
Ne fortè hæc inter Cælum, Terramque reamur
Libera sponte suâ cursus lustrare perennes,
Morigera ad fruges augendas, atque animantes:
Neve aliquâ Divum volvi ratione putemus.
Nam, bene qui didicere Deos securum agere ævum;
Si tamen interea mirantur, quâ ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
Quæ superà caput ætheriis cernuntur in oris;
Rursus in antiquas referuntur Relligiones,
Et dominos acres adciscunt, omnia posse
Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat, finita potestas denique quoique
Quânam sit ratione, atque altè terminus hærens,

Quod superest, ne te in promissis plura moremur,
Principio maria ac terras, cælumque tuere:
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Tres species tam dissimiles, tria talia texta,
Una dies dabit exitio, multosque per annos
Sustentata ruet moles, & machina Mundi.
Nec me animi fallit, quàm res nova, miraque menti
Accidat, exitium cæli terræque futurum;
Et quàm difficile id mihi sit pervincere dictis:
Ut fit, ubi insolitam rem adportes auribus antè,
Nec tamen hanc possis oculorum subdere visu,
Nec jacere indu manus, via quâ munita fidei
Proxima fert humanum in pectus, templaque mentis.
Sed tamen effabor: dictis dabit ipsa fidem res
Forfitan, & graviter terrarum motibus orbis
Omnia conquassari in parvo tempore cernes;

Quod procul à nobis fleat Fortuna gubernans,
Et ratio potius, quàm res persuadeat ipsa,
Succidere horrifono posse omnia victa fragore.

Quâ prius aggrediar quàm de re fundere fata
Sanctius, & multò certâ ratione magis, quàm
Pythia quæ tripode è Phœbi, lauroque profatur,
Multa tibi expediam doctis solatia dictis:
Relligione refrænatus ne fortè rearis
Terras, & Solem, Cælum, Mare, Sidera, Lunam,
Corpore divino debere æterna manere;
Proptereaue putes ritu par esse Gigantum,
Pendere eos pœnas immani pro scelere omnes,
Qui ratione suâ disturbent mœnia Mundi,
Præclarumque velint cœli restinguere Solem,
Immortalia mortali sermone notantes.

Quæ procul usque adeò divino ab Numine distent,
Inque Deum numero sic sunt indigna videri,
Notitiam potius præbere ut posse putentur,
Quid sit vitali motu, sensuque remotum.
Quippe etenim non est, cum quovis corpore ut esse
Posse Animi natura putetur, consiliumque.
Sicut in æthere non arbor, nec in æquore falso
Nubes esse queunt, neque pisces vivere in arvis,
Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse.
Certum ac dispositum est ubi quidquid crescat & insit:
Sic Animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque à nervis & sanguine longiter esse.
Hoc si posset enim, multò prius ipsa Animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, & innasci quâvis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodē vase maneret.
Quod quoniam nostro quoque cōstat corpore certum,
Dispositumque videtur, ubi esse & crescere possit

Seorsū Anima, atque Animus; tantò magis inficiandū,
 Totum posse extra corpus, formamque animalem
 Putribus in glebis terrarum, aut Solis in igni,
 Aut in aquâ durare, aut altis ætheris oris.
 Haud igitur constant divino prædita sensu,
 Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.

Illud item non est ut possis credere, sedes
 Esse Deū sanctas in Mundi partibus ullis.
 Tenuis enim natura Deū, longèque remota
 Sensibus à nostris, Animi vix mente videtur.
 Quæ quoniam manuum tactum suffugit, & ictum,
 Tactile nil nobis quod sit, contingere debet.
 Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipsum.
 Quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
 Dissimiles debent, tenues de corpore eorum.
 Quæ tibi posteriùs largo sermone probabo.

Dicere porrò, hominum causâ voluisse parare
 Præclaram Mundi naturam, proptereaque
 Id laudabile opus Divūm laudare decere,
 Æternumque putare, atque immortale futurum,
 Nec fas esse, Deū quod sit ratione vetustâ
 Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
 Sollicitare suis ullum de sedibus unquam,
 Nec verbis vexare, & ab imo evertere Summam:
 Cætera de genere hoc adfingere, & addere, Memmi,
 Desipere est. Quid enim Immortalibus, atque beatis
 Gratia nostra queat largirier emolumenti,
 Ut nostrâ quidquam causâ gerere adgrediantur?
 Quidve novi potuit tantò post antè quietos
 Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem?
 Nam gaudere novis rebus debere videtur,
 Cui veteres obsunt; sed, cui nil accidit ægri
 Tempore in anteacto, cū pulchrè degeret ævum;

Quid potuit novitatis amorem accendere tali ?
An, credo, in tenebris vita ac mœrore jacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo ?
Quidve mali fuerat nobis non esse creatis ?
Natus enim debet quicumque est, velle manere
In vitâ, donec retinebit blanda voluptas.
Qui nunquam verò vitæ gustavit amorem,
Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum ?

Exemplum porrò gignundis rebus, & ipsa
Notities hominum, Divis unde insita primùm,
Quid vellent facere ut scirent, animoque viderent ?
Quove modo est unquam vis cognita principiorum,
Quidnam inter sese permutato ordine possent,
Si non ipsa dedit specimen Natura creandi ?
Namque ita multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuêrunt concita ferri,
Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter se possint congressa creare,
Ut non sit mirum, si in tales disposituras
Deciderunt quoque, & in tales venêre meatus,
Qualibus hæc rerum genitur nunc Summa novando.

Quòd si jam rerum ignorem primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis Cœli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus esse paratam
Naturam rerum ; tantâ stat prædita culpâ.

Principiò, quantum Cœli tegit impetus ingens,
Indè avidam partem montes, sylvæque ferarum
Possedêre, tenent rupes, vastæque paludes,
Et mare, quod latè terrarum distinet oras.
Indè duas porrò prope partes fervidus ardor,
Affiduusque geli casus mortalibus aufert.

Quod superest arvi, tamen id Natura suâ vi
 Sentibus obducit, ni vis humana resistat,
 Vitaï causâ valido consueta bidenti
 Ingemere, & terram pressis proscindere aratris.
 Si non fœcundas vertentes vomere glebas,
 Terraïque solum subigentes cimus ad ortus,
 Sponte suâ nequeant liquidas existere in auras.
 Et tamen interdum magno quæsita labore,
 Cùm jam per terras frondent, atque omnia florent:
 Aut nimis torret fervoribus ætherius Sol,
 Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruinae,
 Flabraque ventorum violento turbine vexant.

Præterea genus horriferum Natura ferarum,
 Humanæ genti infestum, terræque marique,
 Cur alit, atque auget? cur anni tempora morbos
 Adportant? quare mors immatura vagatur?

Tum porrò puer, ut sævis projectus ab undis
 Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
 Vitaï auxilio, cùm primùm in luminis oras
 Nixibus ex alvo matris Natura profudit;
 Vagituque locum lugubri complet, ut æquum est,
 Cui tantùm in vitâ restet transire malorum.
 At variæ crescunt pecudes, armenta, fœræque;
 Nec crepitacula eis opus est, nec cuiquam adhibenda est
 Almæ nutricis blanda atque infracta loquela;
 Nec varias quærunt vestes pro tempore Cœli.
 Denique non armis opus est, non mœnibus altis,
 Queis sua tutentur, quandò omnibus omnia largè
 Tellus ipsa parit, Naturaque dædala rerum.

Principiò, quoniam terraï corpus, & humor,
 Aurarumque leves animæ, calidique vapores,
 E quibus hæc rerum consistere Summa videtur,

Omnia nativo ac mortali corpore constant;
 Debet tota eadem Mundi natura putari.
 Quippe etenim quorum partes, & membra videmus
 Corpore nativo & mortalibus esse figuris,
 Hæc eadem fermè mortalia cernimus esse,
 Et nativa simul. Quapropter maxima Mundi
 Cum videam membra, ac partes consumpta regigni,
 Scire licet Cæli quoque idem, terræque fuisse
 Principiale aliquod tempus, clademque futuram.

Illud in his rebus ne me arripuisse rearis,
 Memmi, quòd Terram, atque Ignem mortalia sumpsi
 Esse; neque humorem dubitavi, aurasque perire;
 Atque eadem gigni, rursusque augescere dixi.

Principiò, pars terrai nonnulla perusta
 Solibus affiduis, multâ pulsata pedum vi,
 Pulveris exhalat nebulam, nubesque volantes;
 Quas validi toto dispergunt aëre venti:
 Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur
 Imbribus, & ripas radentia flumina rodunt.
 Præterea, pro parte suâ quodcunque alid auget,
 Roditur; & quoniam dubio procul esse videtur
 Omniparens, eadem rerum commune sepulcrum:
 Ergò terra tibi limatur, & aucta recrescit.

Quod superest, humore novo mare, flumina, fontes
 Semper abundare, & latices manare perennes,
 Nil opus est verbis; magnus decursus aquarum
 Undique declarat: sed primùm quidquid aquai
 Tollitur, in summâque fit, ut nihil humor abundet:
 Partim quòd validi verrentes æquora venti
 Deminuunt, radiisque retexens ætherius Sol:
 Partim quòd subter per terras diditur omnes.
 Percolatur enim virus, retroque remanat

Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Convenit; indè super terras fluit agmine dulci,
Quà via fecta semel liquido pede detulit undas.

Aëra nunc igitur dicam, qui corpore toto
Innumerabiliter privas mutatur in horas:
Semper enim quodcunque fluit de rebus, id omne
Aëris in magnum fertur mare; qui nisi contra
Corpora retribuatur rebus, recreeturque fluentes,
Omnia jam resoluta forent, & in aëra versa.
Haud igitur cessat gigni de rebus, & in res
Recidere assidue, quoniam fluere omnia constat.

Largus item liquidi fons luminis, ætherius Sol
Inrigat assidue Cælum candore recenti,
Suppeditatque novo confestim lumine lumen.
Nam primum quidquid fulgoris disperit eii,
Quòcunque accidit: id licet hinc cognoscere possis,
Quòd simul ac primum nubes succedere Soli
Cœpere, & radios inter quasi rumpere lucis,
Exemplò inferior pars horum disperit omnis,
Terraque inumbratur, quà nimbi cunque feruntur;
Ut noscas splendore novo res semper egere,
Et primum jactum fulgoris quemque perire:
Nec ratione aliâ res posse in Sole videri,
Perpetuò nî suppeditet lucis caput ipsum.

Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt,
Lumina, pendentes lychni, claræque coruscis
Fulguribus pingues multâ caligine tædæ,
Consimili properant ratione, ardore ministro,
Suppeditare novum lumen, tremere ignibus instant:
Instant, nec loca lux inter quasi rupta relinquit:
Usque adeò properanter ab omnibus ignibus ejus
Exitium celeri toleratur origine flammæ.

Sic igitur, Solem, Lunam, stellasque putandum
Ex alio atque alio lucem jactare subortu,
Et primum quidquid flammæ perdere semper,
Inviolabilia hæc ne credas fortè vigere.

Denique non lapides quoque vinci cernis ab ævo?
Non altas rures tuere, & putrescere saxa?
Non delubra Deum, simulacraque fessa fatisci?
Nec sanctum numen Fati protollere fines
Posse? neque adversus Naturæ fœdera niti?
Denique non monumenta virum dilapsa videmus
Cedere proporrò, subitoque senescere casu?
Non ruere avolsos silices à montibus altis,
Nec validas ævi vires perferre, patique
Finiti? neque enim caderent avolsa repentè,
Ex infinito quæ tempore pertolerassent
Omnia tormenta ætatis privata fragore.

Denique jam tuere hoc circum supræque, quod omnè
Continet amplexu Terram; quod procreat ex se
Omnia, [quod quidam memorant] recipitque perempta:
Totum nativum mortali corpore constat.
Nam quodcunque alias ex se res auget, alitque,
Deminui debet, recreari, cum recipit res.

Præterea si nulla fuit genitalis origo
Terræ & Cœli, semperque æterna fuere,
Cur superà bellum Thebanum, & funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinere poëtæ?
Quò tot facta virum toties cecidère, nec usquam
Æternis famæ monumentis insita florent?

Verum, ut opinor, habet novitatè Summa, recensque
Natura est Mundi, neque pridem exordia cepit.
Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur,

Nunc etiam augeſcunt: nunc addita navigiis ſunt
 Multa; modò organici melicos peperêre ſonores.
 Denique Natura hæc rerum, ratioque reperta eſt
 Nuper; & hanc primus cum primis ipſe repertus
 Nunc ego ſum, in patrias qui poſſim vertere voces.

Quòd ſi fortè fuiſſe antehac eadem omnia credis;
 Sed periſſe hominum torrenti ſæcla vapore,
 Aut cecidiſſe urbes magno vexamine Mundi,
 Aut ex imbribus affiduis exiſſe rapaces
 Per terras amnes, atque oppida cooperuiſſe:
 Tantò quippe magis victus fateare neceſſe eſt,
 Exitium quoque Terrarum, Cœlique futurum.
 Nam cum res tantis morbis tantique periculis
 Tentarentur, ibi ſi triſtior incubuiſſet
 Cauſa, darent latè cladem, magnasque ruinas;
 Nec ratione aliâ mortales eſſe videmur
 Inter nos, niſi quòd morbis ægrificimus iſdem,
 Atque illi, quos à vitâ Natura removît.

Præterea, quæcunque manent æterna, neceſſe eſt,
 Aut quia ſunt ſolido cum corpore, reſpuere ictuſ,
 Nec penetrare pati ſibi quidquam, quod queat arctas
 Diſſociare intus partes, ut materiai
 Corpora ſunt, quorum naturam oſtendimus antè:
 Aut ideò durare ætatem poſſe per omnem,
 Plagarum quia ſunt expertia, ſicut Inane eſt,
 Quòd manet intactum, neque ab icu fungitur hilum?
 Aut etiam, quia nulla loci ſit copia circum,
 Quòd quaſi res poſſint diſcedere, diſſolviſque,
 Sicut Summarum Summa eſt æterna, neque extrâ
 Quis locus eſt, quò diſſiliant; neque corpora ſunt, quæ
 Poſſint incidere, & validâ diſſolvere plagâ.
 At neque, uti docui, ſolido cum corpore Mundi
 Natura eſt, quoniam admixtum eſt in rebus Inane;

Nec tamen est ut Inane ; neque autem corpora defunt,
 Ex infinito quæ possint fortè coorta
 Proruere hanc rerum violento turbine Summam ,
 Aut aliam quamvis cladem importare pericli.
 Nec porro natura loci , spatiumque profundi
 Deficit , exspergi quò possint mœnia Mundi ,
 Aut aliâ quâvis possint vi pulsa perire.
 Haud igitur lethi præclusa est janua Cœlo ,
 Nec Soli , Terræque , nec altis Æquoris undis ;
 Sed patet immani , & vasto respectat hiatu.
 Quare etiam nativa necessum est confiteare
 Hæc eadem ; neque enim mortali corpore quæ sunt ;
 Ex infinito jam tempore adhuc potuissent
 Immensi validas ævi contemnere vires.

Denique tantopere inter se cùm maxima Mundi
 Pugnent membra , pio nequaquam concita bello ,
 Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
 Posse dari finem ? vel cùm Sol , & vapor omnis
 Omnibus epotis humoribus exsuperârint ,
 Quod facere intendunt , neque adhuc conata patrantur ,
 Tantum suppeditant amnes , ultròque minantur
 Omnia diluviare ex alto gurgite ponti :
 Nequicquam ; quoniam verrentes æquora venti
 Deminuunt , radiisque retexens ætherius Sol ;
 Et siccare prius confidunt omnia posse ,
 Quàm liquor incœpti possit contingere finem.
 Tantum spirantes æquo certamine bellum
 Magnis de rebus inter se cernere certant :
 Cùm semel in terrâ fuerit superantior ignis ,
 Et semel , ut fama est , humor regnârit in arvis.
 Ignis enim superavit , & ambens multa perussit ,
 Avia cùm Phaëthonta rapax vis Solis equorum
 Æthere raptavit toto , terrasque per omnes.
 At Pater omnipotens , irâ tum percitus acri ,

Magnanimum Phaëtona repenti fulminis ictu
 Deturbavit equis in terram; Solque cadenti
 Obvius æternam suscepit lampada Mundi;
 Disiectosque redegit equos, junxitque trementes:
 Indè suum per iter recreavit cuncta gubernans,
 Scilicet ut veteres Graiùm cecinere poëtæ;
 Quod procul à verâ est animi ratione repulsum.
 Ignis enim superare potest, ubi materiai
 Ex infinito sunt corpora plura coorta;
 Indè cadunt vires aliquâ ratione revictæ,
 Aut pereunt res exustæ torrentibus auris.
 Humor item quondam cœpit superare coortus,
 Ut fama est hominum, multas quandò obruit urbes:
 Indè ubi vis aliquâ ratione averfa recessit,
 Ex Infinito fuerat quæcunque coorta,
 Constituerunt imbres, & flumina vim minuerunt.

Sed quibus ille modis conjectus materiai
 Fundarit Cœlum ac Terram, Pontique profunda,
 Solisque & Lunæ cursus, ex ordine ponam.
 Nam certè neque consilio primordia rerum
 Ordine se quæque, atque sagaci mente locârunt;
 Nec quos quæque darent motus, pepigère profectò:
 Sed quia multa modis multis primordia rerum
 Ex infinito jam tempore percita plagis,
 Ponderibusque suis consuêrunt concita ferri,
 Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
 Quæcunque inter se possent congressa creare;
 Propterea fit uti magnum volgata per ævum,
 Omnigenos cœtus, & motus experiundo,
 Tandem ea, convenient ea quæ conjuncta, repentè
 Magnarum rerum fiant exordia sæpe,
 Terrai, maris, & cœli, generisque animantum.

Hic neque tum Solis rota cerni lumine largo

Altivolans poterat, neque magni sidera Mundi,
 Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, neque aër;
 Nec similis nostris rebus res ulla videri,
 Sed nova tempestas quædam, molesque coorta.
 Diffugere indè loci partes cœpère, paresque
 Cum paribus jungi res, & discludere Mnndum,
 Membraque dividere, & magnas disponere partes
 Omnigenis è principiis, discordia quorum
 Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
 Concurfus, motus turbabat, prælia miscens,
 Propter dissimiles formas variasque figuras;
 Quòd non omnia sic poterant conjuncta manere;
 Nec motus inter sese dare convenientes:
 Hoc est à terris altum secernere cœlum,
 Et seorsum mare uti secreto humore pateret,
 Seorsus item puri, secretique ætheris ignes.

Quippe etenim primùm terrai corpora quæque,
 Propterea quòd erant gravia, & perplexa, coibant,
 In medioque imas capiebant omnia sedes.
 Quæ quantò magis inter se perplexa coibant,
 Tam magis exprefsère ea, quæ mare, sidera, Solem,
 Lunamque efficerent, & magni mœnia Mundi.
 Omnia enim magis hæc è lævibus atque rotundis
 Seminibus, multòque minoribu' sunt elementis,
 Quàm Tellus. Ideò per rara foramina Terræ
 Partibus erumpens primus se sustulit Æther
 Signifer, & multos secum levis abstulit Ignes:
 Non aliâ longè ratione, ac sæpe videmus,
 Aurea cùm primùm gemmantes rore per herbas
 Matutina rubent radiati lumina Solis,
 Exhalantque lacus nebulam, fluviique perennes;
 Ipsa quoque interdum Tellus fumare videtur:
 Omnia quæ sursum cùm conciliantur in alto,
 Corpore concreto subtexunt nubila cœlum.

Sic igitur tum se levis, ac diffusilis Æther
 Corpore concreto circumdatus undique sepsit,
 Et latè diffusus in omnes undique partes,
 Omnia sic avido complexu cætera sepsit.
 Hunc exordia sunt Solis Lunæque secuta;
 Inter utrosque globi quorum vertuntur in auris:
 Quæ neque Terra sibi adscivit, neque maximus Æther,
 Quòd nec tam fuerint gravia, ut depressa sederent,
 Nec levia, ut possent per summas labier oras.
 Et tamen inter utrosque ita sunt, ut corpora viva
 Versent, & partes ut Mundi totius extent.
 Quod genus in nobis quædam licet in statione
 Membra manere, tamen cùm sint ea, quæ moveantur,

His igitur rebus retractis, Terra repentè,
 Maxima quâ nunc se ponti plaga cærula tendit,
 Succidit, & falso subfodit gurgite fossas:
 Inque dies quantò circum magis Ætheris æstus,
 Et radii Solis cogeant undique Terram
 Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
 In medio ut propulsa suo condensa coiret;
 Tam magis expressus salsus de corpore sudor
 Augebat Mare manando, camposque natantes;
 Et tantò magis illa foràs elapsa volabant
 Corpora multa vaporis, & aëris, altaque Cœli
 Densebant procul à Terris fulgentia templa.
 Sidebant campi, crescebant montibus altis
 Ascensus; neque enim poterant subsidere saxa,
 Nec pariter tantumdem omnes succumbere partes.
 Sic igitur Terræ concreto corpore pondus
 Constitit, atque omnis Mundi quasi limus in imum
 Confluxit gravis, & subsedit funditùs, ut sæx.

Indè Mare, indè Aër, indè Æther ignifer ipse,
 Corporibus liquidis sunt omnia pura relictæ;

Et

Et leviora aliis alia; & liquidissimus Æther,
 Atque levissimus aërias super influit auras;
 Nec liquidum corpus turbantibus Aëris auris
 Commiscet: sinit hæc violentis omnia verti
 Turbinibus, sinit incertis turbare procellis:
 Ipse suos ignes certo fert impete labens.
 Nam modicè fluere, atque uno posse Æthera nisu;
 Significat ponti Mare, certo quod fluit æstu,
 Unum labendi conservans usque tenorem.

Motibus Astrorum nunc quæ sit causa, canamus.
 Principiò magnus Cœli si vertitur orbis,
 Ex utrâque polum parti premere Aëra nobis
 Dicendum est, extrâque tenere, & claudere utrinque;
 Indè alium superà fluere, atque intendere eodem,
 Quò volvenda micant alterni sidera Mundi:
 Ast alium subter, contrâ qui subvehat Orbem,
 Ut fluvios versare rotas, atque haustra videmus.
 Est etiam quoque, uti possit Cœlum omne manere
 In statione, tamen cùm lucida signa ferantur:
 Sive quòd inclusi rapidi sunt Ætheris æstus,
 Quærentesque viam circumversantur, & ignes
 Passim per Cœli volvunt se immania templa:
 Sive aliundè fluens alicundè extrinsecus Aër
 Versat agens ignes; sive ipsi serpere possunt,
 Quò cujusque cibus vocat atque invitat euntes,
 Flammea per Cœlum pascentes corpora passim.
 Nam quid in hoc Mundo sit eorum, ponere certum
 Difficile est: sed quid possit, fiatque per Omne
 In variis Mundis variâ ratione creatis,
 Id doceo; pluresque sequor disponere causas
 Motibus Astrorum, quæ possint esse per Omne.
 E quibus una tamen sit & hæc quoque causa necesse est,
 Quæ vegeat motum signis; sed quæ sit earum
 Præcipere, haud quaquâ est pedetentim progredientis.

Terraque ut in mediâ Mundi regione quiescat;
 Evanescere paulatim, & decrefcere pondus
 Convenit; atque aliam naturam subter habere
 Ex ineunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
 Partibus aëriis Mundi, quibus infita fedit.
 Propterea non est oneri, neque deprimit auras:
 Ut sua cuique homini nullo sunt pondere membra;
 Nec caput est oneri collo, nec denique totum
 Corporis in pedibus pondus sentimus inesse.
 At quæcunque foris veniunt, impositaque nobis
 Pondera sunt, lædunt permultò sæpe minora.
 Usque adeò magni refert, cui quæ adjaceat res.
 Sic igitur Tellus non est aliena repente
 Adlata, atque auris aliundè objecta alienis:
 Sed pariter primâ concepta ab origine Mundi,
 Certaue pars ejus, quasi nobis membra, videtur.

Præterea grandi tonitru concussa repente
 Terra, supra se quæ sunt, concutit omnia motu;
 Quod facere haud ullâ posset ratione, nisi esset
 Partibus aëriis Mundi, Cæloque revincta.
 Nam communibus inter se radicibus hærent
 Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
 Nonne vides etiam, quàm magno pondere nobis
 Sustineat corpus tenuissima vis Animæ,
 Propterea quia tam conjuncta, atque uniter apta est?
 Denique jam saltu pernici tollere corpus
 Quis potis est, nisi vis Animæ quæ membra gubernat?
 Jamne vides quantum tenuis natura valere
 Possit, ubi est conjuncta gravi cum corpore, ut Aër
 Conjunctus Terris, & nobis est Animi vis?

Nec niniò Solis major rota, nec minor ardor
 Esse potest, nostris quàm sensibus esse videtur.

Nam quibus è spatiis cunque ignes lumina possunt
 Adjicere, & calidum membris adflare vaporem,
 Illa ipsa intervalla nihil de corpore libant
 Flammarum, nihilò ad speciem est contractior ignis.
 Proinde calor quoniam Solis, lumenque profusum
 Perveniant nostros ad sensus, & loca tingunt;
 Forma quoque hinc Solis debet filumque videri,
 Nil adeò ut possis plùs, aut minùs addere verè.

Lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans,
 Sive suam proprio jactat de corpore lucem,
 Quidquid id est, nihilò fertur majore figurâ,
 Quàm, nostris oculis quam cernimus, esse videtur.
 Nam priùs omnia, quæ longè remota tuemur
 Aëra per multum, specie confusa videntur,
 Quàm minimum filum. Quapropter Luna necesse est,
 Quandòquidem claram speciem, certamque figuram
 Præbet, ut est oris extremis cunque notata,
 Quanta hæc cunque fuat, tanta hinc videatur in alto.
 Postremò, quoscunque vides hinc Ætheris ignes,
 [Quandòquidem, quoscunque in terris cernimus ignes,
 Dum tremor est clarus, dum cernitur ardor eorum,
 Perparvum quiddam interdum mutare videntur
 Alterutram in partem filum, cùm longiùs absint,]
 Scire licet, perquam pauxillò posse minores
 Esse, vel exiguâ majores parte, brevique.

Illud item non est mirandum, quâ ratione
 Tantulus ille queat tantum Sol mittere lumen,
 Quod maria, ac terras omnes cælumque rigando
 Compleat, & calido perfundat cuncta vapore.
 Nam licet hinc Mundi patefactum totius unum
 Largifluum fontem scatere, atque erumpere lumen
 Ex omni Mundo, quò sic elementa vaporis
 Undique conveniunt, & sic conjectus eorum

Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor:
 Nonne vides etiam quàm latè parvus aquaï
 Prata riget fons interdum, campisque redundet?
 Est etiam quoque, uti non magno Solis ab igni
 Aëra percipiat calidis fervoribus ardor,
 Opportunus ita est, & idoneus Aër,
 Ut queat accendi parvis ardoribus ictus:
 Quod genus interdum segetes stipulamque videmus
 Accipere ex unâ scintillâ incendia passim.
 Forsitan & roseâ Sol altè lampade lucens
 Possideat multum cæcis fervoribus ignem
 Circum se, nullo qui sit fulgore notatus,
 Æstiferum ut tantum radiorum exaugeat ictum.

Nec ratio Solis simplex, nec certa patescit,
 Quo pacto æstivis è partibus Ægocerotis
 Brumales adeat flexus, atque indè revertens
 Canceris ut vertat metas se ad solstitiales;
 Lunaque mensibus id spatium videatur obire,
 Annua Sol in quo consumit tempora cursu:
 Non, inquam, simplex his rebus reddita causa est.
 Nam fieri vel cum primis id posse videtur,
 Democriti quod sancta viri sententia ponit,
 Quantò quæque magis sint Terram sidera propter;
 Tantò posse minùs cum Cœli turbine ferri.
 Evanescere enim rapidas illius, & acres
 Imminui subter vires, ideòque relinqui
 Paulatim Solem cum posterioribu' signis,
 Inferior multò quòd sit, quàm fervida signa:
 Et magis hoc Lunam, & quantò demissior ejus
 Cursus abest procul à Cœlo, Terrisque propinquat;
 Tantò posse minùs cum Signis tendere cursum;
 Flaccidiore etiam quantò jam turbine fertur
 Inferior quàm Sol, tantò magis omnia signa
 Hanc adipiscuntur, circum præterque feruntur

Propterea fit, ut hæc ad signum quodque reverti
Mobiliùs videatur, ad hanc quia signa revifunt.

Fit quoque ut è Mundi transverfis partibus Aër
Alternis certo fluere alter tempore possit,
Qui queat æstivis Solem detrudere Signis
Brumales usque ad flexus, gelidumque rigorem;
Et qui rejiciat gelidis à frigoris umbris
Æstiferas usque in partes, & fervida signa.
Et ratione pari Lunam, stellasque putandum est,
Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
Aëribus posse alternis à partibus ire.
Nonne vides etiam diversis nubila ventis
Diversas ire in partes, inferna supernis?
Quî minùs illa queant per magnos Ætheris orbes,
Æstibus inter se diversis sidera ferri?

At nox obruit ingenti caligine terras:
Aut ubi de longo cursu Sol extima Cœli
Impulit, atque suos efflavit languidus ignes
Concussos itere, & labefactos aëre multo:
Aut quia sub terras cursum convertere cogit
Vis eadem, superà terras quæ pertulit orbem.

Tempore item certo roseam Matuta per oras
Ætheris Auroram defert, & lumina pandit;
Aut quia Sol idem sub terras ille revertens
Anticipat Cœlum, radiis accendere tentans:
Aut quia conveniunt ignes, & semina multa
Confluere ardoris consuêrunt tempore certo,
Quæ faciunt Solis nova semper lumina gigni.
Quod genus Idæis fama est è montibus altis
Dispersos ignes orienti lumine cerni,
Indè coire globum quasi in unum, & conficere orbem.

Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
 Esse, quòd hæc ignis tam certo tempore possint
 Semina confluere, & Solis reparare nitorem:
 Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
 Omnibus in rebus. Florescunt tempore certo
 Arbusta, & certo dimittunt tempore florem.
 Nec minùs in certo dentes cadere imperat ætas
 Tempore, & impubem molli pubescere veste,
 Et pariter mollem malis demittere barbam.
 Fulmina postremò, nix, imbres, nubila, venti,
 Non nimis incertis fiunt in partibus anni:
 Namque ubi sic fuerunt causarum exordia prima,
 Atque uti res Mundi cecidère ab origine primâ,
 Consequa Natura est jam rerum ex ordine certo.

Crescere itemque dies licet, & tabescere noctes,
 Et minui luces, cùm sumant augmina noctes;
 Aut quia Sol idem sub terras, atque supernè,
 Imparibus currens anfractibus Ætheris oras
 Partit, & in partes non æquas dividit Orbem:
 Et quod ab alterutrâ detraxit parte, reponit
 Ejus in adversâ tantò plus parte relatus,
 Donicum ad id Signum Cœli pervenit, ubi anni
 Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras.
 Nam medio cursu flatûs Aquilonis, & Austri,
 Distinet æquato Cœlum discrimine metas,
 Propter signiferi posituram totius orbis,
 Annua Sol in quo contundit tempora serpens,
 Obliquo Terras, & Cœlum lumine lustrans:
 Ut ratio declarat eorum, qui loca Cœli
 Omnia dispositis Signis ornata notârunt.
 Aut quia crassior est certis in partibus Aër,
 Sub terris ideò tremulum jubar hæsitat ignis,
 Nec penetrare potest facilè atque emergere ad ortus.

Propterea noctes hyberno tempore longæ
 Cessant, dum veniat radiatum insigne diei.
 Aut etiam, quia sic alternis partibus anni
 Tardiùs & citiùs consuêrunt confluere ignes,
 Qui faciant Solem certâ de surgere parte.

Luna potest Solis radiis percussa nitere,
 Inque dies majus lumen convertere nobis
 Ad speciem, quantum Solis secedit ab orbe,
 Donicum eum contra pleno bene lumine fulsit;
 Atque oriens obitus ejus super edita vidit:
 Indè minutatim retro quasi condere lumen
 Debet item, quantò propiùs jam Solis ad ignem
 Labitur ex aliâ Signorum parte per orbem;
 Ut faciunt, Lunam qui fingunt esse pilai
 Confimilem, cursûsque viam sub Sole tenere:
 Propterea fit, uti videantur dicere verum.

Est etiam quoque uti proprio cum lumine possit
 Volvier, & varias splendoris reddere formas.
 Corpus enim licet esse aliud, quod fertur, & unâ
 Labitur omnimodis occursans officiensque,
 Nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.
 Versarique potest, globus ut si fortè pilai
 Dimidiâ ex parti candenti lumine tinctus,
 Versandoque globum variantes edere formas;
 Donicum eam partem, quæcunque est ignibus aucta,
 Ad speciem vertit nobis, oculosque patentes:
 Indè minutatim retro contorquet, & aufert
 Luciferam partem glomeraminis, atque pilai:
 Ut Babylonica Chaldæam doctrina refutans
 Astrologorum artem contra convincere tendit:
 Proinde quasi fieri nequeat, quod pugnat uterque;
 Aut minùs hoc illo sit cur amplectier ausis.

Hand - Hilo

Vid. Janiulupersii bene
 Rationes
 Cap. XII

Denique, cur nequeat semper nova Luna creari
 Ordine formarum certo, certisque figuris;
 Inque dies privos abolefcere quæque creata,
 Atque aliâ illius reparari in parte, locoque,
 Difficile est ratione docere & vincere verbis;
 Ordine cum videas tam certo multa creari.
 # It ver, & Venus, & Veneris prænuntius antè
 Pinnatus graditur Zephyrus vestigia propter:
 Flora quibus mater præspersgens antè viâ
 Cuncta coloribus egregiis, & odoribus opplet.
 Indè loci sequitur calor aridus, & comes unâ
 Pulverulenta Ceres, & Etesia flabra Aquilonum.
 Indè Autumnus adit; graditur simul Evius Evan:
 Indè aliæ tempestates, ventique sequuntur,
 Altitonans Vulturnus, & Auster fulmine pollens.
 Tandem Bruma nives adfert, pigrumque rigorem
 # Reddit; hyems sequitur, crepitans ac dentibus Algos.
 Quò minùs est mirum, si certo tempore Luna
 Gignitur, & certo deletur tempore rursus,
 Cum fieri possint tam certo tempore multa.

Solis item quoque defectus, Lunæque latebras,
 Pluribus è causis fieri tibi posse putandum est.
 Nam cur Luna queat Terram secludere Solis
 Lumine, & à terris altum caput obstruere eî,
 Objiciens cæcum radiis ardentibus orbem;
 Tempore eodem aliud facere id non posse putetur
 Corpus, quod cassum labatur lumine semper?
 Solque suos etiam dimittere languidus ignes
 Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen,
 Cum loca præteriit flammis infesta per auras,
 Quæ faciunt ignes interstingui atque perire?
 Et cur terra queat Lunam spoliare vicissim
 Lumine, & oppressum Solem super ipsa tenere,
 Menstrua

Menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras :
Tempore eodem aliud nequeat succurrere Lunæ
Corpus , vel superà Solis perlabier orbem ,
Quod radios interrumpat , lumenque profusum ?
Et tamen ipsa suo si fulgit Luna nitore ,
Cur nequeat certâ Mundi languescere parte ,
Dum loca luminibus propriis inimica pererrat ?

Quod superest , quoniam magni per cœrula Mundi
Quâ fieri quidquid posset ratione , resolvi :
Solis uti varios cursus , Lunæque meatus
Noscere possemus , quæ vis , & causa cieret :
Quove modo soleant offecto lumine obire ,
Et nec opinantes tenebris obducere terras ,
Cum quasi connivent , & aperto lumine rursum
Omnia convifunt clarâ loca candida luce :
Nunc redeo ad Mundi novitatem , & mollia terræ
Arva , novo fœtu quid primùm in luminis oras
Tollere , & incertis tentârit credere ventis .

Principiò genus herbarum , viridemque nitorem
Terra dedit circum colles ; camposque per omnes
Florida fulserunt viridanti prata colore ;
Arboribusque datum est variis exinde per auras
Crescendi magnum immixtis certamen habenis.
Ut pluma atque pili primùm , setæque creantur
Quadrupedû in membris , & corpore pennipotentum :
Sic nova tum Tellus herbas virgultaque primùm
Sustulit ; indè loci mortalia sæcla creavit
Multa modis multis variâ ratione coorta,
Nam neque de Cœlo cecidisse animalia possunt ,
Nec terrestria de falsis exisse lacunis.
Liquitur ut meritò maternum nomen adepta
Terra sit , è Terrâ quoniam sunt cuncta creata.
Multaque nunc etiam existunt animalia terris ,

Imbribus, & calido Solis concreta vapore.
Quò minùs est mirum, si tum sunt plura coorta;
Et majora novâ tellure, atque æthere adulto.

Principiò genus alituum, variæque volucres
Ova relinquebant exclusæ tempore verno:
Folliculos ut nunc teretes æstate cicadæ
Linguunt, sponte suâ victum, vitamque petentes.
Tum tibi Terra dedit primùm mortalia sæcla:
Multus enim calor, atque humor superabat in arvis.
Hinc ubi quæque loci regio opportuna dabatur,
Crescebant uteri terræ radicibus apti:
Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
Infantum, fugiens humorem, aurasque petissens,
Convertebat ibi Natura foramina terræ,
Et succum venis cogebat fundere apertis
Consimilem lactis: sicut nunc fæmina quæque
Cum peperit, dulci repletur lacte, quòd omnis
Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
Præbebat multâ & molli lanugine abundans.

At novitas Mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æstus, nec magnis viribus auras:
Omnia enim pariter crescunt, & robora sumunt.
Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
Terra tenet meritò, quoniam genus ipsa creavit
Humanum; atque animal propè certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur montibu' passim,
Aëriasque simul volucres variantibu' formis.
Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
Destitit, ut mulier spatio defessa vetusto:
Mutat enim Mundi naturam totius ætas,
Ex alioque alius status excipere omnia debet,
Nec manet ulla sui similis res; omnia migrant,

Omnia commutat Natura, & vertere cogit.
Namque aliud putrescit, & ævo debile languet:
Porro aliud concrefcit, & è contemptibus exit.
Sic igitur Mundi naturam totius ætas
Mutat, & ex alio terram ftatus excipit alter;
Quod potuit, nequeat; poffit, quod non tulit antè.

Multaque tum Tellus etiam portenta creare
Conata eft, mirâ facie, membrisque coorta,
[Androgynum inter utrum, nec utrumque & utrinque
remotum]

Orba pedum partim, manuum viduata viciffim;
Muta, fine ore, etiam, fine vultu cæca reperta;
Vinâque membrorum per totum corpus adhæfu,
Nec facere ut poffent quidquam, nec cedere quoquam,
Nec vitare malum, nec fumere, quod foret ufus.
Cætera de genere hoc monftra, ac portenta creabat:
Nequicquam, quoniam natura abfterruit auctum;
Nec potuère cupitum ætatis tangere florem,
Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
Multa videmus enim rebus concurrere debere,
Ut propagando poffint procudere fæcla.
Pabula primùm ut fint, genitalia deinde per artus
Semina quâ poffint membris manare remiffis;
Fæminaque ut maribus conjungi poffit, habendum,
Mutua quæis nectant inter fe gaudia, utrifque.

Multaque tum interiiffe animantū fæcla necesse eft,
Nec potuiffe propagando procudere prolem.
Nam quæcunque vides vefci vitalibus auris,
Aut dolus, aut virtus, aut denique mobilitas eft
Ex ineunte ævo genus id tutata refervans.
Multaque sunt, nobis ex utilitate fuâ quæ
Commendata manent tutelæ tradita noftræ.
Principiò, genus acre Leonum, fævaque fæcla

Tutata est virtus, Vulpes dolus, & fuga Cervos.
 At levisomna Canum fido cum pectore corda,
 Et genus omne, quod est veterino semine partum,
 Lanigeræque simul pecudes, & bucera sæcla,
 Omnia sunt hominum tutelæ tradita, Memmi.
 Nam cupidè fugère feras, pacemque secutæ
 Sunt, & larga suo sine pabula parta labore;
 Quæ damus utilitatis eorum præmia causâ.
 At queis nil horum tribuit Natura, nec ipsa
 Sponte suâ possent ut vivere, nec dare nobis
 Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
 Præsidio nostro pasci genus, esse que tutum?
 Scilicet hæc aliis prædæ, lucroque jacebant
 Indupedita suis fatalibus omnia vinclis,
 Donicum ad interitum genus id Natura redegit.

Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
 Esse queat duplici naturâ, & corpore bino
 Ex alienigenis membris compacta potestas,
 Hinc illinc par vis ut non sic esse potis sit.
 Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde,

Principiò circum tribus ætatis impiger annis
 Floret equus, puer haudquaquâ: quin sæpe etiamnum
 Ubra mammarum in somnis lactantia quærit.
 Post ubi equum validæ vires ætate senectâ,
 Membraque deficiunt fugienti languida vitâ,
 Tum demum pueris, ævo florente, juvenas
 Occipit, & molli uestit lanugine malas
 Ne fortè ex homine, & veterino semine equorum
 Conferi credas Centauros posse, nec esse;
 Aut rapidis canibus succinctas semimarinis
 Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum,
 Inter se quorum discordia membra videmus:
 Quæ neque florescunt pariter, neque roborâ sumunt

Corporibus, neque projiciunt ætate senectâ;
 Nec simili Venere ardescunt, nec moribus unis
 Conveniunt, nec sunt eadem jucunda per artus.
 Quippe videre licet pinguescere sæpe cicutâ
 Barbigeras pecudes, homini quæ est acre venenum.
 Flamma quidem verò cum corpora fulva Leonum
 Tam soleat torrere, atque urere, quam genus omne
 Visceris, in terris quodcunque & sanguinis extet;
 Quî fieri potuit, triplici cum corpore ut unâ
 Prima Leo, postrema Draco, media ipsa Chimæra
 Ore foràs acrem efflaret de corpore flammam?
 Quare etiam, tellure novâ, cœloque recenti,
 Talia qui fingit potuisse animalia gigni,
 Nixus in hoc uno novitatis nomine inani,
 Multa licet simili ratione effutiat ore;
 Aurea tum dicat per terras flumina volgò
 Fluxisse, & gemmis florere arbuſta fuêſſe:
 Aut hominem tanto membrorum eſſe impete natum,
 Trans maria alta pedum niſus ut ponere poſſet,
 Et manibus totum circum ſe vertere cœlum.
 Nam quòd multa fuêre in terris ſemina rerum,
 Tempore quo primùm Tellus animalia fudit;
 Nil tamen eſt ſigni, miſtas potuiſſe creari
 Inter ſe pecudes, compaſtaque membra animantum:
 Propterea quia quæ de terris nunc quoque abundant
 Herbarum genera, ac fruges, arbuſtaque læta,
 Non tamen inter ſe poſſunt complexa creari.
 Res ſic quæque ſuo ritu procedit, & omnes
 Fœdere naturæ certo diſcrimina ſervant.

Et genus humanum multò fuit illud in arvis
 Durius, ut decuit, tellus quod dura creâſſet:
 Et majoribus, & ſolidis magis oſſibus intus
 Fundatum, & validis aptum per viſcera nervis:
 Nec facilè ex æſtu, nec frigore quod caperetur,

Nec novitate cibi , nec labi corporis ullâ.
 Multaque per cœlum Solis volventia lustra
 Volgivago vitam tractabant more ferarum.
 Nec robustus erat curvi moderator aratri
 Quisquam , nec scibat ferro molirier arva ,
 Nec nova defodere in terram virgulta , nec altis
 Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
 Quod Sol , atque imbres dederant , quod terra creârat
 Sponte suâ , satis id placabat pectora donum :
 Glandiferas inter curabant corpora quercus
 Plerumque ; & quæ nunc hyberno tempore cernis
 Arbuta Pœniceo fieri matura colore ,
 Plurima tum Tellus etiam majora ferebat :
 Multaque præterea novitas tum florida Mundi
 Pabula dia tulit , miseris mortalibus ampla.
 At sedare sitim fluvii fontesque vocabant ,
 Ut nunc montibus è magnis decursus aquaï
 Claricitat latè sitientia sæcla ferarum.
 Denique noctivagi silvestria templa tenebant
 Nympharum , quibus exhibant humore fluena
 Lubrica , proluvie largâ lavere humida faxa ,
 Humida faxa super viridi stillantia musco ,
 Et partim plano scatere , atque erumpere campo.

Necdum res igni scibant tractare , nec uti
 Pellibus , & spoliis corpus vestire ferarum :
 Sed nemora , atque cavos montes , silvasque colebant ,
 Et frutices inter condebant squalida membra ,
 Verbera ventorum vitare imbresque coacti.
 Nec commune bonum poterant spectare , nec ullis
 Moribus inter se scibant , nec legibus uti.
 Quod cuique obtulerat prædæ fortuna , ferebat
 Sponte suâ , sibi quisque valere & vivere doctus.
 Et Venus in silvis jungebat corpora amantum :
 Conciliabat enim vel mutua quamque cupido ,

Vel violenta viri, vis atque impensa libido,
Vel pretium, glandes, atque arbuta, vel pira lecta.
Et manuum mirâ freti virtute, pedumque,
Consectabantur silvestria sæcla ferarum
Missilibus saxis, & magno pondere clavæ:
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris;
Setigerisque pares suis silvestria membra
Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,
Circum se foliis ac frondibus involventes.
Nec plangore diem magno, Solemque per agros
Quærebant pavidî, palantes noctis in umbris:
Sed taciti respectabant, somnoque sepulti,
Dum roseâ face Sol inferret lumina Cælo.
A parvis quod enim consuêrant cernere semper
Alternò tenebras, & lucem tempore gigni,
Non erat, ut fieri posset, mirari unquam,
Nec diffidere, ne terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detractò lumine Solis:
Sed magis illud erat curæ, quod sæcla ferarum
Infestam miseris faciebant sæpe quietem;
Ejectique domo fugiebant saxea tecta
Setigeri suis adventu, validique Leonis,
Atque intempestâ cedebant nocte paventes
Hospitibus sævis instrata cubilia fronde.

Nec nimio tum plus, quàm nunc, mortalia sæcla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
Unus enim tum quisque magis deprensus eorum
Pabula viva feris præbebat dentibus haustus;
Et nemora ac montes gemitu, silvasque replebat,
Viva videns vivo sepeliri viscera busto.
At quos effugium servârat, corpore adesto,
Posteriùs tremulas super ulcera tetra tenentes
Palmas, horriferis accibant vocibus Orcum,
Donicum eos vitâ privârant vermina sæva,

Expertes opis, ignaros quid volnera vellent:

At non multa virum sub signis millia ducta
Una dies dabat exitio, nec turbida ponti
Æquora lædebant naves ad saxa, virosque.
Sed temerè, incassum mare fluctibus sæpe coortis
Sævibat, leviterque minas ponebat inanes:
Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.
Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
Tum penuria deinde cibi languentia letho
Membra dabat: contrà nunc rerum copia mersat.
Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum
Vergebant: nunc dant aliis solertiùs ipsi.

Indè casus postquam, ac pelles, ignemque parârunt,
Et mulier conjuncta viro concessit in unum;
Castaque privatæ Veneris connubia læta
Cognita sunt, prolemque ex se vidêre creatam:
Tum genus humanum primùm mollescere cœpit.
Ignis enim curavit, ut alia corpora frigus
Non ita jam possent Cœli sub tegmine ferre;
Et Venus imminuit vires, puerique parentum
Blanditiis facilè ingenium fregêre superbum.
Tunc & amicitiam cœperunt jungere, habentes
Finitima inter se, nec lædere, nec violare;
Et pueros commendârunt, muliebrequæ sæclum
Vocibus, & gestu, cùm balbè significarent,
Imbecillorum esse æquum misererier omnium.
Non tamen omnimodis poterat concordia gigni;
Sed bona magna que pars servabant fœdera casti:
Aut genus humanum jam tum foret omne peremptum,
Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.

At varios linguæ sonitus Natura subegit

Mittere, & utilitas expressit nomina rerum;
 Non aliâ longè ratione, atque ipsa videtur
 Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ,
 Cùm facit, ut digito, quæ sint præsentia, monstrent.
 Sentit enim vim quisque suam, quam possit abuti:
 Cornua nata prius vitulo quàm frontibus extent,
 Illis iratus petit, atque infensus inurget.
 At catuli Pantherarum, scymnique Leonum
 Unguibus, ac pedibus jam tum, morfuque repugnant;
 Vixdum cùm ipsis sunt dentes unguesque creati.
 Alituum porro genus alis omne videmus
 Fidere, & à pennis tremulum petere auxiliatum.
 Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
 Rebus, & indè homines didicisse vocabula prima,
 Desipere est: nam cur hic posset cuncta notare
 Vocibus, & varios sonitus emittere linguæ,
 Tempore eodem alii facere id non quisse putentur.

Præterea, si non alii quoque vocibus usi
 Inter se fuerant: unde insita notities est
 Utilitatis, & unde data est huic prima potestas,
 Quid vellet, facere, ut scirent, animoque viderent.
 Cogere item plures unus, victosque domare
 Non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent;
 Nec ratione docere ullâ, suadereque surdis,
 Quid facto esset opus: faciles neque enim paterentur;
 Nec ratione ullâ sibi ferrent ampliùs aures
 Vocis inauditos sonitus obtundere frustra.

Postremò, quid in hac mirabile tantopere est re,
 Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
 Pro vario sensu varias res voce notaret,
 Cùm pecudes mutæ, cùm denique sæcla fèrarum
 Dissimiles soleant voces variasque ciere,
 Cùm metus, aut dolor est, & cùm jam gaudia gliscunt?

Quippe etenim id licet è rebus cognoscere apertis.
 Inritata canum cùm primùm magna Molossùm
 Mollià ricta fremunt duros nudantia dentes,
 Longè alio sonitu rabie districta minantur,
 Et cùm jam latrant, & vocibus omnia complent.
 At catulos blandè cùm linguâ lambere tentant,
 Aut ubi eos jactant pedibus, morfuque petentes,
 Suspensis teneros imitantur dentibus haustus,
 Longè alio pacto gannitu vocis adulant;
 Et cùm deserti baubantur in ædibus, aut cùm
 Plorantes fugiunt summissò corpore plagas.

Denique non hinnitus item differre videtur,
 Inter equas, ubi equus florenti ætate juvenus
 Pinnigeri sævit calcaribus ictus amoris,
 Et fremitum patulis sub naribus edit ad arma;
 Ac cùm sis alias concussis artubus hinnit?

Postremò, genus alituum, variæque volucres,
 Accipitres, atque Ossifragæ, Mergique marinis
 Fluctibus in salis victum vitamque petentes,
 Longè alias alio jaciunt in tempore voces;
 Et cùm de victu certant, prædâque repugnant:
 Et partim mutant cum tempestatibus unâ
 Raucifonos cantus; Cornicum ut sæcla vetusta,
 Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur & imbres
 Poscere, & interdum ventos aurasque vocare.
 Ergò si varii sensus animalia cogunt,
 Muta tamen cùm sint, varias emittere voces:
 Quantò mortales magis æquum est tum potuisse
 Dissimiles aliâ atque aliâ res voce notare?

Illud in his rebus tacitus ne fortè requiras:
 Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
 Primitus; indè omnis flammæ diditur ardor.

Multa videmus enim cœlestibus incita flammis
Fulgere, cùm cœli donavit plaga vapores.
Et ramosa tamen cùm ventis pulsa vacillans
Æstuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis :
Et micat interdum flammæ fervidus ardor,
Mutua dum inter se rami stirpesque teruntur :
Quorum utrumque dedisse potest mortalibus ignem.

Indè cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
Sol docuit, quoniam mitescere multa videbant
Verberibus radiorum, atque æstu victa per agros :
Inque dies magis hi victum vitamque priorem
Commutare novis monstrabant rebus, & igni,
Ingenio qui præstabant, & corde vigeant.

Condere cœperunt urbes, arcemque locare
Præsidium reges ipsi sibi, perfugiumque ;
Et pecudes, & agros divisere, atque dedere
Pro facie cujusque, & viribus, ingenioque :
Nam facies multum valuit, viresque vigeant.
Posteriùs res inventa est, aurumque repertum,
Quod facile & validis, & pulchris dēpsit honorem.
Divitioris enim sectam plerumque sequuntur
Quàmlibet & fortes, & pulchro corpore creti.

Quòd si quis verà vitam ratione gubernet,
Divitiæ grandes homini sunt, vivere parcè
Æquo animo : neque enim est unquam penuria parvi.
At claros se homines voluere esse, atque potentes,
Ut fundamento stabili fortuna maneret,
Et placidam possent opulenti degere vitam ;
Nequicquam : quoniam ad summū succedere honorem
Certantes, iter infestum fecere viai.
Et tamen è summo quasi fulmen dejicit ictos

Invidia interdum contemptim in Tartara tetra :
 Ut satiùs multò jam sit parere quietum ,
 Quàm regere imperio res velle , & regna tenere.
 Proinde , sine incassum defessi sanguine sudent
 Angustum per iter luctantes ambitionis :
 Invidiâ quoniam , ceu fulmine , summa vaporant
 Plerumque , & quæ sunt aliis magis edita cunque :
 Quandoquidem sapiunt alieno ex ore , petuntque
 Res ex auditis potiùs , quàm sensibus ipsis :
 Nec magis id nunc est , nec erit mox , quàm fuit antè.

Ergò , regibus occisis , subversa jacebat
 Pristina majestas soliorum & sceptrâ superba ;
 Et capitis summi præclarum insigne cruentum
 Sub pedibus volgi magnum lugebat honorem :
 Nam cupidè conculcatur nimis antè metutum.
 Res itaque ad summam sæcem turbasque redibat ,
 Imperium sibi cùm , ac summatum quisque petebat.
 Indè magistratum partim docuère creare ,
 Juraque constituère , ut vellent legibus uti.
 Nam genus humanum defessum vi colere ævum ,
 Ex inimiciis languebat ; quò magis ipsum
 Sponte suâ cecidit sub leges , arctaque jura.
 Acriùs ex irâ quòd enim se quisque parabat
 Ulcisci , quàm nunc concessum est legibus æquis ;
 Hanc ob rem est homines pertæsum vi colere ævum :
 Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ.
 Circumretit enim vis atque injuria quemque ,
 Atque , unde exorta est , ad eum plerumque revertit ;
 Nec facile est placidam ac pacatam degere vitam ,
 Qui violat factis communia fœdera pacis.
 Etsi fallit enim Divûm genus , humanumque ,
 Perpetuò tamen id fore clam diffidere debet :
 Quippe ubi se multi per somnia sæpe loquentes ,
 Aut morbo delirantes procrâxe ferantur ,

Et celata diu in medium peccata dedisse.

Nunc quæ causa Deum per magnas numina gentes
Pervolgârit, & ararum compleverit urbes,
Suscipiendaque curârit solennia sacra,
Quæ nunc in magnis florent sacra rebu', locisque;
Unde etiam nunc est mortalibus insitus horror,
Qui delubra Deum nova toto suscitât orbi
Terrarum, & festis cogit celebrare diebus:
Non ita difficile est rationem reddere verbis.
Quippe etenim jam tum Divum mortalia sæcla
Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magis in somnis mirando corporis auctu.
His igitur sensum tribuebant, propterea quod
Membra movere videbantur, vocesque superbas
Mittere pro facie præclara, & viribus amplis;
Æternamque dabant vitam, quia semper eorum
Suppeditabatur facies, & forma manebat;
[Et manet omnino] & quod tantis viribus auctos
Non temerè ullâ vi convinci posse putabant.
Fortunisque ideò longè præstare putabant,
Quod mortis timor haud quemquam vexaret eorum;
Et simul in somnis quia multa, & mira videbant
Efficere, & nullum capere ipsos indè laborem.

Præterea Cœli rationes ordine certo,
Et varia annorum cernebant tempora verti;
Nec poterant, quibus id fieret, cognoscere causas;
Ergo perfugium sibi habebant omnia Divis
Tradere, & illorum nutu facere omnia flecti.
In Cœloque Deum sedes, & templa locârunt,
Per cœlum volvi quia Sol, & Luna videntur:
Luna, dies, & nox, & noctis signa severa,
Noctivagæque faces cœli, flammæque volantes,
Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando,

Et rapidi fremitus, & murmura magna minarum.

O genus infelix humanum, talia Divis
 Cùm tribuit facta, atque iras adjunxit acerbis !
 Quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis
 Volnera, quas lacrymas pepèrre minoribu' nostris ?
 Nec pietas ulla est velatum sæpe videri
 Vertier ad lapidem, atque omnes accedere ad aras ;
 Nec procumbere humi prostratum, & pandere palmas
 Ante Deûm delubra, nec aras sanguine multo
 Spargere quadrupedum, nec voris neçtere vota :
 Sed magè pacatâ posse omnia mente tueri.
 Nam cùm suspicimus magni cœlestia Mundi
 Templâ super, stellisque micantibus æthera fixum,
 Et venit in mentem Solis, Lunæque viarum ;
 Tunc aliis oppressa malis in pectore cura
 Illa quoque expergefatum caput erigere inquit,
 Ecquæ fortè Deûm nobis immensa potestas
 Sit, vario motu quæ candida sidera verfer.
 Tentat enim dubiam mentem rationis egestas,
 Ecquænam fuerit Mundi genitalis origo ;
 Et simul, ecquæ sit finis, quoad mœnia Mundi
 Et tanti motus hunc possint ferre laborem :
 An divinitus æternâ donata salute,
 Perpetuò possint ævi labentia tractu,
 Immensi validas ævi contemnere vires.

Præterea, cui non Animus formidine Divûm
 Contrahitur ? cui non conrepunt membra pavore,
 Fulminis horribili cùm plagâ torrida tellus
 Contremat, & magnum percurrunt murmura cœlum ?
 Non populi, gentesque tremunt ? regesque superbi
 Conripiunt Divûm perculsi membra timore,
 Ne quod ob admissum fœdè, dictumve superbè
 Pœnarum grave sit solvendi tempus aductum ?

Summa etiam cū vis violenti per mare venti
 Induperatorem classis super æquora verrit,
 Cum validis pariter legionibus, atque Elephantis,
 Non Divūm pacem votis adit? ac prece quæsit
 Ventorum pavidus paces, animasque secundas?
 Nequicquam; quoniam violento turbine sæpe
 Conreptus nihilo fertur minùs ad vada lethi:
 Usque adeò res humanas vis abdita quædam
 Obterit, & pulcros fascēs, sævasque secures
 Proculcare, ac ludibrio sibi habere videtur.
 Denique sub pedibus tellus cū tota vacillat,
 Concussæque cadunt urbes, dubiæque minantur;
 Quid mirum si se temnunt mortalia sæcla?
 Atque potestates magnas, mirasque relinquunt
 In rebus vires Divūm, quæ cuncta gubernent?

Quod superest, æs, atque aurū, ferrūque repertū est,
 Et simul argenti pondus, plumbique potestas,
 Ignis ubi ingentes silvas ardore cremarat
 Montibus in magnis, seu cœli fulmine missō;
 Sive quòd inter se bellum silvestre gerentes,
 Hostibus intulerant ignem formidinis ergo;
 Sive quòd, inducti terræ bonitate, volebant
 Pandere agros pingues, & pascua reddere rura:
 Sive feras interficere, & ditescere prædā:
 Nam foveâ atque igni prius est venarier ortum,
 Quàm sepire plagis saltum, canibusque ciere.
 Quidquid id est, quâcunque è causâ flammeus ardor,
 Horribili sonitu silvas exederat altis
 Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
 Manabat venis ferventibus in loca terræ
 Concava conveniens argenti rivus & auri,
 Æris item & plumbi: quæ cū concreta videbant
 Posterius claro in terris splendere colore,
 Tollebant nitido capti, lævique lepore;

*The Lord shall have you in derision
 And laugh at your fear
 To mock - your passions -*

Et simili formata videbant esse figurâ,
 Atque lacunarum fuerant vestigia cuique.
 Tum penetrabat eos posse hæc liquefacta calore
 Quamlibet in formam, & faciem decurrere rerum,
 Et prorsum quamvis in acuta ac tenuia posse
 Mucronum duci fastigia procudendo,
 Ut sibi tela parent, silvasque excidere possint,
 Materiem lævare, dolare, ac radere tigna,
 Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare,
 Nec minùs argento facere hæc auroque parabant,
 Quàm validi primùm violentis viribus æris:
 Nequicquam; quoniam cedebat victa potestas,
 Nec poterat pariter durum sufferre laborem.
 Nam fuit in pretio magis æs, aurumque jacebat
 Propter inutilitatem hebeti mucrone retusum;
 Nunc jacet æs, aurum in summum successit honorem.
 Sic volvenda ætas commutat tempora rerum:
 Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore.
 Porro aliud succedit, & è contemptibus exit,
 Inque dies magis appetitur, floretque repertum
 Laudibus, & miro est mortales inter honore.

Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
 Sit, facile est ipsum per te cognoscere, Memmi.
 Arma antiqua, manus, ungues dentesque fuerunt;
 Et lapides, & item silvarum fragmina rami,
 Et flammæ, atque ignes, postquã sunt cognita primùm.
 Posterius ferri vis est, ærisque reperta;
 Et prior æris erat quàm ferri cognitus usus:
 Quò facilis magis est natura, & copia major.
 Ære solum terræ tractabant, æreque belli
 Miscebant fluctus, & volnera vasta serebant,
 Et pecus, atque agros adimebant: nam facilè ollis
 Omnia cedebant armatis nuda & inerma.
 Inde minutatim processit ferreus ensis,

Verfaque

Verfaque in opprobrium species est falcis ahenæ :
Et ferro cœpère solum proscindere terræ,
Exæquataque sunt creperi certamina belli.

Et prius est armatum in equi conscendere costas,
Et moderarier hunc frænis, dextrâque vigere,
Quàm bijugo curru belli tentare pericla;
Et bijugo prius est, quàm bis conjungere binos,
Et quàm falciferos inventum ascendere currus.
Indè boves Lucas turrato corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit discordia tristis,
Horribile humanis quod gentibus esset in armis;
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentârunt etiam tauros in mœnere belli,
Expertique sues sævos sunt mittere in hostes;
Et validos Parthi præ se misère Leones
Cum ductoribus armatis, sævisque magistris,
Qui moderarier hos possent, vinclisque tenere.
Nequicquam; quoniam permistâ cæde calentes
Turbabant sævi nullo discrimine turmas,
Terrificas caputum quatientes undique cristas;
Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, & frænis convertere in hostes.
Inritata Leæ jaciebant corpora saltu
Undique, & advorsum venientibus ora petebant,
Et nec-opinantes à tergo diripiebant,
Deplexæque dabant in terram volnere vinctos,
Morsibus adfixæ validis, atque unguibus uncis.
Jactabantque sues tauri, pedibusque terebant:
Et latera, ac ventres hauribant subter equorum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
At validis socios cædebant dentibus apri,
Tela infracta suo tinguentes sanguine sævi,

In se fracta suo tinguentes sanguine tela,
 Permixtasque dabant equitum peditumque ruinas;
 Nam transversa feros exhibant dentis adactus
 Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant:
 Nequicquam; quoniam à nervis succisa videres
 Concidere, atque gravi terram consternere casu.
 Sic quos antè domi domitos satis esse putabant,
 Efferviscere cernebant in rebus agundis,
 Volneribus, clamore, fugâ, terrore, tumultu;
 Nec poterant ullam partem reducere eorum.
 Diffugiebat enim varium genus omne ferarum:
 Ut nunc sæpe boves Lucæ, ferro malè mactæ,
 Diffugiunt, fera facta suis cùm multa dedere.
 Sic fuit, ut facerent: sed vix adducor, ut antè
 Non quierint animo præsentire, atque videre,
 Quàm commune malum fuerat, fœdumque futurum.
 Et magis id possis factum contendere in Omni,
 In variis Mundis, variâ ratione creatis,
 Quàm certo, atque uno terrarum quolibet orbi:
 Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
 Quàm dare, quod gement hostes, ipsique perire,
 Qui numero diffidebant, armisque vacabant.

Nexilis antè fuit vestis, quàm textile tegmen:
 Textile post ferrum est; quia ferro tela parantur:
 Nec ratione aliâ possunt tam lævia gigni
 Infilia, ac fusi, & radii, scapique sonantes.

Et facere antè viros lanam Natura coëgit,
 Quàm muliebre genus; nam longè præstat in arte,
 Et solertius est multò genus omne virile:
 Agricolaë donec vitio vertère severi,
 Ut muliebribus id manibus concedere vellent;
 Atque ipsi potiùs durum sufferre laborem;
 Atque opere in duro durarent membra, manusque.

At specimen sationis, & insitionis origo
 Ipsa fuit rerum primùm Natura creatrix:
 Arboribus quoniam baccæ, glandesque caducæ
 Tempestiva dabant pullorum examina subter.
 Unde etiam libitum est stirpes committere ramis,
 Et nova defodere in terram virgulta per agros:
 Indè aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
 Tentabant, fructusque feros mansuescere terrâ
 Cernebant indulgendo, blandèque colendo.
 Inque dies magis in montem succedere silvas
 Cogebant, infràque locum concedere cultis:
 Prata, lacus, rivos, segetes, vinetaque læta
 Collibus, & campis ut haberent, atque olearum
 Cærule distinguens inter plaga currere posset
 Per tumulos, & convalles, camposque profusa:
 Ut nunc esse vides vario distincta lepore
 Omnia, quæ pomis intersita dulcibus ornant,
 Arbustisque tenent felicibus obsita circum.

At liquidas avium voces imitaries ore
 Antè fuit multò, quàm lævia carmina cantu
 Concelebrare homines possent, auresque juvare:
 Et Zephyri cava per calamorum sibila primùm
 Agrestes docuère cavas inflare cicutas.
 Indè minutatim dulces didicère querelas,
 Tibia quas fundit digitis pulsata canentum,
 Avia per nemora, ac silvas saltusque reperta,
 Per loca pastorum deserta, atque otia dia.
 Sic unum quidquid paulatim protrahit ætas
 In medium, ratioque in luminis eruit oras.
 Hæc animos ollis mulcebant, atque juvabant
 Cum satiate cibi: nam tum sunt omnia cordi. *clorda. Bos*
 Sæpe itaque inter se prostrati in gramine molli
 Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,

Non magnis opibus jucundè corpora habebant;
 Præsertim cùm tempestas ridebat, & anni
 Tempora pingebant viridantes floribus herbas:
 Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
 Consuêrant; agrestis enim tum musa vigeat:
 Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis;
 Floribus, & foliis lascivia læta monebat;
 Atque extra numerum procedere membra moventes
 Duriter, & duro terram pede pellere matrem:
 Unde oriebantur risus, dulcesque cachinni,
 Omnia quod nova tum magis hæc, & mira vigeant;
 Et vigilantibus hinc aderant solatia somni,
 Ducere multimodis voces, & flectere cantus,
 Et superà calamos unco percurrere labro.
 Unde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur,
 Et numerum servare genus didicere; neque hilo
 Majorem interea capiunt dulcedini' fructum,
 Quàm silvestre genus capiebat terrigenarum. #

Nam quod adest præstò, nisi quid cognovimus antè
 Suavius, in primis placet, & pollere videtur;
 Posteriorque ferè melior res, illa reperta
 Perdit, & immutat sensus ad pristina quæque.
 Sic odium cœpit glandis; sic illa relicta
 Strata cubilia sunt herbis, & frondibus aucta.
 Pellis item cecidit; vestis contempta ferina est:
 Quam reor invidiâ tali tunc esse repertam,
 Ut lethum insidiis, qui gessit primus, obiret;
 Et tandem inter eos distractum, sanguine multo
 Dispersisse, neque in fructum convertere quissè.

Tunc igitur pelles, nunc aurum, & purpura curis
 Exercent hominum vitam, belloque fatigant.
 Quò magis in nobis, ut opinor, culpa residit:
 Frigus enim nudos sine pellibus excruciabat

Terrigenas: at nos nil lædit veste carere
 Purpureâ, atque auro, signisque ingentibus aptâ;
 Dum plebeia tamen sit, quæ defendere possit.
 Ergò hominum genus incassum, frustraue laborat;
 Semper & in curis consumit inanibus ævum.
 Nimirum quia non cognovit, quæ sit habendi
 Finis, & omninò quoad crescat vera voluptas;
 Idque minutatim vitam provexit in altum,
 Et belli magnos commovit funditus æstus.

At vigiles Mundi magnum & versatile templum
 Sol & Luna suo lustrantes lumine circum,
 Perdocuere homines annorum tempora verti;
 Et certâ ratione geri rem, atque ordine certo.

Jam validis septi degebant turribus ævum,
 Et divisa colebatur, discretaque tellus:
 Tum mare velivolum florebat navibu' pandis:
 Auxilia, & socios jam pacto fœdere habebant,
 Carminibus cùm res gestas cœpere poëtæ
 Tradere, nec multò priù' sunt elementa reperta.
 Propterea, quid sit priùs actum, respicere ætas
 Nostra nequit, nisi quæ ratio vestigia monstrat.

Navigia, atque agri culturas, mœnia, leges,
 Arma, vias, vestes, & cætera de genere horum,
 Præmia, delicias quoque vitæ funditus omnes,
 Carmina, picturas, & dædala signa polire,
 Usus, & impigræ simul experientia mentis
 Paulatim docuit pedetentim progredientes.
 Sic unum quidquid paulatim protrahit ætas
 In medium, ratioque in luminis eruit oras.
 Namque alid ex alio clarescere corde videmus
 Artibus, ad summum donec venêre cacumen.

Finis Libri Quinti.

ARGUMENTUM

LIBRI SEXTI.

PROFUSUS ubique Lucretius in Antefignani sui Epicuri laudes, sextum hunc librum auspicatur ab Athenarum encomio, quæ tantum virum genuerint. Deinde libri hujus argumentum ritè focians cum iis quæ superiori libro disputata sunt de nativo hujus Mundi ortu, mortaliq̃ue interitu, pergit naturam eorum, quæ *Meteora* dicimus, intùs perscrutari.

Atque, ut omni depositâ formidine Mortales queant irati Jovis intueri fulmina, docet I. de *Tōnitru*, quod fieri putat vel ex collisione, aut corrasione, aut disruptione nubium, ventis contra pugnantibus; vel ex vi ventorum, aut intra nubes colluctantium, aut eas invicem agitantium; vel ex

crepitu flammaram è siccâ nube in humidam decidentium ; vel ex prærupto grandinis ac geli fragore.

II. De *Fulgure* , quod nihil aliud esse ait , quàm aut ignem expressum ex collisione vel motu nubium ; aut flammaram semina de nubibus vi ventorum excussa.

III. De *Fulmine* , quòd subtili & ignitâ naturâ constet ; quòd in crassis & spissis nubibus generetur ; quòd maturum è nubibus erumpat vi venti , vel perfringentis , vel discutientis , vel extrinsecus percutientis ; quòd adeò minutis constet Atomis , ut mirâ feratur mobilitate ; quòd in verno & autumnali tempore potissimùm fiat. Hinc ridet haruspicinam Hetruscorum , qui non ex Naturæ causis , sed ad Deorum arbitrium Fulmina fieri voluerunt. Quia verò *Præster* , *Turbo* , & *Vortex* sunt quædam Meteorum genera , naturam , causas , motus ac differentias illorum notat & explicat.

IV. De *Nubibus* , quas creari putat aut ex aëris asperioribus Atomis , aut ex halitibus de terrâ & aquis emergentibus. Pluviam verò in nubibus autumat generari , vel per *Compressionem* , ut aiunt , vel per *Transmutationem*. Per *Compressionem* quidem , si vis ventorum imbrem exprimit è nubibus ; per *Transmutationem* , si nubes mutantur ac distillent in cadentes aquarum guttas. Quæ porrò supersunt Meteora , nix , grando , gelu , ventus , atque arcus etiam cœlestis , de iis parcius aut nihil disputat.

V. His addit jucundissimas quæstiones de Terræ motu ; de Maris uno & eodem statu ; de *Ætnæ* ignibus ; de variis fontium ac puteorum naturis pro variâ anni tempestate ; de Magnetis virtute ; deque pestilentiae origine. Quâ datâ occasione , Atheniensis pestilentiae funestissimæ descriptionem eleganti carminum serie , quæ libri hujus clausula est , ex Thucydide , penè ad verbum exprimit.

Statuit

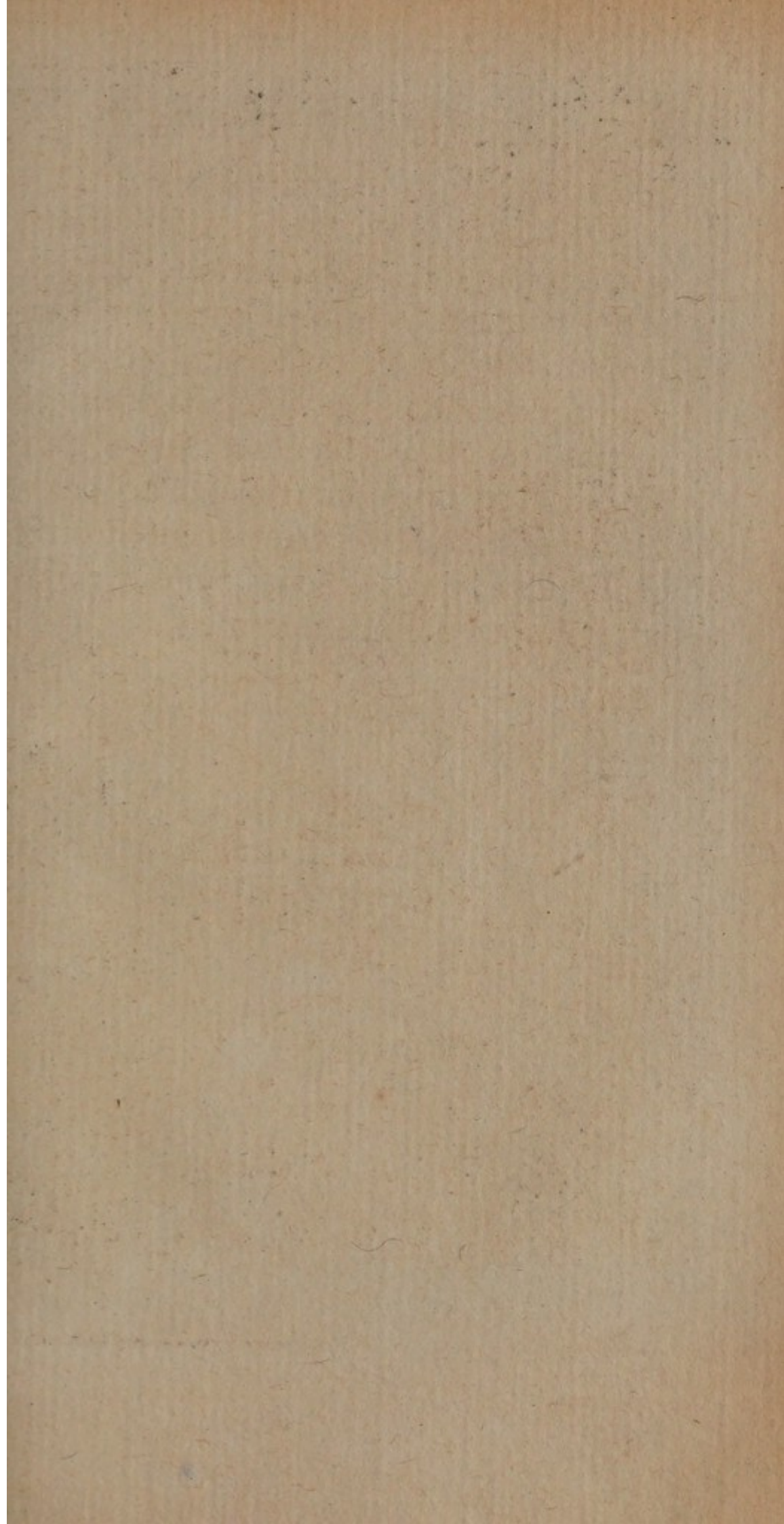
Statuit igitur *Terræ motum* fieri, vel ex glebis terræ deruptis, quæ cadentes Terram tremere faciunt; vel ex Aquarum titubatione, quibus innatat Terra; vel ex Ventis, quorum aut horrore Terra concutiatur, aut succussu tremat, aut impulsa hinc indè feratur. Quòd autem *Mare* non majus fiat, id refert, aut in illius vastitatem immensam, aut in Solis ardorem aquas exsiccantem, aut in ventorum vim aquas verrentium, aut in nubes multum humorum attrahentes, aut in terræ ipsius siccitatem.

VI. De *Ætnæ* ignibus quærens, eorum causas refundit, aut in vim venti, aut in Maris æstum, qui subter intrantes, femina flammarum ibi collectarum per apertas fauces fursum extrudant. *Nilum* pariter æstate increfcere ait, vel ex concursu Etesiarum hinc, & indè Aquilonum; vel ex arenarum cumulis ab æstu Maris ad ostia Nili congestis; vel ex pluviis aut nivibus

ad caput Nili cadentibus ac solutis.

VII. De *Avernis* locis disputat, quæ tetrum adeò exhalant odorem, ut supra volantes aves in ea corruant. Docet cur fontium & puteorum quorundam aqua calida sit hyeme, frigida verò æstate; cur *Magnes* ferrum trahat; quæ sit causa & origo morborum ac pestilentia. Denique descriptionem instituit pestilentia, quæ Athenas penitus vastavit tempore belli Peloponnesii.

Frans van Mieris inv. et del.

VII.

Cl. Duflos Sculp.

TITI
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER SEXTUS.

RIMÆ frugiferos foetus mortalibus
ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine
Athenæ,
Et recreaverunt vitam, legesque rogâ-
runt:

Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
Cum genuêre virum tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit;
Cujus & extincti, propter divina reperta
Divulgata, vetus jam ad cœlum gloria fertur.
Nam cum vidit hic, ad victum quæ flagitat usus,
Et per quæ possent vitam consistere tutam,

Omnia jam fermè mortalibus esse parata ;
 Divitiis homines , & honore , & laude potentes
 Affluere , atque bonâ natorum excellere famâ ;
 Nec minùs esse domi cuiquam tamen anxia corda ;
 Atque animum infestis cogi servire querelis :
 Intellexit , ibi vitium vas efficere ipsum ,
 Omniaque illius vitio corrumpier intùs ,
 Quæ conlata foris , & commoda cunque venirent ;
 Partim quòd fluxum , pertusumque esse videbat ,
 Ut nullâ posset ratione explerier unquam ;
 Partim quòd tetro quasi conspurcare sapore
 Omnia cernebat , quæcunque receperat intùs .
 Veridicis igitur purgavit pectora dictis ,
 Et finem statuit cuppedinis atque timoris ;
 Exposuitque bonum summum , quò tendimus omnes ,
 Quid foret , atque viam monstravit tramite prono ,
 Quà possemus ad id recto contendere cursu ;
 Quidve mali foret in rebus mortalibu' passim :
 Quòd flueret Fortunâ , varièque volaret ,
 Seu casu , seu vi , quòd sic Natura parâsset ;
 Et quibus è portis occurri cuique deceret :
 Et genus humanum frustra plerumque probavit
 Volvere curarum tristes in pectore fluctus .
 Nam veluti pueri trepidant , atque omnia cæcis
 In tenebris metuunt : sic nos in luce timemus
 Interdum , nihilò quæ sunt metuenda magis , quàm
 Quæ pueri in tenebris pavitant , finguntque futura .
 Hunc igitur terrorem animi , tenebrasque necesse est ,
 Non radii Solis , nec lucida tela diei
 Discutiant , sed Naturæ species , ratioque :
 Quò magis inceptum pergam pertexere dictis .

Et quoniam docui Mundi mortalia templa
 Esse , & nativo consistere corpore Cælum ;
 Et quæcunque in eo fiunt , fientque , necesse

Esse ea dissolvi : quæ restant percipe porrò ;
 Quandoquidem semel insignem conscendere currum
 Vincendi spes hortata est , atque obvia cursu | +
 Quæ fuerant , sunt placato conversa furore.
 Cætera , quæ fieri in terris , cœloque tuentur
 Mortales , pavidis cùm pendent mentibu' sæpe ,
 Efficiunt animos humiles formidine Divûm ,
 Depressosque premunt ad terram ; propterea quòd
 Ignorantia causarum conferre Deorum
 Cògit ad imperium res , & concedere regnum ; &
 Quorum operum causas nullâ ratione videre
 Possunt , hæc fieri divino numine rentur.
 Nam bene qui didicêre Deos securum agere ævum ,
 Si tamen interea mirantur , quâ ratione
 Quæque geri possint , præsertim rebus in illis ,
 Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris ,
 Rursus in antiquas referuntur Relligiones ;
 Et dominos acres adsciscunt , omnia posse
 Quos miseri credunt , ignari quid queat esse ,
 Quid nequeat , finita potestas denique cuique
 Quânam sit ratione , atque altè terminus hærens :
 Quò magis errantes totâ regione feruntur.
 Quæ nisi respuis ex animo , longèque remittis ,
 Diis indigna putando , alienaque pacis eorum ,
 Delibrata Deûm per te tibi numina sancta
 Sæpe aderunt ; non quòd violari summa Deûm vis
 Possit , ut ex irâ pœnas petere imbibat acres :
 Sed quia tute tibi placidâ cum pace quietos
 Constitues magnos irarum volvere fluctus ,
 Nec delubra Deûm placido cum pectore adibis ;
 Nec de corpore quæ sancto simulacra feruntur ,
 In mentes hominum divinæ nuntia formæ ,
 Suscipere hæc animi tranquillâ pace valebis.
 Indè videre licet , qualis jam vita sequatur.
 Quam quidem ut à nobis ratio verissima longè

T 3.

* Verborum exhortat pericula, et om-
 -nia rursus

Vossius

Rejiciat, quanquam sunt à me multa profata;
 Multa tamen restant, & sunt ornanda politis
 Versibus, & ratio Cœli, speciesque tenenda.
 Sunt tempestates, & fulmina clara canenda,
 Quid faciant, & quâ de causâ quæque ferantur,
 Ne trepides Cœli divisis partibus amens,
 Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
 Verterit hinc partem; quo pacto per loca septa
 Insinuârit, & hinc dominatus ut extulerit se:
 Quorum operum causas nullâ ratione videre
 Possunt, ac fieri divino numine rentur.
 Tu mihi supremæ prescripta ad candida calcis
 Currenti, spatium præmonstra, callida Musa
 Calliope, requies hominum, Divûmque voluptas,
 Te duce ut insignem capiam cum laude coronam.

Principiò, Tonitru quatiuntur cœrula Cœli,
 Propterea quia concurrunt sublimè volantes
 Ætheriæ nubes contrâ pignantibu' ventis.
 Nec fit enim sonitus Cœli de parte ferenâ,
 Verùm ubicunque magis denso sunt agmine nubes,
 Tam magis hinc magno fremitus fit murmure sæpe.
 Præterea, neque tam condensò corpore nubes
 Esse queunt, quàm sunt lapides, ac tigna; neque autē
 Tam tenues, quàm sunt nebulae, fumique volantes.
 Nam aut cadere abrupto deberent pondere pressæ,
 Ut lapides; aut, ut fumus, constare nequirent,
 Nec cohibere nives gelidas, & grandinis imbres.

Dant etiam sonitum patuli super æquora Mundi,
 Carbasus ut quondam magnis intenta theatris
 Dat crepitum malos inter jactata, trabesque;
 Interdum perscissâ furit petulantibus Euris,
 Et fragiles sonitus chartarum commeditatur.
 Id quoque enim genus in tonitru cognoscere possis;

Aut ubi suspensam vestem, chartasve volantes
Verberibus Venti versant, planguntque per auras.
Fit quoque enim interdū, ut non tam cōcurrere nubes
Frontibus adversis possint, quā de latere ire
Diverſo motu radentes corpori' tractum;
Aridus unde aures terget sonus ille, diuque
Ducitur, exierit donec regionibus arcis.

Hoc etiam pacto Tonitru concussa videntur
Omnia sæpe gravi tremere, & divolsa repentē
Maxima diffiluisse capacis mœnia Mundi,
Cū subito validi venti conlecta procella
Nubibus intorsit sese, conclusaque ibidem
Turbine versanti magis ac magis undique nubem
Cogit, uti fiat spisso cava corpore circum.
Post ubi commovit vis ejus, & impetus acer,
Tum perterricrepto sonitu dat mista fragorem.
Nec mirum, cū plena animæ vesicula partu
Sæpe ita dat pariter sonitum displosa repentē.

Est etiam ratio, cū venti nubila perflant,
Cur sonitus faciant: etenim ramosa videmus
Nubila sæpe modis multis, atque aspera ferri.
Scilicet ut crebram silvam cū flamina Cauri
Perflant, dant sonitum frondes, ramique fragorem.
Fit quoque ut interdum validi vis incita venti
Perſcindat nubem perfringens impete recto.
Nam quid possit ibi flatus manifesta docet res:
Hic, ubi lenior est, in terrā cū tamen altā
Arbusta evolvens radicibus haurit ab imis.
Sunt etiam fluctus per nubila, qui quasi murmur
Dant infringendo graviter; quod item fit in altis
Fluminibus, magnoque mari, cū frangitur æstu.

Fit quoque ubi è nube in nubem vis incidiit ardens

Fulminis, hæc multo si fortè humore recepit
 Ignem, continuò ut magno clamore trucidet:
 Ut calidis candens ferrum è fornacibus olim
 Stridit, ubi in gelidum properè demersimus imbrem.
 Aridior porrò si nubes accipit ignem,
 Uritur ingenti sonitu succensa repentè:
 Lauricomos ut si per montes flamma vagetur,
 Turbine ventorum comburens impete magno;
 Nec res ulla magis, quàm Phœbi Delphica laurus;
 Terribili sonitu flammâ crepitante crematur.

Denique sæpe geli multus fragor, atque ruina
 Grandinis, in magnis sonitum dat nubibus altè:
 Ventus enim cùm confercit, franguntur in arctum
 Concreti montes nimborum, & grandine misti.

Fulgit item, nubes ignis cùm semina multa
 Excussère suo concursu, ceu lapidem si
 Percutiat lapis, aut ferrum; nam tum quoque lumen
 Exflit, & claras scintillas dissipat ignis.
 Sed Tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
 Fulgere quàm cernant oculi, quia semper ad aures
 Tardiùs adveniunt, quàm visum quæ moveant res.
 Id licet hinc etiam cognoscere, cædere si quem
 Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
 Antè fit ut cernas idum, quàm plaga per aures
 Det sonitum: sic Fulgorem quoque cernimus antè,
 Quàm Tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni,
 E simili causâ, & concursu natus eodem.

Hoc etiam pacto volucris loca lumine tingunt
 Nubes, & tremulo tempestas impete fulgit.
 Ventus ubi invasit nubem, & versatus ibidem
 Fecit, ut antè, cavam, docui, spissescere nubem;
 Mobilitate suâ ferviscit; ut omnia motu

Percalefacta vides ardescere : plumbea verò
Glans etiam longo cursu volvenda liquecit.
Ergò fervidus hic nubem cùm perscidit atram,
Dissipat ardoris quasi per vim expressa repentè
Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
Indè sonus sequitur, qui tardiùs adlicit aures,
Quàm quæ perveniunt oculos ad lumina nostros.
Scilicet hoc densis fit nubibus, & simul altè
Exstructis aliis alias super impete miro.

Nec tibi sit fraudi, quòd nos infernè videmus
Quàm sint lata magis, quã sursū exstructa quid extent;
Contemplator enim, cùm montibus adsimilata
Nubila portabunt venti transversa per auras:
Aut ubi per magnos montes cumulata videbis
Insuper esse aliis alia, atque urgere supernâ
In statione locata sepultis undique ventis;
Tum poteris magnas moles cognoscere eorum,
Speluncasque velut saxi pendentibu' structas
Cernere, quas venti cùm, tempestate coortâ,
Complêrunt, magno indignantur murmure clausi
Nubibus, in caveisque ferarum more minantur.
Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittunt;
Quærentesque viam circumversantur, & ignis
Semina convolvunt è nubibus, atque ita cogunt
Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intus,
Donec divolsâ fulserunt nube corusci.

Hâc etiam fit uti de causâ mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quòd nubes ipsas permulta necesse est
Ignis habere: etenim cùm sunt humore sine ullo,
Flammeus est plerumque colos & splendidus ollis.
Quippe etenim Solis de lumine multa necesse est
Concipere, ut meritò rubeant, ignesque profundant.

Hæc igitur cùm ventus agens contrahit in unum,
Compressitque locum cogens, expressa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.

Fulgit item, cùm rarescunt quoque nubila cœli
Nam cùm ventus eas leviter diducit euntes,
Dissolvitque, cadant ingratis illa necesse est
Semina, quæ faciunt fulgorem: tum sine tetro
Terrore, & sonitu fulgit, nulloque tumultu.

Quod superest, quali naturâ prædita constant
Fulmina, declarant ictus, & inusta vapore
Signa, notæque graves halantes sulfuris auras:
Ignis enim sunt hæc, non venti signa, neque imbris.
Præterea, per se accendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flammâ dominantur in ædibus ipsis.
Hunc tibi subtilem cumprimis ignibus ignem
Constituit Natura minutis, mobilibusque
Corporibus, cui nil omnino obistere possit.
Transit enim validè fulmen per septa domorum,
Clamor uti, ac voces; transit per saxa, per æra;
Et liquidum puncto facit æs in tempore, & aurum.
Curat item ut, vasis integris, vina repente
Diffugiant; quia nimirum facilè omnia circum
Conlaxat, rareque facit lateramina vasis,
Adveniens calor ejus ut insinuatur in ipsum, &
Mobiliter solvens differt primordia vini:
Quod Solis vapor ætatem non posse videtur
Efficere; usque adeò pollens fervore corusco,
Tantò mobilior vis, & dominantior hæc est.

Nunc ea quo pacto gignantur, & impete tanto
Fiant, ut possint ictu discludere turre,
Disturbare domos, avellere tigna trabesque,
Et monumenta virum demoliri, atque ciere,

Exanimare homines, pecudes prostrernere passim;
Cætera de genere hoc, quâ vi facere omnia possint,
Expeditam, neque te in promissis plura morabor.

Fulmina gignier è crassis, altèque putandum est
Nubibus exstructis: nam cælo nulla sereno,
Nec leviter densis mittuntur nubibus unquam.
Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res,
Quòd tunc per totum concrescunt aëra nubes
Undique, uti tenebras omnes Acherunta reamur
Liquisse, & magnas Cæli complèssè cavernas:
Usque adeò, tetrâ nimborum nocte coortâ,
Impendent atræ formidinis ora supernè,
Cum commoliri tempestas fulmina cæptat.

Præterea, persæpe niger quoque per mare nimbus;
Ut picis è cælo demissum flumen, in undas
Sic cadit, & fertur tenebris procul, & trahit atram
Fulminibus gravidam tempestatem, atque procellis,
Ignibus, ac ventis cumprimis ipse repletus,
In terrâ quoque ut horrescant, ac tecta requirant.
Sic igitur supera nostrum caput esse putandum est
Tempestatem altam: neque enim caligine tantâ
Obruerent terras, nisi inædificata supernè
Multa forent multis exempto nubila Sole;
Nec tanto possent hæc terras opprimere imbri,
Flumina abundare ut facerent, camposque natare,
Si non exstructis foret altè nubibus æther.

His igitur ventis, atque ignibus omnia plena
Sunt; ideò passim fremitus, & fulgura fiunt.
Quippe etenim superà docui, permulta vaporis
Semina habere cavas nubes; & multa necesse est
Concipere ex Solis radiis, ardoreque eorum.
Hic ubi ventus eas idem qui cogit in unum

Fortè locum quemvis, expressit multa vaporis
 Semina, seque simul cum eo commiscuit igni:
 Insinuatus ibi vortex versatur in alto,
 Et calidis acuit fulmen fornacibus intus.
 Nam duplici ratione accenditur; ipse suâ nam
 Mobilitate calefcit, & è contagibus ignis.
 Indè ubi percaluit vis venti, vel gravis ignis
 Impetus incessit, maturum tum quasi fulmen
 Percindit subito nubem, ferturque coruscis
 Omnia luminibus lustrans loca percitus ardor,
 Quem gravis insequitur sonitus, displosa repentè
 Opprimere ut Cœli videantur templa supernè.
 Indè tremor terras graviter pertentat, & altum
 Murmura percurrunt Cœlum; nam tota ferè tum
 Tempestas concussa tremit, fremitusque moventur:
 Quo de concussu sequitur gravis imber, & uber,
 Omnis uti videatur in imbrem vertier æther,
 Atque ita præcipitans ad diluviem revocare;
 Tantus discidio nubis, ventique procellâ,
 Mittitur ardenti sonitus cùm provolat ictu.

Est etiam, cùm vis extrinsecùs incita venti
 Incidit in validam maturo Fulmine nubem;
 Quam cùm percudit, extemplò cadit igneus ille
 Vortex, quod patrio vocitamus nomine Fulmen.
 Hoc fit idem in partes alias, quòcunque tulit vis.

Fit quoque ut interdum venti vis missa sine igni,
 Ignescat tamen in spatio, longoque meatu,
 Dum venit, amittens in cursu corpora quædam
 Grandia, quæ nequeunt pariter penetrare per auras;
 Atque alia ex ipso conradens aëre portat
 Parvola, quæ faciunt ignem commista volando:
 Non aliâ longè ratione, ac plumbea sæpe
 Fervida fit glans in cursu, cùm multa rigoris

Corpora dimittens, ignem concepit in auris.

Fit quoque ut ipsius plagæ vis excitet ignem,
Frigida cum venti pepulit vis missa sine igni:
Nimirum quia, cum vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipso possunt elementa vaporis,
Et simul ex illâ, quæ tum res excipit ictum,
Ut lapidem ferro cum cædimus, evolat ignis.
Nec quod frigida vis sit ferri, hoc secius illa
Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum:
Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
Opportuna fuit si fortè, & idonea flammis.
Nec temerè omninò planè vis frigida venti
Esse potest, ex quo tantâ vi immissa supernè est;
Quin prius in cursu si non accenditur igni,
At tepefacta tamen veniat commista calore.

Mobilitas autem fit fulminis, & gravis ictus,
Et celeri fermè pergunt sic fulmina lapsu,
Nubibus ipsa quod omninò prius incita se vis
Conligit, & magnum conamen sumit eundi.
Indè, ubi non potuit nubes capere impetis auctum;
Exprimitur vis, atque ideò volat impete miro,
Ut validis quæ de tormentis missa feruntur.

Adde, quod è parvis, ac lævibus est elementis;
Nec facile est tali naturæ obsistere quidquam;
Inter enim fugit, ac penetrat per rara viarum.
Non igitur multis offensibus in remorando
Hæsitat: hanc ob rem celeri volat impete labens;
Deinde, quod omninò naturâ pondera deorsum
Omnia nituntur; cum plaga sit addita verò,
Mobilitas duplicatur, & impetus ille gravescit;
Ut vehementiùs, & citiùs, quæcunque morantur
Obvia, discutiat plagis, itinerque sequatur.

Denique, quod longo venit impete, sumere debet
 Mobilitatem, etiam atque etiam quæ crescit cundo,
 Et validas auget vires, & roborat ictum;
 Nam facit ut, quæ sint illius semina cunque,
 E regione locum quasi in unum cuncta ferantur,
 Omnia conjiciens in eum volventia cursum.
 Forfan & ex ipso veniens trahit aëre quædam
 Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem;
 Incolumesque venit per res, atque integra transit
 Multa, foraminibus liquidis quia travolat ignis;
 Multaque perfringit, cum corpora Fulminis ipsa
 Corporibus rerum inciderint, quæ texta tenentur.

Dissolvit porrò facilè æs, aurumque repentè
 Conservefacit, è parvis quia facta minutè
 Corporibus vis est, & lævibus ex elementis;
 Quæ facilè insinuantur, & insinuata repentè
 Dissolvunt nodos omnes, & vincla relaxant,

Autumnoque magis stellis fulgentibus alta
 Concutitur Cœli domus undique, totaque tellus;
 Et cum tempora se Veris florentia pandunt;
 Frigore enim desunt ignes, ventique calore
 Deficiunt, neque sunt tam denso corpore nubes.
 Inter utrumque igitur cum Cœli tempora constant,
 Tum variæ causæ concurrunt fulminis omnes;
 Nam Fretus ipse anni permiscet frigus, & æstus:
 Quorū utrumque opus est fabricanda ad fulmina nobis,
 Ut discordia sit rerum, magnoque tumultu
 Ignibus & ventis furibundus fluctuet aër.
 Prima caloris enim pars, & postrema rigoris,
 Tempus id est vernum: quare pugnare necesse est
 Dissimiles inter se res, turbareque mistas.
 Et calor extremus primo cum frigore mistus

Volvitur, Autumni quod fertur nomine tempus.
Hic quoque configunt Hyemes Æstatibus acres.
Propterea sunt hæc bella anni nomenclitanda ;
Nec mirum est, in eo si tempore plurima fiunt
Fulmina, tempestasque cietur turbida Cælo,
Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque,
Hinc flammis, illinc ventis, humoreque misto.

Hoc est igniferi naturam fulminis ipsam
Perspicere, & quâ vi faciat rem quamque videre ;
Non Tyrrhena retro volventem carmina frustra
Indicia occultæ Divûm perquirere mentis,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
Verterit hic partem, quo pacto per loca septa
Insinuârit, & hinc dominatus ut extulerit se,
Quidve nocere queat de Cælo fulminis ictus.

Quod si Jupiter atque alii fulgentia Divi
Terrifico quatiunt sonitu cœlestia templa,
Et jaciunt ignes, quod cuique est cunque voluptas ;
Cur, quibus incautum scelus averfabile cunque est,
Non faciunt, icti flammæ ut fulguris halent
Pectore perfixo, documen mortalibus acre ?
Et potius nullæ sibi turpis consciu' rei
Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine cœlesti subito conreptus & igni ?
Cur etiam loca sola petunt, frustra que laborant ?
An con brachia suefaciunt, firmanque lacertos ?
In terrâque Patris cur telum perpetiuntur
Obtundi ? cur ipse finit, neque parcat in hostes ?
Denique, cur nunquam Cælo jacet undique puro
Jupiter in terras fulmen, sonitusque profundit ?
An, simul ac nubes successere, ipse in eas tum
Descendit, prope ut hinc teli determinet ictus ?
In mare quâ porro mittit ratione ? quid undas

Arguit, & liquidam molem, camposque natantes?

Præterea, si vult caveamus fulminis ictum,
Cur dubitat facere, ut possimus cernere missum?
Si nec-opinantes autem vult opprimere igni,
Cur tonat ex illâ parte, ut vitare queamus?
Cur tenebras antè, & fremitus, & murmura concit?
Et simul in multas partes quâ credere possis
Mittere? an hoc ausis nunquam contendere factum,
Ut fierent ictus uno sub tempore plures?
At sæpe est numero factum, fierique necesse est,
Ut pluerè in multis regionibus, & cadere imbres,
Fulmina sic uno fieri sub tempore multa.

Postremò, cur sancta Deûm delubra, suasque
Discutit infesto præclaras fulmine sedes,
Et bene facta Deûm frangit simulacra? suisque
Demit imaginibus violento vulnere honorem?
Altaque cur plerumque petit loca? plurimaque hujus
Montibus in summis vestigia cernimus ignis?

Quod superest, facile est ex his cognoscetre rebus,
Πρησιῆρας Graii quos ab re nominâtunt,
In mare quâ missi veniant ratione supernè.
Nam fit ut interdum tanquam demissa columna
In mare de cælo descendat, quam freta circum
Ferviscunt graviter spirantibus incita flabris;
Et quæcunque in eo tum sunt deprensa tumultu
Navigia, in summum veniunt vexata periculum:
Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita venti
Rumpere, quam cœpit, nubem; sed deprimit, ut sit
In mare de cælo tanquam demissa columna
Paulatim, quasi quid pugno, brachiique supernè
Conjectu trudatur, & extendatur in undas:
Quam cùm discidit, hinc prorumpitur in mare venti
Vis,

Vis, & fervorem mirum concinnat in undis.
Versabundus enim turbo descendit, & illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem:
Quam simul ac gravidam detrusit ad æquora ponti,
Ille in aquam subito totum se immittit, & omne
Excitat ingenti sonitu mare fervere cogens.

Fit quoque, ut involvat venti se nubibus ipsæ
Vortex, conradens ex aëre semina nubis,
Et quasi demissum cœlo præstera imitetur.
Hic ubi se in terras demisit, dissolvitque,
Turbinis immanem vim provomit, atque procellæ.
Sed quia fit rarò omninò, montesque necesse est
Officere in terris, apparet crebrius idem
Prospectu maris in magno, cœloque patenti.

Nubila concrescunt, ubi corpora multa volando
Hoc super in cœli spatio coiêre repentè
Asperiora, modis quæ possint indupedita
Exiguïs, tamen inter se comprehensa teneri.
Hæc faciunt primùm parvas consistere nubes;
Indè ea comprehendunt inter se, conque gregantur,
Et conjungendo crescunt, ventisque feruntur
Usque adeò, donec tempestas sæva coorta est.

Fit quoque, uti montis vicina cacumina Cœlo
Quàm sint quæque magis, tantò magis edita fument
Assiduè fulvæ nubis caligine crassâ;
Propterea quia, cùm consistunt nubila primùm,
Antè videre oculi quàm possint tenuia, venti
Portantes cogunt ad summa cacumina montis.
Hic demum fit uti, turbâ majore coortâ,
Condensa, ac stipata simul cernantur, & udo
Vertice de montis videantur surgere in æthram.
Nam loca declarat fursùm ventosa patere

Res ipsa, & sensus, montes cùm ascendimusaltos;

Præterea, permulta mari quoque tollere toto
Corpora naturam, declarant littore vestes
Suspensæ, cùm concipiunt humoris adhæsum.
Quò magis ad nubes augendas multa videntur
Posse quoque è falso consurgere momine ponti.
Nam ratio cum sanguine abest humoribus omnis.

Præterea, fluviiis ex omnibus, & simul ipsâ
Surgere de terrâ nebulas, æstumque videmus,
Quæ velut halitus, hinc ita fursùm expressa feruntur,
Suffunduntque suâ Cœlum caligine, & altas
Sufficiunt nubes paulatim conveniundo;
Urget enim quoque signiferi super ætheris æstus,
Et quasi densendo subtextit cærulea nimbis.

Fit quoque, ut hunc veniant in cœtū extrinsecūs illa
Corpora, quæ faciunt nubes, nimbosque volantes;
Innumerabilem enim numerum, summâque profundî
Essè infinitam docui; quantâque volarent
Corpora mobilitate, ostendi, quàmque repentè
Immemorable per spatium transire solerent.
Haud igitur mirum est, si parvo tempore sæpe
Tam magnos montes tempestas, atque tenebræ
Cooperiant maria, ac terras, impensa supernè.
Undique quandoquidem per caulas ætheris omnes,
Et quasi per magni circum spiracula Mundi
Exitus, introitusque elementis redditus extat.

Nunc age, quo pacto pluvius concreseat in altis
Nubibus humor, & in terras demissus ut imber
Decidat, expediam. Primùm jam semina aquai
Multa simul vincam consurgere nubibus ipsis
Omnibus ex rebus, pariterque ita crescere utrasque;

Et nubes, & aquam, quæcunque in nubibus extat,
Ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit,
Sudor itē, atque humor quicunque est denique mēbris.
Concipiunt etiam multum quoque sæpe marinum
Humorem, veluti pendentia vellera lanæ,
Cum supera magnum venti mare nubila portant.
Consimili ratione ex omnibus amnibus humor
Tollitur in nubes: quò cum bene semina aquarum
Multa modis multis convenēre undique adaucta;
Confertæ nubes vi venti mittere certant
Dupliciter: nam vis venti contrudit, & ipsa
Copia nimborum, turbâ majore coortâ,
Urget, & è supero premit, ac facit effluere imbres.

Præterea cum rarefcunt quoque nubila ventis,
Aut dissolvuntur Solis super icta calore,
Mittunt humorem pluvium, stillantque, quasi igni
Cera super calido tabescens multa liquefcant;
Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque
Nubila vi cumulata premuntur, & impete venti.

At retinere diu pluviae longumque morari
Consueverunt, ubi multa fuerunt semina aquarum;
Atque aliis aliæ nubes, nimbi que rigantes
Insuper, atque omni volgo de parte feruntur,
Terraque cum fumans humorem tota rehalat.

Hinc ubi Sol radiis tempestatem inter opacam
Adversâ fulsit nimborum aspergine contrâ,
Tum color in nigris existit nubibus archi.
Cætera, quæ sursum crescunt, sursumque creantur,
Et quæ concrefcunt in nubibus omnia, prorsum
Omnia, nix, venti, grando, gelidæque pruinae,
Et vis magna geli, magnum duramen aquarum,
Et mora, quæ fluvios passim refrænat euntes,

Perfacile est tamen hæc reperire, animoque videre;
 Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
 Cùm bene cognôris, elementis reddita quæ sint.

Nunc age, quæ ratio Terrai motibus extet,
 Percipe; & imprimis Terram fac ut esse rearis
 Subter item, ut superà est, ventis, atque undique plenâ
 Speluncis, multosque lacus, multasque lacunas
 In gremio gerere, & rupes, deruptaque saxa;
 Multaque sub tergo Terrai flumina tecta
 Volvere vi fluctus, submersaque saxa putandum est;
 Undique enim similem esse sui res postulat ipsa.
 His igitur rebus subjunctis, suppositisque,
 Terra supernè tremit, magnis concussa ruinis
 Subter, ubi ingentes speluncas subruit ætas.
 Quippe cadunt toti montes, magnoque repentè
 Concussu latè dissempunt indè tremores;
 Et meritò, quoniam plaustis concussa tremiscunt
 Tecta viam propter non magno pondere tota.
 Nec minùs exultant, ubi currus fortis equùm vis
 Ferratos utrîque rotarum succutit orbes.
 Fit quoque, ubi magnas in aquæ, vastasque lacunas
 Gleba vetustate è Terrâ provolvitur ingens,
 Ut jactetur aqua, & fluctu quoque Terra vacillet:
 Ut vas in tetrâ non quit constare, nisi humor
 Destitit in dubio fluctu jactarier intùs.

Præterea, ventus cùm per loca subcava Terræ
 Conlectus parti ex unâ procumbit, & urget
 Obnixus magnis speluncas viribus altas,
 Incumbit Tellus, quò venti prona premit vis:
 Tum supera Terram quæ sunt exstructa domorum;
 Ad Cælumque magis quantò sunt edita quæque,
 Inclinata minent in eandem prodita partem;
 Protractæque trabes impendent ire paratæ,

Et metuunt magni Naturam credere Mundi
Exitiale aliquod tempus, clademque manere,
Cum videant tantam terrarum incumbere molem;
Quod nisi respirent venti, non ulla refrænet
Res, neque ab exitio possit reprendre euntes:
Nunc quia respirant alternis, inque gravescunt,
Et quasi conlecti redeunt, ceduntque repulsi,
Sæpius hanc ob rem minitatur Terra ruinas,
Quàm facit: inclinatur enim, retroque recellit,
Et recipit prolapsa suas se in pondere sedes.
Hâc igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.

Est hæc ejusdem quoque magni causa tremoris,
Ventus ubi, atque animæ subitò vis maxima quædam;
Aut extrinsecus, aut ipsâ à Tellure coorta,
In loca se cava Terræ conjecit, ibique
Speluncas inter magnas fremit antè tumultu,
Versabundaque portatur: post incita cum vis
Exagitata foràs erumpitur, & simul artam
Diffindens terram magnum concinnat hiatum:
In Tyriâ Sidone quod accidit, & fuit Ægis
In Peloponneso. Quas exitus hic animæ
Disturbât urbes, & terræ motus obortus!
Multaque præterea ceciderunt mœnia magnis
Motibus in terris, & multæ per mare pessum
Subsedere suis pariter cum civibus urbes.
Quod nisi prorumpit, tamen impetus ipse animæ;
Et fera vis venti, per crebra foramina terræ
Dispertitur, ut horror, & incutit indè tremorem:
Frigus uti nostros penitus cum venit in artus,
Concutit, invitos cogens tremere atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbes:
Tecta supernè timent, metuunt infernè, cavernas
Terræ ne dissolvat Natura repentè;

Neu distracta suum latè disbandat hiatum,
Idque suis confusa velit complere ruinis.

Proinde licèt quamvis Cœlum Terramque reantur
Incorrupta fore, æternæ mandata saluti,
Attamen interdum præsens vis ipsa pericli
Subditat hunc stimulum quâdam de parte timoris,
Ne pedibus raptim Tellus subtracta feratur
In barathrum, rerumque sequatur prodita Summa
Funditùs, & fiat Mundi confusa ruina.

Nunc ratio reddunda, augmen cur nesciat æquor.
Principiò Mare mirantur non reddere majus
Naturam, quò tantu' fuit decursus aquarum,
Omnia quò veniant ex omni flumina parte.
Adde vagos imbres, tempestatesque volantes:
Omnia quæ Maria, ac Terras sparguntque, rigantque.
Adde suos fontes: tamen ad Maris omnia summam
Guttaï vix instar erunt unius ad augmen;
Quò minùs est mirum, Mare non augescere magnum.

Præterea, magnam Sol partem detrahit æstu:
Quippe videmus enim vestes humore madentes
Exsiccare suis radiis ardentibu' Solem.
At Pelage multa, & latè substrata videmus:
Proinde licèt quamvis ex uno quoque loco Sol
Humoris parvam delibet ab æquore partem,
Largiter in tanto spatio tamen auferet undis.

Tum porrò venti magnam quoque tollere partem
Humoris possunt verrentes æquora ponti:
Unâ nocte vias quoniam persæpe videmus
Siccari, mollisque luti concreescere crustas.

Præterea docui multum quoque tollere nubes

Humorem magno conceptum ex æquore ponti,
Et passim toto terrarum spargere in orbe,
Cum pluit in terris, & venti nubila potant.

Postremò, quoniam raro cum corpore Tellus
Est, & conjunctas oras Maris undique cingit,
Debet, ut in mare de terris venit humor aquaï,
In terras itidem manare ex æquore falso.
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Confluit; indè super terras redit agmine dulci,
Quà via secta semel liquido pede detulit undas.

Nunc ratio quæ sit, per fauces montis ut Ætnæ
Exspirent ignes interdum turbine tanto,
Expediam: neque enim mediâ de clade coorta
Flammæ tempestas, Siculûm dominata per agros,
Finitimis ad se convertit gentibus ora,
Fumida cum Cœli scintillare omnia templa
Cernentes, pavidâ complebant pectora curâ,
Quid moliretur rerum Natura novarum.

Hisce tibi rebus latè est, altèque videndum;
Et longè cunctas in partes dispiciendum,
Ut reminiscaris Summam rerum esse profundam,
Et videas, Cælum Summaï totius unum
Quàm sit parvula pars, & quàm multesima constet;
Et quota pars homo Terraï sit totius unus.
Quod bene propositum si planè contueare,
Ac videas planè, mirari multa relinquo.

Num quis enim nostrûm miratur, si quis in artus
Accepit calido febrim fervore coortam,
Aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
Obturgescit enim subitò pes, arripit acer

Sæpe dolor dentes, oculos invadit in ipsos;
 Existit sacer ignis, & urit corpore serpens
 Quamcunque arripuit partem, repitque per artus:
 Nimirum, quia sunt multarum semina rerum;
 Et satis hæc Tellus nobis Cælumque mali fert,
 Unde queat vis immensi procrefcere morbi.
 Sic igitur toti Cælo, Terræque putandum est
 Ex infinito satis omnia suppeditare,
 Unde repentè queat Tellus concussa moveri,
 Perque Mare, & Terras rapidus percurrere turbo,
 Ignis abundare Ætnæus, flammescere Cælum.
 Id quoque enim fit, & ardescunt cœlestia templa:
 Ut tempestates pluviæ graviore coortu
 Sunt, ubi fortè ita se tetulerunt semina aquarum.
 At nimis est ingens incendi turbidus ardor.
 Scilicet & fluvius, qui non est, maximus ei est,
 Qui non antè aliquem majorem vidit; & ingens
 Arbor, homoque videtur, & omnia de genere omni,
 Maxima quæ vidit quisque, hæc ingentia fingit:
 Cùm tamen omnia cum Cælo, Terræque, Marique
 Nil sint ad summam Summæ totius omnem.

Nunc tamen, illa modis quibus inritata repentè
 Flamma foràs vastis Ætnæ fornacibus efflet,
 Expediam. Primùm totius subcava montis
 Est natura, ferè silicū suffulta cavernis.
 Omnibus est porrò in speluncis ventus & aër;
 Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aër.
 Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circum
 Saxa furens, quæ contingit, terramque, & ab ollis
 Excussit calidum flammis velocibus ignem,
 Tollit se, ac rectis ita faucibus ejicit altè,
 Funditque ardorem longè, longèque favillam
 Differt, & crassâ volvit caligine fumum;
 Extruditque simul mirando pondere saxa:

Ne

Ne dubites quin hæc animæ turbida sit vis.

Præterea magnâ ex parti mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus, æstumque resorbet.
Ex hoc usque mari speluncæ montis ad altas
Perveniant subter fauces: hæc ire fatendum est,
Et penetrare mari penitus res cogit aperto,
Atque efflare foras, ideòque extollere flammæ,
Saxaque subiectare, & arenæ tollere nimbos.
In summo sunt ventigeni Crateres, ut ipsi
Nomitant, nos quas fauces perhibemus, & ora.

Sunt aliquot quoque res, quarum unâ dicere causam
Non satis est, verum plures, unde una tamen sit.
Corpus ut exanimum si quod procul ipse jacere
Conspicias hominis, fit ut omnes dicere causas
Conveniat lethi, dicatur ut illius una.
Nam neque cum ferro, neque frigore vincere possis
Interiisse, neque à morbo, neque fortè veneno;
Verum aliquid genere esse ex hoc, quod concio dicat,
Scimus: item in multis hoc rebus dicere habemus.

Nilus in æstati crescit, campisque redundat
Unicus in terris Ægypti totius amnis:
Is rigat Ægyptum medium per sæpe calorem,
Aut quia sunt æstate Aquilones ostia contra
Anni tempore eo, quo Etesia flabra feruntur;
Et contrà fluvium flantes remorantur, & undas
Cogentes fursus replent, coguntque manere.
Nam dubio procul hæc adverso flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis à stellis axis aguntur.
Ille ex æstiferâ parti venit amnis ab Austro
Inter nigra virum, percocta que sæcla calore,
Exoriens penitus mediâ ab regione dici.

Est quoque uti possit magnus congestus arenæ
 Fluctibus adversis oppilare ostia contrà,
 Cùm mare permotum ventis ruit intus arenam.
 Quo fit uti pacto liber minùs exitus amni,
 Et proclivus item fiat minùs impetus undis.

Fit quoque uti pluvix forsan magis ad caput ejus
 Tempore eo fiant, quo Etesia flabra Aquilonum
 Nubila conjiciunt in eas tunc omnia partes.
 Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
 Cùm convenerunt, ibi ad altos denique montes
 Contrusæ nubes coguntur, vique premuntur.
 Forfit & Æthiopum penitus de montibus altis
 Crescat, ubi in campos albas descendere ningues
 Tabificis subigit radiis Sol omnia lustrans.

Nunc age, Averna tibi quæ sint loca cūque, lacusque,
 Expediam, quali naturâ prædita consent.
 Principiò, quòd Averna vocantur, nomen id ab re
 Impositum est, quia sunt avibus contraria cunctis,
 E regione ea quòd loca cùm advenère volantes,
 Remigii oblitæ pennarum vela remittunt,
 Præcipitesque cadunt molli cervice profusæ
 In terram, si fortè ita fert natura locorum;
 Aut in aquam, si fortè lacus substratus Averno est.
 Qualis apud Cumas locus est montemque Vesevum,
 Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.

Est & Athenæis in mœnibus, arcis in ipso
 Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,
 Quò nunquam pennis appellunt corpora rauca
 Cornices, non cùm fumant altaria donis:
 Usque adeò fugitant non iras Palladis acres
 Pervigili causâ, Graiùm ut cecinere poëtæ

Sed natura loci hoc opus efficit ipsa suâ vi.

In Syriâ quoque fertur item locus esse, videri,
 Quadrupedes quoque quò simul ac vestigia primùm
 Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
 Manibus ut si sint Divis maçtata repentè.
 Omnia quæ naturali ratione geruntur;
 Et, quibus è causis fiant, apparet origo:
 Janua ne his Orci potiùs regionibus esse
 Credatur postea, hinc animas Acheruntis in oras
 Ducere fortè Deos Manes infernè reamur;
 Naribus alipedes ut Cervi sæpe putantur
 Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.
 Quod procul à verâ quàm sit ratione repulsum,
 Percipe: namque ipsâ de re nunc dicere conor.

Principiò hoc dico, quod dixi sæpe quoque antè,
 In terrâ cujusque modi rerum esse figuras:
 Multa, homini quæ sunt vitalia, multaque morbos
 Incutere, & mortem quæ possint accelerare;
 Et magis esse aliis alias animantibus aptas
 Res ad vitæ rationem ostendimus antè,
 Propter dissimilem naturam, dissimilesque
 Texturas inter sese, primasque figuras.
 Multa meant inimica per aures, multa per ipsas
 Insinuant nares infesta atque aspera odore;
 Nec sunt multa parùm tactu vitanda, nec autem
 Aspectu fugienda, saporeque tristia quæ sint.
 Deinde videre licet, quàm multæ sint homini res
 Acriter infesto sensu, spurcæque, gravesque.
 Arboribus primùm certis gravis umbra tributa est,
 Usque adeò, capitis faciant ut sæpe dolores,
 Siquis eas subter jacuit prostratus in herbis.

Est etiam in magnis Heliconis montibus arbor

Floris odore hominem tetro consueta necare.
 Scilicet hæc ideò terris ex omnia surgunt
 Multa modis multis multarum semina rerum,
 Quòd permista gerit tellus, discretaque tradit.
 Nocturnumque recens extinctum lumen, ubi acri
 Nidore offendit nares, consopit ibidem,
 Dejicere ut pronos qui morbus sæpe suevit.
 Castoreoque gravi mulier sopita recumbit,
 Et manibus nitidum teneris opus effluit ei,
 Tempore eo si odorata est, quo menstrua solvit.
 Multaque præterea languentia membra per artus
 Solvunt, atque Animam labefactant sedibus intus.
 Denique, si in calidis etiam cunctè lavacris,
 Plenior & folio in fueris ferventis aquai,
 Quàm facilè in medio fit uti des sæpe ruinas?
 Carbonumque gravis vis, atque odor insinuat
 Quàm facilè in cerebrū, nisi aquam præcepimus antè?
 At cum membra hominis percepit fervida febris,
 Tum fit odor vini plagæ mactabilis instar.
 Nonne vides etiam terrā quoque sulfur in ipsā
 Gignier, & tetro concrefcere odore bitumen?
 Denique ubi argenti venas, aurique sequuntur,
 Terrai penitus scrutantes abdita ferro,
 Quales exspirat Scaptēsula subter odores?
 Quidve mali fit ut exhalent aurata metalla?
 Quas hominum reddunt facies? qualesque colores?
 Nonne vides, audisve perire in tempore parvo
 Quàm soleant, & quàm vitai copia desit,
 Quos opere in tali cohibet vis magna? necesse est
 Hos igitur Tellus omnes exæstuet æstus,
 Exspiretque foras in aperta, promptaque Cœli.

Sic & Averna loca ahitibus summittere debent
 Mortiferam vim, de terrā quæ surgit in auras,
 Ut spatium Cœli quādam de parte venenet:

Quò simul ac primùm pennis delata sit ales,
 Impediatur ibi cæco conrepta veneno,
 Ut cadat è regione loci, quà dirigit æstus:
 Quò cùm conruit, hæc eadem vis illius æstûs
 Reliquias vitæ membris ex omnibus aufert.
 Quippe etenim primò quasi quendam conciet æstum:
 Posteriùs fit, uti cùm jam cecidère veneni
 In fontes ipsos, ibi sit quoque vita vomenda,
 Propterea quòd magna mali sit copia circum.

Fit quoque ut interdum vis hæc, atque æstus Averni
 Aëra, qui inter aves cunque est terramque locatus,
 Discutiat, prope uti locus hinc linquatur inanis:
 Cujus ubi è regione loci venêre volantes,
 Claudicat extemplò pennarum nifus inanis,
 Et conamen utrinque alarum proditur omne.
 Hîc, ubi nictari nequeunt, insistereque alis,
 Scilicet in terram delabi pondere cõgit
 Natura; & vacuum prope jam per inane jacentes,
 Dispergunt animas per caulas corporis omnes.

Frigidior porrò in puteis æstate fit humor,
 Rarefcit quia terra calore, & semina si qua
 Fortè vaporis habet, properè dimittit in auras.
 Quò magis est igitur Tellus affecta calore,
 Hoc fit frigidior, qui in terrâ est abditus, humor.
 Frigore cùm premitur porrò omnis Terra, coitque,
 Et quasi concrefcit; fit scilicet, ut coëundo
 Exprimat in puteos, si quem gerit ipsa, calorem.

Est apud Ammonis fanum fons luce diurnâ
 Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur:
 Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri
 Sole putant subter terras ferviscere raptim,
 Nox ubi terribili terras caligine textit;

Quod nimis à verâ est longè ratione remotum.
 Quippe ubi Sol nudum contrectans corpus aquai;
 Non quierit calidum superâ de reddere parte,
 Cum superum lumen tanto fervore fruatur:
 Quî queat hic subter tam crasso corpore terram,
 Percoquere humorem, & calido sociare vaporî?
 Præsertim cum vix possit per septa domorum
 Insinuare suum radiis ardentibus æstum?
 Quæ ratio est igitur? nimirum terra magis quod
 Rara tenet circum hunc fontem, quàm cætera tellus;
 Multaque sunt ignis prope semina corpus aquai.
 Hinc ubi roriferis terram nox obruit umbris,
 Extemplò subtùs frigescit terra, coitque.
 Hâc ratione fit ut, tanquam compressa manu sit,
 Exprimat in fontem, quæ semina cunque habet ignis;
 Quæ calidum faciunt laticis tactum atque saporem.
 Indè ubi Sol radiis terram dimovit obortis,
 Et rarefecit calido miscente vapore,
 Rursus in antiquas redeunt primordia sedes
 Ignis, & in terram cedit calor omnis aquai:
 Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurnâ.
 Præterea Solis radiis jactatur aquai
 Humor, & in luci tremulo rarescit ab æstu:
 Propterea fit uti, quæ semina cunque habet ignis;
 Dimittat, quasi sæpe gelum, quod continet in se,
 Mittit, & exolvit glaciem, nodosque relaxat.

Frigidus est etiam fons, supra quem sita sæpe
 Stupa jacet flammæ concepto protinùs igni;
 Tædaque consimili ratione accensa per undas
 Conlucet, quòcunque natans impellitur auris:
 Nimirum quia sunt in aquâ permulta vaporis
 Semina, de terrâque necesse est funditùs ipsa
 Ignis corpora per totum consurgere fontem,
 Et simul exspirare foràs, exireque in auras,

Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri fons.

Præterea, dispersa foras erumpere cogit
 Vis per aquam subito, sursumque ea conciliari :
 Quod genus endo mari spirat fons dulcis aquæ,
 Qui scatit, & salvas circum se dimovet undas.
 Et multis aliis præbet regionibus æquor
 Utilitatem opportunam sitientibu' nautis,
 Quod dulces inter salvas intervomit undas.
 Sic igitur per eum possunt erumpere fontem,
 Et scatere illa foras in stupam semina; quò cum
 Conveniunt, aut cum tædæ corpori adhærent,
 Ardescunt facilè extemplò, quia multa quoque in se
 Semina habent ignis stupæ tædæque tenentes.
 Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnum
 Nuper ubi extinctum admoveas, accendier antè,
 Quàm tetigit flammam? tædamque pari ratione?
 Multaque præterea prius ipso tacta vapore
 Eminùs ardescunt, quàm cominùs imbuat ignis.
 Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum est.

Quod superest, agere incipiam quo fœdere fiat
 Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere possit,
 Quem Magneta vocant patrio de nomine Graï,
 Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.
 Hunc homines lapidem mirantur, quippe catenam
 Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex se :
 Quinque etenim licet interdum, pluresque videre
 Ordine demissos levibus jactarier auris,
 Unus ubi ex uno dependet subter adhærens;
 Ex aliòque alius lapidis vim, vinclaque noscit :
 Usqueadeò permananter vis pervaleat ejus.

Hoc genus in rebus firmandū est multa prius, quàm
 Ipsius rei rationem reddere possis;

Et nimum longis ambagibus est adeundum :
Quò magis attentas aures , animumque reposco.

Principiò , omnibus à rebus , quascunque videmus.
Perpetuò fluere , ac mitti spargique necesse est
Corpora , quæ feriant oculos , visumque laceflant ;
Perpetuòque fluunt certis ab rebus odores ,
Frigus ut à fluviiis , calor à Sole , æstus ab undis
Æquoris exesor mærorum littora propter ;
Nec varii cessant sonitus manare per aures.
Denique in os falsi venit humor sæpe saporis ,
Cum mare versamur propter ; dilutaque contrà
Cum tuimur misceri absinthia , tangit amaror :
Usqueadeò omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur , & in cunctas dimittitur undique partes ;
Nec mora , nec requies inter datur ulla fluendi ,
Perpetuò quoniam sentimus , & omnia semper
Cernere , odorari licet , & sentire sonorem.

Nunc omnes repetam quàm raro corpore sint res
Cômemorare , quod in primo quoque carmine claret.
Quippe etenim , quanquam multas hoc pertinet ad res
Noscere , cum primis hanc ad rem protinùs ipsam ,
Quâ de differere aggredior , firmare necesse est ,
Nil esse in promptu , nisi mistum corpus Inani.
Principiò fit , ut in speluncis saxa superna
Sudent humore , & guttis manantibu' stillent :
Manat item nobis è toto corpore sudor ,
Crescit barba , pilique per omnia membra , per artus :
Diditus in venas cibus omnes auget , alitque
Corporis extremas quoque partes , unguiculosque :
Frigus item transire per æs , calidumque vaporem
Sentimus , sentimus item transire per aurum ,
Atque per argentum , cùm pocula plena tenemus ,
Denique per dissepta domorum saxea voces

Pervolitant, permanat odos, frigusque, vaporesque
 Ignis; quin ferri quoque vim penetrare suevit,
 Undique quâ circum corpus lorica coërcet,
 Morbida vis quæcunque extrinsecus insinuatur. *Morbida*
 Et tempestates, terrâ cœloque coortæ,
 E cœlo emotæ terræque repentè faceffunt,
 Quandoquidem nihil est non raro corpore nexum; *Gruch*

Huc accedit, uti non omnia, quæ jaciuntur
 Corpora cunque ab rebus, eodém prædita sensu,
 Atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.
 Principiò terram Sol excoquit, & facit are:
 At glaciem dissolvit, & altis montibus altè
 Exstructas ninges radiis tabescere cogit.
 Denique cera liquefcit in ejus postea vapore;
 Ignis item liquidum facit æs, aurumque resolvit:
 At coria, & carnem trahit, & conducit in unum.
 Humor aquæ porrò ferrum condurat ab igni:
 At coria, & carnem mollit durata calore.
 Barbigeras oleaster eò juvat usque capellas,
 Diffluet ambrosiâ quasi, vero & nectare tinctus:
 At nihil est, homini fronde hæc quod amarius extet.
 Denique amaracinum fugitat sus, & timet omne
 Unguentum; nam setigeris subus acre venenum est,
 Quod nos interdum tanquam recreare videtur.
 At contrà nobis cœnum teterrima cùm sit
 Spurcities, eadem subus hæc res munda videtur,
 Infatiabiliter toti ut volvantur ibidem.

Hoc etiam superest, ipsâ quàm dicere de re
 Aggredior, quod dicendum priùs esse videtur.
 Multa foramina cùm variis sint reddita rebus,
 Dissimili inter se naturâ prædita debent
 Esse, & habere suam naturam quæque, viasque;
 Quippe etenim variis sensus animantibus insunt;

Quorum quisque suam propriè rem percipit in se :
 Nam penetrare alià sonitus , aliàque saporem
 Cernimus è succis , alià nidoris odores ,
 Propter dissimilem naturam , textaque rerum.
 Præterea manare aliud per saxa videtur ,
 Atque aliud per ligna , aliud transire per aurum ,
 Argentoque foràs aliud , vitroque meare.
 Nam fluere hæc species , illà calor ire videtur ;
 Atque aliis aliud citiùs transmittere eadem.
 Scilicet id fieri cogit natura viarum ,
 Multimodis varians , ut paulò ostendimus antè.
 Quapropter bene ubi hæc confirmata atque locata
 Omnia constiterint nobis præposta , parata :
 Quod superest , facilè hinc ratio reddetur , & omnis
 Causa patefiet , quæ ferri pelliciat vim.

Principiò fluere è lapide hoc permulta necesse est
 Semina , sive æstum , qui discutit aëra plagis
 Inter qui lapidem , ferrumque est cunque locatus.
 Hoc ubi inanitur spatium , multusque vacefit
 In medio locus ; extemplò primordia ferri
 In vacuum prolapsa cadunt conjuncta , fit utque
 Annulus ipse sequatur , eatque ita corpore toto.
 Nec res ulla magis primoribus ex elementis
 Indupedita suis arctè connexa cohæret ,
 Quàm validi ferri naturæ frigidus horror.
 Quò minùs est mirum , quod paulò diximus antè ;
 Corpora si nequeunt de ferro plura coorta
 In vacuum ferri , quin annulus ipse sequatur :
 Quod facit , & sequitur , donec pervenit ad ipsum
 Jam lapidem , cæcisque in eo compagibus hæsit.
 Hoc fit item cunctas in partes , unde vacefit
 Cunque locus , sive ex transversò , sive supernè ;
 Corpora continuò in vacuum vicina feruntur.
 Quippe agitantur enim plagis aliunde , nec ipsa

Sponte suâ fursùm possunt consurgere in auras.

Huc accedit item, quare queat id magis esse :
Hæc quoque res adjumento, motuque juvatur ;
Quod simul à fronte est annelli rarior aër
Factus, inanitusque locus magis ac vacuatus,
Continuò fit uti qui post est cunque locatus
Aër, à tergo quasi provehat atque propellat.
Semper enim circum positus res verberat aër.
Sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
Parte quòd ex unâ spatium vacat, & capit in se.
Hic ubi, quem memoro, per crebra foramina ferri est
Parvas ad partes subtiliter insinuatus,
Trudit & impellit, quasi navim velaque ventus.
Denique res omnes debent in corpore habere
Aëra, quandoquidem raro sunt corpore, & aër
Omnibus est rebus circumdatus appositusque.
Hic igitur, penitus qui in ferro est abditus aër,
Sollicito motu semper jactatur, eoque
Verberat anellum dubio procul & ciet intus
Scilicet, atque eodem fertur, quò præcipitavit
Jam semel, & quamquam in partem conamina sumpsit.

Fit quoque ut à lapide hoc ferri natura recedat
Interdum, fugere, atque sequi consueta vicissim.
Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi,
Et ramenta simul ferri furere intus ahenis
In scaphiis, lapis hic Magnes cum subditus esset :
Usque adeò fugere à saxo gestire videtur.
Ære interposito discordia tanta creatur
Propterea, quia nimirum prius æstus ubi æris
Præcepit, ferrique vias possedit apertas,
Posterior lapidis venit æstus, & omnia plena
Invenit in ferro ; neque habet quâ tranet, ut antè.
Cogitur offensare igitur, pulsareque fluctu

Ferrea texta suo : quo pacto respuit ab se,
Atque per æs agitat, sine eo quæ sæpe reforbet.

Illud in his rebus mirari mitte, quòd æstus
Non valet è lapide hoc alias impellere item res :
Pondere enim fretæ partim stant, quod genus aurum;
Ac partim, raro quia sunt cum corpore, ut æstus
Pervolet intactus, nequeunt impellier usquam,
Lignæ materies in quo genere esse videtur.
Inter utrasque igitur ferri natura locata,
Æris ubi accepit quædam corpuscula, tum fit,
Impellant ut eam Magnesî semina saxi.

Nec tamen hæc ita sunt aliarum rerum aliena,
Ut mihi multa parùm genere ex hoc suppeditentur,
Quæ meminore quæam inter se singulariter apta.
Saxa vides primùm solâ coalescere calce :
Glutine materies taurino ita jungitur unâ,
Ut vitio venæ tabularum sæpius hiscant,
Quàm laxare queant compages taurea vincula.
Vitigeni latices in aqua fontibus audent
Misceri, cum pix nequeat gravis & leve olivum ;
Purpureusque colos conchyli mergitur unâ
Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat usquam,
Non si Neptuni fluctu renovare operam det,
Non mare si totum velit eluere omnibus undis.
Denique res auro argentum concopulat unâ,
Ærique æs plumbo fit uti jungatur ab albo.
Cætera jam quàm multa licet reperire ? quid ergò ?
Nec tibi tam longis opus est ambagibus usquam,
Nec me tam multam hîc operam consumere par est :
Sed breviter paucis restat comprehendere multa.
Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contrâ,
Ut cava convenient plenis hæc illius, illa
Hujusque ; inter se junctura horum optima constat.

Est etiam, quasi ut annellis, hamisque plicata
Inter se quædam possint coplata teneri:
Quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.

Nunc, ratio quæ sit morbis, aut unde repente
Mortiferam possit cladem conflare coorta
Morbida vis hominum generi, pecudumque cateryis,
Expediam. Primum multarum semina rerum
Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis;
Et contrà, quæ sint morbo, mortique, necesse est
Multa volare: ea cum casu sunt fortè coorta,
Et perturbârunt cælum, fit morbidus aër.
Atque ea vis omnis morborum, pestilitasque,
Aut extrinsecus, ut nubes nebulæque supernè
Per Cælum veniunt, aut ipsâ sæpe coorta
De terrâ surgunt, ubi putrorem humida nacta est;
Intempestivis pluviisque, & solibus icta.
Nonne vides etiam Cæli novitate, & aquarum
Tentari, procul à patriâ quicunque domoque
Adveniunt? ideò quia longè discrepat aër.
Nam quid Britannum Cælum differre putamus,
Et quod in Ægypto est, quàm Mundi claudicat axis?
Quidve, quod in Ponto est, differre à Gadibus, atque
Usque ad nigra virûm, percoctaque sæcla calore?
Quæ cum quatuor inter se diversa videmus,
Quatuor à ventis, & Cæli partibus esse;
Tum color & facies hominum distare videntur
Largiter, & morbi generatim sæcla tenere.

Est elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in mediâ, neque præterea usquam.
Atthide tentantur gressus, oculique in Achæis
Finibus; indè aliis alius locus est inimicus
Partibus, ac membris: varius concinnat id aër.
Proinde ubi se Cælum, quod nobis fortè alienum est,

Commovet, atque aër inimicus serpere cœpit;
 Ut nebula, ac nubes paulatim repit, & omne,
 Quà graditur, conturbat, & immutare coactat:
 Fit quoque ut, in nostrum cùm venit denique Cœlum,
 Corrumpat, reddatque sui simile, atque alienum.

Hæc igitur subitò clades nova, pestilitalque,
 Aut in aquas cadit, aut fruges perfidit in ipsas,
 Aut alios hominum pastus, pecudumque cibatus,
 Aut etiam suspensa manet vis aëre in ipso;
 Et cùm spirantes mistas hinc ducimus auras,
 Illa quoque in corpus pariter sorbere necesse est.
 Consimili ratione venit bubus quoque sæpe
 Pestilitas, etiam pecubus balantibus ægror.
 Nec refert utrùm nos in loca deveniamus
 Nobis adversa, & Cœli mutemus amictum;
 An Cœlum nobis ultrò Natura cruentum
 Deferat, aut aliquid quo non consuevimus uti,
 Quod nos adventu possit tentare recenti.

Hæc ratio quondam morborum, & mortifer æstus
 Finibu' Cecropiis funestos reddidit agros,
 Vastavitque vias, exhausit civibus urbem.
 Nam penitùs veniens Ægypti è finibus ortus,
 Aëra permensus multum, camposque natantes,
 Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
 Indè catervatim morbo mortique dabantur.

Principiò caput incensum fervore gerebant,
 Et duplices oculos suffusâ luce rubentes:
 Sudabant etiam fauces intrinsecùs atro
 Sanguine, & ulceribus vocis via septa coibat,
 Atque animi interpres manabat lingua cruore,
 Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu.
 Indè ubi per fauces pectus complêrat, & ipsam

Morbida vis in cor mœstum confluxerat ægris ;
Omnia tum verò vitæ claustra lababant.
Spiritus ore foràs tetrum volvebat odorem ,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu ;
Atque Animi prorsum vires totius , & omne
Languibat corpus , lethi jam limine in ipso ;
Intolerabilibusque malis erat anxius anguor
Assiduè comes , & gemitu commissa querela ;
Singultusque frequens noctem per sæpe , diemque
Conripere assiduè nervos & membra coactans ,
Dissolvebat eos , defessos antè , fatigans.
Nec nimio cuiquam posses ardore tueri
Corporis in summo summam ferviscere partem :
Sed potius tepidum manibus proponere tactum ,
Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere
Corpus , ut est , per membra sacer cùm diditur ignis.
Intima pars homini verò flagrabat ad ossa :
Flagrabat stomacho flamma , ut fornacibus , intus.
Nil adeò posset cuiquam leve , tenueque membris
Vertere in utilitatem : ad ventum & frigora semper ,
In fluvios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant , nudum jacentes corpus in undas ;
Multi præcipites lymphis putealibus altè
Inciderunt , ipso venientes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corpora mersans ,
Æquabat multum parvis humoribus imbrem.
Nec requies erat ulla mali ; defessa jacebant
Corpora , mussabat tacito medicina timore.
Quippe patentia cùm totas ardentia noctes
Lumina versarent oculorum expertia somno ,
Multaque præterea mortis tum signa dabantur.
Perturbata Animi mens in mœrore , metuque ,
Triste supercilium , furiosus voltus , & acer ,
Sollicitæ porrò , plenæque sonoribus aures ,
Creber spiritus , aut ingens , raròque coortus ,

Sudorisque madens per collum splendidus humos;
 Tenuia sputa, minuta, croci continctâ colore,
 Salsaque, per fauces raucas vix edita tussi.
 In manibus verò nervi trahier, tremere artus;
 A pedibusque minutatim succedere frigus
 Non dubitabat; item ad supremum denique tempus
 Compressæ nares; nasi primoris acumen
 Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis,
 Duraque; inhorrebat rictum; frons tenta minebat;
 Nec nimio rigidâ post strati morte jacebant;
 Octavoque ferè candenti lumine Solis,
 Aut etiam nonâ reddebant lampade vitam.
 Quorum si quis, ut est, vitârat funera lethi,
 Ulceribus tetrîs, & nigrâ proluvie alvi,
 Posterius tamen hunc tabes lethumque manebat;
 Aut etiam multus capitis cum sæpe dolore
 Conruptus sanguis plenis ex naribus ibat:
 Huc hominis totæ vires corpusque fluebat,
 Profluvium porro qui tetri sanguinis acre
 Exierat, tamen in nervos huic morbus & artus
 Ibat, & in partes genitales corporis ipsas;
 Et graviter partim metuentes limina lethi
 Vivebant ferro privati parte virili;
 Et manibus sin nonnulli pedibusque manebant
 In vitâ tamen, & perdebant lumina partim:
 Usque adeò mortis metus his inceserat acer.
 Atque etiam quosdam cepère obliviam rerum
 Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
 Multaque humi cùm inhumata jacerent corpora suprâ
 Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
 Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem;
 Aut, ubi gustârat, languebat morte propinquâ.
 Nec tamen omninò temerè illis solibus ulla
 Comparebat avis, nec noctibu' sæcla ferarum
 Exhibant silvis: languebant pleraque morbo,

Et

Et moriebantur: cum primis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram;
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vasta;
Nec ratio remedii communis certa dabatur:
Nam quod aliis dederat vitales aëris auras,
Volvere in ore licere, & Cœli templa tueri,
Hoc aliis erat exitio, lethumque parabat.

Illud in his rebus miserandum & magnopere unum
Ærumnabile erat, quod, ubi se quisque videbat
Implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
Deficiens animo mæsto cum corde jacebat
Funera respectans, animam & mittebat ibidem;
Idque vel imprimis cumulabat funere funus.
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi:
Nam quicunque suos fugitabant visere ad ægros,
Vitæ nimium cupidi, mortisque timentes,
Pœnibat paulò post turpi morte malâque
Desertos, opis expertes, incuria mactans,
Lanigeras tanquam pecudes, & bucera sæcla.
Qui fuerant autem præstò, contagibus ibant,
Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
Blandaue lassorum vox mistâ voce querelæ.
Optimus hoc lethi genus ergò quisque subibat;
Inque aliis alium populum sepelire suorum
Certantes, lacrymis lassæ luctuque redibant.
Indè bonam partem in lectum mærore dabantur;
Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
Præterea jam pastor, & armentarius omnis,
Et robustus item curvi moderator aratri,
Languebant, penitusque casis contrusa jacebant
Corpora, paupertate & morbo dedita morti.

258 T. LUCRETII LIB. SEXTUS.

Exanimis pueris super examinata parentum
 Corpora nonnunquam posses, retroque videre
 Matribus, & patribus natos super edere vitam;
 Nec minimum partim ex agris ægroris in urbem
 Confluxit, languens quem contulit agricolarum
 Copia, conveniens ex omni morbida parti.
 Omnia complebant loca, tecta que, quò mage eos tum
 Confertos ita acervatim mors accumulabat.

Multa siti prostrata viam per, proque voluta
 Corpora, filanos ad aquarum strata jacebant,
 Interclusâ animâ nimîâ ab dulcedine aquai.
 Multaque per populi passim loca prompta, viasque
 Languida semianimo tum corpore membra videres,
 Horrida pædore, & pannis cooperta, perire
 Corporis inluvie: pellis super ossibus una,
 Ulceribus tetris prope jam, sordique sepulta.
 Omnia denique sancta Deum delubra replerat
 Corporibus mors exanimis, onerataque passim
 Cuncta cadaveribus cœlestium templa manebant,
 Hospitibus loca quæ complêrant ædituentes.
 Nec jam relligio Divum, nec numina magni
 Pendebantur: enim præsens dolor exsuperabat.
 Nec mos ille sepulturæ remanebat in urbe,
 Ut prius hic populus semper consuêrat humari.
 Perturbatus enim totus trepidabat, & unus
 Quisque suum pro re consortem mœstus humabat.
 Multaque vis subita, & paupertas horrida suasit;
 Namque suos consanguineos aliena rogorum
 Insuper exstructa ingenti clamore locabant,
 Subdebantque faces, multo cum sanguine sæpe
 Rixantes potius, quàm corpora defererentur.

FINIS.

V A R I Æ L E C T I O N E S.

L I B E R P R I M U S.

Pagina prima, Versu 7.

Adventumque tuum :

*Ad ventumque tuum tibi suaves dædala tellus
Submittit flores. Preigerus.*

ibidem.

*Adventuque tuo tibi, &c. Griphius. Nardius. Pa-
ræus.*

ver. 9.

lumine. munine. Jo. Baptista Pius.

ver. 10.

patefacta. calefacta. Paræus. Creech.

pag. 2. ver. 3.

perculsæ. percussæ. Gifanius.

ver. 7.

quò quamque. quocunque. Par.

ver. 18.

ornatum. prælatum. Preig.

ver. 20.

Effice. Et face. Faber.

ibidem.

mænera. munera. Fab. Creech.

ver. 22.

Suspiciens. Suspirans. Pius.

pag. 3. ver. 3.

Ne mea. Nec mea. Creech.

ver. 23.

Græius. gnarus. Pius.

*pag. 3. ver. 23.**tollere. tendere. Nonius. Gif.**pag. 4. ver. 3.**Obteritur. Opperitur. Exteritur. Lambinus. Gif.**ver. 6.**Endogredi. Indugredi. Fab. Creech. Havercampus.
ibidem.**quod contra. quin contra. Gif.**ver. 10.**delecti. dilecti. Lamb.**ver. 11.**Cui simul. Quæ simul. Mss.**ver. 14.**celare. celerare. Mss. Fab. Lamb.**ver. 18.**donarat. donaret. Mss.**ver. 27.**desciscere. desistere. Mss. Gassendus.**pag. 5. ver. 5.**dirempta. perempta. Creech.**ver. 13.**permanent. perveniant. Mss.**ver. 16.**lacrimas & fundere. lacrymas effundere. Mss.**lacrymasque effundere falsas. Hav.**ver. 17.**expandere. exponere. Mss. Gif.**ver. 20.**genantur. gerantur. Preig.**ver. 24.**affectis. adfectas. Mss.**ibidem.**sepultis. sepultas. Vet. Codd.**pag. 5. ver. 31.**sperata voluptas. spectata voluntas. Lamb.*

ver. 32.

perferre. efferre. Lamb. Hav.

ver. 33.

serenas. severas. Creech.

pag. 6. ver. 2.

*præpandere. propandere. Vet. Codd.**ibidem.**menti. mentis. Mss.*

ver. 14.

quod sequimur. Sequitur. Lamb. Jenson.

ver. 25.

corpora. Semina. Gass.

ver. 27.

quidque creatur. quæque creantur. Mss.

ver. 31.

*certis. cunctis. Fab. Creech.**ibidem.**Secreta. diversa. Libri Vet.*

ver. 32.

Præterea. Propter ea. Gif.

pag. 7. ver. 1.

*Vites. Uvas. Codex Florentinus.**ibidem.**Sudante. Suadente. Lamb. Sua dante. Salmasius.*

ver. 2.

*Si non, certa suo quia tempore semina rerum
Cum confluerunt.**Si non certa, suoque in tempore semina rerum.**Cum confluerunt. Hav.*

ver. 16.

Crescendoque. Crescentesque. Creech.

ver. 17.

*Quæque sua de materia. Quicque sua de materie. Mss.**Hav.*

pag. 7. ver. 21.
possit. posset. Gif.

ver. 29.
quia. qua. Mss. Hav.

ver. 33.
possint. possent. Vet. Codd.

pag. 8. ver. 1.
quoniam. quando. Pius.

ver. 12.
enim. ei. Vet. Libri.

ver. 14.
At nunc. Quod nunc. Fab. Lamb. Hav.

ver. 20.
generatim. generatum. Mss.

ver. 23.
ingenui. ingeniti. Pius. Gif. Lamb.

pag. 9. ver. 3.
Inter se nexas minùs aut magis endopeditè.
Inter se nexus, minùs aut magis endopedita.
Gassendus. Gif. Par. Hav. Veteres Codd.
Inter se nexu minùs, aut magis endopedito.
Nardius.

Inter se nexus minùs, aut magis endopeditos.
Creech.

ver. 4.
Tactus enim. Tractus enim. Pius.

ver. 5.
eorum. quorum. Mss. Gif. Par.

ver. 6.
quæque. quemque. Codd. Florentini.

ver. 20.
pingues. pingui. Hav.

ver. 24.
percussa. perculsa. Lamb.

pag. 9. ver. 28.

*Nunc age, res quoniam docui non posse creari
De Nihilo, neque item genitas ad Nil revocari.
Nunc age sis, quando docui Nil posse creari
De Nihilo, neque res genitas ad Nil revocari.
Veteres Codd. Gif. Faernus. Tettius.*

pag. 10. ver. 2.

pontum. porcas. Salmaſtus. Creech. Hav.

ver. 7.

coortus. cōrtus. Fab. Preig.

coortus. Corus. Preig.

ver. 10.

vexantia. vexanti. Pius. Hav.

ver. 17.

Turbidus. turgidus. Is. Voſſius. Preig.

ver. 20.

ruit quā. ruunt quæ. Faber.

ver. 22.

Veluti validum flumen, cūm procubuerē.

Valido cūm flumine procubuerē. Mſſ. Preig.

rotantia. rotanti. Hav.

ver. 29.

Tum porrò. Quin porrò. Gif.

pag. 11. ver. 3.

Suſpenſæ. Suſpanſæ. Vet. Codd. Pius.

ver. 3. & 4.

Denique fluctifrago ſuſpenſæ in littore veſteſ

Uveſcunt, eædem diſpanſæ in ſole ſereſcunt.

Denique fluctifrago diſpeſſæ in littore veſteſ

Uveſcunt, eædem candenti in ſole ſereſcunt. Lamb.

ver. 9.

Solis. olim. Faber.

ver. 12.

occultè decreſcit vomer in arvis.

occulto decreſcit vomer in arvo. Servius.

pag. 11. ver. 12.

dextras. extras. Faber. Gif. Creech.

ver. 19.

præclufit. præcludit. Gif.

ver. 25.

quoque. quæque. Gif.

pag. 12. ver. 4.

*Officium quod corporis extat.**Officere, &c.**Officium quod corporis est, ut**Officere, &c. Hav.*

ver. 11.

privatatarerent. pronata jacerent. Turneb. lib. 1. c. 15.

ver. 15.

*Hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas :**In faxis, &c.**Hinc tamen esse liquet raro cum corpore : cernas**In faxis, &c. Hav.*

ver. 17.

Flent. Fluunt. Creech.

ver. 20.

*in totas. in totos. Marull.**ibidem.**in tota usque vel ab radicibus imis, &c. Lib. Mss.*

pag. 13. ver. 3.

Dedicat. Deliquat. Lamb. Creech. Hav.

ver. 20.

Concurfu. Concurso. Vet. Codd. Gif. Hav.

ver. 22.

furat. flabit. Vet. Codd. Pius.

ver. 25.

primum quemque. privum quisque. Voss. Hav.

pag. 14. ver. 15.

*Usque adeò largos haustus, è fontibus amnes.**Usque adeò largos, haustos de fontibus, amnes.*

Mss.

LIBER PRIMUS.

265

Mss. Lamb. Creech. Gif. Preig.

pag. 15. ver. 1. & 2.

quod possis dicere ab omni corpore sejunctum, &c.

quod dici possit ab omni corpore sejunctum, &c.

M. Ant. Muretus.

quod possit dici ex omni corpore sejunctum, &c. Gif.

pag. 16. ver. 24.

. . . . . nulla potest vis

Stringere: nam solido vincunt ea corpore demum.

. . . . . nulla potest vis

Stinguere: nam solido evincunt ea corpore damnum.

Vet. Codd.

pag. 16. ver. 30.

fero; ferè. Preig.

ibid. ver. 30.

ferventia; ferventi. Vet. Codd.

pag. 17. ver. 12.

geruntur; ginuntur. Lamb.

pag. 17. ver. 24.

rerum; tectum. Vet. Codd. Creech. Haver.

pag. 17. ver. 29.

quæcunque; quacunque. Vet. Codd. Gif.

pag. 18. ver. 1.

cæca; certa. Creech. tota. Pius.

pag. 18. ver. 11.

Et quàm; Et quò. Vet. Codd. Creech.

pag. 18. ver. 12.

Tam magis his rebus; Tam magis istibus hæc. Faber.

pag. 18. ver. 17.

renata.; reducta. Gassend.

pag. 18. ver. 32. & 33.

. . . . . quapropter longa diei

Infiniæ ætas antea acti temporis omnis

Quod fregisset adhuc, &c.

. . . . . quapropter longa dies, &

Z

266   *VARIÆ LECTIONES.*

Infinita ætas anteaacti temporis omnis

Quod fregisset adhuc , &c. *Fab. Creech.*

pag. 19. ver. 12.

quoniam simul ; quoniam semel. *Mss. Hav. Preig.*

ibid. ver. 15.

. . . . . nam funditùs omnis
Principio , &c.

. . . . . nam funditùs omni
Principio , &c. *Creech.*

pag. 20. ver. 1.

viñtum ; vultum. *Creech.*

ibid. ver. 14.

ullorum ; illarum. *Preig.*

ibid. ver. 20.

pars ; par. *Preig.*

ibid. ver. 26.

. . . . . negatque
Credere posse animum , viñtus , &c.

. . . . . negatque
Credere posse : animi viñtus , &c. *Creech.*

pag. 21. ver. 18.

Quamde graves inter Graios , &c.

Quam gravior Graios inter , &c. *Pius.*

ibid. ver. 24.

Ex vero ; Ex uno. *Lamb. Hav.*

pag. 22. ver. 29.

Omnimodis ; unimodus. *Pius. Lamb.*

pag. 23. ver. 16.

Quam neget esse Ignis ; Quam neget esse Ignes. *Lamb.*
Fab.

ibid. ver. 24.

. . . . . longèque errâsse videntur.

. . . . . longè deerrâsse videntur. *Lamb. Creech.*

pag. 24. ver. 5. 6. 7. & 8.

. . . . . Et hîc Ætnæa minantur
Murmura flammæ rursus se colligere iras,
Faucibus eruptos iterum ut vis evomat ignes:
Ad cælumque ferat flammæ fulgura rursus.

. . . . . Et hîc Ætnæa minantur
Murmura flammæ rursus se colligere iras,
Faucibus eruptos vis omnis ut evomat ignes:
Ad cælumque ferant flammæ fulgura cursus. Preig.
ibid. ver. 28.

in eorum corpus Inane; in eorum corpore Inane.
Creech.

pag. 25. ver. 6.

atque; utque. Preig.

ibid. ver. 8.

virescere; vigescere. Lamb. Gif. Nard. Creech.

pag. 26. ver. 21.

mutarier omnes; res vertier omnes. Fab. Creech.

pag. 28. ver. 7.

Sanguis? an ossa? Sanguen? an ossa? Lamb. Pius
Hav.

pag. 29. ver. 3.

Conveniebat enim fruges quoque sæpe minutas,
Robore cum saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis.

Conveniebat enim fruges quoque sæpe minaci al. min-
natis

Robore cum in saxi, &c. Mss. Preig. Hav.

ibid. ver. 8.

Et latices, dulces guttas; Et laticis dulces guttas.
Creech. Hav.

ibid. ver. 22.

Donec fulserunt flammæ fulgore coorto;

Donec flammai fulserunt flore coorto ;

Vet. Libri. Lamb. Preig

pag. 30. ver. 31.

Sed potiùs tali factò ; Sed potiùs tali tactu. Lamb.

pag. 31. ver. 9.

quænam sit finis eorum ; ecquam sit. Lamb. quædam.

Hav.

ibid. ver. 15.

namque extremum ; nam quâ. Lamb. Hav.

ibid. ver. 15.

debebat habere ; debebit habere. Fab. Hav.

ibid. ver. 17.

ut videatur ; & videatur. Fab.

ibid. ver. 19.

nisi ultrâ ; nisi extrâ. Lamb. Creech.

ibid. ver. 26.

Si jam finitum ; Sic jam finitum. Mss. Lamb. Preig.

pag. 32. ver. 12.

Nam res ulla geni, &c. Nam res ulla geri. Preig. Hav.

ibid. ver. 19.

quæque genuntur ; quæque geruntur , &c. Lamb. Preig.

ibid. ver. 22.

Ante oculos ; ex oculis. Preig.

ibid. ver. 27.

Percurrere flumina ; percurrere fulmina. Mss. Vet. Libri. Nardius.

pag. 33. ver. 4.

*Aut etiam , alterutrum nisi terminet alterum , eorum
Simplice naturâ & pateat tantum Immoderatum ;*

*Aut etiam alterutrum nisi terminat alrerum eorum ,
Simplice naturâ pateat tamen Immoderatum. Creech.*

Hav.

ibid. ver. 16.

mutata ; motata. Quidam libri.

LIBER PRIMUS.

269

pag. 33. ver. 17.

Vexantur percita plagis ; Versantur. Veteres quidam.
ibid. ver. 20.

Qualibus hæc rebus ; qualibus hæc rerum , &c. Fab.

pag. 34. ver. 1.

Nec plagæ possent ; Nec plagæ possunt. Mss.

ibid. ver. 26.

noctes pariles agitare , diesque ; noctes pariles agitare
diebus. Plures. Mss.

pag. 35. ver. 3.

Æquis ponderibus , motus quæcunque feruntur :

Æquè ponderibus motis quæcunque feruntur.

Veteres lib. & Vulgati.

LIBER SECUNDUS.

pag. 41. ver. 7.

Sed nil dulcius est ; Suavius est. Gass. Creech.

pag. 42. ver. 4.

O miseras ; O Stultas. Gif. Lamb.

ibid. ver. 6.

degitur hoc ævi ; degimus. Nonius. Lamb. Fab.

nonne videre ; nonne videtis. Vulgati. Marull.

ibid. ver. 7.

. . . . . nisi ut , cùm

Corpore sejunctus dolor absit , mente fruatur ,

Jucundo sensu , curâ semota , metuque ?

. . . . . nisi ut , cui

Corpore sejunctus dolor absit , mente fruatur

Jucundo sensu , curâ semotu' , metuque. Preig.

ibid. ver. 12.

uti nullas ; uti multas. Voss. Preig.

pag. 42. ver. 17.

auroque renidet ; ostroque renidet. Preig.

ibid. ver. 18.

*aurataque templa ; aurataque tecta. Macrobius.
Lamb.*

pag. 43. ver. 1.

timefactæ religiones ; pavefactæ. Creech.

ibid. ver. 2.

*Effugiunt animo pavidæ , mortisque timores ;
Effugiunt animo , pavidæ al. pavidī mortisque timo-
res. Fab. Emendat. Creech. Hav.*

ibid. ver. 3.

*vacuum pectus ; vacuum tempus. Vet. Codd. Lamb.
Gif. Creech.*

ibid. ver. 10.

*quin omne sit hoc rationis egestas ?
quin omni' sit hæc rationi' potestas. Preig. Hav.*

pag. 44. ver. 1.

*Nec remorantur ibi , &c.
Nec remoratur ibi : sic rerum summa novatur
Semper , & inter se mortales mutua vivunt ;
Et , quasi cursores , vitæ lampada tradunt.
Fab. Emend.*

ibid. ver. 11.

*Aut iclu fortè alterius : nam , cita supernè
Obvia cūm flixère , sit , ut diversa. . . .
Aut iclu auferri alterius : nam concita sæpe
Obvia , conflixère ita uti diversa. . . . Vet. Libri.
Gif.*

ibid. ver. 21.

nulla quies est ; multa. Mss.

pag. 45. ver. 6.

uti memoro ; uti memorabo. Veteres quidam.

ibid. ver. 9.

*Insertim fundunt radios.... inserti fundunt radii...
Servius. Veteres plerique. Gif. Creech. Hav.*

ibid. ver. 25.

*in cunctas denique partes; in cunctas undique. Mss.
Lamb.*

ver. 26.

*Scilicet hic à principiis; Scilicet hic & principiis...
Lamb.*

pag. 46. ver. 21.

atque ipsa . . . quin ipsa . . . Fab. Emend.

ibid. ver. 22.

Feruntur; Ferantur. Fab. Emend.

ibid. ver. 32.

*rationibus, ac moderatis; rationibus admodera-
tè. . . . Gronovius Obs. lib. III. cap. VI. Creech.
Preig.*

pag. 48. ver. 15.

*Spatio decedere . . . Spatio se pellere . . . Veteres
lib. Lamb. Hav.*

ibid. ver. 16.

*momen mutatum. . . momen mutatûs. . . . Turnebus.
minimum mutatum. . . . Creech.*

ibid. ver. 26.

aëra deorsum; aëra rarum. Creech. Hav.

pag. 49. ver. 26.

per membra rigantur; vagantur. Gassendus.

pag. 52. ver. 9.

*læta arbusta. . . . læta armenta. Editores Londinen-
ses. Preig. Hav.*

ibid. ver. 10.

lætantia quæ. . . liquentia quæ. . . . Fab.

ibid. ver. 31.

*Derivare queunt aliò. . . . Derivare queunt animum. . . .
Lib. Mss. & Vulg.*

pag. 53. ver. 17.

*magis è parvis . . . . magis & parvis . . . . Fab.
Creech.*

pag. 56. ver. 5.

Sudor uti Maris est. . . . Udor uti Maris est. . . .
Creech.

ibid. ver. 14.

humor dulcit ubi per terras crebrius idem
Percolatur. . . .
humor dulcit ubi, per terras crebrius idem
Percolatus. . . . Lamb.

pag. 57. ver. 12.

Odor myrrhæ. . . . Smyrnæ. Vet. Codd. Creech.

pag. 69. ver. 18.

Ex insensilibus. . . . Ex insensibili . . . . Priscianus,
lib. 4.

ibid. ver. 22.

Non ex omnibus omnino, quæcunque creant res . . .
In hujus versûs loco,
Sic itidem, quæ sunt, minimis (al. quæ sentimus;)
Sentire necesse est. Pius. Creech.

pag. 70. ver. 25.

(quod fugimus antè) (quod figimus antè,) Creech.

ibid. ver. 30.

Quòd si fortè aliquis dicet, duntaxat oriri
Posse ex non-sensu sensus, mutabilitate
Antè aliquâ, tanquam partum, quàm proditur extrâ:
Quòd si fortè aliquis dicet, duntaxat oriri
Posse ex non-sensu sensus mutabilitate
Antè aliquâ, totum partum quàm proditur extrâ.
Hav.

pag. 73. ver. 14.

Neve putes æterna penès. . . . Neve putes interna
minùs. . . . Creech. Hav.

LIBER TERTIUS.

- pag. 83. ver. 3.
gentis decus . . . gentis dux. . . . Gassendus.
- pag. 84. ver. 5.
coortam ; coactam. Lamb. Preig.
- ibid. ver. 16.
dispiciantur . . . . despiciantur. Preig.
- ibid. ver. 19, & 20.
 . . . . . quòd sic Natura tuâ vi
Tam manifesta patet ex omni parte retecta.
- . . . . . quòd sic Natura tuâ vi
Tam manifesta patens ex omni parte retorta. Creech.
- pag. 85. ver. 2. 3. & 4.
*Hinc licet advertas animum , magis omnia laudis ,
 Aut etiam venti , si fert ita fortè voluntas ,
 Jactari causâ , quàm quòd res ipsa probetur :
 Hæc , licet advertas animum , magis omnia laudis ,
 Aut etiam vetiti , si fert ita sera voluntas , &c....
 Palmerius. Gronov. Obs. Lib. I V. Cap. XII.
 Preig.*
- ibid. ver. 19.
*præstante labore . . . perstante labore. Vet. Codd.
 Lamb. Creech.*
- pag. 86. ver. 27.
Vivere cum sensu . . . . Vivere concentu . . . . Creech.
- pag. 87. ver. 7.
Sine sensu corpus onustum ; Sine sensu corpus honesto. Preig.
- pag. 87. ver. 23.
qui nobis moribundos deserit artus.
- qui , nobis moribundis , deserit artus. Fab.

274 *VARIAE LECTIONES.*

ibid. ver. 26.

Nomen ab organico saltu delatum Heliconis....

Nomen ab organico cantu ductum citharai . . . Fab.

pag. 89. ver. 28.

lapidum coniectum... conlectum.... Muretus. Lamb.

ibid. ver. 30.

ita mobilitata.... mobilitate. Veteres quidam Codd.

ibid. ver. 31.

cum pondere.... cum corpore. Creech.

pag. 90. ver. 18.

Quod genus est Bacchi..... Quod genus, aut Bacchi.... Lamb.

pag. 91. ver. 23.

Compta modis . . . Cōpta modis. Fab. Creech. Hav.

ibid. ver. 30.

*Quod genus in quovis animantum viscere volgo
Est odor, & . . .*

*Quod genus in quovis animantum est visere vulgo:
Est odor, & . . . Preig.*

pag. 92. ver. 21.

*Est etiam calor . . . Est etenim calor . . . Faber,
in Emend.*

pag. 94. ver. 21.

Si non ipsa palam quod res dedit, ac docuit nos?

Si non ipse, palam qui res dedit, ac docuit nos?

Lamb.

pag. 95. ver. 5.

*sancta viri sententia ponit . . . . . sancta sibi sententia
sumit . . . . . Fab.*

ibid. ver. 6.

Corporis atque animi primordia singula primis

Apposita alternis variare....

Corporis atque animi primordia singula, privis

Adposita . . . Preig.

pag. 96. ver. 23.

Tu fac utrumque . . . Tu face utrumque . . . Lamb.

pag. 97. ver. 1.

Exhalare vapore altaria. . . Exhalare vaporem altaria. . . Preig.

ibid. ver. 8.

Cùm semel omnibus è membris. . . Cùm semel ex hominis membris. . . Mss.

pag. 98. ver. 3.

nutuque cadenti ; vultuque cadenti. Lib. Florentini.

ibid. ver. 16.

quæcunque sequuntur ? Cur ea sunt , nisi. . . quæcunque sequuntur , curvascunt ? nisi. . . Preig. Hav.

ibid. ver. 25.

anhelat : inconstanter , & . . . anhelat incunctanter , & . . . Preig.

pag. 100. ver. 22.

*Sed tamen in parvo liquuntur tempore tali *
Sed tamen in parvo liquuntur tempore tabi. Creech.
(Secta etenim parvo liquuntur tempore tabi)
Is. Vossius. Preig. Hav.*

ibid. ver. 27.

*animi vivata potestas . . . animai vasta potestas.
Preig.*

pag. 101. ver. 33.

Quod genus est , animo . . . Quod genus , esse animo . . . Lamb.

pag. 103. ver. 4.

*. . . . . nec manus ipsa
Esse potest anima , neque seorsum lingua , nec aures
Absque animâ per se possunt. . .*

*. . . . . nec manus ipsa.
Esse potest ; animæ neque seorsum lingua , nec auris
Auditu per se possunt . . . Creech. Hav.*

pag. 104 ver. 33

Subitis è frugibus . . . Subitis offractibus . . . Fab.

276 *VARIAE LECTIONES.*

Subitis affricibus . . . *Is. Vossius.*

pag. 105. ver. 106.

Tantò quæque magis . . . Tantò nempe magis . . .

Fab. Tantò cuique magis . . . Mss. Preig. Hav.

ibid. ver. 23.

Sin ita sinceris membris . . . Quin ita sincera ex membris . . . Fab.

ibid. ver. 29.

& privas in corpora . . . & priva si in corpora . . . Preig. Hav.

pag. 110. ver. 18.

Debet enim, miserè quoi fortè ægrèque futurum est,

Ipsè quoque esse in eo tum tempore, cùm malè possit

Accidere. At quoniam mors eximit im, prohibetque,

Illum, cui possint incommoda conciliari

Hæc eadem. . .

Debet enim, miserè si fortè ægrèque futurum est,

Ipsè quoque esse in eo tum tempore, cui malè possit

Accidere, id quoniam mors eximit, esseque prohibet,

Illum, cui possint incommoda conciliari

Illa eadem . . . Is. Vossius. Libri Vet. Turneb.

Advers. lib. xxx. Cap. X.

pag. 111. ver. 4.

Se vindicat . . . Se dividit . . . Hav.

pag. 112. ver. 3.

Fructus homullis; Fructus homulli . . . Fab.

ibid. ver. 8.

Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,

Cùm pariter mens, & corpus sopita quiescunt.

Nam licet æternum per nos sic esse soporem,

Nec desiderium nostri nos adtigit ullum.

Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,

Cùm pariter mens, & corpus sopita quiescunt.

Nec desiderium nostri nos adtigit ullum;

Nam licet æternum per nos sic esse suprema, *al. Supremo. Salmas. Epist. LII.*

pag. 116. ver. 7.

Præstinxit . . . Restinxit . . . Salmas. Epist. L. Hav.

LIBER QUARTUS.

pag. 124. ver. 21.

compta vigeret . . . cõpta vigeret . . . Fab. Creech. Hav.

pag. 125. ver. 26.

*Nam certè jaci, atque emergere multa videmus
Non solùm. . .*

*Nam certè facilè impertiri multa videmus
Non solùm . . . Hav.*

pag. 129. ver. 29.

Ex alto in terras . . . Ex altoque foràs . . . Creech.

pag. 130. ver. 7.

Specimen verum. . . Specimen veri . . . Pius.

ibid. ver. 15.

. . . Visumque laceffant;

Perpetuòque fluunt certis ab rebus odores:

Frigus ut à fluviis, calor à Sole, æstus ab undis

Æquoris, exesor mærorum litora circum.

. . . Visumque laceffant;

Frigus ut à fluviis, calor à Sole, æstus ab undis

Æquoris, exesor mærorum litora circum:

Perpetuòque fluunt certis ab rebus odores. Lamb.

litora circum: litora propter . . . Preig.

pag. 131. ver. 14.

*perlabitur omnes; perlabitur omnis... Fab. in Notis.
Creech.*

pag. 133. ver. 10.

Inde retrorsum reddit se, & . . . Inde retrorsum

278 *VARIÆ LECTIONES.*

redit, & . . . Gronov. Observ. lib. II. cap. VII.
Hav.

ibid. ver. 18.

Indugredi; al. Endogredi. Lamb.

ibid. ver. 21.

Simulacra reverti . . . remitti. Gassendus.

pag. 134. ver. 21.

conjecta moveri; contecta moveri. Libri Mss. Lamb.

pag. 135. ver. 13.

quasi in ignem lana . . . quasi carmine lana . . .

Scaliger, observ. ad Tibullum. Creech.

pag. 136. ver. 25.

corpora mirando . . . corpora mirandè . . . Gif. Hav.

pag. 137. ver. 19.

adversum nubes . . . adversum nimbos . . . Preig. Hav.

pag. 138. ver. 13.

*instituit vestigia . . . in statuit vestigia . . . Gronov.
Hav.*

pag. 139. ver. 7.

Æqua fides . . . Æque-fides . . . Mss. Hav.

pag. 140. ver. 5.

Præterradit enim vox fauces.

Præterea radit vox fauces . . . Mss. Gronov.

ibid. ver. 9.

. . . raditur oris

Rauca suis; & iter lædit, quæ vox it in auras.

. . . redditur oris

Rauca viis, & lædit iter quæ vox it in auras. Gronov.

pag. 141. ver. 22.

. . . Colles collibus ipsis

Verba repulsantes iterabant dicta referre.

. . . Colles collibus, ipsis,

Verba, repulsantes, tradebant dicta referre. Haverc.

pag. 142. ver. 25.

Hæc, queis . . . Nec, queis . . . Fab. Creech.

LIBER QUARTUS. 279

pag. 145. ver. 9.

• • • • • *Sensumque laceffunt.*
• • • • • *Mentemque laceffunt.*
Fab. Creech.

pag. 146. ver. 5.

Reddita vitæ jam mors, & . . .
Reddita vitæ jam paufa, & . . . Fab. Creech.
ibid. ver. 18.

in his rebus quærantur... in his rebus quærendum... Pius.

ibid. ver. 24.

Si terram cordi est . . . Si terra est cordi. . . . Pius.
ibid. ver. 32.

Et repetunt oculis . . . Et repetunt ollis. . . Creech.
pag. 151. ver. 2.

Corporis. Hinc igitur rebus . . .
Corporis. His igitur rebus. . . Fab.
ibid. ver. 3.

• • • • • *navis velis ventoque . . .*
• • • • • *navis remis ventoque . . . Gaff.*
pag. 153. ver. 28.

• • • • • *Spirareque sæpe,*
Et quasi de palmâ summas contendere vires,
Tunc quasi carceribus patefactis sæpe quiete.
• • • • • *Spirareque sæpe;*
Haud, quasi carceribus patefactis, stare quiete,
Et quasi de palmâ summas contendere vires.
Haverc. hosce versus ita emendat & in ordinem redigit.

pag. 155. ver. 17.

Namque omnes plerumque . . . Namque omnes plerumque . . . Lamb. al. Namque homines plerumque . . . Prisca exempl.

pag. 155. ver. 26.

Nomen amoris . . . Numen amoris . . . Creech.

280 *VARIAE LECTIONES.*

pag. 156. ver. 2.

Conversum unius amore . . . Conceptum unius amore . . . Fab. Creech.

pag. 159. ver. 17.

*. . . Venientem offenderit aura . . .
Veniens offenderit aura . . . al. vel venti offenderit
aura . . . Fab. in Emend.*

LIBER QUINTUS.

pag. 169. ver. 3.

*qui fundere laudes . . . quis fingere laudes . . .
Fab. in Emend.*

pag. 171. ver. 21.

Cernere cum . . . Cernere uti . . . Lamb.

pag. 173. ver. 10.

*æterna manere . . . æterna meare . . . Quidam Libri
Vet. Lamb.*

pag. 77. ver. 20.

quodcunque alid . . . quodcunque alit . . . Lamb. Gass.

pag. 180. ver. 15.

magnasque ruinas . . . tristesque ruinas . . . Gass.

ibid. ver. 29.

Sicut summarum . . . Sicut summaï . . . Gass.

ibid. ver. 38.

Quis locus est . . . Qui locus est . . . Mss. Hav.

pag. 182. ver. 7.

Quod procul à verâ est animi ratione repulsum.

Quod procul à verâ nimis est ratione repulsum.

Veteres libri. Creech.

pag. 183. ver. 19.

In medioque imas . . . in medio , atque imas . . .

Gass. Turneb.

pag.

pag. 184. ver. 5. & 6.

Lunæque secuta; inter utrosque globi...

Lunæque secuta, Astrorumque, globi... Fab.

ibid. ver. 13.

quæ moveantur... quæ moveant nos. Mss. Pius. Gryph.

ibid. ver. 16.

Subfodit gurgite... Suffudit gurgite... Lamb.

pag. 185. ver. 15.

æterni sidera Mundi... alterni sidera Mundi...

Fab. Creech. Hav.

pag. 186. ver. 14.

objecta alienis... adjecta alienis... Quidam libri.

pag. 187. ver. 8.

addere verè. addere veris. Quidam Mss.

ibid. ver. 22.

Perparvum... Perpetuum... Gass.

pag. 189. ver. 17.

extima Cæli... ultima Cæli... Turneb.

ibid. ver. 23.

Auroram defert... Auroram differt... Mss. quidam.

pag. 190. ver. 11.

Non nimis incertis fiunt in... Non minùs hæc certis fiunt in... Fab.

ibid. ver. 14.

Consequa Natura est jam rerum ex ordine certo.

Consequiæ quoque rerum sunt ex ordine certo.

Gronov. ex vet. Codice.

pag. 191. ver. 22.

globus, ut, si fortè, pilai... glòbus ut sit fortè pilai...

Douza Filius.

ibid. ver. 28.

Luciferam partem... Dimidiam partem... Douza F.

pag. 192. ver. 7. 8. & 9.

It Ver, & Venus; & Veneris prænuntius antè

Pinnatus graditur Zephyrus; vestigia propter

Flora quibus mater . . . Preig. ita distinguit.

ibid. ver. 20.

Cùm fieri possint . . . Cùm florere queant . . . Lamb.
ex duobus *Mss.*

pag. 193. ver. 7.

Inimica pererrat . . . per exit? Libri Vulgati. Hav.

pag. 96. ver. 23.

lactantia quærit . . . lætantia quærit. Voss. ad Catul-
lum. Hav.

ibid. ver. 30.

Aut rapidis canibus . . . rabidis . . . Creech.

pag. 198. ver. 15.

Pabula dia tulit, miseris mortalibus ampla.

Pabula dia tulit, miseris mortalibus, ampla.

Hav. ita distinguit, & conjungit dia & ampla.

pag. 199. ver. 12.

Sed taciti respectabant . . . resupinabant . . . Creech.

pag. 202. ver. 8.

Suspensis teneros . . . Suspensis veros . . . Fab.

pag. 203. ver. 6.

Et micat . . . Emicat . . . Serv. Lamb. Hav.

ibid. ver. 19.

viresque vigeant; viresque vigentes. Fab.

pag. 204. ver. 18.

docuere creare . . . didicere creare. Creech.

ibid. ver. 26. 27. & 28.

Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ.

Circumretit enim vis atque injuria quemque;

Atque, unde exorta est, ad eum plerumque revertit.

Creech. Horumce trium versuum ordinem sic
invertit:

Circumretit enim vis atque injuria quemque;

Atque, unde exorta est, ad eum plerumque revertit;

Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ,

pag. 206. ver. 22.

Et tanti motus hunc possint ferre laborem.

Hunc tanti motus possint sufferre laborem. Fab.

pag. 208. ver. 7.

Ut sibi tela parent, sylvasque excidere possint . . .

Ut sibi tela parent quibus sylvas cedere possint . . .

Lamb. Creech.

pag. 209. ver. 7.

Et bijugo prius est . . . Et bijugos prius est . . .

Fab. Creech.

ibid. ver. 15.

in mœnere belli . . . in mœnera . . . al. in munera

belli . . . Mss. librique Typis excusi,

ibid. ver. 17.

Et validos Parthi . . . Et validos partim . . . Libri vulgati. Preig.

ibid. ver. 18.

Cum ductoribus . . . Cum doctoribus . . . Mss.

ibid. ver. 27.

à tergo diripiebant . . . à tergo deripiebant . . .

Turnebus, Adv. XXX. 22.

pag. 210. ver. 12.

Ut nunc sæpe boves Lucæ, ferro malè mactæ . . .

Ut nunc sæpe boves Templis ferro malè cæcæ . . .

Gifanius è Codd. Creech.

ibid. ver. 13.

Fera facta . . . Fera fata . . . Lamb.

ibid. ver. 14.

Sic fuit, ut . . . Si fuit, ut . . . Hav. è Mss.

ibid. ver. 21.

ipsique perire . . . ipsique perirent . . . Nonnulli lib.

ibid. ver. 24.

tela parantur . . . tela paratur . . . Gif. Creech.

pag. 211. ver. 31.

tum sunt omnia cordi; tum sunt otia cordi. Fab. Hav.

LIBER SEXTUS.

pag. 220. ver. 16.

*tramite prono . . . limite parvo . . . Mss. Lugd. Bar.**ibid. ver. 17.**ad id recto . . . ad id rectà . . . Mss.**Quod flueret fortunai . . . Quod flueret permananter;
al. Et flueret permutatim. . . Fab.*

pag. 221. ver. 2.

*Quandoquidem semel insignem conscendere currum
Vincendi spes hortata est, atque . . .**Jo. Auratus totum hunc locum sic legendum censebat;
Quandoquidem semel haud segnīs conscendere currū
Ventosum spes hortata est, atque . . .**ibid. ver. 25.**Delibrata Deūm. . . Delibata Deūm. . . Fab. Deirata. . .
Creech.*

pag. 222. ver. 3.

*& ratio Cæli, speciesque tenenda . . . & ratio superūm
cœlique tenenda. Lamb.**ibid. ver. 24.**Tam tenues . . . Tam tenui . . . Creech.**ibid. ver. 25.**Nam aut cadere abrupto . . . Nam cadere aut bruto. . .
Mss. Fab. Creech.*

pag. 223. ver. 27.

exierit donec . . . exierunt donec . . . Creech.

pag. 224. ver. 2.

magno clamore . . . magno clangore . . . Lamb.

pag. 225. ver. 9.

impete miro . . . agmine miro . . . Creech.

pag. 225. ver. 24.

in nubibus . . . in nubibus . . . Creech.

pag. 226. ver. 11.

Halantes sulfuris auras . . .

Halantis sulfuris auras. Quidam libri.

pag. 227. ver. 16.

& fertur tenebris procul , & trahit atram . . .

& fertus tenebris , procul attrahit atram . . . Preig.

Hav.

& fertur terris procul , & trahit atram . . . Fab.

pag. 228. ver. 5.

ipse sua nam . . . ipse suapte . . . Lamb. Creech.

ibid. ver. 18.

*Atque ita præcipitans ad . . . Atque ita Pyrrhæ nos
ad . . . Fab*

pag. 230. ver. 10.

*Foraminibus liquidis . . . Foraminibus liquidus . . .
Creech.*

ibid. ver. 18.

Stellis fulgentibus alta . . . Stellis fulgentibus apta . . .

Creech. Turneb. Adv. 28. 6.

pag. 231. ver. 18.

*quò cuique est cunque voluptas . . . quò ducit quemque
voluptas , al. voluntas. Libri Veteres , & vulgati.*

ibid. ver. 26.

An con bracia . . . An tum brachia . . . Hav.

pag. 236. ver. 10.

Submersaque saxa putandum est . . . Submerso capite

al. capte putandum est. Vossius ad Catullum. p. 269.

è Codd. Creech Hav.

pag. 237. ver. 5.

reprehendere euntes . . . euntem . . . Creech.

magnas fremit . . . magno fremit . . . Fab. in Emend.

pag. 238. ver. 2.

Idque suis . . . Imque suis . . . Lamb. Creech.

pag. 239. ver. 5.

& conjunctas oras Maris undique cingit . . .

& conjuncta est oras Maris undique cingens.

Omnes Codd. Creech. Hav.

ibid. ver. 14.

mediâ de clade . . . diâ de clade . . Fab. Creech. Hav.

ibid. ver. 25.

Et quota pars homo Terrai sit totius unus.

Nec tota pars, homo Terrai quota totius unius.

J. Vossius. Preig. Hav.

pag. 240. ver. 16.

& fluvius, qui non est, maximus ei est . . .

& fluvius, qui visus, maximus eji . . . Hav.

pag. 241. ver. 9.

In summo sunt ventigeni Crateres . . .

In summo sunt vertice enim Crateres... Turneb. Hav.

ibid. ver. 30.

Inter nigra virum, percoctaque sæcla calore . . .

Inter nigra virum percocto sæcla colore.

Mss. Lugd. Bat. Hav.

pag. 243. ver. 2.

locus esse, videri, Quadrupedes... locus esse, vigentes

Quadrupedes . . . Creech.

pag. 245. ver. 16.

nictari nequeunt... nixari nequeunt... Gif. Fab. Hav.

pag. 246. ver. 17.

terram dimovit . . . umbram dimovit . . . Creech.

ibid. ver. 26.

nodosque relaxat . . . venasque relaxat . . . Mss. duo.

& Libri Florentini.

pag. 247. ver. 4.

endo mari spirat fons dulcis aquai . . .

endo mari Aradio Fons, dulcis aquai . . . Preig. Hav.

pag. 248. ver. 28.

Diditus in venas... Diditur in venas... Mss. Codd. Hav.

pag. 249. ver. 14.

in ejus posta vapore . . . in ignis posta vapore.

Quidam libri. Creech. Lamb.

ibid. ver. 26.

Hæc res munda . . . Hæc jucunda . . . Creech.

pag. 250. ver. 23.

Nec res ulla magis . . . Nam res nulla magis . . . Lamb.

pag. 251. ver. 12.

Parvas ad partes . . . Primas. Gass. pronas. Vulgat.
Codd.

ibid. ver. 21.

& quanquam in partem . . . & partem in vacuum . . .

Omnes ferè Mss. & Vulgati.

ibid. ver. 27. & 28.

. . . . . Videtur :

Ære interposito discordia tanta creatur . . .

. . . . . Videtur :

Ære interposito ; discordia tanta creatur. Hav. ita
mutavit distinctionem.

ibid. ver. 33.

pulsareque fluctu . . . flictu . . . Lamb.

pag. 252. ver. 11.

Semina saxi ; flumina saxi. Mss.

pag. 253. ver. 20.

Britannum Cælum . . . Brittanidis Cælum . . . Fab.
Creech. Hav.

ibid. ver. ultimo.

fortè alienum est . . . forte venenum . . . Lugd. Bar. Hav.

pag. 254. ver. 19.

mortifer æstus . . . aër . . . Mss. Hav.

pag. 255. ver. 3. & 4.

Spiritus ore foràs tetrum volvebat odorem ,

Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.

Creechius duos hosce versus suo loco emotos
versui Inde , ubi , &c. subjungendos esse censet.

pag. 255. ver. 19.

Nil adeò posset cuiquam leve . . . Nil adeò ut posset

288 *VARIAE LECT. LIB. SEXT.*

quidquam leve . . . *Lamb. Fab.*

pag. 256. ver. 9.

inhorrebat rictum, frons tenta minebat...

in ore patens rictum, frons tenta meabat . . . Hav.

ibid. ver. 18.

huc hominis . . . hâc hominis . . . Fab.

ibid. ver. 26.

hic inceserat . . . his incusserat . . . Libri Mss. & Vulgati. Hav.

pag. 257. ver. 14. &c.

Idque vel in primis cumulabat funere funus.

Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci

Ex aliis alios avidi contagia morbi.

Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci

Ex aliis alios avidi contagia morbi;

Idque vel imprimis cumulabant funere funus.

Codd. Lugd. Bat. Janus Rutgersius. Creech. Hav. sic mutant.

ibid. ver. 26.

Inque aliis alium . . . Inque aliis alius. Fab. Creech.

pag. 258. ver. 4.

Nec minimùm partim ex agris ægroris in urbem...

Nec minimam partem ex agris ægror is in urbem...

Fab. Creech. Hav.

ibid. ver. 7.

quò mage eos tum Confertos . . . quò magis æstu

Confectos . . . Hav.

ibid. ver. 16.

Ulceribus tetrìs prope jam, sordique sepulta.

Ulceribus cæcis prope jam, sordique sepultis. Turneb.

Finis Læctionum variarum.

